

Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

II НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

БЕЗПЕЧНА, КОМФОРТНА ТА СПРОМОЖНА ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА

(міжнародна науково-практична конференція)

16-18 жовтня 2024

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ КОНФЕРЕНЦІЇ

м. Дніпро
2024

УДК 332.12-049.5 (1-07) (477)

БЗ9

Голова оргкомітету:

Олександр АЗЮКОВСЬКИЙ – ректор Національного технічного університету «Дніпровська політехніка», професор.

Міжнародний форум «Безпечна, комфортна, спроможна, територіальна громада» - 2024: матеріали міжнар. конф., 16-18 жовтня 2024 р., м. Дніпро. – Д.: НТУ «Дніпровська політехніка», 2024. – 362 с

У виданні наведено результати теоретичних і експериментальних досліджень з різних аспектів діяльності територіальних громад, наслідків воєнних дій, безпеки життєдіяльності, будівництва, розподілення електроенергії, гірництва, екології, освіти.

Матеріали збірки призначені для наукових і інженерно-технічних працівників, які спеціалізуються у названих вище напрямках господарської діяльності територіальних громад.

ISBN 978-966-934-525-7

© Колектив авторів, 2024

© НТУ «Дніпровська Політехніка»,
2024

ЗМІСТ

АЗЮКОВСЬКИЙ О. О.	13
Вітальне слово до учасників міжнародної науково-практичної конференції	
СЕКЦІЯ 1. ОСОБЛИВОСТІ МІСЬКОГО ПРОЄКТУВАННЯ І БУДІВНИЦТВА В УМОВАХ ПЕРМАНЕНТНОЇ ВОЄННОЇ ЗАГРОЗИ	
PROBLEMS AND FEATURES OF THE OPERATION OF WASTEWATER TREATMENT PLANTS IN UKRAINE IN 2022-2024	15
<i>Kunyskyi S., Ivanchuk N., Kunyskyi M.</i>	
ПРИНЦИПИ БУДІВНИЦТВА В УМОВАХ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ	18
<i>Єлісєєва М. О.</i>	
ІСТОРИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ м. ВОВЧАНСЬК: ОСОБЛИВОСТІ ПОВОЄННОГО ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА РЕГЕНЕРАЦІЇ	21
<i>Вітченко Д.М.</i>	
ЦИФРОВА МОДЕЛЬ ОПТИМАЛЬНОГО РЕЖИМУ РОБОТИ ПІДПРИЄМСТВ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ	25
<i>Гапєєв С. М., Старушенко Г. А., Кравченко К. В., Вигодін М. О.</i>	
ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПЛАНУВАЛЬНІ РІШЕННЯ УКРИТТІВ У ІСНУЮЧІЙ ЖИТЛОВІЙ АРХІТЕКТУРІ ТА МІСЬКОМУ ПРОСТОРИ	29
<i>Бадюл М. Г., Михайлова П. Ю., Григор'єв О. Є., Грегорович-Новак А.</i>	
ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ МАГНЕЗІАЛЬНО-БАРИТОВИХ БЕТОНІВ ТА РОЗЧИНІВ У РАДІАЦІЙНО-ЗАХИСНИХ СПОРУДАХ	32
<i>Іванова Г.П., Олішевська С.О., Чушкіна І.В.</i>	
РЕКУЛЬТИВАЦІЯ ЗЕМЕЛЬ ПРИ БУДІВНИЦТВІ ЛІНІЙНИХ ОБ'ЄКТІВ	35
<i>Кондрацький О.М., Мандибура Н.М., Жукова Я.Ф., Петрищенко С.С., Рожжа В.В.</i>	
ЖИТТЯ В УМОВАХ ПЕРМАНЕНТНОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ЗАГРОЗИ: ВОЄННА КОНЦЕПЦІЯ БУДІВНИЦТВА (НА ОСНОВІ ДОСВІДУ УКРАЇНИ І ІЗРАЇЛЮ)	38
<i>Азюковський О., Скобенко О., Шатовал В., Блазі Р., Лисень М.</i>	
УПРАВЛІННЯ РЕСУРСАМИ МЕТАЛОПРОКАТУ У ЗВ'ЯЗКУ ЗІ ЗНИЖЕННЯМ БАЗОВИХ ПІДПРИЄМСТВ НА СХОДІ УКРАЇНИ	41
<i>Куроп Л. В.</i>	
БЕЗБАР'ЄРНИЙ ПРОСТІР СУЧАСНОГО МЕГАПОЛІСУ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	43
<i>Шашенко О.М., Гапєєв С.М., Кулівар В.В., Хозяйкіна Н.В.</i>	

СЕКЦІЯ 2. ЕНЕРГЕТИКА ТА ЕНЕРГОБЕЗПЕКА КРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННИХ РИЗИКІВ ТА ПІД ЧАС ВІДНОВЛЕННЯ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ

ВИКЛИКИ ЕНЕРГОСИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЗБІЛЬШЕННЯ ПОПИТУ НА ЕЛЕКТРОМОБІЛІ	45
<i>Халаїмов Т.О.</i>	

СЕКТОР ВІДНОВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ	47
<i>Терехов Є.В.</i>	

СЕКЦІЯ 3. БЕЗПЕЧНЕ ТА ЕФЕКТИВНЕ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОБ'ЄКТІВ ГІРНИЧОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ

ДО ПИТАННЯ ОЦІНЮВАННЯ ПАРАМЕТРІВ ВИЛУГОВУВАННЯ ВАЖКИХ МЕТАЛІВ З ВІДВАЛІВ ВУГІЛЬНИХ ШАХТ	50
<i>Кочмар І.М., Карабин В.В., Карабин О.О.</i>	

РОЗРОБКА ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРАКТИВНОГО ГЕНЕРАЛЬНОГО 3D ПЛАНУ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ ГІРНИЧОГО ПІДПРИЄМСТВА	53
<i>Бруй Г.В., Кириченко І.Г.</i>	

ПРО ПРОСТОРОВИЙ РОЗПОДІЛ ГЕРМАНІУ У ВУГІЛЬНОМУ ПЛАСТИ С₇Н В МЕЖАХ ПОЛЯ ШАХТИ «ПАВЛОГРАДСЬКА»	56
<i>Ішков В.В., Козій Є.С., Дрешняк О.С., Пащенко П.С., Березняк О.О., Трофименко Л.П.</i>	

ПРО ВПЛИВ БУРОПІДРИВНИХ РОБІТ НА СТУПІНЬ МІКРОНАПРУЖЕНЬ КРИСТАЛІЧНОЇ ГРАТКИ КВАРЦУ ГРАНІТІВ СИНІЯВСЬКОГО РОДОВИЩА	59
<i>Ішков В.В., Козій Є.С., Дрешняк О.С., Березняк О.О., Чечель П.О., Касьяненко Т.М.</i>	

СЕКЦІЯ 4. ГЕОРЕСУРСИ ТА ГЕОБЕЗПЕКА

ЕКОЛОГІЧНІ ПЕРЕВАГИ ОСВОЄННЯ ТЕПЛА ЗАКРИТИХ ШАХТ	62
<i>Рудаков Д.В., Інкін О.В.</i>	

KEY FACTORS INFLUENCING DRILL BIT DURABILITY FOR OIL AND GAS WELLS	66
<i>Khomenko V.L., Pashchenko O.A., Zaichuk O.V., Kamyshatskyi O.F., Makyzhanova A.</i>	

УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ ГЕОЛОГІЧНИХ СТРУКТУР УКРАЇНИ ДЛЯ ЗАКАЧУВАННЯ ТА ЗБЕРІГАННЯ ЗАБРУДНЕНИХ ВОД	69
<i>Іванчук Н.В., Дерев'ягіна Н.І.</i>	

INVESTIGATION OF THE INFLUENCE OF WEAR-RESISTANT COATINGS AND MODERN TECHNOLOGIES ON THE DURABILITY OF CARBIDE TOOLS	72
<i>Oleksandr Pashchenko, Volodymyr Khomenko, Oleksandr Kamyshatskyi, Maria Tokareva, Anar Shukmanova</i>	

СЕКЦІЯ 5. ЕКОЦИД ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ЯК НАСЛІДОК ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ РОСІЇ

ЕКОЦИД ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ЯК НАСЛІДОК ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ РОСІЇ.	75
<i>Олексій З.М.</i>	

СЕКЦІЯ 6. МІННА ТА ЦИВІЛЬНА БЕЗПЕКА

АНАЛІЗ ТЕРМІНІВ В КОНТЕКСТІ ЗАКОНОДАВСТВА З КЕРУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИМИ РИЗИКАМИ	78
<i>Яворська О.О., Брезіцька М.С., Сосулев Є.І.</i>	

ОСОБЛИВОСТІ МОНІТОРИНГУ ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НА ОСНОВІ РАДІОЧАСТОТНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ RFID	82
<i>Чеберячко Ю.І., Славінський Д.В., Радчук Д.І.</i>	

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПИТАНЬ БЕЗПЕКИ ПРИ ВИКОРИСТАННІ ПЕСТИЦИДІВ ТА АГРОХІМІКАТІВ В УКРАЇНІ	85
<i>Чемикос С.</i>	

ВИЗНАЧЕННЯ КРИТЕРІЇВ ДЛЯ ОЦІНЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ РИЗИКІВ РЯТУВАЛЬНИКІВ	89
<i>Сушко Н.С.</i>	

ОСОБЛИВОСТІ ІДЕНТИФІКАЦІЇ АВТОЗАПРАВНИХ СТАНЦІЙ ЯК ОБ'ЄКТІВ ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ	92
<i>Забеліна В.А.</i>	

ВИЗНАЧЕННЯ ВПЛИВУ ПСИХОСОЦІАЛЬНИХ ТА ПРИРОДНИХ ФАКТОРІВ НА СТУПЕНЬ РІВНЯ СТРЕСУ У ОФІСНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ	95
<i>Сокурєнко С.А.</i>	

МІННА БЕЗПЕКА ГРОМАДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	98
<i>Ковальчук В.М., Матухно В.В., Базалієв Д.Г., Поліщук Д.В.</i>	

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РОЗМІНУВАННЯ ТЕРИТОРІЙ	100
<i>Ляшенко П.А.</i>	

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИВІЛЬНОЇ ТА ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ У ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	102
<i>Кордіяка І.М., Шуригін В.І., Синельніков О.Д., Карабин В.В.</i>	

ВІДПОВІДНІСТЬ СТАНДАРТІВ СЕРІЇ ISO ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЛЮДСТВА	105
<i>Цопа В.А., Чеберячко Л.М.</i>	

ВИБІР ТЕХНІЧНОГО ЗАСОБУ ІЗ СУКУПНОСТІ АЛЬТЕРНАТИВНИХ МЕТОДОМ СІРОГО РЕЛЯЦІЙНОГО АНАЛІЗУ (НА ПРИКЛАДІ СІДЕЛЬНОГО ТЯГАЧА)	108
<i>Цопа В.А., Чеберячко С.І., Дерюгін О.В., Гримало Б.В.</i>	
РОЛЬ ЗАСОБІВ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ЗАХИСТУ У ПРОФІЛАКТИЦІ ПРОФЕСІЙНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ	111
<i>Голінько В.І., Кравченко Б.Д.</i>	
ВПЛИВ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ НА ВИКОНАННЯ ВИМОГ З БЕЗПЕКИ ПРАЦІ	113
<i>Алексєєв А.А.</i>	
VISION ZERO: НОВИЙ ПІДХІД ДО ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ З ОХОРОНИ ПРАЦІ	115
<i>Чернов В.М., Тільний С.В.</i>	
СЕКЦІЯ 7. ПОСТВОЄННА ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ – ІННОВАЦІЙНИЙ ПРОЕКТ ВІДНОВЛЕННЯ	
ПОВОЄННЕ ВІДНОВЛЕННЯ ВИРОБНИЧОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ	118
<i>Амоша О.І., Залізна Ю.С., Череватський Д.Ю.</i>	
ПРО РОЗПОДІЛЕНУ ЕНЕГОГЕНЕРАЦІЮ ЯК ЧИННИК ЗМІЦНЕННЯ БЕЗПЕКОВОСТІ ТА СПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД	123
<i>Мельникова М.В.</i>	
ВПЛИВ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА НА СТРАТЕГІЮ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	126
<i>Косинський П.О.</i>	
ІННОВАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТИМУЛЮВАННЯ МІСЦЕВОГО ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ	129
<i>Жидик Я.О.</i>	
ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ІННОВАЦІЙНІСТЬ ТА ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ	132
<i>Власов І.Д.</i>	
ПІДПРИЄМНИЦЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ	136
<i>Антонюк В.П.</i>	
МІСЦЕВИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК В КОНТЕКСТІ ВІДНОВЛЕННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ	139
<i>Дьякон Ю.Г., Ромахова О.А.</i>	

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ <i>Мацак В.В.</i>	141
ЗБЕРЕЖЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ РОЗВИТКУ ГРОМАД В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНИ <i>Терехов Є.В.</i>	144
СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В ПОСТВОЄННІЙ ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ <i>Сорока І.В.</i>	147
ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ ВИКЛИКИ ЗАКЛАДАМ ВИЩОЇ ОСВІТИ <i>Кукулюк О.І.</i>	150
ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ <i>Буштрук Є.О.</i>	153
ПІСЛЯВОЄННЕ ВІДНОВЛЕННЯ ТУРИСТИНОЇ ГАЛУЗІ <i>Кубецька О.М.</i>	156
ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЧЕРЕЗ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ <i>Пащенко О.А., Терханова О.В.</i>	160
ІННОВАЦІЙНА МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ ПОВОЄННОЇ ЕКОНОМІКИ <i>Форосяний Р.О.</i>	163
ІННОВАЦІЙНА РОЗБУДОВА ПОСТВОЄННОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ: НАПРЯМИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ <i>Горпинич О.В.</i>	166
СЕКЦІЯ 8. ІННОВАЦІЇ В МІСЦЕВОМУ САМОВРЯДУВАННІ ЗАДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ГРОМАД ТЕРИТОРІЙ	
ЗМІЦНЕННЯ КАДРОВОЇ БЕЗПЕКИ ГРОМАДИ <i>Бабій О.С.</i>	169
СПЕЦИФІКА ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДХІДІВ У ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ УКРАЇНИ <i>Багрін О. А.</i>	173
ПОСИЛЕННЯ СПРОМОЖНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНИ <i>Баитанник О. В.</i>	176

АКТУАЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	180
<i>Бородін Є. І., Начовний І. І.</i>	
УДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ІЗ СУДАМИ ТА ОРГАНАМИ СИСТЕМИ ПРАВОСУДДЯ У ПРОЦЕСІ СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ПРИСЯЖНИХ В УКРАЇНІ	183
<i>Бєлова А. С.</i>	
АСПЕКТИ СПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ СТІЙКОСТІ	186
<i>Борисенко Ю. В., Борисенко В. Ю.</i>	
ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ МЕХАНІЗМУ ВІДНОВЛЕННЯ МІСЦЕВОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ НЕКРИТИЧНОГО ЗНАЧЕННЯ	189
<i>Бородіна О. А.</i>	
МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ ОСВІТИ В ГРОМАДАХ В УМОВАХ ВІЙНИ: МЕХАНІЗМИ, ТЕХНОЛОГІЇ, РЕЗУЛЬТАТИ	192
<i>Ведькало В. А.</i>	
РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У КОНТЕКСТІ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	194
<i>Гайдученко С. О., Верем'єва А. О.</i>	
РОЗВИТОК ЛІДЕРСТВА В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД	197
<i>Гончарук Н. Т.</i>	
РОЗБУДОВА БЕЗПЕЧНОГО ПРОСТОРУ ГРОМАДИ	200
<i>Горбульов Д. В.</i>	
РОЗПОДІЛ ПОВНОВАЖЕНЬ ЩОДО УПРАВЛІННЯ МАЙНОМ КОМУНАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	202
<i>Гуляк О. О.</i>	
СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ФАКТОРІВ ЛОЯЛЬНОСТІ ПЕРСОНАЛУ З УРАХУВАННЯМ СПЕЦИФІКИ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ ТА ЇЇ СЕРВІСНОГО ХАРАКТЕРУ	205
<i>Єфіменко А. А.</i>	
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА КАДРОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА ПРАТ ДТЕК «ПАВЛОГРАДВУГІЛЛЯ»	210
<i>Живага А. В.</i>	

СПІВРОБІТНИЦТВО ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА, ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ	213
<i>Ігнат О. В.</i>	
ГРОМАДІВСЬКА СИСТЕМА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я: АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ У СВІТЛІ ОНКОЛОГІЧНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ	216
<i>Ігнатова Т. О.</i>	
ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ЛІДЕРСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ КЕРІВНИКА НА ПУБЛІЧНІЙ СЛУЖБІ В УКРАЇНІ ЯК ЧИННИКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ГРОМАД, ТЕРИТОРІЙ І ДЕРЖАВИ	218
<i>Кіслов О. В.</i>	
МІЖМУНІЦИПАЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЯК СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ГРОМАД	221
<i>Ковальчук Д. В., Маматова Т. В.</i>	
МЕРЕЖЕВІ СТРУКТУРИ В ГРОМАДАХ	224
<i>Корсун В. В.</i>	
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ТЕРИТОРІЙ І ГРОМАД ЯК СКЛАДОВОЇ ЇХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: СТАН НАУКОВОГО ОПРАЦЮВАННЯ ПРОБЛЕМИ	227
<i>Красюк Н. С.</i>	
ІНІЦІАТИВИ МІСЬКОЇ ВЛАДИ ДНІПРА ЩОДО БЕЗПЕКИ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ ДЛЯ ЖИТЕЛІВ ГРОМАДИ	230
<i>Кучеренко В. О.</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ НА РІВНІ ГРОМАД	232
<i>Лазуренко А. М., Гайдученко С. О.</i>	
ДЕЦЕНТРАЛІЗОВАНІ АВТОНОМНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ОПТИМІЗАЦІЇ ТЕХНОЛОГІЙ ЦИФРОВОГО ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	235
<i>Липнягов М. О.</i>	
АНАЛІЗ МІЖНАРОДНИХ ПРАВОВИХ НОРМ ЩОДО ГАРАНТІЙ ДЕРЖАВИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	237
<i>Литвяк В. Я.</i>	
ЦИФРОВІ ПЛАТФОРМИ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ	239
<i>Магиляс Ю. В.</i>	

РОЗРОБЛЕННЯ МЕТОДИКИ ЗАГАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ РИЗИКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ У ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ	242
<i>Меньшикова О. В., Дзюба Л. Ф., Кусій М. І., Чмир О. Ю.</i>	
«НОВИЙ ЛОКАЛІЗМ» В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЙ СУСПІЛЬСТВА	245
<i>Миргородська М. С.</i>	
НАДАННЯ ПУЛЬМОНОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ НАСЕЛЕННЮ ГРОМАДИ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЇЇ БЕЗПЕКИ	248
<i>Моїсєєва Л. В.</i>	
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ	251
<i>Мусієнко А. С., Гайдученко С. О.</i>	
СТРАТЕГІЧНІ ІННОВАЦІЇ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ ТА АДМІНІСТРУВАННІ ЗАДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ ТА ГРОМАД	254
<i>Пастух К. В.</i>	
ФОРМУВАННЯ ПРОЦЕСНОГО ПІДХІДУ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ ОХОРОНОЮ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В СИНХРОНІЗАЦІЇ З «ІНТЕГРАТИВНИМ МІЖТЕОРЕТИЧНИМ ЗБАГАЧЕННЯМ»	257
<i>м. САДРІ, А. АРІСТІДУ ТА Д. РАВАЗІ</i> <i>Першина Н.Г.</i>	
ІНСТРУМЕНТИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	261
<i>Ребрик М. Ю.</i>	
ЕВОЛЮЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ОСНОВ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В УКРАЇНІ: НАПРЯМКИ ПОКРАЩЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ	264
<i>Романов Р. О.</i>	
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ОСВІТЬОГО СЕРЕДОВИЩА ГРОМАД	267
<i>Сахарова К. О.</i>	
СИСТЕМА ФІЗИЧНОЇ РЕКРЕАЦІЇ ЯК СКЛАДОВА ПІДВИЩЕННЯ БЕЗПЕКИ ГРОМАД	270
<i>Сергєєв С.</i>	

ДИЗАЙН-МИСЛЕННЯ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	273
<i>Сергієнко Е.О., Косоногов Д. Д</i>	
ПІДТРИМКА ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ	276
<i>Симоненко Д. Р., Гайдученко С. О.</i>	
РЕЛОКАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ: ВИКЛИКИ ДЛЯ ГРОМАД З ОГЛЯДУ КОНЦЕПЦІЇ СТІЙКОСТІ	279
<i>Солдак М. О.</i>	
ЗАПОБІГАННЯ КАДРОВИМ РИЗИКАМ ЯК СКЛАДОВА ЗМІЦНЕННЯ БЕЗПЕКИ ГРОМАДИ	282
<i>Соловійов Є.М.</i>	
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ	285
<i>Соловійов Д. О., Гайдученко С. О.</i>	
РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА У РОЗВИТКУ ГРОМАДИ: ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЇ	287
<i>Сорокіна Н.Г.</i>	
ОСНОВИ БЕЗПЕЧНОЇ, СПРОМОЖНОЇ ТА КОМФОРТНОЇ ГРОМАДИ	289
<i>Стаднюк А. А.</i>	
ВЗАЄМНІ ПРОЄКЦІЇ ПОЛІТИЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ	291
<i>Сухоруков О. І.</i>	
СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК СУЧАСНИЙ ПІДХІД ДО ВИРІШЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ НА РІВНІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	295
<i>Тарасенко Т.М.</i>	
ПУБЛІЧНА БЕЗПЕКА У КОНТЕКСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ ЕРИ ЕЛЕКТРОННОЇ «ІНДУСТРІЇ 4.0»	300
<i>Терханов Ф. І.</i>	
СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ НА ЗАСАДАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СМАРТ-СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ: КЛЮЧОВІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ЕТАПИ	303
<i>Титаренко Г. О.</i>	
РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МОЛОДІ ЯК ЗАПОРУКА СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ГРОМАД	306
<i>Третяк Я.С.</i>	

ПРАВООХОРОННА СКЛАДОВА БЕЗПЕЧНОГО ПРОСТОРУ ГРОМАД <i>Фаст Д. Є.</i>	309
INTERNATIONAL INITIATIVES FOR BUILDING "HEALTHY COMMUNITIES": EXPERIENCE FOR UKRAINE <i>Maksym Khozhylo</i>	312
РОЛЬ ЦИФРОВІЗАЦІЇ У СИСТЕМІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ <i>Черевченко О.Б.</i>	314
НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ <i>Шапран І.М.</i>	317
УДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ ТА СУСПІЛЬСТВА ЯК ДРАЙВЕР СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ГРОМАДИ <i>Шевченко О.С.</i>	321
ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО ТА ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ: ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ <i>Шевченко Е. Х., Лях Ю. І</i>	324
РОЛЬ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ГРОМАД <i>Шермейстер М.Г</i>	328
ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНА СТРУКТУРА ОСОБИСТОСТІ ДЛЯ СФЕРИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ <i>Шпекторенко І.В., Лецук В. В.</i>	331
МЕХАНІЗМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЗА КОРДОНОМ <i>Шульський І. В.</i>	334
ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ФІНАНСУВАННЯ РОБІТ ІЗ ЗЕМЛЕУСТРОЮ ПРИ ФОРМУВАННІ ЛОТІВ ДЛЯ ПРОДАЖУ НА ЗЕМЕЛЬНИХ ТОРГАХ <i>Янкін О. Є., Трезуб Ю. Є.,</i>	336
МЕХАНІЗМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СТВОРЕННЯМ ТА РОЗВИТКОМ СТАРТАПІВ, ІННОВАЦІЙНИХ КЛАСТЕРІВ, ЩО СПЕЦІАЛІЗУЮТЬСЯ НА КОСМІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЯХ В УКРАЇНІ <i>Гречуха А. С.</i>	339

СЕКЦІЯ 9. ОСВІТА ТА ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ СУЧАСНОГО НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В НАДЗВИЧАЙНИХ УМОВАХ

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ЗА ТРЕТІМ РІВНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ (ДОКТОРИ ФІЛОСОФІЇ)	342
<i>Яворська О.О., Чеберячко С. І.</i>	
СОЦІОЛОГІЧНІ ОПИТУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ	347
<i>Бардась А.В., Замковий М. Ю</i>	
DIGITAL WELLBEING AND EFFICIENCY OF EDUCATIONAL ACTIVITIES IN MODERN UKRAINE	350
<i>Nesterova Olha, Pavlychenko Artem</i>	
ОСНОВНІ ВИКЛИКИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПІД ЧАС ВІЙНИ	3352
<i>Пазиніч Ю.М.</i>	
КЛЮЧОВІ ОРІЄНТИРИ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В УМОВАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ	355
<i>Кожушкіна Т. Л.</i>	
ВИКОРИСТАННЯ ЗМІШАНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ ЯК МОДЕЛЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В НАДЗВИЧАЙНИХ УМОВАХ	357
<i>Кравченко Т.В., Кравченко В.Д.</i>	
РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК СТУДЕНТІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ВИКЛИКІВ СУЧАСНОСТІ	360
<i>Тур О.М.</i>	

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО ДО УЧАСНИКІВ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**Шановні колеги!**

Я вітаю Вас від імені Організаційного комітету Міжнародного Форуму «Безпечна, комфортна, спроможна територіальна громада» на теренах Національного технічного університету «Дніпровська політехніка».

Нам судилося жити у складні часи під час воєнної агресії росії, яка триває вже більше півтора року. На сході гинуть наші захисники у лавах Збройних сил України, вщент руйнуються міста і села, величезні території засіяні мінами. Але ми впевнені, що прийде час і війна закінчиться, закінчиться нашою перемогою. Після цього треба буде відновлювати країну, і цей процес відновлювання слід організовувати з урахуванням того досвіду, що ми набули внаслідок війни, яка торкнулася практично всіх сфер суспільної діяльності.

Слід зазначити, що у поточному році в Україні і за кордоном вже відбувалась низка конференцій, у тому числі і міжнародних, на яких піднімалися проблеми повоєнного відновлення країни. Але, як правило, організаційно вони висвітлювали проблеми одного з багатьох проблемних напрямів: економіка, менеджмент, архітектура і будівництво, гірничо-промисловість тощо. Приймаючи ж до уваги той факт, що всі проблеми, що практично завжди пов'язані між собою, потрібно вирішувати комплексно, і те, що вони знаходяться в межах тієї чи іншої територіальної громади, нами було прийняте рішення щодо організації такого відкритого для обговорень публічного майданчика, в межах якого можна було би фахівцям різної направленості почути одне одного і вже зараз визначити найбільш значущі проблеми і окреслити ймовірні шляхи їх вирішення. Так народилася ідея проведення щорічного Міжнародного Форуму «Безпечна, комфортна, спроможна територіальна громада».

Ця конференція є правонаступницею Міжнародного гірничого українського форуму, який існував більше двадцяти років і на цей час, у зв'язку з окупацією значної частини гірничодобувних регіонів, втратив свою актуальність. Назва Форуму, як і його структура, поки що достатньо умовні, підлягають обговоренню і остаточно будуть

вирішені у подальшому.

Я бажаю всім нам цікавих зустрічей під час роботи Форуму і плідної роботи в процесі підготовки рекомендацій щодо ефективного відновлення післявоєнного господарства України.

Слава Україні! Героям слава!

Голова оргкомітету Міжнародного Форуму

«Безпечна, комфортна, спроможна територіальна
група»

Ректор Національного технічного університету

«Дніпровська політехніка», професор

Олександр АЗЮКОВСЬКИЙ

**СЕКЦІЯ 1. ОСОБЛИВОСТІ МІСЬКОГО ПРОЄКТУВАННЯ І БУДІВНИЦТВА В
УМОВАХ ПЕРМАНЕНТНОЇ ВОЄННОЇ ЗАГРОЗИ****UDK 628.14****PROBLEMS AND FEATURES OF THE OPERATION OF WASTEWATER
TREATMENT PLANTS IN UKRAINE IN 2022-2024***Kunyskyi S., PhD, Senior Research Fellow,**Ivanchuk N., PhD, Assoc. Prof.,**Kunyskyi M., Junior Research Fellow,**National university of water and environmental engineering, Rivne, Ukraine.*

The water supply and sewage industry face challenges related to the treatment of household, washing and industrial wastewater, optimization of design features of treatment facilities, development of new design solutions, improvement and automation of existing technological processes of treatment, improvement of the efficiency of functioning treatment facilities by reducing harmful effects on the environment [1]. Wastewater treatment is a necessary condition for ensuring ecological safety, management and a favorable ecological state of river basins in conditions of climate change, in accordance with the priority topics of the Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine and the Law of Ukraine dated January 12, 2023 No. 2887-IX "On Drainage and Wastewater Treatment " [2].

Many of the existing water drainage systems in Ukraine do not take into account the peculiarities of changes in water use after the beginning of the war, due to the relocation of enterprises in the territory, whose treatment facilities were not designed for such a load, gave new challenges. At the present time, the stated situation is significantly worsening due to constant military operations, due to which hydro-risks are significantly increasing and becoming a factor of national security of the state.

During the large-scale invasion and active hostilities of the aggressor, the sewage network and treatment facilities were partially damaged or disabled. In connection with this, the wastewater inflow regimes were disrupted at the sewage facilities, and the chemical composition of the effluents underwent changes due to the redistribution of pollutants and their concentrations. In a number of regions (Kherson, Mykolaiv, Zaporizhzhia, Dnipro, Donetsk,

Kharkiv, Kryvyi Rih, Odesa, and others) due to the bombing, there is a partial lack of water supply and, accordingly, drainage, which has led to a decrease in the flow of wastewater and, accordingly, a violation of its physical and chemical composition.

In the city of Mykolaiv, due to damage to water mains during the bombing, there is a problem of salted sea water in the city's water supply and drainage networks, due to which significant oxidation of the water infrastructure in the Dnipro river basin is observed. The destruction of the Kakhovskaya dam with the corresponding leakage from the reservoir, which was the main source of replenishment of the water exchange system of three regions of Ukraine, completely changed the use of water supply and sewage networks in the south of our country.

Sewerage treatment facilities receive washed and partially purified technological wastewater, which needs dilution and reduction of the concentration of pollution by household wastewater. An increase in the content of industrial pollutants leads to the death of activated sludge or biofilm, depending on the technological scheme of wastewater treatment. The idea of ensuring a high degree of wastewater treatment by selecting the optimal parameters of treatment facilities and their automation and adaptation to new challenges is necessary in our realities of life [3].

The intensive bombing of the energy infrastructure of the western and central regions of Ukraine in October and November 2022, as well as the south of Ukraine in 2023, led to the instability of the energy system, which resulted in fan blackouts. Power outages affect the pumping and power equipment and make changes in the schedules of wastewater supply to treatment facilities and the averaging of pumping of sewage between basin pumping stations. The idea of adapting the sewage network to forced operating conditions (fan outages, stopping the flow of sewage due to bombing, emergency networks) through the improvement of existing technological schemes of wastewater treatment and their automated control will allow to preserve microorganisms in structures and avoid the ingress of wastewater into the environment.

Events in 2022 forced a large part of the population to carry out internal displacement to the central and western regions of Ukraine. In large cities (Lviv, Uzhhorod, Ternopil, Ivano-Frankivsk, Chernivtsi, Dnipro, Odesa, and others), the number of internally displaced persons has increased, and accordingly, the load on the water supply and sewage system has increased. There was a certain imbalance. If the load on sewage treatment plants in the south-eastern regions of Ukraine decreased, and the concentration of effluents increased, then on the contrary, the load on treatment plants in the western regions increased. Therefore, there is a need to study

the sewage network, waste water consumption, the concentration of their pollutants and correct the work schedules of treatment facilities. The development of software, supervisory control systems and computer-mathematical models will make it possible to stabilize and regulate the operation modes of treatment facilities and increase the efficiency of technological schemes and processes of water treatment.

It is the optimization of water treatment processes taking into account the characteristics of the composition of household, washing and industrial wastewater, its consumption, the concentration of impurities, the structural features of treatment facilities, the possibility of gas release and the formation of organic carbon, the development of new design solutions, the improvement and automation of existing technological processes of purification and disposal of industrial and household wastewater, increasing the efficiency of functioning treatment facilities by reducing harmful effects on the environment.

REFERENCES

- 1.Site – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0403-02#Text>. Date of application 05.10.2024.
- 2.Law of Ukraine dated January 12, 2023 No. 2887-IX "On Drainage and Wastewater Treatment".
- 3.Siniscalchi Amira, Di Maggio Jimena, Estrada Vanina, Diaz M. Soledad. Integrated mathematical models for drinking water reservoirs and constructed wetlands as a tool for restoration planning. *Journal of Hydrology*. 2020. Volume 586.

УДК 69:502

ПРИНЦИПИ БУДІВНИЦТВА В УМОВАХ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ*Єлісєєва М. О., к. т. н., ст. викладач**Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро, Україна*

Природні катаклізми і зміна клімату через забруднення довкілля, здорожчання та вичерпність природних ресурсів та підвищення вимог до класу енергоефективності й екологічності будівель – це головні передумови до трансформації будівельної індустрії. Перехід від застарілих до нових форм будівництва, які б відповідали принципам сталого розвитку та циркулярної економіки, забезпечить створення комфортних і безпечних умов життя громад.

На сьогодні саме будівельна індустрія, як на етапі будівництва, так і на етапах експлуатації та ремонту будівель, є, по-перше, найбільш ресурсо- та енергоємною галуззю економіки України; по-друге одним із найбільших утворювачів промислових відходів. Але з іншого боку, саме будівельний сектор при гармонійній організації процесу може стати і найбільшим споживачем промислових відходів, які у світовому вимірі вже давно розглядаються не як непотрібні відходи, а як цінний продукт – вторинні мінеральні ресурси.

Головна ідея циркулярної економіки – максимальна мінімізація відходів, відсоток яких наближався б до 0, при максимальній ефективності використання кожного ресурсу. Вона базується на повторенні колової природної системи при якій один біологічний ланцюг є сировиною для забезпечення життєвого циклу іншого біологічного ланцюга при максимальному його використанні без забруднення довкілля [1, с. 156]. Тобто видобутий матеріал є сировиною для виготовлення іншого матеріалу – будівельного виробу чи конструкції, з якого зводиться будівля, після стадії експлуатації та демонтажу цей виріб чи конструкція мають йти на переробку та повторне використання у виробництві, стаючи знову цінним мінеральним ресурсом.

Згідно із підрахунками Європейського Союзу використання вторинних мінеральних ресурсів сприятиме зниженню використання природних (первинних) матеріальних ресурсів промисловими підприємствами орієнтовно на 17 – 24 % до 2030

року [2].

Головні принципи будівництва, яке базується на моделі циркулярної економіки можна сформулювати наступними чином:

1. Використання вторинних мінеральних ресурсів в якості сировини для виготовлення будівельних матеріалів, виробів та конструкцій.

Серед будівельних відходів найбільшу частку майже 50 % займає бетон та залізобетон, біля 30 % – стінові вироби із штучних матеріалів (силікатна цегла, піно- та газобетон), трохи менше 10 % – дорожні покриття із асфальтобетону та відходи із будівельних розчинів, біля 5 % – відходи металів та менше 2 % – інші матеріали [1, с. 156]. При цьому більшість із цих матеріалів у європейських країнах сортується, подрібнюється та з успіхом використовується у якості наповнювачів чи заповнювачів при виробництві будівельних матеріалів та виробів.

В умовах широкомасштабної війни росії проти України та пошкодження або руйнації значної кількості будівель проблема накопичення будівельних відходів лише загострюється. Так, за даними [3], станом на 10 лютого 2023 року, у країні вже утворено близько 10 – 12 млн т будівельних відходів.

Крім того, велику частку серед промислових відходів займають металургійні відходи (металургійний шлак, пил, шлам) та відходи паливно-енергетичного комплексу (зола-винесення, паливний шлак). Європейське співтовариство ще у 1995 році виключило металургійні шлаки із реєстру відходів, надаючи їм статус побічних продуктів виробництва. Це сприяло тому, що у 2000 році в європейських країнах майже весь обсяг утворених доменних шлаків використано як сировину для виробництва нових матеріалів. В Україні станом на 2018 рік цей показник становив лише 45 – 50 %. Золошлакових відходів в Україні утилізується лише біля 15 %, тоді як в Європі цей показник становить 95 % [4].

2. Екологічність будівельних матеріалів, виробів та конструкцій.

Екологічна будівельна продукція не забруднює довкілля у процесі її виробництва чи переробки та не чинить негативного впливу на здоров'я людини під час експлуатації. До неї можна віднести ґрунтобетон, арболіт, ековату, корковий агломерат та інші. Зазвичай вона виготовляється із сировини рослинного походження або мінерального походження при відсутності у технологічному процесі виробництва будівельних виробів чи конструкцій операції високотемпературного випалу.

3. Модульність та адаптивність будівель.

Нові будівлі мають проектуватися із урахуванням необхідності їх адаптації під нові вимоги, функції або перепланування. Ця стратегія передбачає легке розбирання будівельних елементів, використання кріплень, які не пошкоджують матеріали, та систем, які полегшують заміну окремих компонентів. Це дозволяє знизити потребу в демонтажі і новому будівництві.

4. Енергоефективність будівель.

Детально питання енергоефективності будівель розглянуто у роботі [5].

Отже, трансформування будівельної індустрії до умов циркулярної економіки сприятиме розвитку стійких місцевих громад, поліпшить комфортні умови проживання чи перебування людей в будівлях, а також зменшить навантаження на довкілля шляхом відповідального та розумного використання природних ресурсів.

Перелік посилань:

1. Сердюк В. Циркулярна економіка: українські реалії та перспективи впровадження в будівельній галузі. *Сучасні технології, матеріали і конструкції в будівництві*. 2023. № 34(1). С. 156 – 164. URL: <https://doi.org/10.31649/2311-1429-2023-1-156-164>

2. Circular Economy. New rules will make EU the global front-runner in waste management and recycling, European Commission – Press release, 2018 // Режим доступу: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-18-3846_en.htm

3. Перероблення будівельних відходів: виклики та можливості для України // Укрінформ [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3826490-pereroblenna-budivelnih-vidhodiv-vikliki-ta-mozlivosti-dla-ukraini.html>

4. Утилізація та рекуперация відходів : навчальний посібник / За ред. В. М. Кропивного. Кропивницький, 2020. 440 с.

5. Єлісеєва М.О., Ротт Н.О., Багуж Б.А. Аналіз сучасних теплоізоляційних матеріалів для ефективної теплоізоляції стінових конструкцій будівель. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Інноваційні технології підготовки кадрів для промисловості та транспорту 2024» (26–27 квітня 2024 р.) : збірник тез. 2024. С. 81 – 89.

УДК 72.01

**ІСТОРИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ м. ВОВЧАНСЬК: ОСОБЛИВОСТІ ПОВОЄННОГО
ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА РЕГЕНЕРАЦІЇ**

Вітченко Д.М Кандидат архітектури, доцент кафедри будівництва, геотехніки і
геомеханіки

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро

Мета цієї доповіді проаналізувати актуальність наявних пропозицій територіальних пам'яткохоронних обмежень м. Вовчанська для формування стратегії містобудівних пам'яткохоронних заходів у зруйнованому історичному місті задля створення можливостей для збереження історичного планування, перспективної консервації й реставрації пам'яток, регенерації забудови історичного ареалу м. Вовчанськ.

Вовчанськ – історичне місто в Україні (засноване 1674 р.) у Чугуївському районі Харківської області, центр Вовчанської міської громади, колишній районний центр однойменного району. Історико-архітектурний опорний план м. Вовчанськ, розроблений колективом проектно-реставраційним відділом інституту «Укрміськбудпроект» у 2012–2016 рр. не був законодавчо затверджений до 24 лютого 2022 р. [1].

В ході боїв за Вовчанськ, які тривають з травня 2024 р. забудова міста на північному березі р. Вовча, зокрема північна частина історичного ареалу майже повністю зруйнована. Саме в цій частині ареалу зосереджені пам'ятки архітектури та містобудування, які у своїй більшості зазнали значних руйнувань.

В результаті руйнувань відповідно порушена й просторова композиційна структура міста (система містобудівних домінант та акцентів, композиційних осей, вузлів, візуальних розкриттів), досліджена фахівцями в ході збирання даних для складання історико-архітектурного опорного плану.

Фактично залишилося трасування вулиць в сучасних червоних лініях та межі парцеляції ділянок домоволодінь, окреслені руїнами забудови.

Широко відомий приклад реставраційного відновлення історичних центрів міст Польщі після нищівних руйнувань Другої світової війни був успішно реалізований

завдяки історичній, політичній, економічній значущості цих міст (Варшави, Гданська), ініціативі та підтримці численних місцевих громад, великим державним інвестиціям, націоналізації міських земель в зоні проведення робіт. Тож цей досвід не може бути перенесений на відновлення історичного центру малого міста, що в близькостроковій перспективі залишатиметься в зоні «фронтиру» на межі із територією держави-агресора.

Водночас територія центру міста набуває й історико-меморіального значення, як місце запеклих боїв ЗСУ із російськими агресорами.

Прикладом меморіалізації руйнованого містобудівного середовища під час війни стало створення Меморіалу міста Хіросіма. У районі епіцентру ядерного вибуху створено Меморіальний парк Миру, площею понад 12 гектарів [2].

Цікавим прикладом меморіалізації є меморіальна територія Grande Cretto на місці зруйнованого землетрусом містечка Джібелліна в Італії авторства Альберто Буррі. Руїни кварталів разом із предметами побуту загиблих жителів вкрито шаром бетону, планувально означивши в такий спосіб планування зруйнованого містечка [3].

Тому насамперед постає питання надання охоронного статусу збереженим містобудівним утворенням та решткам об'єктів культурної спадщини, їхньої консервації. Південна частина ареалу піддана суцільному руйнуванню забудови має бути визначена пам'яткою містобудування.

Розпланування та залишки забудови історичного центру увібрали в себе матеріальні та культурні напрацювання попередніх поколінь і є свідченням історичних та соціальних процесів, що відбувалися в різні часи [4, с. 54]. І в стані руїни цей об'єкт відповідає ознакам, необхідним для занесення до Державного реєстру нерухомих пам'яток України за такими критеріями:

– вплинув на розвиток культури населеного пункту (є невід'ємним містобудівним елементом історичного центру); запроєктоване за ідеями регулярного планування кінця XVIII ст.);

– є витвором відомої особистості (Харківського губерньського адміністратора-землевпорядника й організатора архітектурно-інженерної освіти в Прибавочних класах Харківському колегіуму Густава фон Буксгевдена);

– пов'язаний із діяльністю людей, які зробили значний внесок у розвиток культури регіону (голови земської управи, мецената – Василя Колокольцова; археолога – першовідкривача Салтівської археологічної культури Василя Бабенка та ін.).

Запропонований предмет охорони пам'ятки містобудування: матеріально існуючий архітектурно-просторовий каркас середовища в межах історичного ареалу визначених проектом історико-архітектурного плану представленого вище. До нього належать: загальна планувальна схема території, напрями й габарити вулиць, проїздів і пішохідних шляхів, парцеляція ділянок домоволодінь. А також характер, масштаб і висотність зруйнованої цінної й рядової історичної забудови, – параметрами за якими в перспективі може бути здійснене нове будівництво методом регенерації.

За зруйнованими будівлями – пам'ятками архітектури має бути збережений їхній статус, що згодом дозволить провести на них реставраційно-відновлювальні роботи. Водночас не мають відновлюватися об'єкти визнані історико-архітектурним планом дисгармонійними.

Висновки. На основі викладеного вище матеріалу існуюча історична планувальна структура центральної частини м. Вовчанськ Харківської обл. в межах визначеного історичного ареалу має бути збережена шляхом надання охоронного статусу пам'ятки містобудування із визначеним предметом охорони. В результаті після повоєнного відновлення центр міста отримає вид лінійно-ядерної структури в регулярній планувальній схемі міста. У перспективі регенерації історичного міста насамперед мають бути враховані ресурси і обмеження планувальної організації його території.

Головні принципи регенерації центру м. Вовчанська в межах ареалу історичного міста мають бути спрямовані на:

1. Збереження історичного планувального каркасу міста.
2. Збереження та підсилення ландшафтно-екологічного каркасу міста.
3. Реставраційне відтворення зруйнованих пам'яток архітектури міста.
4. Формування нової забудови контекстуальної архітектурному середовищу малого історичного міста Вовчанська.

Перелік посилань:

1. Новгородов, В. Є., Кацанов М. Т., & Вітченко, Д. М., 2013. Історико-архітектурний опорний план м. Вовчанська Харківської обл. Науково-проектна робота. Харків: Державне підприємство Український державний проектний інститут «Укрміськбудпроект».

2. 広島の公園と緑地。平和記念公園 Доступно:

<https://www.city.hiroshima.lg.jp/site/hiroshima-park/7480.html> [Дата звернення 5 жовтня 2024];

3. Alberto Burri Cretto di Gibellina Доступно: <https://hicarquitectura.com/2023/11/alberto-burri-cretto-di-burri-sicily/> [Дата звернення 5 жовтня 2024];

4. Прибега, Л. В. (2015). Архітектурна спадщина України: пам'яткоохоронний аспект: монографія. Київ : Інститут культурології НАМ України.

УДК 004.9:658.5

**ЦИФРОВА МОДЕЛЬ ОПТИМАЛЬНОГО РЕЖИМУ РОБОТИ ПІДПРИЄМСТВ
БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ**

*Гапєєв С. М., д.т.н., проф.,
Старушенко Г. А., д.т.н., проф.,
Кравченко К. В., к.т.н., доц.,
Вигодін М. О., к.т.н., доц.*

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро, Україна

Україна вже понад два з половиною роки перебуває у стані повномасштабної війни з Російською Федерацією, що суттєво впливає на всі сфери суспільних відносин та життєдіяльності країни, у тому числі будівельну індустрію. Військові дії призвели до істотних змін в економіці, спричинили масштабні руйнування виробничого потенціалу, енергетичного сектору й інфраструктури держави, привели до людських жертв та соціальних втрат.

Будівельна галузь України найбільш постраждала внаслідок повномасштабної агресії РФ та зазнає особливо значних трансформацій та викликів. Як ключові тенденції в будівельній галузі, що виникли під час воєнного стану, слід визначити [2]:

1. Суттєве скорочення внутрішнього ринку будівельних матеріалів. Значна кількість будівельних підприємств та інфраструктурних об'єктів пошкоджені або зруйновані внаслідок активних бойових дій; багато виробничих комплексів на Півдні і Сході країни знаходяться на тимчасово окупованих територіях; значною мірою зруйновані логістичні зв'язки постачання сировини, будівельних матеріалів та комплектуючих; енергетична криза, що негативно відобразилась на виробництві будівельних товарів.

2. Проблеми імпорту будівельних матеріалів і продукції, викликані перебудовою логістичних зв'язків після відмови від товарів з Росії і Білорусі; унеможливлення імпорту морем через закриття українських портів.

3. Дефіцит кадрів у будівельній галузі внаслідок мобілізації, еміграції за кордон, припинення або скорочення діяльності частиною проектних і підрядних організацій.

4. Зростання собівартості будівництва на фоні дефіциту ресурсів – як матеріальних, так і людських.

Зазначені фактори актуалізують проблему оптимізації роботи підприємств будівельної галузі в умовах воєнного стану і в процесі підготовки до повоєнного відновлення України. Зокрема, План Відновлення України передбачає реалізацію низки проектів в рамках Національних програм «Відновлення та модернізація житла та інфраструктури регіонів» і «Відновлення та модернізація соціальної інфраструктури», зорієнтованих на будівництво нових і відновлення зруйнованих об'єктів цивільної інфраструктури.

Запропонована цифрова модель побудована в онлайн-редакторі WolframAlpha і визначає оптимальний режим роботи підприємств будівельної галузі за умов наявності обмежень матеріальних та людських ресурсів.

З математичної точки зору зв'язок між обсягами витрат на виробництво продукції та обсягами виробленої продукції описується за моделлю Леонтьєва [1]; обмежувальними факторами виробництва є потужність кожного підприємства – матеріальні ресурси (будівельні матеріали для фундаменту, побудови стін, підлоги, даху і т. ін.) і загальна кількість робочої сили – трудові ресурси (робітники будівельної організації, інженери, технологи, майстри, механіки, економісти, керівні кадри тощо).

Вихідні дані для побудови моделі:

- матриця матеріальних витрат: $A_{n \times n} = (a_{ij})$, де $i, j = 1, 2, \dots, n$;
- стовпець випуску продукції: $X_{n \times 1} = (x_{i1})$, де $i = 1, 2, \dots, n$;
- матриця кінцевого попиту: $C_{n \times 1} = (c_{i1})$; $i = 1, 2, \dots, n$;
- матриця обмежень на потужності підприємств: $M_{n \times 1} = (m_{i1})$; $i = 1, 2, \dots, n$;
- матриця-рядок витрат робочої сили: $L_{1 \times n} = (l_{1j})$; $j = 1, 2, \dots, n$;
- загальна кількість трудових ресурсів: N .

Основні етапи побудови цифрової моделі оптимального режиму роботи підприємств будівельної галузі, проілюстровані на прикладі чотиривимірної системи, можна описати за таким алгоритмом:

1. Аналіз матриці матеріальних витрат A щодо її продуктивності (рис. 1).
2. Визначення стовпця випуску продукції X (рис. 2).
3. Урахування обмеження за кількістю робочої сили (рис. 3).

4. Урахування обмежень на потужність системи і витрати робочої сили (рис. 4).
5. Визначення оптимального режиму роботи підприємств (рис. 5).

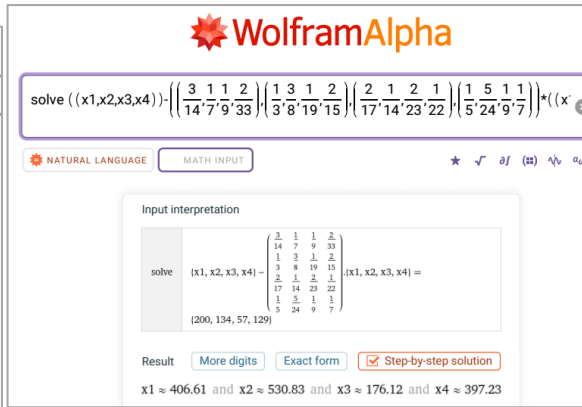
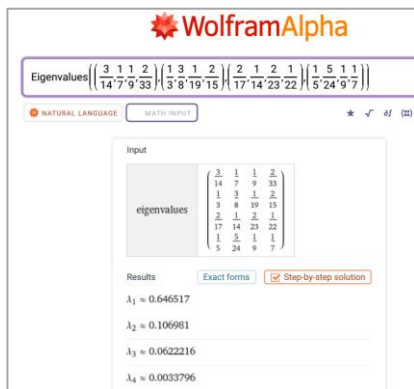

Рисунок 1 – Визначення власних значень матриці матеріальних витрат A

Рисунок 2 – Розв’язок системи лінійних рівнянь $X - A \cdot X = C$ у матричному вигляді

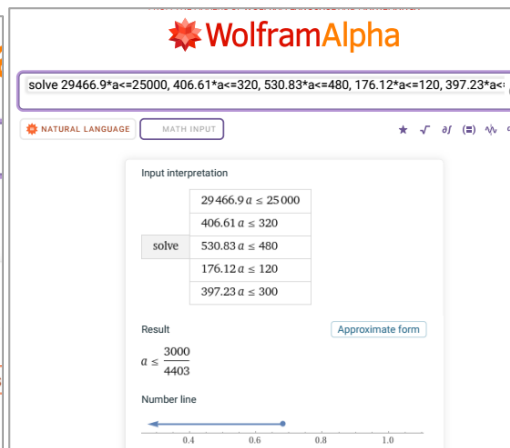
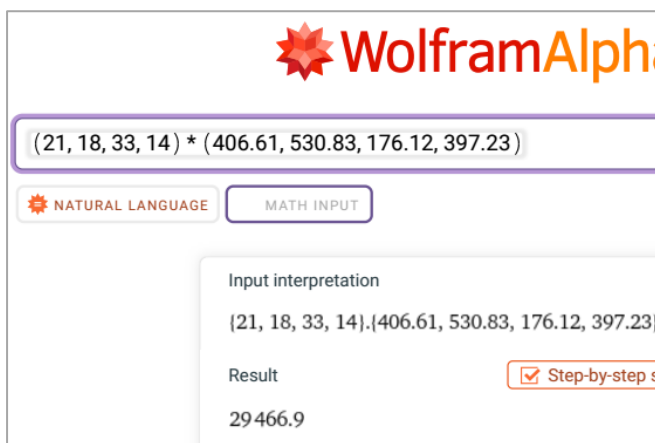

Рисунок 3 – Визначення потреби у трудових ресурсах N^* із матричного співвідношення $N^* = L_{1 \times n} \cdot X_{n \times 1}$

Рисунок 4 – Розв’язок системи нерівностей $\alpha \cdot N^* \leq N, \alpha \cdot X \leq M$

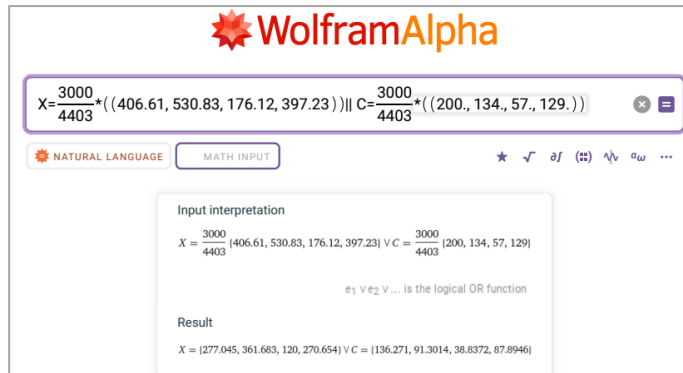

Рисунок 5 – Визначення оптимального випуску продукції X^* і кінцевого попиту C^* зі співвідношень $X^* = \alpha_{max} \cdot X$, $C^* = \alpha_{max} \cdot C$

Перелік посилань:

1. Ляшенко О. І. Міжгалузеві балансові моделі багатокладної економіки. *Проблеми економіки*. 2013. № 2. С. 226–229.
2. Структурні зміни та виклики в будівельній індустрії України: аналіз та прогнози. Kyiv School of Economics. Серпень 2024. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/09/02_09_24_Zvit_Strukturni_zmini_ta_vikliki_v_budivelnii--_industrii-.pdf (дата звернення: 09.10.2024).

УДК 721

**ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПЛАНУВАЛЬНІ РІШЕННЯ УКРИТТІВ У ІСНУЮЧІЙ
ЖИТЛОВІЙ АРХІТЕКТУРІ ТА МІСЬКОМУ ПРОСТОРИ***Бадюл М. Г.¹, к. арх., доц.,**Михайлова П. Ю.¹, маг. арх., ас.,**Григор'єв О. Є.¹, к.т.н., доц.,**Грегорович-Новак А.², маг., інж. арх.*

¹*Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро,
Україна*

²*Краківський Політехнічний Університет ім. Тадеуша Костюшка, м. Краків,
Польща*

У зв'язку з повномасштабною війною в Україні, частими обстрілами міст по всій країні та великими жертвами серед цивільного населення актуальним стало забезпечення безпеки містян, особливо від уламків ракет та наслідків вибухової хвилі. Використання існуючих підземних споруд не забезпечує запит. Питання захисту цивільного населення міст, будівництва укриттів піднімається в спілці архітекторів та інженерів задля перегляду безпекових норм і розборці нових вимог до проєктування. Після розгляду існуючих особливостей військових дій в Україні та міжнародного досвіду експерти прийшли до наступних висновків: необхідність укриття у спорудах і відкритих просторах в містах; важлива швидка доступність, розконцентрація людей, інклюзивність; необхідність захисту безпосередньо житла; рекомендована багатофункціональність призначення укриття.

Крім врахування укриття при будівництві нових споруд, актуальним є захист для вже існуючих об'єктів. Для швидкої реалізації необхідні універсальні рішення, які можливі для багатоповерхових секційних житлових будинків та міського простору. Мобільні вуличні укриття вже мають поширення, але необхідні подальші розробки для поліпшення ефективності й естетичної привабливості.

Укриття в квартирах існуючих багатоповерхових будинків секційного типу.
Досвід Ізраїлю в будівництві захисних кімнат в квартирах (мамад) показав ефективність

захисту для всієї родини. Вимоги до мамад: площа – не менш ніж 9 м²; висота стелі – 2,5 м; залізобетонні стіни товщиною 25-35 см; металеві герметичні двері, які витримують вибухову хвилю; вентиляція з фільтрами для захисту від атак хімічною зброєю; можливо вікно розміром не більше 1х1м з металевими ставнями, які зачиняються з середини. Такі кімнати часто використовуються як дитячі кімнати, де при загрозі ховається вся родина. До будинків, де не було передбачено укриття, зовні одна над одною прибудовують укріплені кімнати, що формує вертикальну конструкцію на незалежному від будинку фундаменті.

Цей досвід можна впроваджувати в Україні у житлові будинки секційного типу, які дуже розповсюджені з радянських часів. Для усунення складнощів інсоляції житлових приміщень та можливості блокування захисних кімнат сусідніх квартир пропонується прибудовувати укриття до кухонних приміщень, рис. 1.

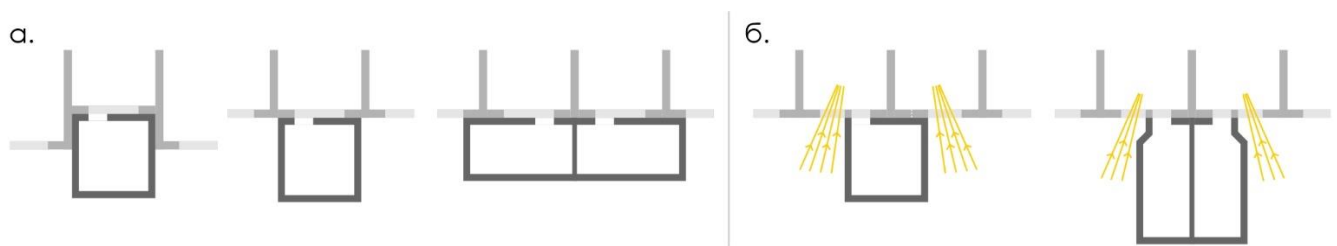

Рисунок 1 – Планувальні рішення прибудови захисних кімнат:

а) прибудова до кімнати; б) прибудова з забезпеченням часткової інсоляції кімнати

Такий тип захисту має великі переваги, як для родини, так і для всього будинку: захист всієї сім'ї; можливість довготривалого перебування (впродовж ночі); наявність додаткової кімнати; зміцнення існуючої будівлі; ініціація комплексної реконструкції будівлі. Але є питання, які потребують вирішення: погіршення інсоляції квартир, що потребує перегляду нормативних вимог; обмеження поверховості будівлі; наявність інженерних комунікацій біля будівель; розрахунок площі укриття відносно мешканців квартири; обмеження в архітектурно-декоративних засобах; з'ясування доцільності такої реконструкції з прибудовою замість повної реновації будинку.

Створення укриття на зупинках громадського транспорту. Розташування мобільних укриттів по місту, в тому числі біля зупинок громадського транспорту, вже зараз поширюється. Але актуальною залишається розробка універсального рішення, де укриття є частиною зупинки. При цьому можливо врахування блокування з комерційною

функцією, та зміни функціонального призначення в позавійськовий час, рис. 2. Укриття в комплексі з зупинкою більш органічно може вписуватися в міський простір, але вузькі пішохідні тротуари можуть обмежити місткість укриття або навіть унеможливити розміщення споруди.

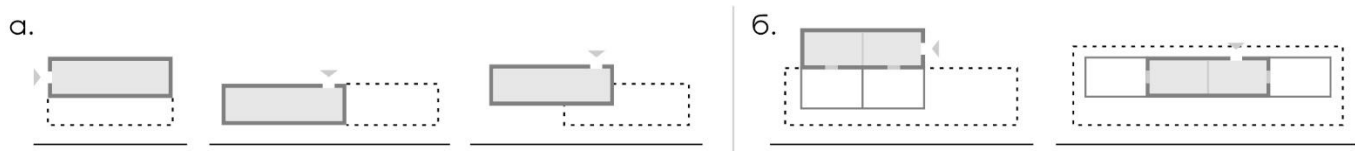

Рисунок 2 – Планувальні рішення укриття в комплексі з зупинкою: а) зупинка-укриття; б) зупинка з приміщенням комерційного призначення та укриттям, що змінює функцію в позавійськовий час

Укриття на ігрових дитячих майданчиках. Рекреаційні зони в містах зазвичай мають ігрові дитячі майданчики, на яких необхідно розміщувати укриття. При цьому захисну споруду можна інтегрувати в ігрове обладнання, що забезпечить естетичну привабливість, не буде асоціюватись з небезпекою й психологічно лякати дітей. Конструкцію укриття можливо інтегрувати в обладнання або зовні декорувати під дизайн майданчика. Також можна впроваджувати конструкції під насипний пагорб, на який розміщувати ігрове обладнання. Модульна конструкція дає можливості варіацій в конфігурації форми та місткості приміщення укриття, рис. 3.

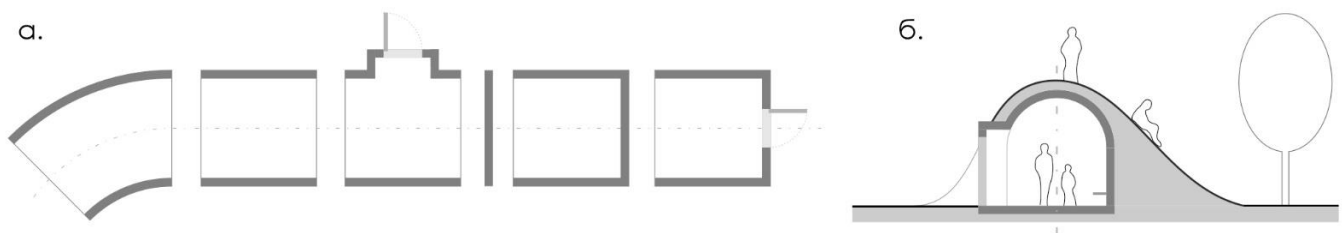

Рисунок 3 – Модульне укриття під пагорб для дитячих майданчиків:

а) модульні блоки; б) вертикальний розріз блоку та насип пагорба над ним

Війна в Україні та вірогідна загроза у майбутньому вже зараз потребує змін в нормативних документах та реалізації розробок задля захисту населення в містах. Універсальні рішення значно прискорять забезпечення безпеки для громадян, щоб життя, праця, відпочинок в містах не зупинились навіть в умовах військового часу.

УДК 624.691

**ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ МАГНЕЗІАЛЬНО-БАРИТОВИХ БЕТОНІВ
ТА РОЗЧИНІВ У РАДІАЦІЙНО -ЗАХИСНИХ СПОРУДАХ***Іванова Г.П., к.т.н., доц.,**Олішевська С.О., асп.,**Чушкіна І.В., к.т.н., доц.**Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро, Україна*

У наш час актуальним питанням є заходи безпеки у разі виникнення радіаційної небезпеки. Будівництво укриттів та захист будівель від радіоактивного випромінювання - є нагальною потребою сьогодення. В Україні є чотири атомні електростанції (Хмельницька, Рівненська, Запорізька та Південно-Українська) - це міцні споруди, численні системи безпеки на яких здатні забезпечити надійність навіть у разі пошкодження будь-якої частини станції, однак АЕС не призначені для протистояння військовим атакам. Питання захисту від проникаючої радіації та наднормованих впливів необхідно вирішувати вже під час проектування будівель [1,2].

Хорошим захистом від радіоактивних випромінювань є екрани з важких металів, зокрема свинцю та свинцевих матеріалів, але вони шкідливі для здоров'я людини. Використання спеціальних радіаційно-захисних бетонів і штукатурок у будівельних конструкціях є альтернативою свинцевим матеріалам.

Радіаційне опромінення викликає термічну усадку цементного каменю, яка зростає зі збільшенням дози опромінення. При цьому температура збільшується до 350°C і відбувається його часткове зневоднення. Деформації при опроміненні цементного каменю значно перевищують деформації внаслідок випаровування води під час розігріву цементного каменю. Модуль пружності бетону з підвищенням дози опромінення знижується внаслідок накопичення структурних дефектів в заповнювачах і цементному камені [3]. Встановлено, що при значних дозах опромінення, межа міцності бетону на стиск знижується у 4 рази, а на розтяг більш ніж у 2 рази.

Перспективним напрямом у сфері вирішення завдань із забезпечення радіаційної безпеки об'єктів будівництва - є застосування композиційних будівельних матеріалів на

основі магнезійного в'язучого з добавками шунгіту та бариту. Порівняння товщини захисного шару показує, що рекомендована товщина шару магнезійно-баритових складів приблизно вдвічі менша, ніж цементно-баритових. Це дає суттєвий вигравш у вартості, термінах проведення робіт та вазі будівельної конструкції загалом.

Магнезійно - баритові склади можуть використовуватись для:

-захисту технічних засобів та людей у медичних, виробничих, наукових, адміністративних та житлових приміщеннях від впливу іонізуючих випромінювань;

-виготовлення контейнерів для зберігання та транспортування радіоактивних матеріалів та відходів;

-твердіння рідких радіоактивних відходів.

Вихідними показниками при підборі складів протирадіаційних бетонів є щільність бетону, вміст хімічно зв'язаної води, а також міцність і легковкладальність. Орієнтовні склади таких бетонів наведено у табл. 1 [4,5].

Таблиця 1

Деякі склади особливо важких бетонів

Вид бетону	Витрата складових, кг/м ³				Середня густина бетону, кг/м ³
	Цемент	Пісок	Щебінь	Вода	
Магнезитовий	389	1365	1765	184	3700
Гематитовий	300	1100	2140	195	3735
Баритовий	395	1352	1800	193	3740
З металевим наповнювачем	395	2637	2637	170	5840

Багато з вимог до матеріалів для радіаційного захисту - суперечливі. Застосовуючи у якості захисту від радіації матеріал з високою щільністю, важко забезпечити високий вміст в ньому легких елементів, особливо водню, а використання водневмісних матеріалів не забезпечує ефективного ослаблення потоків γ -квантів і т. д. Однак в значній мірі всім вимогам задовольняють бетони, особливо, якщо ретельно і обґрунтовано обрано їх склад.

Враховуючи що в Україні є чотири АЕС із 15 реакторами, аварія або випадкове пошкодження діючої станції може призвести до великих локальних викидів, якщо одночасно буде пошкоджено будівлю захисної оболонки навколо реактора. Саме тому

застосування радіаційно-стійких будівельних матеріалів є дуже важливим при будівництві укриттів, оздобленні цивільних і адміністративних будівель.

Перелік посилань:

1. Бетони важкі. Технічні умови. (2023). ДСТУ 9208:2022, чинний від 2023-09-01. Київ: Державне підприємство «Український науководослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» («УкрНДНЦ»).

2. Суміші бетонні. Методи випробувань. (2002). ДСТУ Б В.2.7-114-2002, чинний від 31.01.2002 р. Київ: Держбуд України.

3. Іванова Г.П., Жабчик К.С. Перспективи використання металізованих окатків в якості заповнювача для важких бетонів /Іванова Г.П., Жабчик К.С./Збірник наукових праць НГУ. – Дніпро: Національний ТУ «Дніпровська політехніка», 2021 – № 67. С. 96-103. <https://doi.org/10.33271/crpnmu/67.096>

4. Іванова Г. П., Кіясь А. О. Аналіз перспектив застосування магнезіально-баритових матеріалів для радіаційного захисту/ Іванова Г. П., Кіясь А. О. //16-а Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених, аспірантів та студентів «Перспективи розвитку будівельних технологій» (28.04.2023) – Д.: НТУ «Дніпровська політехніка», 2023. - С. 11-15. <https://bg.nmu.org.ua/ua/events/16-ta%20конференція%20БГТГМ.pdf>

5. «Chemtech Bayern», Бетони для радіаційного захисту. Режим доступу <https://chemtech-bayern.com.ua/statti-2/135>.

УДК 352

РЕКУЛЬТИВАЦІЯ ЗЕМЕЛЬ ПРИ БУДІВНИЦТВІ ЛІНІЙНИХ ОБ'ЄКТІВ

Кондрацький О.М.¹, аспірант,

Мандибура Н.М.² в.о. завідувача відділу землевпорядних робіт та оцінки земель,

Жукова Я.Ф.², к.б.н., завідувач відділу науково-методичного та науково-технічного забезпечення аналітичних досліджень,

Петрищенко С.С.², науковий співробітник відділу науково-методичного та науково-технічного забезпечення аналітичних досліджень,

Рожжа В.В.², науковий співробітник відділу землевпорядних робіт та оцінки земель

¹*Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського, м. Київ, Україна*

²*Державна установа «Інститут охорони ґрунтів України», м. Київ, Україна*

Будівництво лінійних об'єктів критичного значення (водогони, газогони тощо) в період дії воєнного стану не передбачає розроблення робочих проектів землеустрою щодо зняття та перенесення родючого шару ґрунту та організації, які проводять вказані роботи, звільняються від обов'язку за свій рахунок проводити рекультивацію земель, відповідно до підпунктів 13,14 пункту 27 розділу 10 Земельного Кодексу України .

Проте поверхневий (родючий) шар ґрунту (рослинний шар ґрунту) має бути знятий та окремо тимчасово складений, відповідно до будівельних норм та правил.

Тобто, робочий проект можна не розробляти, але відповідні кроки (рішення) щодо збереження родючого шару ґрунту мають бути виконані, а саме, пошарове зняття та роздільне складування родючого і мінерального ґрунту.

Також необхідно зазначити, що будівництво лінійних об'єктів критичного значення, таких як водогони та газогони, є невід'ємною частиною розвитку інфраструктури. Однак, цей процес часто призводить до порушення екологічного балансу, зокрема до втрати родючого шару ґрунту. Роль публічного управління в цьому контексті є критично важливою для забезпечення екологічної стабільності та сталого розвитку.

Рекультивация порушеного ґрунтового покриву здійснюватиметься шляхом повернення знятого родючого шару ґрунту та відновленням його природніх показників за допомогою внесення оптимальних норм добрив, посівом травостою та насадженням чагарників та дерев.

Публічне управління має встановлювати чіткі нормативи для збереження родючого шару ґрунту та рекультивациі земель. Це включає вимоги щодо пошарового зняття і складування родючого шару ґрунту, як передбачено будівельними нормами та правилами.

Впровадження системи моніторингу дотримання екологічних стандартів під час будівництва. Це включає лабораторні дослідження ґрунту для оцінки відповідності агрохімічних і фізико-хімічних показників.

Перевіркою виконання можуть стати лабораторні дослідження рекультивованого ґрунту на відповідність агрохімічних і фізико-хімічних показників та уміст важких металів та мікроелементів. І відповідно до результатів, надаються висновки та рекомендації щодо поліпшення та покращення рекультивованого ґрунту.

Інституційною підтримкою може стати заснування державних чи регіональних агентств, відповідальних за екологічний нагляд під час будівництва лінійних об'єктів. Ці агентства мають забезпечувати координацію між різними відомствами та підтримувати дотримання екологічних стандартів.

Фінансовою підтримкою та стимулами - надання грантів, субсидій та інших фінансових стимулів для компаній, що впроваджують екологічно безпечні технології та методи рекультивациі.

Важливо забезпечити участь місцевих громад у процесі прийняття рішень щодо будівництва лінійних об'єктів та рекультивациі земель. Це може включати громадські слухання та консультації.

Забезпечення прозорості дій уряду та підзвітності перед громадянами через регулярні звіти про екологічний стан територій та результати проведених рекультивацийних заходів. Важливе місце займає проведення інформаційних кампаній для громадськості з метою підвищення обізнаності про екологічні проблеми, пов'язані з будівництвом лінійних об'єктів.

Отже роль публічного управління у вирішенні екологічних проблем, пов'язаних з будівництвом лінійних об'єктів критичного значення, є комплексною та

багатоаспектною. Вона включає регуляторну діяльність, інституційну підтримку, освітні заходи, залучення громадськості та забезпечення прозорості. Ефективне публічне управління сприяє збереженню природних ресурсів, забезпеченню екологічної стабільності та сталого розвитку країни.

Перелік посилань:

1. Екологічні виклики в міському середовищі: вплив автотранспорту. Smith, J. (2020). Екологія та урбаністика, 25(2), стор. 45-62.
2. Шепелюк М. О. Визначення вмісту важких металів у ґрунтах різних екологічних зон міста Луцька. Таврійський науковий вісник. 2019. № 107. С. 317—321.
3. Земельний Кодекс України. 15.11.2001. Урядовий кур'єр. 2001. № 211.
4. Правил розробки робочих проектів землеустрою, затверджені Постановою Кабінету Міністрів України 02.02.2022 року № 86. 09.02.2022. Урядовий кур'єр. 2022. № 26.
5. Про затвердження Порядку ведення Державного земельного кадастру. Постанова Кабінету Міністрів України 17.10.2012 року № 1051. 27.11.2012. Урядовий кур'єр. 2012. № 218.
6. ДСТУ ISO 10390:2007. Якість ґрунту. Визначення рН. [Чинний від 2009-10-01]. Вид. офіц. Київ : Мінекономрозвитку України, 2007. 8 с.

УДК:699.852/.853

**ЖИТТЯ В УМОВАХ ПЕРМАНЕНТНОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ЗАГРОЗИ: ВОЄННА
КОНЦЕПЦІЯ БУДІВНИЦТВА (НА ОСНОВІ ДОСВІДУ УКРАЇНИ І ІЗРАЇЛЮ)***Азюковський О.¹, проф., ректор,**Скобенко О.¹, к.т.н., доц.,**Шаповал В.¹, д.т.н., проф.,**Блазі Р.², д.н., проф., інж. з арх.,**Лисень М.², PhD, інж. з арх.*¹*Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро, Україна*²*Краківський Політехнічний Університет ім. Тадеуша Костюшка, м. Краків, Польща*

Останні роки безпекова ситуація у світі значно погіршилась. Воєнні конфлікти у Сирії, Лівії, Лівану, Ізраїлі і Україні, землетруси у Туреччині, Казахстані, Китаї і в районі Пакистану показали, що захист населення в таких умовах далекий від довершеності.

Найбільш довготривалий проаналізований досвід на цей час мають Україна і особливо Ізраїль, який десятиріччями знаходиться у загрозі воєнного конфлікту. Саме ця країна не тільки накопичувала відповідний досвід захисту населення і інфраструктури, але й зробила висновки, які були реалізовані у конкретні законодавчі акти і проекти. У 2022 році у Варшаві відбувся Україно-Ізраїльський інноваційний саміт, на якому сторони обмінялися відповідним досвідом захисту населення[1].

Головна ідея саміту полягала у тому, що наші країни знаходяться у стані перманентної воєнної загрози. Накопичений досвід дозволяє впевнено заявити, що для забезпечення захисту населення і можливості функціонування економіки в таких умовах, перш за все, потрібен **перехід від цивільної концепції будівництва до воєнної**. Захист населення, який був побудований на висновках, що були зроблені після другої світової війни, не відповідає умовам сучасної війни. Якщо цивільний захист минулого був побудований на будівництві виключно підземних сховищ, то в нових умовах потрібен скоріше індивідуальний капсульний захист, нові принципи конструювання будівель і споруд переважно з жорсткими елементами каркасу і нові принципи архітектурного планування міст.

Досвід Ізраїлю і України дозволив сформулювати п'ять таких основних принципів, направлених на забезпечення безпеки населення і на безперервне функціонування інфраструктури.

Принцип 1. Захист повинен бути забезпечений шляхом будівництва нових і реконструкції існуючих будівель. При цьому акцент робиться на індивідуальний (капсульний) захист шляхом улаштування кімнат безпеки, так званих мамад і мамак. Конструкція будівель повинна бути максимально наближеною до каркасного типу. Для цього повинні бути, як це відбулося в Ізраїлі, розроблені відповідні державні стандарти будівництва та програма реновації існуючого житлового фонду.

Окрім того, суттєва увага повинна приділятися улаштуванню укриттів подвійного призначення, які у мирний час використовуються як об'єкти масового використання (торгівельні точки, тренажерні зали, дитячі клуби тощо), а під час повітряної тривоги перетворюватися у відкриті сховища 24/7 з водою, вентиляцією, освітленням.

Принцип 2. Архітектурне планування повинно враховувати основні напрями масованого повітряного нападу. Цей принцип урахування *"рози війни"* є особливо важливим у приграничних районах, що контактують з територією ймовірного ворога. Захист кожної адміністративної будівлі повинен здійснюватися, враховуючи індивідуальні особливості будівлі, а також того, які споруди знаходяться поруч. Концентрація мішеней – це додатковий ризик під час повітряного нападу.

Принцип 3. Капсульна безпека, як самий надійний спосіб захисту населення. Усі житлові будинки, офісні будівлі повинні мати вбудовані кімнати-сейфи, які розраховані на відповідну кількість людей (сім'я, група тощо). Ці захисні споруди вмонтовуються в простір будинку таким чином, щоб усі інші архітектурні елементи захищали цю капсулу. Житлові будинки мають одну таку захисну кімнату на сім'ю, а офісні - на кожному поверсі. Такі капсули мають власну вентиляцію, запас продуктів, металеві двері і ставні. Навіть кожна траса, кожна зупинка транспорту повинна мати відповідні захисні споруди.

Безумовно – це дорого, але життя не має ціни. І ми вже маємо власний досвід такого будівництва у Львові, де дорогі квартири з захисними капсулами розкупають швидше, ніж звичайні.

Принцип 4. Державні будівельні норми повинні переглядатись у бік безпеки життєдіяльності перманентно, за необхідністю та під наглядом спеціалістів, а не планово, як це відбувається зараз. У такому разі є можливість швидко вносити необхідні зміни.

Важливим є широке (публічне) їх обговорення. Суттєвою перешкодою у цьому є існуючі бюрократичні закони, які треба негайно переглянути.

Принцип 5. Уся система безпеки в країні повинна бути побудована таким чином, щоб функціонування економіки і життєдіяльності не зупинялось. Елементи критичної інфраструктури повинні мати відповідний захист, учбові заклади – підземні аудиторії. Система оповіщення не повинна тримати всіх у стані готовності 24/7, а тільки у випадках конкретної загрози.

І останнє. Приймаючи до уваги те, що реалізація всіх згаданих вище принципів потребує великих витрат, системної організації та реалізації, то мабуть є сенс створити для цього спеціальне відомство на кшталт **Міністерства тилу** в Ізраїлі.

Перелік посилань:

1. Алекс Затульський. Як продовжувати жити та розвиватися під час постійної військової загрози – досвід Ізраїлю. [Електронний ресурс] – <https://mind.ua/openmind/20252994-yak-prodovzhuvati-zhiti-ta-rozvivatisya-pid-chas-postijnoyi-vijskovoyi-zagrozi-dosvid-izrayilyu> (06.02.2023).

2. Наталія Марченко На Дніпропетровщині будують масштабне протирадіаційне укриття для ліцею на 900 осіб. [Електронний ресурс] – <https://opentv.media/ua/na-dnipropetrovshhini-budujut-masshtabne-protiradiacijne-ukrittja-dlja-liceju-na-900-osib> (01.08.2024).

3. NV. Мільярди гривень на кону. Чому реконструкція бомбосховищ ризикує стати новим «Великим будівництвом»/ [Електронний ресурс] – <https://biz.nv.ua/ukr/economics/oblashtuvannya-ta-finansuvannya-ukrittiv-v-ukrajini-analiz-situaciji-50397006.html> (29/02/2024).

УДК 622.28

**УПРАВЛІННЯ РЕСУРСАМИ МЕТАЛОПРОКАТУ У ЗВ'ЯЗКУ ЗІ ЗНИЖЕННЯМ
БАЗОВИХ ПІДПРИЄМСТВ НА СХОДІ УКРАЇНИ***Куроп Л. В., асп.**Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро, Україна*

Забезпечення стійкості підземних об'єктів відбувається шляхом улаштування таких інженерних засобів, як кріплення. Кріплення відповідно до гірничо-геологічних умов може бути монолітним або збірним залізобетонним, бетонним, металевим і комбінованим. Більше 80 % протяжних виробок, що належить до класу капітальних, закріплено сталевим кріпленням аркової форми.

Виготовлялось таке кріплення завжди на основі спеціального взаємозамінного прокатного профілю – СВП-19, СВП-22, СВП-27, СВП-33. Тут числа – це вага одного погонного метра прокату. Виготовлявся такий профіль на металургійному комбінаті «Азовсталь», що у Маріуполі. Воєнні дії на сході України привели, по суті, до зниження того металургійного гіганту.

На заміну традиційного профілю СВП гірничі підприємства були вимушені імпортувати схожий за формулою профіль виробництва Польщі, Чехії. Вартість такого прокату у півтори рази вище, ніж вітчизняного. Це призвело до здороження вартості і, як наслідок, до збільшення собівартості вугілля і руди, які видобуваються підземним способом. У зв'язку з цим, розробка засобів, що могли б привести до зменшення обсягів використання імпортованого прокатного профілю для потреб гірничо-добувних підприємств, є актуальною задачею сьогодення.

Є різні способи досягати вирішення поставленої задачі. Це вирівнювання зовнішнього навантаження на кріплення з боку породного масиву, удосконаленню конструкції замків сполучення аркового кріплення, надання такої форми арковому кріпленню, при якій би конструкція найкращим чином опиралась руйнуванню. Останній підхід є найменшим витратним за всіх згаданих вище. Він вимагає аналітичного обґрунтування, натурних вимірів з метою визначення характеру зовнішнього навантаження розробки методики виконання натурних досліджень і таке інше. З

попередніми розрахунками пристосування форми аркового кріплення під характер зовнішнього навантаження в конкретних гірничо-геологічних умовах може на 25-40 % скоротити об'єми використання імпортованого профілю.

УДК 711.721.728

**БЕЗБАРЬ'ЄРНИЙ ПРОСТІР СУЧАСНОГО МЕГАПОЛІСУ:
ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ***Шашенко О.М., д.т.н., проф.,**Гансєв С.М., д.т.н., проф.,**Кулівар В.В., к.т.н., доц.,**Хозяйкіна Н.В., к.т.н., доц.**Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро, Україна*

Ступінь цивілізованості суспільства багато в чому оцінюється відношенням громадян до тієї частини населення, до якої належать особи з обмеженими можливостями. Проблема цієї групи населення полягає у складності реалізації своїх прав, гарантованих Конституцією України. Ці бар'єри наявні у різних сферах суспільного життя від доступності до житлових і громадських будівель, до освіти, працевлаштування, лікування, відпочинку, спортивного та культурного життя. Основний тягар вирішення цієї проблеми лягає на державні органи різного рівня – від Кабінету Міністрів до органів місцевого самоврядування та територіальних громад.

Основними факторами, що впливають на збільшення кількості осіб з обмеженими можливостями є наступні:

- збільшення народонаселення і середньої тривалості життя;
- урбанізація, тобто перетікання населення з сільської місцевості до міських агрегацій;
- публічність міжнародних відносин, яка спричиняє низку воєнних конфліктів (агресія Росії проти України, конфлікти на Близькому Сході, у Африці тощо).

Станом на 2022 рік кількість людей на Землі становить 8 мільярдів. Проте, за прогнозом ООН до 2050 року кількість населення у світі складає близько 10 мільярдів, а до кінця сторіччя сягне показники у 11 мільярдів. Відповідно зросте і кількість людей з обмеженими можливостями.

Передбачуване підвищення якості життя буде сприяти тому, що середня тривалість життя людини збільшиться з 72,6 років у 2019 році до 77, 1 років до 2050 року.

Це призведе того, що населення почне старіти і кількість людей 65 років й старше, згідно з прогнозом, почне зростати.

Наразі близько 56 % населення світу живе у містах й загалом майже весь приріст населення у майбутньому відбуватиметься саме шляхом збільшення кількості жителів і у 2050 році складе 70 %. Переселення людей із сіл до міста відбувається постійно через зміну структури виробництва та розвитку технологій. Воно значно прискорилось у 20 столітті. Так, якщо у 19-му столітті у містах проживало близько 10 % населення, то в 1960 році – вже 24 %. Сьогодні міських жителів 57 % населення планети, а до 2050 року його частка складе, за прогнозами, до 80 %.

В Україні урбанізація відбулась дещо швидше, ніж у цілому світі. Так вже наприкінці 20 століття майже 70 % українців мешкали у містах. Найбільш урбанізованими були Донецька (90,6 %), Луганська (86,8) і Дніпропетровська (83,5 %) області, найменше Чернівецька (42,3 %).

Станом на 1 січня 2020 року в Україні налічувалось 2 мільйони 703 тисячі людей з інвалідністю, серед них 163,9 тисяч дітей. Є всі підстави вважати, що внаслідок війни на сході країни кількість осіб з інвалідністю зросте.

Безбар'єрний доступ до благ цивілізацій всім громадянам без обмежень – це філософія сучасного суспільства. Це нова суспільна норма, яка потребує змін у свідомості людей, зокрема відмови від стереотипних суджень і узагальнень.

Для її утвердження важливо організовувати інформаційні, просвітні та заохочувальні заходи, які допомогли б покращити існуючу комунікативну етику.

Пріоритетом 2025 року стануть доступні послуги в кожній громаді – безбар'єрність для всіх. Безбар'єрність освітніх, медичних, банківських, транспортних, соціальних, адміністративних та інших споруд. Послуги мають стати більш зручними та доступними впродовж усього маршруту користувача, з урахуванням потреб кожної людини.

Безбар'єрність у громадах – це впровадження рішень розроблених Урядом на рівні місцевого самоврядування, можливість для людей отримати послуги у своїй громаді має стати обов'язковим елементом впровадження політики безбар'єрності в містах і селах.

СЕКЦІЯ 2. ЕНЕРГЕТИКА ТА ЕНЕРГОБЕЗПЕКА КРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННИХ РИЗИКІВ ТА ПІД ЧАС ВІДНОВЛЕННЯ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ

УДК 621.311:629.331

ВИКЛИКИ ЕНЕРГОСИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЗБІЛЬШЕННЯ ПОПИТУ НА ЕЛЕКТРОМОБІЛІ

Халаїмов Т.О., асистент кафедри електропривода

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м.Дніпро, Україна

На сьогодні спостерігається стійка тенденція до збільшення кількості електромобільного транспорту у світі. Це обумовлено численними законодавчими ініціативами та стратегіями, що стимулюють перехід від транспортних засобів із двигунами внутрішнього згоряння (ДВЗ) до електромобілів та гібридів. В Європі однією з основних стратегій є «The European Green Deal» [1], а в Україні — інфраструктурний проєкт «Drive Ukraine 2030». Частиною плану кожної зі стратегій є поступове зменшення кількості автомобілів із ДВЗ до визначеного року. Лідером у переході на електромобільний транспорт є Норвегія, яка демонструє рекордні темпи, враховуючи жорсткі обмеження, встановлені країною на використання автомобілів із ДВЗ до 2025 року. Станом на 2023 рік 93% нових автомобілів у Норвегії були електричними.

В Україні кількість електромобілів стрімко зростає щороку. Станом на 2023 рік у країну було імпортовано 37 953 електромобілі [2], що вчетверо більше, ніж у 2021 році. Станом на 1 липня 2024 року в Україні налічується понад 200 тис. електромобілів та гібридів. З початку року їх кількість зросла на 36,4 тис. автомобілів, що становить приріст на 22% [3]. На Рис. 1 показано загальний тренд зростання кількості електромобілів за період з 2021 по 2023 роки.

Рис. 1 Кількість електромобілів, що були ввезені в Україну в період 2021-2023 років [4]

Зважаючи на такі темпи зростання кількості електромобілів, слід очікувати збільшення кількості громадських та приватних станцій заряджання. Їх потужність у середньому становить 3–8 кВт для приватних та 22–50 кВт для громадських станцій.

В умовах повоєнного відновлення критичної інфраструктури України важливо враховувати ці темпи для проектування енергетичної інфраструктури сучасних міст з метою забезпечення повного переходу на електричний транспорт у майбутньому.

Перелік посилань:

- [1] «The European Green Deal - European Commission». Дата звернення: 18, Листопад 2024. [Online]. Доступний у: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en
- [2] Ю. Тарасовський, «В Україну ввезли рекордну кількість електромобілів у 2023 році. Показник у чотири рази перевищив довоєнний 2021 рік — Forbes.ua». Дата звернення: 18, Листопад 2024. [Online]. Доступний у: <https://forbes.ua/news/v-ukrainu-vvezli-rekordnu-kilkist-elektromobiliv-u-2023-rotsi-pokaznik-u-chotiri-razi-perevishchiv-dovoenni-2021-rik-24012024-18735>
- [3] «В Україні нараховується вже більше 200 тис. електромобілів та гібридів: Авто новини від AUTO-Consulting - електр». Дата звернення: 18, Листопад 2024. [Online]. Доступний у: <https://autoconsulting.ua/article.php?sid=56803>
- [4] «Рекордну кількість електрокарів ввезли в Україну у 2023 році — Опендатабот». Дата звернення: 18, Листопад 2024. [Online]. Доступний у: <https://opendatabot.ua/analytics/electrocars-2023-12>

УДК 621.311

СЕКТОР ВІДНОВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ*Терехов Є.В., к.е.н., доцент**Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро, Україна*

Перший 2022 рік війни в Україні приніс великі втрати енергосистемі країни через масовані російські ракетні, безпілотні та артилерійські обстріли. Росія щодня атакувала енергетичні об'єкти України, її сховища та розподільні мережі. У результаті, за даними українського Уряду, пошкоджено майже всі теплові та малі гідроелектростанції. У 2022 році доступна потужність українських електростанцій впала з 36,0 ГВт до 13,9 ГВт. На підконтрольних Росії територіях залишилося близько 10 ГВт потужностей [1].

Виробництво електроенергії в Україні у 2022 р. внаслідок війни на ТЕС скоротилося на 35%, на АЕС – на 28%, генерація відновлюваних джерел енергії знизилась на 36%. Загальне виробництво електроенергії в Україні у 2022 р. скоротилося на 27,5% від рівня 2021 р. [2]. Воєнні дії на території України завдали особливо великої шкоди для об'єктів відновлювальної енергетики. За даними Міністерства енергетики України до 75% об'єктів вітрової енергетики, 40% сонячної енергетики, 15% біоенергетики в Україні зазнали руйнувань впродовж повномасштабної війни [3]. 43% потужностей атомної енергетики перебувають на непідконтрольній Україні території [1].

Під час війни пошкоджено близько 50 % енергетичної інфраструктури України, а «зелена» енергетика впала наполовину: її частка знизилася з 13 % до 5-6 %. Крім того, за роки війни галузь недоотримала майже 50 % коштів [4].

Станом на березень 2023 р. сума збитків (прямих та непрямих) для енергетичної системи України сягнула 1,8 трлн грн або 62,6 млрд дол. У квітні 2022 р. створено Фонд для відновлення зруйнованої війною енергетичної інфраструктури України, основними учасниками якого мають бути країни ЄС [3]. У закупівлях необхідного ремонтного обладнання для енергетичних об'єктів перевага надається українським компаніям, які можуть оперативніше проводити відновлювальні роботи.

Для стабілізації енергетичної системи України є необхідним відновлення

критично важливих пошкоджених об'єктів енергетичної інфраструктури з поступовим збільшенням частки генеруючих потужностей з відновних джерел енергії. Згідно з «Енергетичною стратегією України до 2035 року», очікується, що частка відновлюваних джерел енергії у споживанні первинної енергії зросте до 25% у 2035 році.

Необхідним є поглиблення інтеграції української енергетичної системи до загальноєвропейських розподільчих мереж з перспективами нарощення обсягів експорту електроенергії до Європейського Союзу. Україна завершила синхронізацію своєї енергетичної мережі із енергомережою континентальної Європи ENTSO-E (Європейською мережею операторів системи передачі електроенергії, яка об'єднує 43 операторів у 36 країнах Європи) з одночасним від'єднанням від енергетичних мереж росії та білорусії [5]. Наразі пропускна здатність української електромережі становить до 5 ГВт електроенергії. Подальше нарощення розподільних потужностей створює передумови для поточного реверсного отримання електроенергії, а після відновлення енергетичної системи України після наслідків війни - нарощення експорту електроенергії до країн ЄС. Інтеграція енергетичної системи України до енергетичної системи ЄС означає доступ України до єдиного енергетичного ринку Європи, де Україна матиме достатньо суттєві конкурентні позиції, враховуючи сприятливі природні умови для генерації енергії з відновних джерел.

Відновлена енергетична система України повинна бути модернізована відповідно до вимог кліматичної нейтральності, можливостей уникнення диспропорцій між попитом та пропозицією електроенергії, розвитку технологій виробництва водню для енергетичних потреб за допомогою електролізу, його зберігання та транспортування на великі відстані. Потенційно, Україна могла б до 2050 розбудувати об'єкти відновної енергетики до 57 ГВт потужностей для сонячної енергетики, 32 ГВт вітрової, 8 ГВт біоенергії, 10,5 ГВт гідроенергетики і понад 20 ГВт атомної енергетики.

Громади в Україні повинні відігравати ключову роль в акумуляції ресурсів для фінансування об'єктів зеленої енергетики на своїй території. Це може бути поєднання податкового та грантового механізмів фінансування. Для підвищення стійкості енергосистеми країни важливим є перехід до моделі територіально розподіленої генерації електроенергії на малих виробничих потужностях.

Перелік посилань:

1. WBG (2023) World Bank Group. Ukraine rapid assessment of the damage caused and the need for restoration [Україна швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення]. March 2023, World Bank, Government of Ukraine, European Union, United Nations. 164 p.
2. Shcherbyna, E. (2024). Modeling scenarios for the development of the generating capacities structure of the integrated power system of Ukraine in the period of post-war recovery. *System Research in Energy*, (2a (78), 13-15. Retrieved from <https://systemre.org/index.php/journal/article/view/841>
3. Ткач, Д. (2023). Які втрати понесла енергосистема України внаслідок масових атак з боку росії. *Економіка та суспільство*, (52). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-41>
4. Карлін, М., & Миронюк, С. (2023). Необхідність та особливості «зелених» інвестицій в Україні в умовах війни та відбудови. *Economic journal of Lesya Ukrainka Volyn National University*, 2(34), 58-64.
5. Синюра-Ростун, Н. Р. (2023). Енергетична сфера України в час війни: виклики та можливості для відновлення. *ПРОГРАМНИЙ КОМІТЕТ*, 366.

**СЕКЦІЯ 3. БЕЗПЕЧНЕ ТА ЕФЕКТИВНЕ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОБ'ЄКТІВ
ГІРНИЧОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ**

УДК 504.5:622.333

**ДО ПИТАННЯ ОЦІНЮВАННЯ ПАРАМЕТРІВ ВИЛУГОВУВАННЯ
ВАЖКИХ МЕТАЛІВ З ВІДВАЛІВ ВУГІЛЬНИХ ШАХТ**¹ Кочмар І.М.,² Карабин В.В. д.т.н., професор,³ Карабин О.О. к.ф.-м.н, доцент

¹ викладач кафедри екологічної безпеки, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

² професор кафедри цивільного захисту, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

³ доцент кафедри прикладної математики та механіки, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Індустріалізація гірничодобувних регіонів спричиняє руйнування та зміну екосистеми, надходження забруднюючих речовин до ґрунтів, поверхневих та ґрунтових вод та атмосферного повітря [1] та створює передумови виникнення надзвичайних ситуацій. Слід відзначити й негативний вплив на довкілля накопичення значних кількостей промислових відходів, які утворюються в результаті вуглевидобутку та вуглезбагачення. Відвальні породи впливають на довкілля упродовж багатьох років після завершення гірничо-видобувних робіт та виведення з експлуатації шахт [2, 3].

Станом на початок 2021 року обсяг балансових запасів кам'яного вугілля в Україні становив 41 185,36 млн т. В основному запаси вугілля знаходяться в Донецькому та Львівсько-Волинському вугільному басейнах. На території Львівсько-Волинського басейну (ЛВБ) зосереджено до – 1 112,53 млн т вугілля (2,70% загального обсягу балансових запасів). Станом на початок 2021 року у ЛВБ розроблялися і були підготовлені до освоєння 803,0 млн т балансових запасів вугілля [4], а його видобуток зумовить нагромадження значних мас відвальної породи.

Червоноградський гірничопромисловий район (ЧГПР) вважають головним у ЛВБ басейні, адже в його межах зосереджено 694,5 млн т кам'яного вугілля або 70-90 % усіх запасів басейну [5], у зв'язку з цим уже нагромаджено понад 100 млн м³ відходів вуглевидобутку й вуглезбагачення, які у вигляді відвалів і териконів займають площу понад 270 га [6].

За майже сімдесятилітній розвиток добувної галузі в межах ЛВБ спостерігається істотне забруднення екосистем важкими металами [7-9]. Постійне забруднення важкими металами становить серйозну загрозу для всіх форм життя в навколишньому середовищі через його токсичний вплив, також будучи стійкими вони, накопичуються у воді, ґрунті, осадових відкладеннях і живих організмах. Важкі метали, котрі потрапляють у довкілля внаслідок видобутку корисних копалин чи неправильного складування твердих промислових відходів зазвичай мають високу біодоступність завдяки їхнім розчинним і рухомих реактивним формам [10].

Через високу токсичність такі важкі метали, як кадмій, хром, свинець та ін. належать до числа пріоритетних металів, що мають значущість для охорони здоров'я, вони вважаються системними токсикантами, які спричиняють пошкодження багатьох органів, навіть при менших рівнях впливу [11].

Відтак для планування природоохоронних заходів, заходів попередження надзвичайних ситуацій необхідні дані не лише обсягів нагромаджених відходів, а і обсягів різних форм важких металів у відвалах порід. Для розрахунку мас важких металів, які зосереджені у відходах вуглевидобутку та можуть вилуговуватися з відвалів у природні ландшафти, авторами розроблено математичну модель, яка базується на теоремі подібності та враховує об'єм, густину породи, метеорологічні та інші характеристики.

Перелік посилань:

1. Кочмар І. М., Карабин В. В. Екологічна небезпека горіння вугільних териконів та перспективні методи використання відходів вуглевидобутку. *Екологістика. Теорія і практика управління сміттєзвалищами: колективна монографія* / за заг. ред. В. Попович, О. Теляк, О. Меньшикова. Szkoła Główna Służby Pożarniczej. Варшава, 2021. С. 183–197.

2. Adler R. A., Claassen M., Godfrey L., Turton A. R. Water, mining and waste: An historical and economic perspective on conflict management in South Africa. *Econom. Peace Secur. J.* 2007. 2. P. 32–41.
3. Павличенко А. В., Коваленко А. А. Дослідження екологічних наслідків розміщення вугледобувних підприємств у навколишньому середовищі. *Розробка родовищ: Збірник наукових праць.* 2014. Т. 8. С. 497-507.
4. Запаси та видобування кам'яного вугілля. Портал даних видобувної галузі: веб-сайт. URL: https://eiti.gov.ua/resursi-rozvidka-ta-vidobuvannya/kamyane-vugillya_2022/.
5. Иванов Є. Ландшафти гірничопромислових територій: Монографія. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. 334 с.
6. Бучацька Г., Дяків В. «Ефект доміно» техногенних змін геологічного середовища у формуванні геоекологічного стану Червоноградського гірничопромислового району. *Вісник Львівського університету. Серія геологічна.* 2023. Вип. 37. С. 24–41.
7. Popovych V., Stepova K., Voloshchynshyn A., Bosak P. Physico-Chemical Properties of Soils in Lviv Volyn Coal Basin Area. *E3S Web of Conferences.* 2019. Vol. 105, 02002. IVth International Innovative Mining Symposium. <https://doi.org/10.1051/e3sconf/201910502002>
8. Kochmar I., Karabyn V., Stepova K., Stadnik V., Sozansky M. Thermal Impact on Heavy Metal Bioavailability in Burnt Rocks of Waste Heap of Chervonohradska Coal-preparation Plant (Lviv Region, Ukraine). *Geomatics and Environmental Engineering.* 2024. 18(1). 117–133. <https://doi.org/10.7494/geom.2024.18.1.117>
9. Kochmar I.M., Karabyn V.V., Kordan V.M. Ecological and geochemical aspects of thermal effects on argillites of the Lviv-Volyn coal basin spoil tips. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu.* 2024. № 3. 100–107. <https://doi.org/10.33271/nvngu/2024-3/100>
10. Ayangbenro A.S., Babalola O.O. A New Strategy for Heavy Metal Polluted Environments: A Review of Microbial Biosorbents. *International Journal of Environmental Research and Public Health.* 2017. 14 (1). 94. <https://doi.org/10.3390/ijerph14010094>
11. Tchounwou P.B., Yedjou C.G., Patlolla A.K., Sutton D.J. Heavy Metal Toxicity and the Environment. *Molecular, Clinical and Environmental Toxicology.* 2012. Vol 101. 133–164. https://doi.org/10.1007/978-3-7643-8340-4_6

УДК 622.1

**РОЗРОБКА ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРАКТИВНОГО ГЕНЕРАЛЬНОГО
3D ПЛАНУ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ ГІРНИЧОГО
ПІДПРИЄМСТВА.***Бруй Г.В. к.т.н., доц., доц. кафедри гірничої справи ТУ «Метінвест політехніка»,**Кириченко І.Г., провідний маркшейдер маркшейдерського відділу Дирекції з технології
та якості Гірничодобувного департаменту ТОВ МЕТІНВЕСТ ХОЛДІНГ*

Гірничі підприємства України в складних умовах сьогодення потребують більш ефективних інноваційних інструментів для безпечного та ефективного функціонування. Одним з основних елементів для можливості проведення робіт з планування виробництва та ремонтів, проектування, модернізації, інвентаризації, технічних аудитів є генеральний план [1, 2]. Деякі підприємства гірничодобувної галузі України вже мають цей графічний документ в електронному вигляді, але не мають змоги використовувати його в повному обсязі з максимальною користю. Це пояснюється недостатньою деталізацією, інформативністю графічних даних та нерозробленою системою єдиного інформаційного простору для керівництва та усіх служб підприємства [3].

Метою роботи є розробка та впровадження єдиної Інтерактивної інформаційно-аналітичної 3D системи в межах гірничого підприємства, в якій будуть органічно взаємопов'язані всі елементи генерального плану: будівлі та споруди з обладнанням, транспортні та інженерні комунікації (в тому числі підземні), інформаційні технології передачі даних та пристрої інформаційно обчислювальної техніки. Щоб досягнути цієї мети, необхідно виконати комплекс робіт зі створення або доопрацювання ядра системи, що містить різні шари: рельєф (топографія) та рослинність, зони та межі, дороги, гідрографію, будівлі та споруди, обладнання, комунікації (трубопроводи, електромережі) тощо. Цей процес графічно може бути відображений на рисунку 1.

Переваг у такого інтерактивного генерального плану багато. По-перше, це візуалізація та фотореалістичне зображення об'єктів на генеральному плані в тривимірному виконанні. По-друге, це можливість долучення до 3D об'єктів цифрової моделі промислового майданчика (рис. 1,б) семантичної інформації необхідного виду,

яка може містити специфічні дані (характеристику та параметри об'єкта, інформацію про ремонт, дані про технічне обслуговування об'єкта, історія виконання різних робіт на об'єкті, паспорти, акти, постанови, розпорядження та ін.).

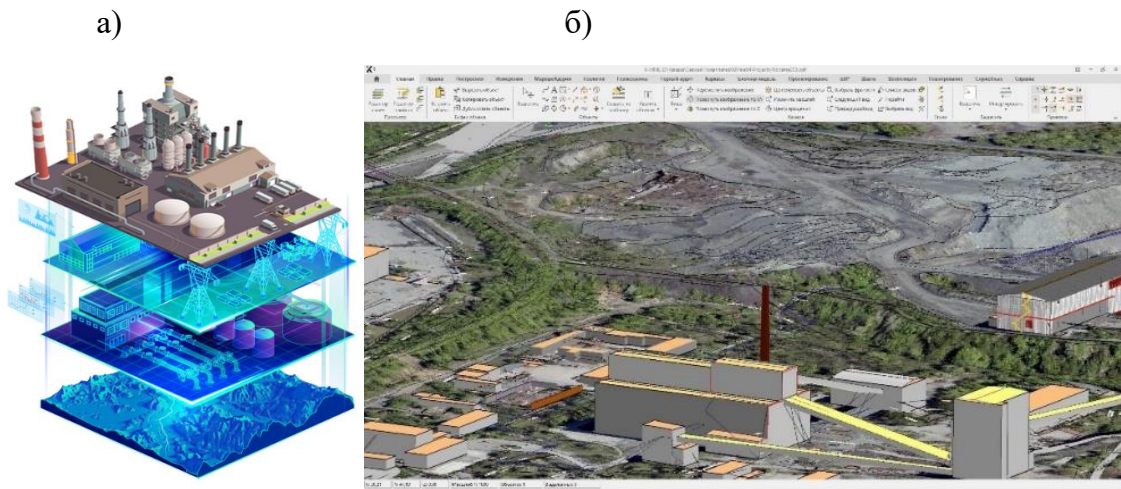

Рис. 1. Графічне відображення складових інтерактивного генерального 3D плану гірничого підприємства: а) схематичне зображення розташування інформації за шарами, б) 3D моделювання об'єктів інфраструктури Інгулецького гірничо-збагачувального комбінату

По- третє, можливий розподіл прав доступу до генерального плану: зв'язування відповідних даних із бази з графічними об'єктами; прив'язування семантичних даних по групам об'єктів; гнучка структура бази, що дозволяє розширювати її під час експлуатації; розподіл прав доступу на використання та надання інформації відповідними службами та підрозділами підприємства; навігація по об'єктам як зі сторони бази даних, так і з цифрової моделі; прив'язування в базі та зберігання додаткових документів у різному форматі (фотографії, текстові документи, таблиці тощо), швидкий доступ до супутніх документів.

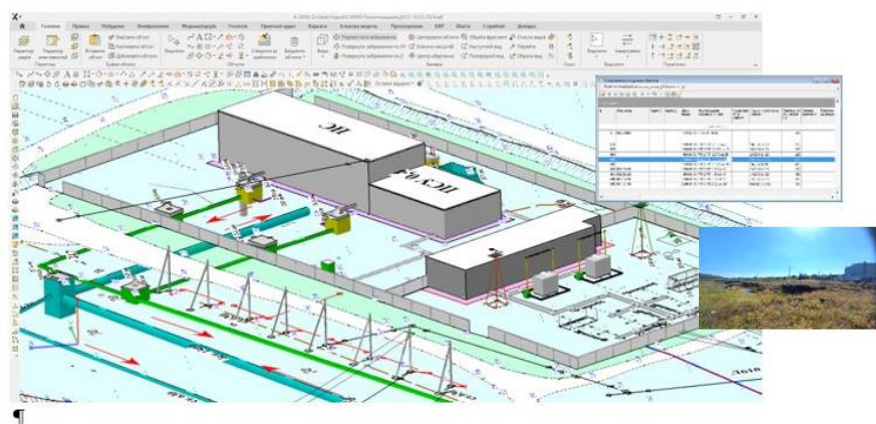

Рис. 2 Прив'язка семантичної інформації до 3D моделі промислового об'єкту

В межах Інгулецького гірничо-збагачувального комбінату маркшейдерською службою підприємства на постійній основі виконуються уточнюючі маркшейдерсько-геодезичні зйомки та вимірювання, поступово в ГІС К-MINE створюються 3D моделі окремих елементів інфраструктури підприємства. Впровадження системи Інтерактивного електронного генерального 3D плану на базі ГІС К-MINE в межах Інгулецького гірничо-збагачувального комбінату дозволить миттєво вирішувати багато виробничих завдань, забезпечить безпечне зберігання даних про інфраструктуру підприємства з розмежуванням прав доступу та контролем дій користувачів.

В умовах повоєнної відбудови країни, розробка і впровадження таких інтерактивних 3D генеральних планів набуде надзвичайно важливу роль, оскільки користувачами можуть стати цілі міста та мегаполіси.

Перелік посилань:

1. Створення генерального плану населеного пункту : ТОВ «МагнетікВан Муніципальні Технології» : веб-сайт. URL: <https://magneticonemt.com/mlgis-stvorennuya-generalnih-planiv-naselenih-punktiv/> (дата звернення: 04.10.2024).

2. ГІС МБК як інструмент ефективного управління територією громад Хмельницької області : вебінар : YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=dLOQH87QRmw> (дата звернення: 04.10.2024).

3. Геоінформаційні технології в надрокористуванні на прикладі (ГІС-КМІНЕ) за редакцією Г.І. Рудька, М.В. Назаренка. "Академпрес", - 2011. - 336 с.

УДК 550.42:553.98

**ПРО ПРОСТОРОВИЙ РОЗПОДІЛУ ГЕРМАНІЮ У ВУГІЛЬНОМУ ПЛАСТІ С₇^H
В МЕЖАХ ПОЛЯ ШАХТИ «ПАВЛОГРАДСЬКА»**

*Ішков В.В.^{1,2}, к. геол.-мін. н., доц., Козій Є.С.², к. геол. н., доц.,
Дрешняк О.С.², к. т. н., доц., Пащенко П.С.¹, к. геол. н., с. н. с.,
Березняк О.О.², к. т. н., доц., Трофименко Л.П.³, вчитель*

*¹Інститут геотехнічної механіки ім. М.С. Полякова НАН України,
м. Дніпро, Україна*

*²Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»,
м. Дніпро, Україна*

*³Дніпровський ліцей №67 «Джерело» Дніпровської міської ради,
м. Дніпро, Україна*

Актуальність дослідження германію у вугільних пластах обумовлена його потенціалом для промислового використання та стратегічним значенням цього елемента як важливої сировини у різних галузях. Найбільш значущими є напівпровідникові властивості германію - одного з найбільш поширених природних напівпровідникових матеріалів, що забезпечує його широке застосування в радіоелектроніці та електротехніці. Германій є одним із 12 хімічних елементів, що відносяться до так званих елементарних напівпровідників. Вугілля виступає головним джерелом германію в багатьох країнах, включаючи Україну, Китай, Узбекистан, Канаду та США [1].

На стратегічну важливість руд, що містять германій, для сталого розвитку та обороноздатності країни, було вказано в рішенні Ради національної безпеки та оборони України від 16 липня 2021 року та Указі Президента України №306/2021 «Про стимулювання пошуку, видобутку та збагачення корисних копалин, які мають стратегічне значення для сталого розвитку та обороноздатності держави».

Попередні дослідження мікроелементного складу вугілля Донбасу були зосереджені на аналізі розподілу «токсичних» і «потенційно токсичних» елементів у вугільних пластах регіону [2], а також на вивченні розподілу германію в окремих вугільних пластах Павлоградсько-Петропавлівського району [3].

Мета дослідження - встановлення особливостей просторового розподілу германію у вугільному пласті c_7^H поля шахти «Павлоградська».

У межах поля шахти «Павлоградська» концентрація германію по пласту c_7^H змінюється від 8,8 г/т до 24,7 г/т, при середньому значенні $17,62 \pm 0,47$ г/т, що в 6,08 рази перевищує кларк германію для кам'яного вугілля світу [4]. Це свідчить про суттєве збагачення пласта германієм та дозволяє розглядати його як цінне джерело стратегічної сировини. Модальне та медіанне значення вмісту Ge становлять відповідно 20,6 г/т і 18,05 г/т. Стандартне відхилення, дисперсія вибірки, ексцес і асиметрія дорівнюють 4,02 г/т, 16,18 г/т, -0,61 і -0,42. Для візуального аналізу особливостей розподілу була побудована гістограма (рис. 1).

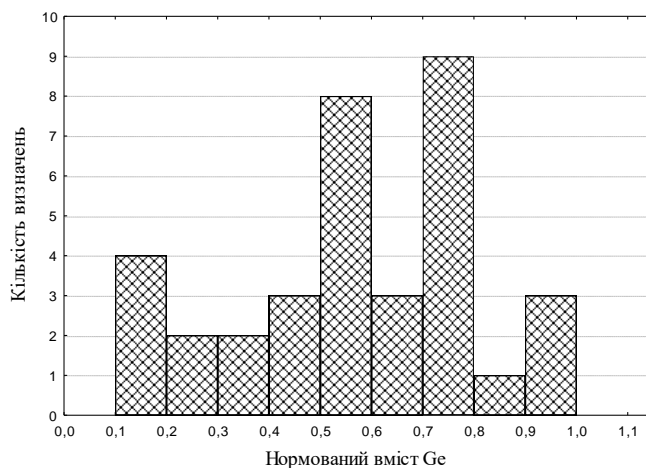

Рис. 1. – Гістограма розподілу нормованого вмісту германію у вугільному пласті c_7^H поля шахти «Павлоградська»

Візуальний аналіз гістограми свідчить про:

1. Невідповідність вибірки нормальному або логнормальному закону розподілу.
2. Наявність полімодальності розподілу нормованого вмісту германію.
3. Зсув ядра щільності розподілу вправо, у бік більших значень.

Було виконано аналітичні розрахунки відповідності емпіричного розподілу параметру розподілу Гауса, зокрема за критеріями Колмогорова-Смірнова, Шапіро-Уїлка, Ліллієфорса та згоди χ^2 -квадрат Пірсона. Усі критерії підтвердили невідповідність вибірки нормальному або логнормальному закону розподілу.

Для перевірки гіпотези про зв'язок вмістів германію з потужністю вугільного пласта було виконано кореляційний та регресійний аналіз (рис. 2).

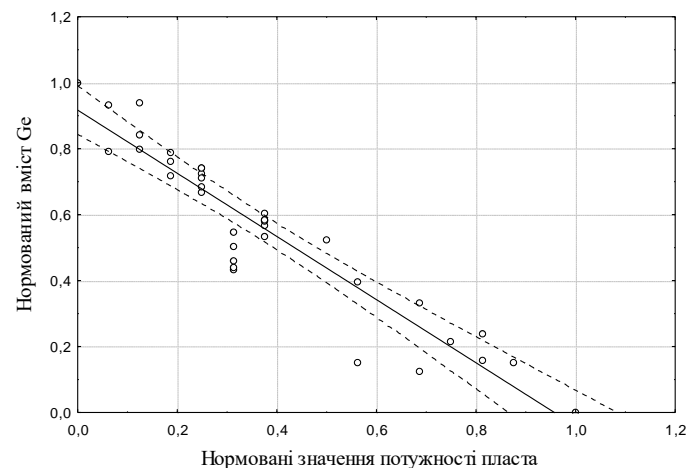

Рис. 2. – Графік лінійного рівняння регресії між вмістом германію та потужністю вугільного пласта c_7^H поля шахти «Павлоградська»

За результатами кореляційного аналізу встановлено дуже тісний зворотний зв'язок між концентраціями германію та потужністю пласта (m), коефіцієнт кореляції Пірсона дорівнює -0,94. За результатами регресійного аналізу отримане лінійне рівняння регресії: $Ge = 0,917 - 0,9577 \cdot m$.

Встановлено полімодальність розподілу нормованого вмісту германію, що вказує на наявність різних форм концентрації германію, реалізованих у специфічних геологічних умовах пласта c_7^H . Невідповідність закону Гауса вказує на доцільність використання медіанного значення для оцінки центральної тенденції. Доведена наявність зворотного кореляційного зв'язку між концентраціями германію та потужністю вугільного пласта c_7^H , що дозволяє прогнозувати вміст германію без нових досліджень.

Перелік посилань:

1. Ishkov, V.V., Kozii, Ye.S., Chernobuk, O.I. (2023). Geochemical peculiarities of germanium, arsenic, mercury, beryllium, fluorine and total sulfur in the c_8^H coal seam of the Dniprovsk mine field. Collection of scientific works "Geotechnical Mechanics", 164, 21-36. <https://doi.org/10.15407/geotm2023.164.021>
2. Козій, Є.С., Ішков, В.В. (2017). Класифікація вугілля основних робочих пластів Павлоградсько-Петропавлівського геолого-промислового району по вмісту токсичних і потенційно токсичних елементів. Збірник наукових праць «Геотехнічна механіка», 136. 74-86.
3. Ішков, В.В., Козій, Є.С., Чернобук, О.І., Хоменко, В.Л. (2022). Результати кластеризації ділянок різної потужності вугільного пласта c_{10}^B шахти «Дніпровська» за вмістом германію. Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: «Гірничо-геологічна». 1(27)-2(28). 107-115. [https://doi.org/10.31474/2073-9575-2022-1\(27\)-2\(28\)-107-115](https://doi.org/10.31474/2073-9575-2022-1(27)-2(28)-107-115)
4. Yudovich, Ya.E., Ketris, M.P. (2004). Germanium in coals. Syktyvkar. 216 p.

УДК 550.42:553.98

**ПРО ВПЛИВ БУРОПІДРИВНИХ РОБІТ НА СТУПІНЬ МІКРОНАПРУЖЕНЬ
КРИСТАЛІЧНОЇ ГРАТКИ КВАРЦУ ГРАНІТІВ СИНЯВСЬКОГО РОДОВИЩА**

*Ішков В.В.^{1,2}, к. геол.-мін. н., доц., Козій Є.С.², к. геол. н., доц.,
Дрешняк О.С.², к. т. н., доц., Березняк О.О.², аспірант,
Чечель П.О.², інженер., Касьяненко Т.М.², магістр*

*¹Інститут геотехнічної механіки ім. М.С. Полякова НАН України,
м. Дніпро, Україна*

*²Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»,
м. Дніпро, Україна*

Виявлено явище змін субструктури кристалічної ґратки кварцу під термодинамічним впливом вибухових робіт. Особливості цього процесу головним чином полягають у виникненні мікроспотворень у структурних ґратах кварцу, які порушують далекий порядок. У ній утворюються напружені міжатомні зв'язки, що далі розриваються під дією діючих напруг, збільшуючи дисперсність кристалітів, розміри елементарної комірки та загальну анізотропію будови кристалічної ґратки цього мінералу.

Синявське родовище гранітів розташоване у Рокитнянському районі Київської області, на правому березі р. Рось, на північній околиці смт. Синява. У геотектонічному відношенні територія родовища розташована в межах Росинсько-Тікицької структурно-фаціальної зони і відноситься до інтрузивних утворень Уманського ультраметаморфічного комплексу.

Попередні дослідження авторів фокусувались на аналізі мікроелементного складу вугілля Донбасу [1], розробці методології для класифікації вугільних родовищ та нафтових полів Дніпровсько-Донецької западини за вмістом мікроелементів. Інші дослідження були зосереджені на аналізі розподілу германію в окремих вугільних шарах Павлоградсько-Петропавлівського геолого-промислового району [2]. Проте, до теперішнього часу особливості кристалічної структури кварцу із гранітів Синявського родовища, відібраних до і після буровибухових робіт, не розглядалися.

На рис. 1 показано результати розрахунків існуючих мікронапружень кристалічної ґратки кварцу за усіма пробами гранітів Синявського родовища до і після проведення вибухових робіт, а також продуктів їх магнітної сепарації. У результаті досліджень спостерігається різке зменшення цього показника між продуктами магнітної сепарації в ряді: «барабан МС» → «нижній ролик» → «верхній ролик» → «немагнітний продукт».

Також фіксується закономірне зменшення мікронапружень кристалічної ґратки кварцу від проб гранітів до вибухових робіт до проб гранітів, відібраних після їх проведення. Найбільший градієнт зменшення мікронапружень у пробах, відібраних до вибухових робіт, спостерігається на ділянці між продуктами магнітної сепарації «верхній ролик» – «немагнітний продукт» і становить $3,31 \cdot 10^{-5}\%$, а у пробах, відібраних вже після вибухових робіт, на ділянці «барабан МС» – «нижній ролик» він дорівнює $5,56 \cdot 10^{-5}\%$.

Враховуючи відсотки виходу кожного з продуктів магнітної сепарації, середнє зважене значення мікронапружень у кристалічній ґратці кварцу в пробах гранітів до вибухових робіт становить $4,85 \cdot 10^{-5}\%$, а в пробах гранітів після вибухових робіт - $4,02 \cdot 10^{-5}\%$. Таким чином, середнє зважене значення мікронапружень у кристалічній ґратці кварцу внаслідок термодинамічного впливу вибухових робіт зменшується на 17,11%.

Встановлено явище збільшення щільності дислокацій між продуктами магнітної сепарації в ряду: «барабан МС» → «нижній ролик» → «верхній ролик» → «немагнітний продукт» та в напрямку від проб гранітів до вибухових робіт до проб гранітів, відібраних після їх проведення. Ураховуючи відсотки виходу кожного з продуктів магнітної сепарації, середнє зважене значення щільності дислокацій по кристалографічній площині 101 у кристалічній ґратці кварцу внаслідок термодинамічного впливу вибухових робіт збільшується на 47,41%, а по площині 211 - на 25,72%.

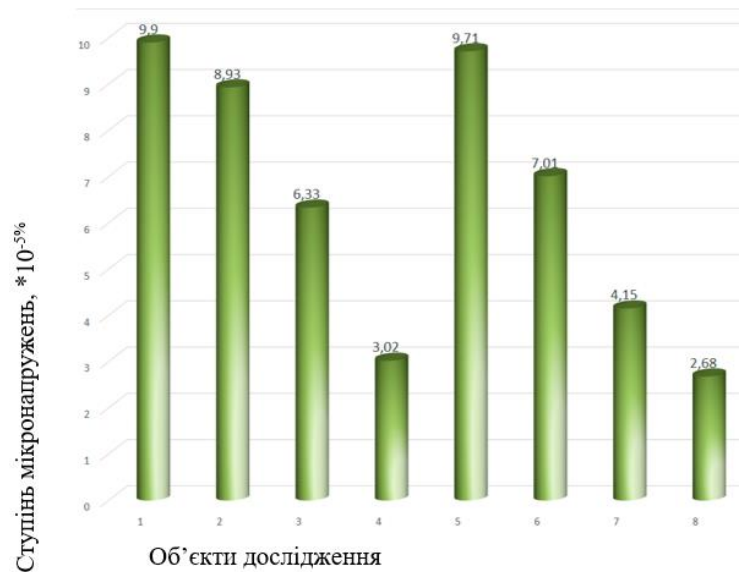

Рис. 1. - Ступінь мікронапружень кристалічної ґратки кварцу. Об'єкти дослідження: граніти до вибухових робіт: 1 – продукт барабан МС, 2 – продукт нижній ролик, 3 – продукт верхній ролик, 4 – продукт немагнітний; граніти після вибухових робіт: 5 – продукт барабан МС, 6 – продукт нижній ролик, 7 – продукт верхній ролик, 8 – продукт немагнітний

Ці результати свідчать про суттєві зміни кристалохімічної структури кварцу під впливом вибухових робіт. Зростання щільності дислокацій вказує на значне збільшення дефектів у кристалічній структурі, що потенційно впливає на фізико-механічні властивості мінералів та може мати практичне значення для подальших технологічних процесів обробки гранітів, таких як дроблення, подрібнення та збагачення.

Перелік посилань:

1. Козій, Є.С., Ішков, В.В. (2017). Класифікація вугілля основних робочих пластів Павлоградсько-Петропавлівського геолого-промислового району по вмісту токсичних і потенційно токсичних елементів. Збірник наукових праць «Геотехнічна механіка», 136. 74-86.

2. Ishkov, V.V., Kozii, Ye.S. (2022). Method of clusterization of c_6 coal seam zones of different thickness in the Dniprovskia mine field by germanium concentration. *Collection of scientific works "Geotechnical Mechanics"*, 163, 5-15. <https://doi.org/10.15407/geotm2022.163.005>

СЕКЦІЯ 4. ГЕОРЕСУРСИ ТА ГЕОБЕЗПЕКА

УДК 622.228 + [662.97:621.571.22]

ЕКОЛОГІЧНІ ПЕРЕВАГИ ОСВОЄННЯ ТЕПЛА ЗАКРИТИХ ШАХТ

Рудаков Д.В., д. т. н., професор, професор кафедри гідрогеології та інженерної геології

Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»

Інкін О.В., д. т. н., професор, професор кафедри гідрогеології та інженерної геології

Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»

На даний час у світі експлуатується кілька десятків геотермальних систем, які використовують тепло шахтних вод для вироблення теплової енергії та передачі її споживачам [1]. Температура води як теплоносія в цих системах варіює від 13 до 36 °С, а їх теплова потужність – від 10 до 1000 кВт [2]. Ефективність та перспективність експлуатації таких систем з урахуванням світового досвіду була обґрунтована раніше у [3]. Разом з тим, науково-практичний інтерес представляє ще оцінка екологічних переваг їх застосування у порівнянні з викопним паливом.

Потужний негативний вплив викопних енергоносіїв на довкілля, насамперед, викидів газів та твердих часток в атмосферу, може бути суттєво знижений за рахунок скорочення обсягів їх використання та покриття виникаючого дефіциту у теплової енергії за допомогою геотермальних систем.

Зменшення викиду CO₂ може бути визначено за формулою [4]:

$$E = K_1 K_2 K_3 \Delta P_{th} \Delta t_{op}, (1)$$

де E – скорочення викидів CO₂, т; K_1 – коефіцієнт окиснення вуглецю в паливі; K_2 – коефіцієнт викидів вуглецю; K_3 – коефіцієнт перерахунку вуглецю у вуглекислий газ; P_{th} – теплова потужність, яка додатково отримана геотермальною системою (ТДж/доб); t_{op} – тривалість опалювального сезону (дів).

У [3] було запропоновано використовувати в формулі (1) додатково отриману, а не загальну теплову потужність геотермальної системи. Такий підхід є коректним для оцінки скорочення викидів CO₂, оскільки враховує витрату палива для генерації

електроенергії, що споживається обладнанням при експлуатації системи. Додатково отримана теплова потужність визначається з наступного виразу

$$\Delta P_{th} = P_{th} - \frac{P_{th}}{\xi_E}, \quad (2)$$

де P_{th} – загальна теплова потужність геотермальної системи; ξ_E – енергетичний параметр, детально обґрунтований в [5].

Розрахунки, представлені на рисунку, було проведено за рівняннями (1)–(2) для умов експлуатації геотермальної системи потужністю 1 МВт протягом опалювального сезону тривалістю 165 діб, з кінця жовтня до початку квітня. За розрахунками, експлуатація такої системи дозволяє суттєво зменшити викиди CO_2 в атмосферу. Обсяг скорочення становить до 982,7 т порівняно з варіантом генерації цього тепла шляхом спалювання вугілля; до 808,8 т порівняно з нафтопродуктами, до 586,6 т порівняно з природним газом. Наведені величини відповідають енергетичному параметру $\xi_E = 4$. Зниження ξ_E з 4 до 2 зменшить скорочення викидів CO_2 на 33%.

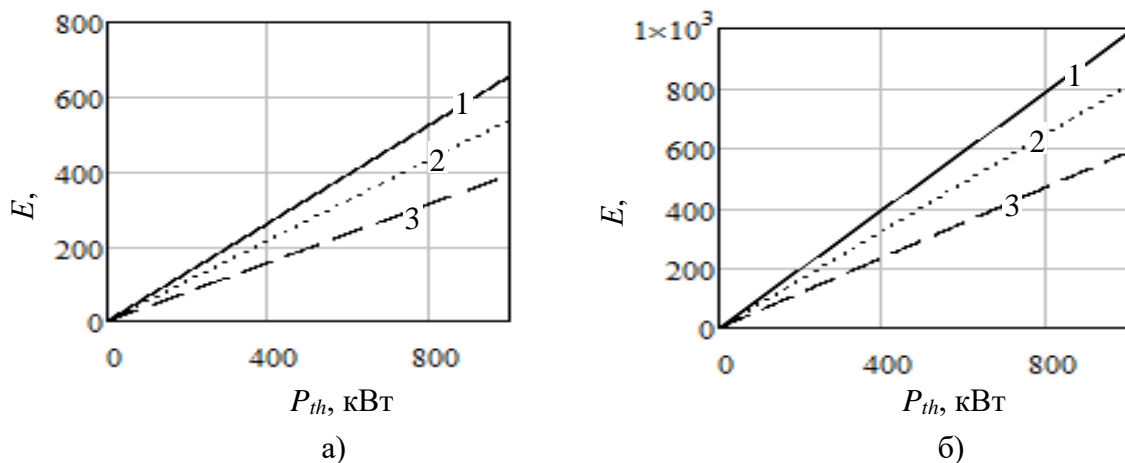

Рисунок – Зменшення викидів CO_2 протягом опалювального періоду при $\xi_E = 2$ (а) та $\xi_E = 4$ (б) порівняно з іншими варіантами теплозабезпечення: 1) вугілля, 2) нафтопродукти, 3) природний газ

В загальній масі шкідливих викидів від спалювання викопного палива близько 90% припадає на CO_2 , який є одним з основних чинників кліматичних змін. Але викиди окисів сірки та азоту, окису вуглецю та летючої золи мають більший спектр впливів на довкілля та негативних наслідків в природних екосистемах, викликають класичний та фотохімічний смог, кислотні дощі, які сприяють вилуговуванню важких металів та підкисленню ґрунтів. Тому екологічний ефект від експлуатації геотермальних систем при

частковій заміні традиційних енергоносіїв теплом з шахт не обмежується скороченням викидів CO₂, а стосується також і інших шкідливих речовин. Для попередніх оцінок цієї екологічної переваги можна прийняти [4], що кожна вироблена гігакалорія геотермального тепла відвертає викид 0,2 кг твердих частинок, понад 3 кг оксидів сірки та близько 1 кг оксидів азоту.

За значеннями додатково отриманої теплової потужності можна також оцінити еквівалентну масу вугілля, яку можна заощадити завдяки експлуатації геотермальних систем. При розрахунках цього параметра приймалося, що для потреб опалення на котельнях зазвичай використовується вугілля марки «Д-концентрат» з калорійністю 23,75 МДж/кг. Виходячи з цього, кожний кВт додатково створеної геотермальними системами теплової потужності протягом опалювального періоду дозволяє заощадити 0,6 тонни вугілля.

Розрахункові оцінки скорочення викидів SO₂, NO_x та твердих частинок показують, що експлуатація геотермальної системи потужністю 1 МВт при $\xi_E = 4$ за опалювальний період дозволяє заощадити до 450 тонн вугілля та попередити викиди в атмосферу до 7,6 тонни оксидів сірки, 2,5 тонни оксидів азоту та 0,51 тонни твердих частинок.

Кількісно оцінені скорочення обсягів викидів шкідливих газів та твердих часток в атмосферу при використанні геотермальних систем замість викопних енергоносіїв дозволяють стверджувати про їх суттєвий екологічний ефект та рекомендувати встановлення цих систем у вугледобувних регіонах, що характеризуються значним забрудненням довкілля.

Перелік посилань:

1. Banks D., Athresh A., Al-Habaibeh A., Burnside N. Water from abandoned mines as a heat source: practical experiences of open- and closed-loop strategies, United Kingdom. *Sustainable Water Resources Management*. 2019. No 5. P. 29–50. <https://doi.org/10.1007/s40899-017-0094-7>
2. Walls D., Banks D., Boyce A., Burnside N. A Review of the Performance of Minewater Heating and Cooling Systems. *Energies*. 2021, 14, 6215. <https://doi.org/10.3390/en14196215>

3. Rudakov D., Inkin O. A method to evaluate the performance of an open loop geothermal system for mine water heat recovery. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*. 2022. № 1, P. 5–11. <https://doi.org/10.33271/nvngu/2022-1/005>

4. Варламов Г.Б., Любчик Г.М., Маляренко В.А. Теплоенергетичні установки та екологічні аспекти виробництва енергії. К. : ІВЦ “Видавництво «Політехніка»”. 2003. 232 с.

5. Rudakov D., Inkin O. Validation of the operation efficiency criteria for geothermal probes in flooded mine workings. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*. 2021. № 5. P. 100–105. <https://doi.org/10.33271/nvngu/2021-5/100>

UDC 622.24; 621.89

KEY FACTORS INFLUENCING DRILL BIT DURABILITY FOR OIL AND GAS WELLS

*Khomenko V.L., Ph.D., Associate Professor, Oil and Gas Engineering and Drilling
Department, Dnipro University of Technology*

*Pashchenko O.A., Ph.D., Associate Professor, director of the institute MIBO, Oil and Gas
Engineering and Drilling Department, Dnipro University of Technology,*

*Zaichuk O.V., Doctor of Technical Sciences, Professor, Vice-Rector for Scientific and
Pedagogical Work, Ukrainian State University of Science and Technologies*

*Kamyshatskyi O.F., Ph.D., Associate Professor, Chief designer Mining equipment plant
Tehpostavka LLC*

*Makyzhanova A., Ph.D., Associate Professor, Deputy Director Geology and Oil-gas Business
Institute named after K. Turyssov, Kazakh National Research Technical University named
after K.I. Satpayev*

Drill bits are one of the most critical components of drilling equipment, directly impacting the success of well drilling operations. The primary function of a drill bit is to break rock formations through mechanical cutting, crushing, or grinding, allowing the drilling column to advance deeper into the earth. The efficiency of a drill bit significantly influences the overall drilling speed, economic costs, and stability of the drilling process, particularly in complex geological conditions. During deep drilling or in aggressive environments, drill bits are subjected to substantial mechanical wear, which is a major reason for their reduced operational lifespan.

Wear of drilling tools presents a critical challenge as it directly affects the productivity of drilling operations. Frequent bit replacements due to wear result in increased unplanned downtime and delays associated with pulling the drilling column for tool replacement. Each such operation incurs downtime, leading to economic inefficiencies. Furthermore, drill bit wear can cause unpredictable changes in well trajectory, equipment damage, and other adverse effects, compromising safety and complicating operations.

With the rising demand for oil and gas, especially in regions with challenging geological conditions such as deep-water drilling, Arctic environments, or shale formations, the

requirements for tools, particularly drill bits, have significantly increased. Tool wear in these conditions can occur more rapidly due to high temperatures, abrasive rocks, or deep wells, necessitating enhanced strength and durability from drilling tools.

Reducing drill bit wear has become a key objective in drilling processes to ensure economic and operational efficiency. Optimizing drilling processes through innovative drill bit designs, improved materials, and the application of cutting-edge technologies can substantially extend their lifespan. Modern research and development efforts are focused on creating drill bits capable of operating under increased loads while maximizing drilling efficiency and minimizing wear.

The purpose of this paper is to provide a theoretical overview of the key factors influencing the durability of drill bits. It examines the impact of material characteristics, drilling conditions, hydraulic and thermal regimes, as well as innovative technologies on tool wear. Analyzing these factors will assist in developing strategies to extend the operational lifespan of drill bits and enhance the effectiveness of drilling operations across diverse geological settings.

The durability of drill bits depends on a variety of factors that determine their operational lifespan, work efficiency, and ability to withstand mechanical and thermal stresses. One of the key factors is the material from which the cutting elements and body of the bit are made. The hardness and wear resistance of materials directly influence the tool's ability to endure the abrasive effects of the rock formation. The use of hard materials, such as tungsten carbide in roller cone bits or diamond elements in PDC bits, significantly enhances their wear resistance. Furthermore, the materials used for the body must also possess high strength to withstand substantial mechanical loads and corrosion.

Another important factor is the type of rock that the bit must work with. In soft and medium-hard rocks, wear occurs at a slower rate, but the tools may suffer from the accumulation of cuttings and disrupted circulation of the drilling fluid. Conversely, in hard and abrasive formations, such as shale or quartz, the wear of cutting elements occurs at a much faster rate. Additionally, the size and shape of the cutting elements are critical; larger cutting elements tend to be more resistant to wear in abrasive environments, while smaller elements may lose effectiveness due to rapid dulling.

Hydraulic conditions during drilling also play a significant role in the wear resistance of bits. An optimal distribution of drilling fluid helps reduce the temperature on the cutting elements, thereby minimizing thermal wear. However, insufficient circulation of the fluid can

lead to overheating of the tools, causing thermal degradation of materials and increased wear rates. Moreover, the distribution and pressure of the drilling fluid affect the removal of cuttings from the drilling zone. If cuttings are not adequately cleared, this can lead to increased friction and accelerated wear of the cutting elements.

Mechanical loads on the drill bit are another factor affecting wear resistance. High axial loads during drilling, especially in deep or ultra-deep wells, increase the stress on the cutting elements, potentially leading to their mechanical failure or loss of sharpness. Incorrect adjustment of load on the bit can also result in uneven wear of the elements, reducing drilling efficiency and accelerating the need for tool replacement.

Temperature conditions have a significant impact on the wear resistance of drill bits. During drilling in deep wells, where temperatures can reach several hundred degrees Celsius, the materials of the cutting elements may undergo thermal degradation. Polycrystalline diamond composites used in PDC bits exhibit good resistance to high temperatures, but their ability to maintain properties diminishes at extremely high temperatures. The same applies to hard materials, which may lose their mechanical strength when overheated.

In addition to geological and technological factors, innovative technologies employed in the design of drill bits also affect their wear resistance. For example, the use of new materials for cutting elements, such as composite materials with enhanced thermal resistance, or modern surface hardening technologies can significantly improve the tool's resistance to wear. Developing new bit designs that allow for a more even distribution of loads on the cutting elements and reduce wear during drilling is also an important direction.

Thus, the wear resistance of drill bits is influenced by numerous interconnected factors, including materials, drilling conditions, hydraulics, mechanical and thermal loads, as well as technological innovations in their design.

УДК 556.3

**УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ ГЕОЛОГІЧНИХ СТРУКТУР УКРАЇНИ ДЛЯ
ЗАКАЧУВАННЯ ТА ЗБЕРІГАННЯ ЗАБРУДНЕНИХ ВОД**

Іванчук Н.В., к. т. н., доц., доцент кафедри комп'ютерних наук та прикладної математики Національного університету водного господарства та природокористування

Дерев'ягіна Н.І., к. т. н., доц., доцент кафедри гідрогеології та інженерної геології Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»

Проблема безпечного захоронення стічних вод в контексті зростання промислового виробництва, розвитку сільського господарства та урбанізації є ключовою також при використанні природних ресурсів. Одним з перспективних шляхів вирішення цієї проблеми є використання геологічних структур для зберігання чи захоронення забруднених вод. Цей метод базується на природних властивостях геологічних формацій і забезпечує довготривале та відносно безпечне зберігання вод у глибоких водоносних горизонтах, соляних куполах та придатних для цього шарів порід. Основними критеріями для вибору геологічного середовища є його герметичність, стійкість до руйнування та віддаленість від джерел водопостачання.

Вибір геологічних структур для захоронення стічних вод є ключовим етапом, який впливає на безпечність та ефективність процесу утилізації. Необхідне врахування геолого-гідрогеологічних, фізико-хімічних, технічних і екологічних факторів. Україна має широкий вибір геологічних структур, які можна використовувати для захоронення стічних вод. Накопичений великий досвід експлуатації різних структур у промислових регіонах зі складними геолого-гідрогеологічними, технічними та екологічними умовами, таких як Донбас та промислові зони Дніпровсько-Донецької западини.

Серед основних гідрогеологічних критеріїв відзначають: ізоляцію місць захоронення від прямого контакту з водоносними горизонтами, глибину розташування та гідравлічні параметри. До фізико-хімічних властивостей структур відносять їх низьку водопроникність, хімічну стабільність порід, тобто вони повинні бути інертними до взаємодії зі стічними водами. Наприклад, глинисті породи та соляні куполи є стійкими до більшості агресивних хімічних речовин, але при цьому необхідно уникати зон з

легкорозчинними породами, у яких можуть утворюватись карстові порожнини, що відповідно знижує безпеку захоронення. Територія Західної України детально розглядається щодо можливостей використання соляних куполів для захоронення промислових та хімічно активних вод. Також, наприклад, у Передкарпатському прогині, є приклади використання виснажених родовищ газу як одного з методів захоронення високомінералізованих вод. Відпрацьовані шахти та кар'єри Донбасу та Криворізького залізорудного басейну часто використовують для утилізації шахтних вод та інших стічних вод, які вже мають високий рівень мінералізації. Територія Причорномор'я активно використовується для тимчасового зберігання промислових відходів та стоків, у цій зоні є сховища, створені у карстових і тріщинуватих породах. Їх точна локалізація зазвичай зазначається в державних геологічних реєстрах.

Наступним аспектом є сейсмічна безпека сховища та наявність тектонічних порушень, такі території не підходять для захоронення, оскільки зміни в геологічній структурі можуть спричинити витіки. Місце захоронення стоків повинно знаходитися на безпечній відстані від активних розломів та зон тектонічного напруження.

Також є ряд екологічних і технічних вимог щодо розташування захоронень відносно населених пунктів, джерел водопостачання, водних об'єктів та природоохоронних територій. Геологічна структура повинна бути доступною для повного спектру робіт, таких як буріння свердловин і створення відповідних споруд, моніторингу, мати достатній об'єм для утилізації передбаченої кількості стічних вод протягом розрахункового періоду та достатню стійкість шарів порід до тиску вод, що закачують. Обрані ділянки повинні відповідати національним та міжнародним стандартам і нормам щодо захоронення стічних вод.

За рахунок перелічених вимог, перевагами використання геологічних структур для захоронення стічних вод є висока ефективність збереження розчинів та їх довгострокова стабільність. Але основні виклики полягають саме у коректному виборі підходящої структури та у високій вартості таких рішень. Використання геологічних структур для захоронення стічних вод є перспективним напрямком, який активно освоюється в Україні, однак, для його успішної реалізації необхідні додаткові дослідження для вдосконалення моделей герметичності та стійкості таких сховищ.

Перелік посилань:

1. Shamma, N.K., Wang, L.K., Sever, C.W. (2016). Proper Deep-Well Waste Disposal for Water Resources Protection. In: Wang, L., Wang, M.H., Hung, Y.T., Shamma, N. (eds) Natural Resources and Control Processes. Handbook of Environmental Engineering, vol 17. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-26800-2_3
2. Philip M. Brown, D.L. Brown, M.S. Reid, and O. B. Lloyd Jr. Evaluation of the geologic and hydrologic factors related to the waste-storage potential of Mesozoic aquifers in the southern part of the Atlantic Coastal Plain, South Carolina and Georgia // Professional Paper 1088 By: <https://doi.org/10.3133/pp1088>
3. Водний кодекс України: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>

UDC 621.914.24:621.793.7

INVESTIGATION OF THE INFLUENCE OF WEAR-RESISTANT COATINGS AND MODERN TECHNOLOGIES ON THE DURABILITY OF CARBIDE TOOLS

Oleksandr Pashchenko, candidate technical science, docent, director of the institute MIBO, Dnipro University of Technology, Ukraine, ORCID ID: 0000-0003-3296-996X

Volodymyr Khomenko, candidate technical science, docent, Dnipro University of Technology, 49005, Ukraine, ORCID ID: 0000-0002-3607-5106

Oleksandr Kamyshatskyi, candidate technical science, docent, chief engineer Techpostavka LTD, ORCID ID: 0000-0001-7017-4776

Maria Tokareva, candidate of chemical science, docent, Lviv Polytechnic National University, Ukraine ORCID ID: 0000-0001-9947-6380

Anar Shukmanova, doctor PhD, Kazakh National Research Technical University named after K.I. Satpayeva, Republic of Kazakhstan, ORCID: 0000-0001-7177-3543

Introduction. In modern industry, the demands on cutting tools have significantly increased due to the need to improve productivity and the quality of processing difficult-to-machine materials, such as corrosion-resistant steels and heat-resistant alloys. One of the key factors affecting the efficiency and durability of cutting tools is their wear resistance. Modern coatings, such as carbide, nitride, and multi-component, play a crucial role in extending the tool's lifespan and enhancing its durability.

The goal of this article is to investigate the influence of wear-resistant coatings and modern technologies, such as micro- and nanocutting, on the durability of carbide tools. Additionally, the article will explore the role of generative technologies in creating coatings and analyze the wear mechanisms in different material processing methods [1, 2].

Main material. One of the most effective ways to extend the lifespan of cutting tools is to apply wear-resistant coatings. Coatings like carbide and nitride not only protect the tool from wear but also improve its mechanical and thermal properties. For example, titanium carbide (TiC) coatings significantly increase tool hardness, while multi-layer coatings provide better protection from thermal stress [3].

The methodology for evaluating the impact of coatings involves conducting laboratory and industrial tests of the tool under various cutting conditions. This includes analyzing wear

under high temperatures and pressures, typical for processing difficult-to-machine materials [4].

Results have shown that multi-component coatings containing carbide and nitride layers provide the highest tool durability, reducing both abrasive and adhesive wear. These coatings effectively prevent material build-up on the cutting edge, which is especially critical when working with high-viscosity materials prone to sticking.

Modern micro- and nanocutting technologies play a crucial role in improving the precision of material processing. These processes reduce contact loads on the tool, decreasing wear and extending its service life. Micro- and nanocutting also require high-quality coatings capable of withstanding extreme cutting conditions at the micro-level.

Key process parameters include cutting speed, force, vibration frequency, and temperature in the contact zone. The application of nanotechnologies in cutting improves the surface quality of the processed material and minimizes tool wear by enhancing processing accuracy and reducing contact time.

Tool wear is a multi-factorial process that depends on cutting conditions, the properties of the material being processed, and the characteristics of the coating. The main types of wear include abrasive, adhesive, and diffusion wear. Wear can also be caused by thermal loads that occur during high-speed processing.

The application of strengthening coatings significantly slows down wear processes. For example, carbide coatings protect the cutting edge from abrasive wear, while multi-component coatings prevent diffusion transfer between the tool and the workpiece. Studies have shown that the most durable coatings reduce tool wear by 30-50% compared to uncoated tools.

The integration of generative technologies, such as additive manufacturing, in the creation of cutting tools significantly expands the possibilities for increasing their durability. Generative technologies allow for the application of coatings with a unique structure, optimized for specific cutting conditions. For example, using additive methods to apply multi-layer coatings greatly improves the thermal resistance and wear resistance of the tool.

Additionally, the digitization of cutting processes and the use of real-time tool condition monitoring systems allow for wear prediction and timely intervention to prevent tool failure. These systems are based on data analysis of load, temperature, and tool wear, which increases operational efficiency and reduces the cost of tool replacement.

Conclusion. The study found that the application of wear-resistant coatings and modern technologies, such as micro- and nanocutting, significantly increases the durability of carbide

tools. The most effective results were achieved with multi-component carbide and nitride coatings, which reduce wear and extend tool life.

The use of generative technologies and digital monitoring systems opens up new opportunities for increasing productivity and reducing material processing costs. In the future, further development of nanotechnologies and the integration of additive methods into the production of cutting tools can be expected.

REFERENCES:

1. Brousseau, E.B. & Dimov, Stefan & Pham, D. (2010). Some Recent Advances in Multi-Material Micro- and Nano-Manufacturing. *International Journal of Advanced Manufacturing Technology*. 47. 161-180. 10.1007/s00170-009-2214-5.

2. Ratov B.T., Fedorov B. V., Sabirov B., Pozdeeva G.P., & Otebaev M. (2015). On some trends in construction improvements of rock cutting tools for drilling oil and gas wells. Report on the 15th International Multidisciplinary Scientific GeoConference, Albena, Bulgaria, Conference Proceedings, ISBN 978-619-7105-31-5 / ISSN 1314-2704, June 18-24, 2015, Book1 Vol. 1, 809-814 pp. DOI: 10.5593/B11/S6.103.

3. Ma, Hairui & Miao, Qiang & Gaohui, Zhang & Liang, Wenping & Wang, Yang & Sun, Ziwang & Lin, Hao. (2021). The influence of multilayer structure on mechanical behavior of TiN/TiAlSiN multilayer coating. *Ceramics International*. 47. 10.1016/j.ceramint.2021.01.117.

4. Ratov, B., Mechnik, V., Rucki, M., Gevorkyan, E., Kilikevicius, A., et al. (2023). Combined effect of CRB2 micropowder and VN nanopowder on the strength and wear resistance of Fe–Cu–Ni–Sn Matrix Diamond Composites. *Advances in Science and Technology Research Journal*, 17(1), 23–24. <https://doi.org/10.12913/22998624/157394>

СЕКЦІЯ 5. ЕКОЦИД ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ЯК НАСЛІДОК ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ РОСІЇ

УДК 504.5:323.1

ЕКОЦИД ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ЯК НАСЛІДОК ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ РОСІЇ.

Олексій З.М., - студент НТУ "Дніпровська політехніка".

Понад 5 млн гектарів сільськогосподарських угідь в Україні були забруднені. До 26% території країни перебувають під загрозою через міни та вибухонебезпечні залишки. Вибухи, боеприпаси та руйнування інфраструктури призводять до забруднення ґрунтів токсичними речовинами, які можуть просочуватися у підземні води й потрапляти до джерел питної води. Також у забрудненому ґрунті можуть накопичуватися важкі метали та хімічні сполуки, що проникають у сільськогосподарські культури, створюючи додаткову загрозу для здоров'я людей. Повітря в Україні зазнає значного забруднення через воєнні дії. Викиди від роботи військової техніки, продукти горіння лісових пожеж, нафтопродуктів і промислових об'єктів створюють довгострокові ризики для здоров'я населення та стану довкілля. Наприклад, внаслідок ворожої атаки в Одеській області загорівся склад. Площа загоряння становила понад 3 тисячі квадратних метрів. Екоінспектори встановили, що в результаті лише цієї пожежі відбувся викид понад 240 тисяч тонн забруднювальних речовин.

Нині, за підрахунками Міндовкілля України, загальна сума збитків, завданих природі нашої держави через збройну агресію Росії, становить приблизно 56,4 мільярда доларів. Найбільше постраждали території Донецької та Луганської областей, де було повністю затоплено 49 шахт. Через це в регіоні спостерігається забруднення питної води та просідання землі. Загальна сума екологічної шкоди лише для цих двох областей становить понад 31 мільярд доларів.

На третьому місці — Харківська область, де сума збитків сягає 9,866 мільярда доларів, або близько 370 мільярдів гривень. Тут найбільшої шкоди окупанти завдали мінуванням сільськогосподарських земель та знищенням і пошкодженням лісових насаджень. Нині Харківщина — найбільш замінований регіон України». Внаслідок

активних бойових дій на території області було знищено, пошкоджено та забруднено понад 170 тисяч гектарів лісів та більш як 570 тисяч гектарів сільгоспугідь. Ще значних збитків зазнав Харківський фізико-технічний інститут, на території якого розташовано кілька ядерних об'єктів. Ще знищення гідроспоруд на Оскільському водосховищі спричинило Зниження рівня води майже на 5 метрів, що у свою чергу спричинило втрати природно-заповідного фонду, міграцію та вимирання тварин, птахів і риби. Після того як російська окупаційна армія завдала удару по нафтобазі в Немишлянському районі Харкова, приблизно 3 тисячі тонн нафтопродуктів витекли у водойми області.

"Рівень забрудненості річки Сіверський Донець перевищував норму в 3,7 рази, Лопань – в 2 рази, Немишля – в 260 разів, Харків – у 820", – начальник Харківської обласної військової адміністрації Олег Синегубов.

Одним із найгірших екологічних злочинів Росії, став підрив Каховської ГЕС. Потужний потік води затопив 620 квадратних кілометрів землі, знищивши понад 11 тис. гектарів лісових угідь. На осушеному дні Каховського водосховища загинули мільйони молюсків, риб та плазунів. Через це у Чорному морі відбулася різка зміна солоності, що згубно вплинула на місцеві морські види. Найбільший удар по екосистемі припав на Дніпровсько-Бузький лиман. Внаслідок обстрілів і руйнувань дамб, водозабірних станцій та очисних споруд, українські водні ресурси зазнають забруднення токсичними речовинами, важкими металами та паливно-мастильними матеріалами. Від початку повномасштабної агресії в Україні знищено 724 гідротехнічні споруди.

Із заповіднику "Асканія-Нова" вивезено до Росії та тимчасово окупованого Криму 20 особин тварин. Деякі тварини загинули через брак догляду, відсутність ветеринарної допомоги. Крім того, значні площі заповідного степу, понад 2 тисячі гектарів, були знищені через пожежі різного походження. Також російські військові знищують заповідник "Кам'яні могили", розміщуючи свої табори. Ще росіяни знищили заказник "Меотида". Це лише маленька частина екологічних злочинів росіян, які завдали непоправної шкоди довкіллю України.

Необхідна оцінка екологічної шкоди, щоб на її основі Україна у майбутньому змогла вимагати компенсації коштів, що потребуються для відновлення довкілля. Наразі вже здійснюється моніторинг екологічної шкоди та підрахунок збитків. У зв'язку з повномасштабним вторгненням Росії в Україну було створено Міжнародну робочу групу щодо екологічних наслідків війни. Учасники групи представили Екологічний договір.

Він включає 50 рекомендацій для України та світової спільноти. Наступний крок – реалізація договору, яка складається з 66 заходів, 35 з яких заплановані на 2024 рік. Україна планує підготувати обґрунтування, що свідчать про доцільність включення екоциду як основного міжнародного злочину до Римського статуту.

Важливо вже сьогодні працювати над реалізацією стратегій повоєнного відновлення. Відновлення екосистем повинно стати одним з пріоритетів для держави, міжнародних організацій і громадськості.

Перелік посилань:

1. Екологічні наслідки війни в Україні. (2023). Урядовий кур'єр. Доступно за: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/ekocid-yak-vijna-vplivaye-na-dovkillya/>

2. Вплив війни на екологію. (2024). Економічна правда. Доступно за: <https://www.epravda.com.ua/publications/2024/10/9/720186/>

СЕКЦІЯ 6. МІННА ТА ЦИВІЛЬНА БЕЗПЕКА

УДК 330.4:658.562.3

АНАЛІЗ ТЕРМІНІВ В КОНТЕКСТІ ЗАКОНОДАВСТВА З КЕРУВАННЯ
ПРОФЕСІЙНИМИ РИЗИКАМИ*Яворська О.О., д.т.н., проф.,**Брезіцька М.С., асп.,**Сосулев Є.І., асп.**Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»**м. Дніпро, Україна*

Питання правового регулювання охорони праці є доволі актуальним та потребує відповідального підходу, оскільки впливає на життя та здоров'я працівників з одного боку, а з іншого, на залучення різних ресурсів роботодавцями задля реалізації встановлених вимог. В протилежному випадку – неузгодженість чи невідповідність термінів, фраз, висловів у нормативних документах, призводить до значної кількості різних непорозумінь та може призвести до правового колапсу, що створює додаткові фінансові збитки для власників бізнесу [2, 3]. Саме з такої точки зору автор статті [4] проаналізував міжнародні стандарти з охорони праці та сучасний стан національного законодавства щодо правового регулювання в Україні та порівняв поняття «охорона праці», що міститься в нормах трудового права України, та поняття «безпека та гігієна праці», закріпленого в нормах європейського законодавства. Автором встановлено наявні відмінності у трактуванні різних термінів вітчизняного законодавства та він порекомендував, у випадку непорозумінь, відсутності роз'яснень з боку законотворців, користуватись міжнародними нормативно-правовими актами [5]. Іншим автором запропоновано розробити новий нормативно-правовий акт, який би врегулював визначені протиріччя між термінами із залученням широкого кола науковців, роботодавців та інших зацікавлених осіб. Загалом, до вдосконалення принципів державної політики в сфері охорони праці закликає і автор статті [6], який ретельно розглянув систему правових принципів у сфері охорони праці та визначив роль охорони

праці у забезпеченні гідних умов на відповідних правових засадах. Наявність проблем у забезпеченні відповідного фінансування проєктів з охорони праці через відсутність зрозумілої процедури оцінювання професійних ризиків, яка практично не відображена у законодавстві й потребує відповідного перегляду, висвітлено у статті [7], де йдеться про необхідність розробки концепції прийняттого ризику, що потребує якісно нових методик кількісної оцінки рівня травмонебезпеки. До речі, в статті [8] авторка аналізує зміст поняття «політична безпека», роль і значення політичної безпеки в системі національної безпеки нашої країни, проаналізовано індикатори політичної безпеки, виклики та загрози внутрішньої та зовнішньої політичної безпеки сучасної України. Зокрема наголошено, що досягнення відповідного рівня безпеки можливо за умови узгодженості правил і вимог, тому першочерговою задачею, на її думку, є аналіз вітчизняного законодавства з виявленням різного роду протиріч.

Розглянуто вимоги міжнародних нормативних актів щодо керування професійними ризиками в системах управління безпекою праці та здоров'ям працівників (далі – СУБП та ЗП) з метою визначення відповідності проєкту Закону про «Безпеку та здоров'я працівників на роботі» та відповідними вимогами. Для досягнення вказаної мети використано порівняльно-правовий метод, який є основою уніфікації та гармонізації права через міжнародні договори, а також метод міждисциплінарного синтезу, що дозволило виявити дані про структурні властивості об'єктів різних термінів. Визначено, що найбільший вплив на розробку проєкту закону мають керівні принципи із систем управління безпекою та гігієною праці – МОП-БГП 2001 (ILO-OSH 2001. Друге видання 2009), що призведе до плутанини та непорозумінь, оскільки значна частка українських підприємств сертифіковані на відповідність вимогам стандарту ISO 45001:2018 або працюють згідно з його вимогами. Відповідно, більшість організацій використовують методіку керування професійними ризиками за стандартом ISO 45001:2018. Тому запропоновано замінити ряд термінів і фраз, що пов'язані з керуванням професійними ризиками з урахуванням зазначених вимог, поширених у міжнародних і вітчизняних нормативних актах у сфері безпеки праці та професійного здоров'я. Зокрема, використовувати терміни «результативність» замість «ефективність», «усунення небезпеки» замість «усунення ризику», «запобігання інциденту» замість «запобігання ризику».

Наукова новизна полягає в обґрунтуванні термінології, пов'язаної із

забезпеченням процесу керування ризиками, а саме – надано авторське визначення термінів «запобіжні заходи», «допустимий ризик» (рис. 1).

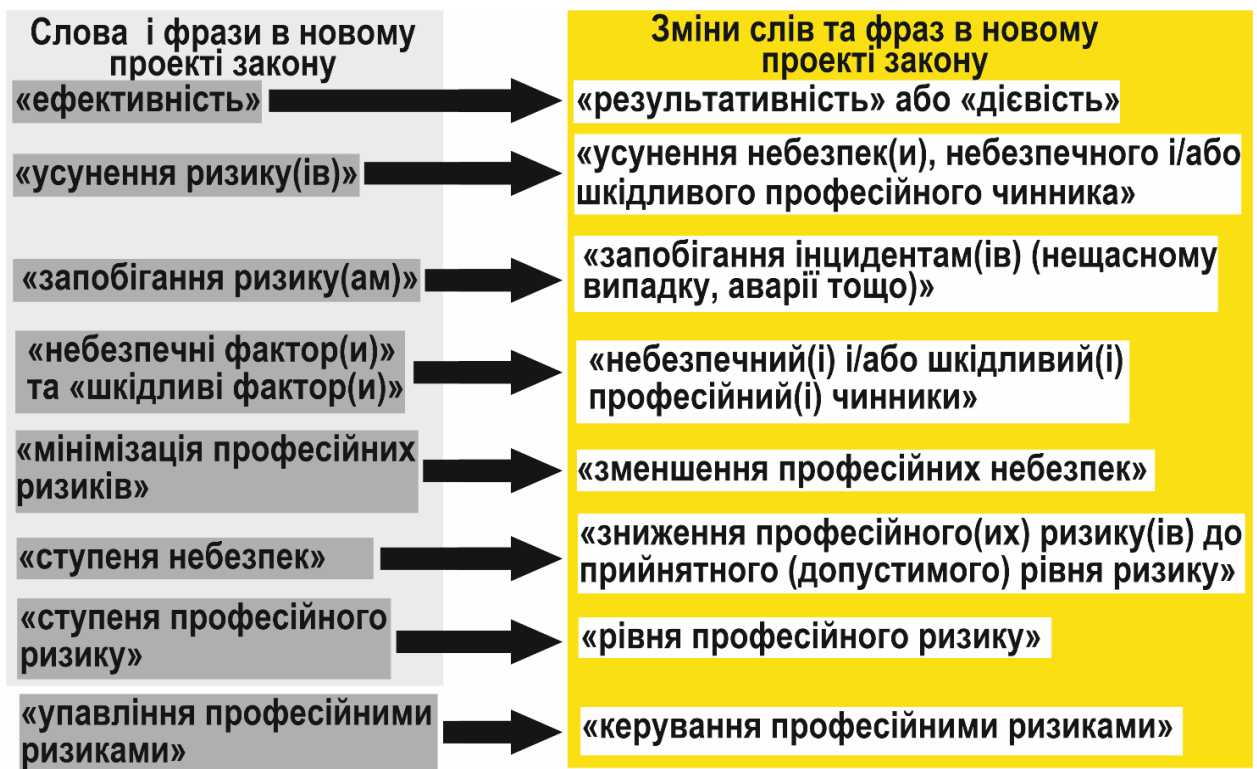

Рисунок 1 – Пропозиції щодо заміни термінів і фраз, пов’язаних з процесом керування професійними ризиками

Висновки. Проаналізовано вимоги основних документів щодо керування ризиками у сфері СУБП та ЗП та проект Закону про БЗПР, визначено, що найбільший вплив на розробку проекту Закону мають Керівні принципи із систем управління безпекою та гігієною праці, МОП-БГП 2001 (ILO-OSH 2001. Друге видання, 2009 р), що призведе до відповідної неузгодженості, оскільки значна частка українських підприємств вже сертифіковані на відповідність вимогам стандарту ISO 45001:2018 або працюють згідно з його вимогами. Запропоновано заміну термінів і фраз, пов’язаних з процесом керування професійними ризиками, виходячи із вимог міжнародних та вітчизняних нормативних актів у сфері безпеки праці та професійного здоров’я.

Перелік посилань

1. Проект закону України “Про безпеку та здоров’я працівників на роботі”.

Міністерство Економіки України. Офіційний сайт. Режим доступу: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=e92bda49-ed1d-4bf7-98ca-8b2632531efa&title=ProektZakonuUkrainiproBezpekuTaZdoroviaPratsivnikivNaRoboti>.

2. Толуб'як, В.С., Королюк, Ю.Г. (2019). Політика економічної безпеки України в умовах глобальних загроз. *Державне управління: удосконалення та розвиток*, 6, online. <https://doi.org/10.32702/2307-2156-2019.6.3>.

3. Колот, А.М. (2021). Соціально-трудова реальність – ХХІ: філософія становлення, можливостей та викликів. *Економіка України*, 2, 3-31. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2021.02.003>.

4. Заїка, Д.І. (2021). Актуальні питання правового регулювання охорони праці працівників ІТ-сфери. *Юридичний науковий електронний журнал*, 4, 322-325. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-4/78>.

5. Козлов, О.С. (2022). Юридична відповідальність за порушення законодавства про охорону праці: історіографічний дискурс у світлі теорії прав людини. *Наукові Записки Львівського Університету Бізнесу Та Права. Серія Економічна*, 32, 156-165. <https://doi.org/10.5281/zenodo.6584057>.

6. Яковлєв, О.А. (2017). Принципи державної політики в галузі охорони праці: погляд правника. *Право та інновації*, 3(19), 75-80. Режим доступу: <http://openarchive.nure.ua/handle/document/14632>.

7. Здановський, В.Г., Радіонов, М.О., Шепітчак, В.Б., Солтисік, Р.А. (2021). Застосування ризик-орієнтованого підходу до оцінки виробничих чинників з метою підвищення дієвості системи управління охороною праці. *Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності*, 24, 12-23. <https://doi.org/https://doi.org/10.32447/20784643.24.2021.02>.

8. Косілова, О.І. (2011). Політична безпека в системі національної безпеки України. *Правова інформатика*, 1(29), 72-78. Режим доступу: <http://ippi.org.ua/kosilova-oi-politichna-bezpeka-v-sistemi-natsionalnoi-bezpeki-ukraini>.

УДК 004.946

**ОСОБЛИВОСТІ МОНІТОРИНГУ ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ
ІНДИВІДУАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НА ОСНОВІ РАДІОЧАСТОТНОЇ
ІДЕНТИФІКАЦІЇ RFID**

Чеберячко Ю.І. д.т.н. проф.,

Славінський Д.В. к.т.н.,

Радчук Д.І. к.т.н., доц.

*Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»,
м. Дніпро, Україна*

На ринку засобів індивідуального захисту(ЗІЗ) існують різні засоби захисту, наприклад, шоломи, комбінезони, рукавички, карабіни, мотузки, ремені необхідні, особливо важливо їх застосовувати коли працівники виконують роботи підвищеної небезпеки. Щоб гарантувати безпеку працівників, їх обладнання має відповідати сучасним стандартам безпеки, потрібно моніторинг їх стану та контроль їх готовності до використання в будь-який час у разі надзвичайної ситуації. Щоб задовольнити цю потребу у оперативній ідентифікації традиційні методи інвентаризації або інвентаризація за допомогою штрих-кодів може займати багато часу і призвести до помилок при її виконанні. Дійсно, візуальне зчитування номерів штрих-кодів на ЗІЗ з часом стає складнішим, оскільки останні з часом можуть втрачати цілісність. Тому все більше набуває використання - RFID це технологія, яка використовує радіохвилі для передачі даних з електронної мітки, яка називається RFID-тегом, прикріпленого до засобів індивідуального захисту, через зчитувач з метою їх ідентифікації та обліку. Дані збираються в режимі реального часу в комп'ютерну базу даних, з можливістю аналізу кількості застосувань(терміну використання) умов застосування, інформацію про технічне обслуговування, можливість зношування, контроль рівня запасів або прогноз закупівлі необхідних типорозмірів. Головною перевагою RFID є надійність інформації та швидкість доступу до неї, можливість передбачити заміну зношеного обладнання, знати кількість обладнання, яка надходить або виходить зі складу, або бачити втрачене обладнання.

Мітки RFID прикріплюються до предметів ЗІЗ, таких як лампи, каски, саморятівники тощо. Встановлюються стаціонарні RFID-сканери встановлені на турнікетах, розташованих на виходах і входах цех підприємства або на контрольних точках.

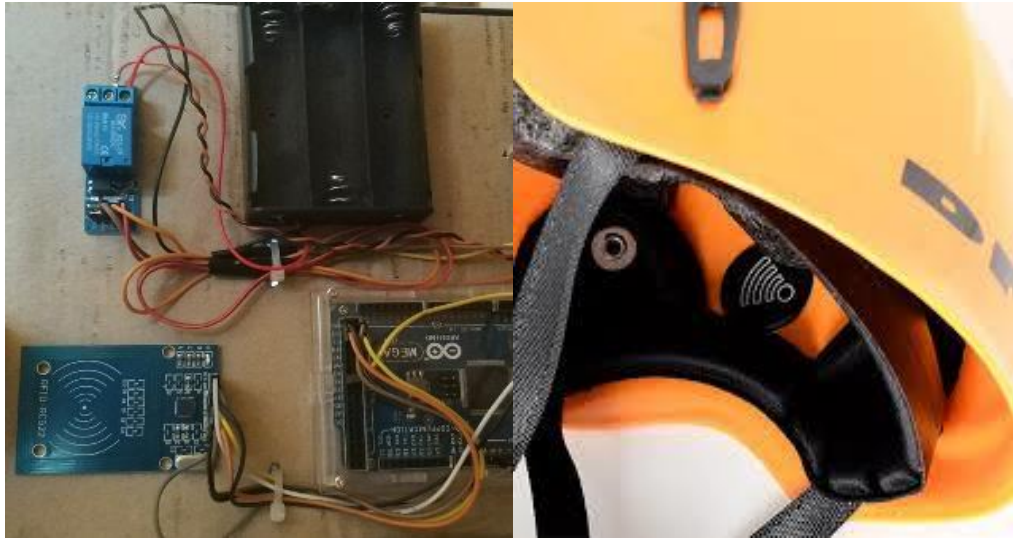

Рисунок 1 Схема підключення апаратної RFID - системи

Зчитування, програмування або зміна даних карти здійснюється безконтактним способом і без будь-якого візуального контакту за допомогою мобільного телефону та надійного пристрою для зчитування-запису RFID. Карти мають просту конструкцію та витримують екстремальні погодні умови, критичні температури, а також високі механічні навантаження. Усі дані, отримані зчитувачами з карток, синхронізуються та завантажуються в хмару у режимі реального часу після чого формується звіт із зазначенням дати, часу та місця, коли елементи ЗІЗ були додані чи видалені, або несправні елементи ЗІЗ були відправлені на ремонт чи відновлення. Окрім того, наявність відео камер дає змогу переглядати відео потоки в усіх контрольних точок, які будуть оброблятися локально та можуть інформувати інженера з охорони праці про невідповідність у режимі реального часу, а також відсторонити працівника від виконання виробних операцій або попередити про необхідність застосувати в певній робочій зоні необхідний комплект ЗІЗ.

Перелік посилань

1. Z. Wei, J. Chen, H. Tang and H. Zhang, "RSSI-based location fingerprint method for

RFID indoor positioning: A review", *Nondestruct. Test. Eval.*, vol. 39, no. 1, pp. 3-31, Jan. 2024.

2. F. Del Bono, A. Bontempi, A. Dentis, N. Di Trani, D. Demarchi, A. Grattoni, et al., "Design of a closed-loop wireless power transfer system for an implantable drug delivery device", *IEEE Sensors J.*, vol. 24, no. 6, pp. 7345-7354, Mar. 2024.

УДК 614:632.8

**ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПИТАНЬ БЕЗПЕКИ ПРИ
ВИКОРИСТАННІ ПЕСТИЦИДІВ ТА АГРОХІМІКАТІВ В УКРАЇНІ***Чемикос С, асп.**Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»,**м. Дніпро, Україна*

Реєстрація, експертиза та випробування пестицидів і агрохімікатів є важливими етапами державного регулювання агрохімічної продукції як в Україні, так і в Європейському Союзі. Безпека працівників при роботі з цими речовинами є критично важливою складовою всіх етапів їх використання.

Процеси в Україні: Реєстрація пестицидів і агрохімікатів в Україні регулюється Законом України «Про пестициди і агрохімікати» [1] та Постановою Кабінету Міністрів України № 479 «Про затвердження Порядку проведення державних випробувань та державної реєстрації технічних засобів застосування пестицидів і агрохімікатів» [2]. Важливу увагу в процесі реєстрації приділено питанням захисту здоров'я працівників, які мають безпосередній контакт із цими хімічними речовинами. Відповідно до Закону України «Про захист рослин» [3], заходи з обробки пестицидами мають проводитися лише за наявності відповідного посвідчення, що підтверджує право роботи з цими речовинами, яке отримується згідно з Постановою КМУ № 458 [4]. Посвідчення про право роботи з пестицидами – відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 9 травня 2023 р. № 458, всі особи, які працюють з пестицидами, повинні пройти спеціальне навчання та отримати посвідчення, що підтверджує їхню кваліфікацію. Цей процес передбачає обов'язкову перевірку знань щодо заходів безпеки та правил застосування агрохімікатів. Контроль і облік використання пестицидів – Постанова КМУ від 2 листопада 1995 р. № 881 «Про затвердження Порядку державного обліку наявності та використання пестицидів і агрохімікатів» встановлює вимоги до ведення обліку всіх використаних агрохімікатів та їх залишків. Це дозволяє контролювати використання пестицидів та зменшити ризики для працівників, що працюють у зоні обробки. Оцінка

ризиків для здоров'я працівників – згідно з Законом України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», контроль за безпекою праці при роботі з агрохімікатами покладається на відповідні органи державного нагляду. Проведення регулярних інспекцій дозволяє мінімізувати ризики виникнення професійних захворювань серед працівників. Санітарно-гігієнічні вимоги – Постанова Кабінету Міністрів України № 479 передбачає проведення державних експертиз, включаючи санітарно-гігієнічні дослідження, що мають визначати рівень безпеки використання технічних засобів для застосування пестицидів. Це включає оцінку рівня забруднення повітря та інших потенційно небезпечних факторів для здоров'я працівників. Європейський підхід: В ЄС регулювання пестицидів і агрохімікатів зосереджене на дотриманні високих стандартів безпеки для працівників та навколишнього середовища. Регламент (ЄС) № 1107/2009 [5] визначає обов'язкові критерії безпеки, а також впроваджує механізми оцінки впливу на здоров'я працівників, що працюють з агрохімікатами. Особлива увага приділяється впровадженню альтернативних методів боротьби зі шкідниками, що мають менший вплив на екосистеми та людей [6]. Наочне порівняння основних етапів процесів реєстрації в Україні та ЄС наведено таблиці.

Таблиця

Етап	Україна	Європейський Союз
Нормативна база	Закон України «Про пестициди і агрохімікати» Постанова КМУ № 479	Регламент (ЄС) № 1107/2009
Орган, відповідальний за реєстрацію	Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів	Європейське агентство з хімічних речовин (ЕСНА)
Тривалість реєстрації	1-2 роки	2-3 роки
Обов'язкові випробування	Токсикологічні, екологічні, санітарно-гігієнічні	Токсикологічні, екологічні, соціально-економічні
Прозорість процесу	Обмежений доступ до даних про випробування	Відкритий доступ до результатів випробувань

Етап	Україна	Європейський Союз
Обов'язкові вимоги до працівників	Посвідчення про право роботи з пестицидами	Регулярні навчання та перевірка знань
Контроль за безпекою	Державні інспекції з охорони праці	Європейська система інспекцій і моніторингу
Вимоги до альтернативних методів	Відсутні чіткі вимоги	Перевага екологічно безпечним та біологічним методам

Висновки. Незважаючи на подібність регуляторних механізмів, в Україні існують певні труднощі з впровадженням європейських стандартів безпеки праці. Зокрема, це стосується довготривалого процесу адаптації законодавства та підвищення кваліфікації працівників.

Запровадження міжнародних стандартів безпеки пестицидів на території України має перспективу забезпечити гармонізацію українського законодавства з європейським, що сприятиме зменшенню професійних ризиків та покращенню умов праці, а також сприяючи розвитку сільськогосподарської галузі та покращенню екологічної ситуації в країні.

Перелік посилань:

1. Закон України «Про пестициди і агрохімікати» від 29.11.2018 р. № 1804-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/86/95-вр#Text>

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 1996 р. № 479 «Про затвердження Порядку проведення державних випробувань та державної реєстрації технічних засобів застосування пестицидів і агрохімікатів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/479-96-п#Text>

3. Закон України «Про захист рослин» від 14.10.1998 р. № 180-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/180-14#Text>

4. Постанова Кабінету Міністрів України від 9 травня 2023 р. № 458 «Про затвердження Порядку одержання посвідчення про право роботи з пестицидами»

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/458-2023-п#Text>

5.Regulation (EC) No 1107/2009 of the European Parliament and of the Council concerning the placing of plant protection products on the market. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32009R1107>

6.European Chemicals Agency (ECHA) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://echa.europa.eu/>

УДК 355.58

**ВИЗНАЧЕННЯ КРИТЕРІЇВ ДЛЯ ОЦІНЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ РИЗИКІВ
РЯТУВАЛЬНИКІВ***Сушко Н.С., асп**Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»**м. Дніпро, Україна*

Базові методи керування професійним ризиком такі, як: відмова від ризиків, зниження і прийняття ризику – є найчастіше використовуваними у практичній роботі пожежного. Усім цим процесам передують ідентифікація та оцінка можливих ризиків. Тотальне уникнення ризику – це найбезпечніше рішення, але переважно найменш реалістичне для рятувальника під час виконання оперативного завдання, особливо, коли це стосується порятунку людей.

Заходи для мінімізації професійних ризиків повинні розроблятися на інженерному, освітньому та законодавчому рівнях. Щоб бути ефективними, рішення щодо управління ризиками повинні ґрунтуватися на точній, своєчасній і повній інформації про наявні та потенційні небезпеки. Пожежні підрозділи повинні розробляти та впроваджувати інформаційні системи управління, які дозволяють планувати та керувати ризиками, як напередодні, так і безпосередньо на місці події. Хоча і мета у всіх пожежно-рятувальних підрозділів – одна й та сама, проте ступені ризику можуть значно відрізнятися. Основним критерієм, який на це впливає є район виїзду. Метою процесу управління ризиками є розробка підрозділом стандартного рівня безпеки. Цей стандартний рівень безпеки визначає параметри прийняттого ступеня ризику, для якого працівники виконують свої посадові обов'язки. Широкий спектр обов'язків наражає особовий склад на різноманітні професійні небезпеки, що призводить до значного рівня потенційного ризику. Беручи до уваги характер небезпек, яким піддається пожежник, а також статистику нещасних випадків за їхньою участю, керування ризиками для служби надзвичайних ситуацій є вкрай необхідним.

Причина зосередження уваги на інцидентах із низькою частотою, але високим ризиком полягає в тому, що, оскільки вони не трапляються часто, то рятувальники можуть бути не настільки готові до їх вирішення, а наслідки можуть бути небезпечні для

їхнього життя і здоров'я та оточуючих. Прикладами таких НС можуть бути пожежі на висотах, події з великою кількістю постраждалих, ліквідація наслідків ворожого ракетного обстрілу тощо.

Для створення ефективної програми управління ризиками пропонується використовувати 5 кроків. *Перший крок* полягає в ідентифікації ризиків. До сфер ризику, які слід враховувати належать: ризик для особового складу (травматизм, смертність, професійні захворювання); ризик пов'язаний з обладнанням (аварії, пошкодження внаслідок механічної несправності); природні ризики (стихійні лиха). *Другий крок* полягає в оцінці потенціалу ризику. Вона передбачає визначення ймовірності того, що подія відбудеться, і наслідків, які в такому разі виникнуть. Для оцінки потенційного ризику можна використовувати такі критерії як «частота» та «серйозність». Частота — це оцінка того, як часто втрата траплялася — або ймовірно станеться — в результаті будь-якого з ризиків, визначених під час етапу ідентифікації. Серйозність, яка становить другу половину фази оцінювання, визначає потенційні втрати для організації через ідентифікований ризик. *Третій крок* — правильна розстановка пріоритетності ризиків. Перелік ризиків для рятувальників є досить великим, деякі з них можна усунути швидко не затрачаючи багато часу та коштів, а є такі, які потребують значно більших зусиль та часу. Саме тому складання списку пріоритетності є важливим кроком для управління ризиками. *Четвертий крок* - визначення та здійснення контрольних дій. При визначенні дій контролю необхідно враховувати кілька факторів, які часто взаємопов'язані. Перш ніж впроваджувати заходи контролю, слід розглянути витрати та відповідні вигоди. *П'ятий крок* - оцінка та перегляд дій і технік. Управління ризиками має бути безперервним процесом із встановленими механізмами моніторингу продуктивності та оцінки прогресу. Зусилля для керування ризиками повинні дати позитивні результати. Зміна може бути раптовою та очевидною, або може знадобитися тривалий час для отримання вимірних результатів. Етап оцінювання має відповідати крокам, які були зроблені для виявлення ризиків і пошуку підтвердження того, що система працює. Необхідно зосередитися на сферах та процесах, які були визначені як пріоритетні, і забезпечити подальші дії, щоб визначити, чи справді вони приводять до бажаних змін у результатах. У багатьох випадках це включатиме кращу увагу до проблемних областей, оскільки план дій з управління ризиками може містити компонент для більш ретельного моніторингу конкретної проблемної сфери. Усі дії слід регулярно оцінювати, щоб

переконатися, що вони досягають бажаних результатів і не створюють інших непередбачуваних проблем.

Висновок. Управління ризиками - це процес балансування різних факторів. Часто на баланс може вплинути будь-яка кількість мінливих обставин. Отже, управління ризиками – це не рішення, а система, процес якої повинен бути безперервним і спрямованим на мінімізацію втрат.

Перелік посилань

- 1.Klein, R.A., Risk Assessment for the Emergency Services, I.F.E., London (1996).
- 2.NFPA 1500, Standard on fire department occupational safety, health, and wellness program.

УДК 665.521.004.17

**ОСОБЛИВОСТІ ІДЕНТИФІКАЦІЇ АВТОЗАПРАВНИХ СТАНЦІЙ ЯК ОБ'ЄКТІВ
ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ***Забеліна В.А., асп.**Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»,**м. Дніпро, Україна*

Нині питанням технологічної безпеки приділяється все більш серйозна увага. Важливим аспектом технологічної безпеки є попередження техногенних аварій та негативних наслідків їх впливу на працівників, населення та довкілля. Питання безпеки в першу чергу актуальні на об'єктах нафтопродуктозабезпечення, розташованих у межах або біля великих населених пунктів, а саме на автозаправних станціях (АЗС) та сховищах палива [1]. Особлива небезпека виникає за високих температур, що обумовлюється значною леткістю бензину. Особливої гостроти питання безпеки АЗС набувають в наш час, коли внаслідок обстрілів території населених пунктів, застосування літальних апаратів, падіння уламків збитих повітряних цілей існує висока загроза пошкодження цілісності резервуарів та транспортних магістралей. Згідно Закону України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» всі об'єкти, на яких використовуються, виготовляються, переробляються, зберігаються або транспортуються одна або кілька небезпечних речовин чи категорій речовин у кількості, що дорівнює або перевищує нормативно встановлені порогові маси, а також об'єкти, що становлять реальну загрозу виникнення надзвичайної ситуації техногенного та природного характеру, є об'єктами підвищеної небезпеки. Згідно додатку 2 до цього закону нормативно встановлена порогова маса горючих рідин категорій 2 і 3 для визначення об'єкта як об'єкта підвищеної небезпеки 1 чи 2 класу становила відповідно 50000 і 5000 тон відповідно, а також порогова маса займистих газів, відповідно 50 і 10 тон. Постановою Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2022 р. № 1030 [2] введено 3 клас об'єктів підвищеної небезпеки. Порогова маса займистих рідин для визначення об'єкта як об'єкта підвищеної небезпеки для 3 класу становить відповідно 500 тон, а порогова маса займистих газів чи займистих рідин, які зберігають за температури, що перевищує їх точку кипіння - 2 тони.

До прийняття Постанови КМУ № 1030 [2] АЗС в основному класифікувались як

потенційно небезпечний об'єкти. Згідно [3] потенційно небезпечний об'єкт - об'єкт, на якому можуть використовуватися або виготовляються, переробляються, зберігаються чи транспортуються небезпечні речовини, що за певних обставин можуть створити реальну загрозу виникнення аварії. Таке тлумачення потенційно небезпечного об'єкта, яке не включає жодних кількісних характеристик небезпек чи аварій, не дозволяє однозначно оцінювати об'єкти і відносити їх до цієї категорії. Фактично любий об'єкти може створити реальну загрозу виникнення аварії.

Згідно Закону України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» ідентифікація об'єктів підвищеної небезпеки це порядок визначення об'єктів підвищеної небезпеки серед потенційно небезпечних об'єктів. Ідентифікація потенційно небезпечних об'єктів здійснювалась відповідно до Методики ідентифікації потенційно небезпечних об'єктів, затвердженої наказом МНС України від 23.02.2006 №98, яка втратила чинність 03.01.2023 року[3]. Втрата чинності цієї методики [3] та низки інших нормативних актів, пов'язаних з потенційно небезпечними об'єктами, та введення Постановою КМУ 3 класу об'єктів підвищеної небезпеки фактично виводить поняття «Потенційно небезпечний об'єкт» з використання. Оцінюючи викладені зміни в нормативно-правових актах у цілому як позитивні, слід відзначити, що в Закон України про об'єкти підвищеної небезпеки не внесені необхідні зміни, які б закріпили чинний порядок ідентифікації. Для ідентифікація об'єктів підвищеної небезпеки згідно Закону Закон України про об'єкти підвищеної небезпеки фактично необхідно спочатку ідентифікувати його, як потенційно небезпечний об'єкт, методика ідентифікації яких [3] втратила чинність. Слід відзначити, що введення 3-го класу об'єктів підвищеної небезпеки значно розширює область дії Закону, проте і в законі, і в Порядку [2] відсутня будь-яка інформація яка пояснює, в чому полягають особливості вимог до об'єктів при віднесенні віднесення їх до відповідного класу об'єктів підвищеної небезпеки. Нормативно-правові акти різних державних органів управління в частині об'єктів підвищеної небезпеки часто не узгодженні між собою. Наприклад, Державні санітарні правила планування та забудови населених пунктів [4] при визначенні розмірів санітарно-захисних зон використовують санітарну класифікацію підприємств, виробництв та споруд яка вміщує 5 класів об'єктів і ніяким чином не узгоджена з Порядком [2]. При цьому розміри санітарно-захисних зон в [4] визначені виключно з врахуванням шкідливої дії виробничих чинників на населення та довкілля. Згідно [4] відстань від автозаправних станцій з підземними резервуарами для зберігання

рідкого палива до меж ділянок дитячих дошкільних закладів, загальноосвітніх шкіл, шкіл-інтернатів, лікувально-профілактичних закладів, до стін житлових та інших громадських будівель і споруд тощо слід приймати за розрахунком забруднення атмосферного повітря шкідливими викидами АЗС, але не менше 50 м, такий же розмір санітарно-захисної зони встановлений і для пунктів очистки, промивки та пропарки цистерн (при перевезенні нафти і нафтопродуктів), які є складовими сховищ паливних матеріалів. В той же час виходячи з реальних наслідків подій, пов'язаних з вибухами на АЗС та сховищах паливних матеріалів та результатів моделювання можливих аварій на таких об'єктах, тяжкі та смертельні наслідки внаслідок вибухів на таких об'єктах спостерігаються на відстанях, що інколи на порядок перевищують розміри визначених в [4] санітарно-захисних зон.

Перелік посилань:

1. Monney I., Dramani J., Aruna A., Tenkorang A., Osei-Poku F. (2015) Health and safety in high-risk work environments: A study of fuel service stations in Ghana. *J Environ Occup Hea* 4:3. 132–140. <https://doi.org/10.5455/jeos.20150903100137>
2. Порядок ідентифікації об'єктів підвищеної небезпеки та ведення їх обліку. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2022 р. № 1030. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1030-2022-п#Text>
3. Методика ідентифікації потенційно небезпечних об'єктів. Затверджена наказом МНС України від 23.02.2006 №98. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0286-06#Text>
4. Державні санітарні правила планування та забудови населених пунктів. Затверджено наказом Міністерства охорони здоров'я України від 19 червня 1996 р. №173. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0379-96#Text>

УДК 331.330

**ВИЗНАЧЕННЯ ВПЛИВУ ПСИХОСОЦІАЛЬНИХ ТА ПРИРОДНИХ ФАКТОРІВ
НА СТУПЕНЬ РІВНЯ СТРЕСУ У ОФІСНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ***Сокурєнко С.А. асп.**Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»,**м. Дніпро, Україна*

Збройна агресія росії проти України, що почалася у 2022 році, створила надзвичайно важкі умови для населення країни. Військові дії, економічна невизначеність, вимушене переселення мільйонів людей і загроза безпеці призвели до різкого підвищення рівня стресу тривожності серед усіх соціальних груп. Особливо це стосується працівників підприємств, які, попри всі труднощі, повинні підтримувати функціонування важливих секторів економіки.

Війна стала потужним стресовим фактором, який вплинув на всі аспекти життя працівників, включаючи їхню професійну діяльність. Зрозуміло, що ефективність роботи кожного підприємства в Україні безпосередньо залежить від продуктивності роботи його працівників, на яку впливає стан їх ментального здоров'я. Отже, для його підтримання на підприємстві особливу увагу необхідно приділяти аналізуванню та моніторингу всіх складників робочого середовища, стану ментального здоров'я працівників, рівню їх стресу та зовнішніх факторів, які впливають на цей рівень.

На підприємстві нафтогазової промисловості Дніпровського регіону в період з червня 2023 по серпень 2024 року було організовано анкетування щодо оцінки рівня стресу працівників та факторів, які впливають на цей показник. Загалом у дослідженні взяли участь 104 працівника (51 чоловік і 53 жінки) віком від 24 до 59 років. Серед учасників були керівники структурних підрозділів (15,8%); менеджери середньої ланки (32,0%), працівники (52,2%). Виходячи з аналізу отриманих результатів опитування, було виявлено, що 89% респондентів відчують негативний вплив на їх рівень стресу від обстрілів, ракетних ударів, які створюють постійну небезпеку для життя. А 67% відмічають, що ракетні загрози викликає невротичні стани. Це не тільки знижує продуктивність працівників, але й негативно впливає на їхнє ментальне здоров'я.

Відчуття невизначеності підвищує рівень тривоги і робить неможливим планування майбутнього. Втрата рідних або друзів через бойові дії є сильним емоційним ударом. Дослідження показало, що 99% респондентів мають високий рівень показника «Хвилювання за рідних». Люди часто відчувають сильний емоційний стрес, який в майбутньому може призвести до розвитку важких порушень психічного стану.

Крім того, незважаючи на спроби держави стабілізувати економіку, для багатьох людей нестача коштів і страх за майбутнє є додатковим джерелом психоемоційного навантаження для працівників. Страх втрати роботи відмічають 56% респондентів. Звичайно на психологічний стан працівників безумовно впливає також і взаємостосунки в колективі, зокрема з керівником та наявність складних вимог в організації праці. Всі фактори разом провокує виникнення емоційного напруження, і, як слідство, розвиток професійних стресів. Втім, в умовах війни окрім загальних стрес-факторів та загальних викликів, спричинених війною, важливо розуміти й сезонні коливання психоемоційного навантаження на працівників, які впливають на їхню здатність працювати та адаптуватися до нових реалій. Результати проведених досліджень рівня стресу на робочому місці свідчать, що сезонні зміни можуть посилювати або, навпаки, знижувати його рівень через зовнішні умови (рис. 1).

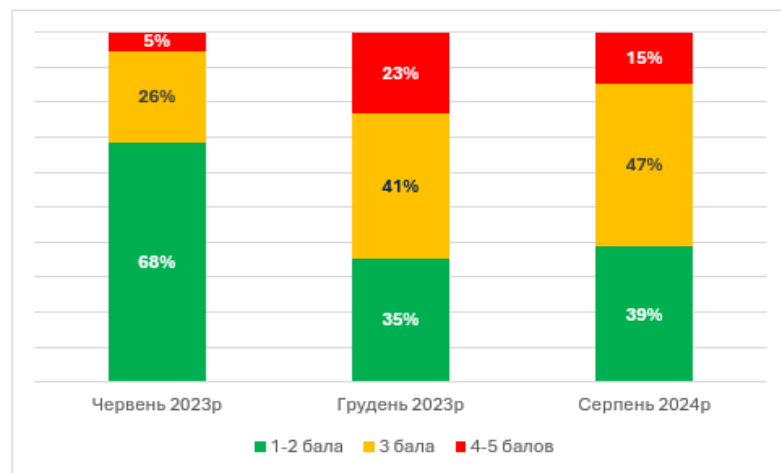

Рисунок 1 Рівень стресу за оцінкою працівників

(1-2 бали - низький рівень; 3 бали - середній рівень; 4-5 - високий рівень)

Наприклад, осінньо-зимовий період (особливо перша половина осені), часто супроводжується підвищеним рівнем стресу через завершення відпускнуго сезону, повернення до робочого ритму, скорочення світлового дня. У зимові місяці рівень стресу серед працівників теж має тенденцію до підвищення. Однією з причин цього є погіршення погодних умов, що впливає на фізичний стан людей. У поєднанні з обмеженим доступом до електроенергії через ракетні обстріли, працівники відчувають

додаткове фізичне й емоційне навантаження. Крім того, сезонна депресія (САД) може спричиняти підвищену втому, апатію та зниження продуктивності. В свою чергу, весна зазвичай асоціюється зі зниженням рівня стресу через покращення погодних умов та збільшення світлового дня, це покращує психоемоційний стан працівників, підвищуючи їхню здатність до адаптації. А літні місяці, як правило, характеризуються зниженням загального рівня стресу через можливість більш активного відпочинку на свіжому повітрі та відновлення соціальних контактів. Однак, весняно-літній період для багатьох залишається важким через загострення військових дій, яке часто спостерігається на початку бойових кампаній після зими. У 2024 році додатковим негативним фактором впливу стало обмеження доступу до електроенергії через ракетні обстріли. Це підтверджують результати досліджень: за оцінкою респондентів в літку 2024 року 47% відчувають середній рівень стресу, що більше ніж в грудні 2023. Водночас, в порівнянні з літом 2023 року, на 57% зменшився у 2024 році показник низького рівня стресу та майже дорівнює рівню стресу взимку 2023 року. Війна в Україні стала потужним тригером для підвищення рівня стресу серед працівників підприємств, і цей вплив підсилюється в залежності від пори року. І наведені вище дослідження підкреслюють важливість моніторингу показників рівня стресу працівників, факторів впливу на його рівень та підтримки їх ментального здоров'я.

Для зниження стресових навантажень необхідно впроваджувати ефективні механізми психосоціальної підтримки працівників на рівні підприємств, яка допоможе працівникам не лише справлятися з емоційним навантаженням, але й підтримувати рівень продуктивності на прийнятному рівні. Комплексний підхід до підтримки працівників може суттєво покращити їхнє ментальне здоров'я та знизити рівень стресу.

УДК 355.001.4:351.78(477)

МІННА БЕЗПЕКА ГРОМАДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ*Ковальчук В.М., к.н.д.у., доц., Матухно В.В., к.т.н., доц.,**Базалієв Д.Г., ст. викл., Поліщук Д.В., викл.**Львівський державний університет безпеки життєдіяльності,
м. Львів, Україна*

В результаті вторгнення РФ на територію України в 2014 році та повномасштабної агресії, що почалась в лютому 2024 року Україна стала найбільш замінованою країною у світі. За оцінками ДСНС, 26% території країни, а це 156 000 кв. км — потенційно забруднені мінами та несуть ризики для життя та здоров'я громадян, що проживають в окупованих та деокупованих громадах. За даними секретаріату Національного органу з питань протимінної діяльності, від початку повномасштабної війни від вибухонебезпечних предметів постраждали 80 дітей, 15 з них загинули. Загалом від мін та інших вибухових предметів постраждали 673 українці, 297 — загинули[1].

Дуже важливим аспектом безпеки населення складовою протимінної діяльності в Україні є інформування про мінну небезпеку - вид діяльності, спрямовану на зниження ризиків, пов'язаних з отриманням тілесних ушкоджень в результаті підриву на мінах / вибухових залишках війни завдяки поліпшенню обізнаності чоловіків, жінок та дітей про мінну небезпеку в залежності від різного ступеню вразливості, ролей та потреб і шляхом пропагування змін у поведінці, включаючи поширення інформації для населення, освіти та навчання, а також завдяки зв'язку з громадами з питань протимінної діяльності.

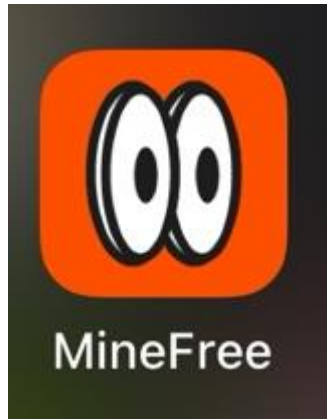
При діях в районах що мають мінну небезпеку кожен повинен вміти:

- розпізнавати міни та вибухонебезпечні предмети;
- подавати команди (сигнали) при виявленні мін та вибухонебезпечних предметів і практично діяти за ними;
- позначати на місцевості виявлені міни та вибухонебезпечні предмети альтернативними засобами;
- проводити маркування замінованої ділянки місцевості альтернативними засобами;
- дотримуватись заходів безпеки при поводженні на місцевості, що має мінну небезпеку;

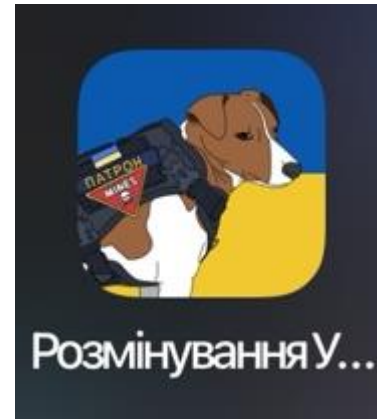

- надавати першу медичну допомогу.

Ідентифікувати вибухонебезпечний предмет можна візуально за зовнішніми ознаками, використовуючи знання, які отримав при інформуванні/навчанні населення мінній безпеці. Також можна використовувати мобільні застосунки MineFree (рис.1) та Розмінування України (рис.2).

Мобільний застосунок MineFree

Рисунок

1-

Рисунок 2- Мобільний застосунок MineFree

Також правилам поведінки при поводженні з вибухонебезпечними предметами, маркуванню території навчає симулятор Протимінна безпека на освітньому порталі Дія [2].

Перелік посилань

1. Державна служба України з надзвичайних ситуацій [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://dsns.gov.ua/uk/protiminna-diyalnist>
2. Освіта. Дія. Симулятор Протимінна безпека [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://osvita.diia.gov.ua/simulators/mine-safety/video>

УДК 351.79

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РОЗМІНУВАННЯ ТЕРИТОРІЙ*Ляшенко П.А. к.е.н., наук. співробітник.**ДУ «Інститут економіко-правових досліджень ім. В.К. Макутова НАН України», Київ,
Україна.*

Міжнародний досвід розмінування територій охоплює різні підходи та методи, які використовуються в різних країнах для очищення територій від мін та інших вибухонебезпечних предметів. Ось кілька ключових аспектів: гуманітарне розмінування: Це процес очищення територій від мін та інших вибухонебезпечних предметів з метою забезпечення безпеки цивільного населення. Наприклад, організація HALO Trust працює в 28 країнах світу, надаючи допомогу в розмінуванні [1]; технології та інновації: Використання сучасних технологій, таких як дрони, роботизовані системи та спеціалізоване обладнання, значно підвищує ефективність розмінування. Наприклад, в Україні активно використовуються новітні технології для розмінування територій, що постраждали від війни [1]; міжнародна співпраця: Багато країн та міжнародних організацій надають підтримку в розмінуванні. Наприклад, Програма розвитку ООН (ПРООН) в Україні співпрацює з Європейським Союзом та іншими міжнародними партнерами для підтримки процесу розмінування [2]; юридичні та організаційні аспекти: Важливу роль відіграють національні та міжнародні нормативно-правові акти, які регулюють процес розмінування. В Україні координацією заходів протимінної діяльності займається Міністерство оборони України [1]. Ці аспекти демонструють, як міжнародний досвід може бути адаптований та використаний для ефективного розмінування територій в Україні. Досвід розмінування територій після воєнних дій мають такі країни. Балкани: Після конфліктів на Балканах, країни, такі як Боснія і Герцеговина, Хорватія та Косово, мали значний досвід у розмінуванні. Вони використовували як ручні методи, так і механізовані засоби для очищення територій від мін. Камбоджа: Камбоджа, яка постраждала від багаторічних конфліктів, також має великий досвід у розмінуванні. Вони активно співпрацюють з міжнародними організаціями, такими як HALO Trust, для очищення своїх територій. Африка: У країнах, таких як Ангола та Мозамбік, розмінування проводиться за підтримки міжнародних організацій та урядів інших країн.

Вони використовують як традиційні методи, так і новітні технології для виявлення та знешкодження мін.

Наведені приклади показують, що міжнародний досвід може бути дуже корисним для України, особливо в контексті координації зусиль та використання новітніх технологій для ефективного розмінування. Основні загрози наразі для України – це касетні боєприпаси, мінні поля, зокрема на сільськогосподарських землях, а також вибухові пристрої, що встановлені окупантами для ураження цивільного населення. Робота з очищення територій України від вибухонебезпечних предметів активно ведеться за підтримки міжнародних організацій, які висловили готовність допомагати. Сьогодні основне правило при виявленні небезпечних предметів – «Не наближатися, не чіпати, дзвонити 102». Від лютого 2022 року, використовуючи міжнародний досвід, ведеться карта інцидентів і зон забруднення боєприпасами, а також їх класифікація за типами та характеристиками. А вартість розмінування залежить від типу загрози: протипіхотні міни фахівець може знешкодити на площі 10-30 кв.м за день, що дає близько 500 кв.м на місяць.

Перелік посилань

1. Задорожний В.П., Файфура М.В., Цегельник В.В. Виклики і потреби України під час розмінування території, що постраждали від війни у 2022 році. «Молодий вчений» • № 1 (113) • січень, 2023 р. С.10-13.

2. Рекомендації зі створення регіонального механізму міжвідомчої та міжтериторіальної координації процесів відновлення та розвитку громад і територій розроблено у партнерстві з Конгресом регіональних та місцевих влад при Президентіві України за сприяння Програми розвитку ООН (ПРООН) в Україні у межах Програми із відновлення та розбудови миру за фінансової підтримки Європейського Союзу (ЄС), урядів Данії та Швеції. Режим доступу: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-12/recommendations_web_version.pdf.

УДК [504.05+351.862:352]:355.01 (043.2)

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИВІЛЬНОЇ ТА ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ У
ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

*Кордіяка І.М., викл., Шуригін В.І., викл.,
Синельніков О.Д. к.т.н., доц., Карабин В.В. д.т.н., проф*

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
м. Львів, Україна*

У сучасному світі поняття цивільної та екологічної безпеки набуває дедалі більшої важливості, особливо в умовах воєнного стану. Військові дії створюють суттєві загрози для населення і довкілля, а тому громади змушені пристосовуватись до нових викликів, щоб забезпечити збереження життя та здоров'я людей, а також мінімізувати негативний вплив на екосистеми.

Цивільна та екологічна безпека тісно взаємопов'язані, і їх синергія відіграє вирішальну роль у збереженні життєздатності громад. У контексті надзвичайних ситуацій, таких як війна, техногенні катастрофи або природні лиха, ці два компоненти створюють основу для стійкості населення та захисту довкілля. Досвід показує, що екологічні проблеми можуть суттєво вплинути на виникнення та розвиток надзвичайних ситуацій. Значна частина загроз для довкілля є передумовою виникнення надзвичайних ситуацій. Наприклад, викиди токсичних речовин в атмосферу чи воду через військові дії або техногенні аварії створюють не лише екологічну загрозу, але й безпосередньо ставлять під загрозу життя місцевого населення. Тому важливо враховувати ці взаємозв'язки під час планування та реалізації заходів із забезпечення безпеки [1, 2].

Ефективні заходи з цивільної безпеки можуть допомогти зменшити шкоду для довкілля, а збереження екосистем забезпечує основу для стійкості громад. Наприклад, швидка евакуація населення з районів екологічної катастрофи дає змогу зберегти людські життя, а своєчасне виявлення та ліквідація екологічної загрози допомагає запобігти виникненню надзвичайної ситуації.

Прикладами надзвичайних ситуацій екологічної генези в Україні є аварія на Чорнобильській атомній електростанції, повені в західних регіонах України [3],

самозаймання вугільних відвалів Червоноградської центрально-збагачувальної фабрики [4-5].

Українське законодавство встановлює чіткі права та обов'язки громад у контексті попередження та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій (НС). Основними актами, що регулюють ці питання, є Конституція України, Кодекс цивільного захисту України, Закони України "Про місцеве самоврядування", "Про правовий режим надзвичайного стану" та інші нормативно-правові акти. Вони визначають зобов'язання громад організувати заходи з попередження, підготовки та реагування на НС.

Відповідно до цих нормативних актів місцеві органи влади у своїй діяльності дотичні до: системи оповіщення, ліквідація наслідків НС, аналізу ризиків та моніторингу, створення резервів ресурсів, навчання населення, організації евакуації, мобілізації ресурсів, забезпечення постраждалих.

Одним з основних елементів цивільної безпеки є організація ефективних заходів щодо захисту населення від загроз, пов'язаних з військовими діями. Це включає систему оповіщення про небезпеку, забезпечення населення захисними спорудами та засобами індивідуального захисту, а також доступ до медичної допомоги.

Питання попередження та ліквідації надзвичайних ситуацій в умовах воєнного часу вимагає окремого розгляду, оскільки такі обставини суттєво змінюють характер загроз і відповідальність як органів влади, так і громад. В умовах війни ризики значно зростають через військові дії, знищення критичної інфраструктури, використання зброї масового ураження, а також через необхідність координованої реакції на комплексні загрози [6].

Перелік посилань

1. Li, H., Meng, F., Leng, Y., & Li, A. (2024). Emergency response to ecological protection in maritime phenol spills: Emergency monitor, ecological risk assessment, and reduction. *Marine Pollution Bulletin*, 200, 116073
2. Starodub, Y., Karpenko, V., Karabyn, V., Shuryhin, V. Mathematical Modeling of the Earth Heat Processes for the Purposes of Eco-technology and Civil Safety. *Proc. IEEE CSIT 2020, 23-26 September, 2020, Zbarazh-Lviv, Ukraine*: 146-149.
3. Starodub, Y., Karabyn, V., Havrys, A., Kovalchuk, V., Rogulia, A. & Yemelyanenko, S. (2022). Geophysical research in the pre-Carpathian hydrosphere situation for the

environmental civil protection purposes. *Geofizicheskiy Zhurnal*, 44(4), 171–182. <https://doi.org/10.24028/gj.v44i4.264847>

4. Karabyn, V., Shtain, B., Popovych, V. (2018). Thermal regimes of spontaneous firing coal washing waste sites. *News of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan. Series of Geology and Technical sciences*. 3(429), 64 – 74.

5. Kochmar, I., Karabyn, V., Kordan, V. (2024). Ecological and geochemical aspects of thermal effects on argillites of the Lviv-Volyn coal basin spoil tips. *Scientific Bulletin of National Mining University*, 3, 100-107. <https://doi.org/10.33271/nvngu/2024-3/100>

6. Матвійчук, А. О. (2024). Правове регулювання захисту населення при радіаційних надзвичайних ситуаціях на атомних станціях в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*, 2(83), 116-123.

УДК 330.87: 339.9

ВІДПОВІДНІСТЬ СТАНДАРТІВ СЕРІЇ ISO ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЛЮДСТВА*Цопа В.А., д.т.н., проф., Чеберячко Л.М., асп**Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»,
м. Дніпро, Україна*

Парадигма сталого розвитку містить вимоги щодо економічного зростання, захисту довкілля, соціальної справедливості, відсутності расової та національної дискримінації і спрямована на підвищення рівня життя населення. У країнах, де зазначені вимоги ігнорують на державному рівні, у поняття сталого розвитку намагаються вкласти «зручний» зміст, вихолощуючи справжній. Так, в Україні термін «сталий розвиток» часто вживають у сенсі неухильного зростання економічних показників країни, її регіонів, окремих галузей економіки. Інколи до цього значення додають здійснення безсистемних заходів щодо збереження довкілля і поліпшення санітарно-гігієнічних умов проживання та праці людей. Таке тлумачення цього терміну спотворює його зміст, а отже, є помилковим.

Основні принципи сталого розвитку включають:

1. Людство справді може надати своєму розвитку сталого й довготривалого характеру, щоб він відповідав потребам людей, які живуть нині, водночас не позбавляючи майбутні покоління можливості задовольняти свої потреби.
2. Обмеження, які є в галузі експлуатації природних ресурсів, відносні. Вони пов'язані із сучасним рівнем техніки та соціальної організації, а також зі здатністю біосфери до самовідновлення.
3. Необхідно задовольнити елементарні потреби всіх людей і всім дати змогу реалізувати свої надії на благополучне життя. Без цього сталий і довготривалий розвиток просто неможливий. Одна з головних причин виникнення екологічних та інших катастроф – злидні, які стали у світі звичайним явищем.
4. Потрібно узгодити стан життя тих, хто користується надмірними засобами (грошовими та матеріальними), з екологічними можливостями планети, зокрема щодо використання енергії.
5. Розміри і темпи росту населення повинні бути узгоджені з виробничим потенціалом глобальної екосистеми Землі, що стрімко змінюється.

Концепція сталого розвитку з'явилася як результат об'єднання трьох основних складників: економічного, соціального та екологічного розвитку.

Міжнародна організація зі стандартизації (англ. International Organization for Standardization, ISO) розробляє відповідні стандарти та заохочує їх впровадження для досягнення цілей сталого розвитку, які наведено в табл.1.

Таблиця 1

Перелік стандартів ISO, які забезпечують цілі сталого розвитку

Стандарт ISO	Назва стандарту ISO
ISO 9001:2015	Системи управління якістю. Вимоги
ISO 14001:2015	Системи екологічного управління. Вимоги та настанови щодо застосування
ISO 45001:2018	Системи управління охороною здоров'я та безпекою праці. Вимоги та настанови щодо застосування
ISO/IEC 27001:2013	Інформаційні технології. Методи захисту системи управління інформаційною безпекою. Вимоги
ISO 22000:2005&2018	Системи управління безпечністю харчових продуктів. Вимоги до будь-якої організації в харчовому ланцюзі
ISO 37001:2016	Системи управління щодо протидії корупції. Вимоги та настанови щодо застосування
EN ISO 22301:2012 & 2019	Безпека та стабільність. Системи управління неперервністю бізнесу. Вимоги
ISO 39001:2012	Система управління безпекою дорожнього руху. Вимоги та настанова щодо застосування
ISO 28000:2007	Системи управління безпекою ланцюга постачання. Вимоги
ISO 55001:2014	Управління активами. Системи управління. Вимоги
ISO 20121:2012	Системи управління подіями з урахуванням рівня сталого розвитку
EN ISO 29001:2020	Системи управління якістю. Вимоги до організацій, які постачають продукцію та надають послуги в нафтовій, нафтохімічній і газовій промисловості

Згідно з даними міжнародної організації стандартизації підприємства впроваджують переважно три основні стандарти: ISO 9001 «Системи управління якістю», ISO 14001 «Системи екологічного менеджменту» та ISO 45001 «Системи управління охороною здоров'я та безпекою праці». Частка підприємств, які впровадили ці стандарти, у загальній кількості підприємств у світі становить 89,97%. Це говорить про те, що для більшості підприємств пріоритетними сферами є управління якістю, екологічний

менеджмент та управління охороною здоров'я та безпекою праці.

Висновок. Розвиток серії стандартів ISO тісно пов'язаний зі сталим розвитком людства та його глобальними цілями на період до 2030 року. По суті, міжнародні стандарти серії ISO є інструментами досягнення цих глобальних цілей, зокрема й у сфері управління охороною здоров'я та безпекою на роботі.

УДК 330.87 : 339.9

**ВИБІР ТЕХНІЧНОГО ЗАСОБУ ІЗ СУКУПНОСТІ АЛЬТЕРНАТИВНИХ
МЕТОДОМ СІРОГО РЕЛЯЦІЙНОГО АНАЛІЗУ (НА ПРИКЛАДІ СІДЕЛЬНОГО
ТЯГАЧА)***Цопа В.А., д.т.н., проф., Чеберячко С.І., д.т.н., проф.,**Дерюгін О.В. к.т.н., доц., Гримало Б.В., асп**Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»,
м. Дніпро, Україна*

Кожній **виробничій організації** потрібен ефективний і надійний порядок управління ланцюгом поставок, щоб забезпечити відповідний рівень прибутку [1]. Найпершим кроком управління ланцюгом поставок являється ідентифікація ризиків, небезпек, втрат і невідповідностей, які можуть призвести до настання небезпечної події або інциденту [2]. Основною метою процесу керування і оцінювання логістичних ризиків являється пошук кращої із існуючих альтернативи для контролю за ризиками [3]. При цьому оцінювання ризиків можна розглядати, як один із ключових чинників для своєчасного виконання взятих зобов'язань з перевезення вантажів. Разом з тим він потребує значних затрат часу та ресурсів. Тому, щоб зменшити витрати, часто для його проведення використовують якісні методи, результати яких залежать від кваліфікації виконавців. Загалом, оцінювання логістичних ризиків - це складна багатокритеріальна задача, яка являється також однією зі складових проблеми прийняття управлінських рішень, наприклад, щодо обґрунтування запобіжних заходів для зменшення рівня ризику. Від чіткості її виконання залежить досягнення зазначених цілей **організацією** при мінімальних витратах ресурсів [4]. Це потребує застосування методів, які дозволяють отримати комплексну оцінку для вибору альтернатив з низки різномірних критеріїв, які характеризують певний технічний засіб (далі - ТЗ). Звідси виникає актуальна задача із розробки процесу визначення ТЗ із сукупності альтернативних для зменшення ризику втрат методом сірого реляційного аналізу.

Розглянемо на прикладі автотранспортного підприємства, яке здійснює автомобільні вантажні перевезення вантажів на замовлення. Для розширення ринку транспортних послуг, отримання нових замовлень та підвищення результативності і ефективності вантажних автомобільних перевезень керівництво автотранспортного

підприємства прийняло управлінське рішення з раціонально оновлення парку рухомого складу, наприклад сідельного тягача із декількох альтернативних, що випускаються відомими виробниками сідельних тягачів: Scania, Volvo, MAN, Mercedes Benz, Iveco і Renault. Зазначені марки сідельних тягачів універсальні відповідають всім стандартам і законодавчим нормам екологічності та ергономічності для надання послуг з транспортування відповідного типу вантажу у складі вантажного автопотягу. Всі представлені автотранспортні засоби належать до однієї категорії великовантажних сідельних тягачів. Різниця допустимих ваг для одного класу вантажних автомобілів незначна і обмежена навантаженнями на осі і швидкостями руху на транспортних шляхах. Для прийняття управлінського рішення з вибору ефективного транспортного засобу було обрано три групи показників: експлуатаційні (силові, динамічні), ергономічні та показники надійності, які найкраще відповідають умовам вибору відповідного типу вантажних автомобілів. В кожній групі вимог були обрані по п'ять критеріїв, які найбільше впливають на виконання вимог. Звісно, що обрані критерії можна змінювати, а також обирати іншу кількість, щоб приймати управлінське рішення з меншою невизначеністю. В якості еталонних цільових показників брали значення, які витікали з поставленої задачі переміщення вантажу з максимальною можливою швидкістю та мінімальними витратами палива, затрат на обслуговування та зручності управління. За алгоритмом сірого реляційного аналізу було проведено оцінювання шести моделей сідельних тягачів з метою вибору найбільш раціонального для використання у складі вантажного автопоїзду для перевезення відповідного типу вантажів. Результати розрахунку сірого коефіцієнту за прийнятими трьома групами показників наведені в табл. 10. Із проведених розрахунків, можна зробити висновок, що позицію лідера займає сідельний тягач моделі MAN TGA 33.480 6x4 BBS-WW з двигуном екологічного рівня ЕВРО 5 (значення розрахованої величини індексу - 4,25). На другому місці сідельний тягач моделі MB Actros 2548 6x4 ЕВРО 5 (значення розрахованої величини індексу -4,03). Третє місце займає сідельний тягач моделі IVECO-AMT STRALIS 6 x 4 (значення розрахованої величини індексу - 3,93).

Таблиця 1

Оціночний індекс близькості значень еталонного і поточних показників транспортних засобів

№ з/п	Модель сідельного	ПОКАЗНИКИ			Загальний індекс
		Група 1.	Група 2.	Група 3	

	тягача	r_{1j}	g_1	Index ₁	r_{2j}	g_2	Index ₂	r_{3j}	g_3	Index ₃	Index = Index ₁ + Index ₂ + Index ₃
1.	MAN TGA 33.480 6x4 BBS-WW	2,37	0,64	1,52	2,27	0,54	1,22	2,43	0,62	1,51	4,25
2.	MB Actros 2548 6x4	2,34		1,49	2,18		1,18	2,18		1,35	4,03
3.	Scania P440 CA6x4HSZ	2,26		1,45	2,20		1,19	2,04		1,27	3,90
4.	Volvo FH 460	2,29		1,46	2,18		1,17	2,04		1,27	3,90
5.	IVECO-AMT STRALIS	2,34		1,49	2,19		1,18	2,12		1,31	3,99
6.	RENAULT LANDER 480	2,29		1,46	2,18		1,18	2,12		1,31	3,95

Аналіз отриманих результатів дозволяє зробити висновок про можливість проведення раціонального вибору сідельного тягача із альтернативної сукупності ТС по цільовим (еталонним) показникам для виконання перевезень вантажу у складі вантажного автопоїзду. Крім того, за допомогою запропонованої методики вибору ефективного сідельного тягача можна обґрунтовувати управлінське рішення з вибору ефективного сідельного тягача, виходячи з даних умов експлуатації – беручи до уваги і вид вантажу, робочий час, довжину маршруту тощо.

Висновок. Проведено вибір сідельного тягача для використання у складі вантажного автопоїзду для перевезення вантажу, виходячи із заданих цільових показників з шести альтернатив методом сірого реляційного аналізу. 5. Розроблено форму для вибору і обґрунтування найкращої альтернативи ТЗ.

Перелік посилань

1. Gegovska, T.; Koker, R.; Cakar, T. Green Supplier Selection Using Fuzzy Multiple-Criteria Decision-Making Methods and Artificial Neural Networks. *Comput. Intell. Neurosci.* **2020**, 2020, 8811834
2. Quan, J.; Zeng, B.; Liu, D. Green supplier selection for process industries using weighted grey incidence decision model. *Complexity* **2018**, 2018, 4631670.
3. Ou, Y.; Liu, B. Exploiting the Chain Convenience Store Supplier Selection Based on ANP-MOP Model. *Math. Probl. Eng.* **2021**, 2021, 5582067.

УДК 614.894

РОЛЬ ЗАСОБІВ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ЗАХИСТУ У ПРОФІЛАКТИЦІ ПРОФЕСІЙНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ

Голінько В.І., д.т.н., проф., Кравченко Б.Д., асп.

*Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»,
м. Дніпро, Україна*

Засоби індивідуального захисту (ЗІЗ) стали невід'ємною частиною багатьох професій, де працівники стикаються з різноманітними ризиками для здоров'я. ЗІЗ служать важливим бар'єром між людиною та потенційними небезпеками робочого середовища. Тому дуже важливо з'ясувати використання ЗІЗ є необхідним чи можна обмежитися рекомендаціями та яке значення ЗІЗ у профілактиці професійних захворювань.

Існують закони та стандарти, які регулюють використання засобів індивідуального захисту. В Україні діють національні нормативи, які зобов'язують роботодавців забезпечувати працівників ЗІЗ в певних умовах, якщо є ризик для їх здоров'я [1, 2]. Це стосується як гірничої промисловості, металургії, хімічної промисловості, коксохімії, будівництва та сільського господарства, так і медичної галузі, де під час пандемії COVID-19 засоби захисту відіграли критичну роль у запобіганні поширенню інфекцій серед медичного персоналу. Міжнародні стандарти, такі як ISO, також детально регламентують вимоги до ЗІЗ залежно від професійної діяльності. У багатьох випадках використання засобів індивідуального захисту є обов'язковим згідно з законом. Проте іноді трапляється, що роботодавці або працівники нехтують цими правилами через різні причини: дискомфорт під час роботи, недостатня обізнаність про небезпеки чи помилкове відчуття безпеки. Особливо це актуально в ситуаціях, коли небезпеки не видно одразу, такі як дія шкідливих речовин, наслідки яких можуть проявитися через роки. На практиці використання ЗІЗ часто залишається на рівні рекомендацій. Дослідження показують, що там, де ЗІЗ використовуються як обов'язкова частина робочого процесу, рівень захворювань та травматизму значно нижчий. Водночас, коли ЗІЗ є лише рекомендованими, працівники схильні ігнорувати їх, що збільшує ризик для здоров'я. Існує чимало випадків, коли працівники, незважаючи на обов'язкові вимоги, не використовували ЗІЗ. Це могло відбуватись з різних причин: засоби індивідуального захисту були незручними при тривалому носінні (респіратори могли ускладнювати

дихання, захисний одяг обмежувати рух тощо); працівники недооцінили ризики на робочому місці – вважали використання ЗІЗ непотрібним, якщо небезпека неочевидна або не має негайних негативних наслідків; працівники не були навчені належному використанню ЗІЗ, вони використовували їх неправильно або взагалі ігнорували. Щоб ЗІЗ виконували свою роботу, необхідно зробити кілька важливих кроків. По-перше, проводити регулярне навчання, щоб працівники знали як правильно користуватися ЗІЗ і чому це важливо. По-друге, роботодавці повинні забезпечити працівників такими засобами захисту, які є не лише ефективними, а й зручними, ергономічними та комфортними для використання. По-третє, необхідно забезпечити суворий контроль за дотриманням правил безпеки на підприємствах, зокрема щодо використання ЗІЗ. Отже, засоби індивідуального захисту є дуже важливими для профілактики професійних захворювань. Їх використання у багатьох випадках повинно бути обов'язковим.

Перелік посилань

1.НПАОП 0.00-7.17-18. Про затвердження Мінімальних вимог безпеки і охорони здоров'я при використанні працівниками засобів індивідуального захисту на робочому місці, затверджених Наказом Міністерства соціальної політики України від 29.11.2018 № 1804

2.НПАОП 0.00-1.04-07. Правила вибору та застосування засобів індивідуального захисту органів дихання, затвержені Наказом Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду від 28.12.2007 № 331

УДК 574,2

**ВПЛИВ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ НА ВИКОНАННЯ
ВИМОГ З БЕЗПЕКИ ПРАЦІ***Алексєєв А.А. асп.,**Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»,
м. Дніпро, Україна*

Розуміння культури безпеки праці є необхідною умовою щодо успішного управління будь-якою організацією. Воно визначає особливості ведення організацією виробничо-господарської, інвестиційної та фінансової діяльності. Крім того, залежно від розвитку культури безпеки в організації формується відповідний інструментарій для вирішення важливих задач, пов'язаних зі змінами внутрішнього та зовнішнього середовища організації. Однією з таких актуальних задач, яка постає перед кожною організацією, є зменшення рівня травматизму і професійних захворювань, що потребує зміни ставлення кожного працівника до виконання вимог в сфері безпеки праці й здоров'я працівників (БПіЗП). Формування відповідного ставлення працівників відбувається під впливом культури безпеки, яка впливає на поведінку працівників через евристику та семіотику. Звідси виникає необхідність у застосуванні кращих практик, що вміщують в собі спільну/індивідуальну мову/знання, прийнятні технічні рішення, спільні цінності, погляди, явні/неявні символи, спільний досвід, соціальні звичаї та соціальні норми, «карти смислів», які допомагають підвищити рівень виконання вимог з БПіЗП, а також обрання найкращого підходу для прийняття ефективних управлінських рішень у сфері забезпечення безпеки праці.

Запропоновано визначати рівень культури безпеки організації на основі п'яти етапів: байдужість, реагування, залежність, незалежність, взаємозалежність, що характеризує зміну усвідомленості співробітників організації до виконання вимог з безпеки праці та здоров'я працівників. При цьому процес з визначення рівня культури безпеки праці через виявлення ставлення до виконання вимог з безпеки праці та здоров'ям працівників, фахівцем з безпеки праці, керівником підрозділу (організації), самоусвідомлення працівників і взаємодопомоги співробітників до виконання вимог з безпеки праці.

Загальну величину коефіцієнту виконання вимог з БПіЗП з урахуванням впливів керівника, фахівця з безпеки праці, самоусвідомлення працівників та їх взаємодопомоги

пропонуємо визначати за формулою

$$S_{Ki} = S_{Hi} \times (1 + g_{\Phi i} + g_{Ki} + g_{Ci} + \sum_{i=1}^n g_{xi}),$$

де S_{Hi} – початковий коефіцієнт виконання вимог (без урахування впливу фахівця з безпеки праці, керівника підрозділу, самоусвідомлення та взаємодопомоги); S_{Ki} – кінцевий коефіцієнт виконання вимог (з урахуванням впливу фахівця з безпеки праці, керівника підрозділу, самоусвідомлення та взаємодопомоги); $g_{\Phi i}$ – ваговий коефіцієнт впливу фахівця з безпеки праці на кожного робітника; g_{Ki} – ваговий коефіцієнт впливу керівника підрозділу на кожного робітника; g_{Ci} – ваговий коефіцієнт впливу самоусвідомлення робітниками виконання вимог з БПіЗП; g_{di} – коефіцієнт сприйняття впливу робітниками.

Існує певний зв'язок між ставленням до безпеки праці та етапами (рівнями) культури безпеки праці. І очевидно, приймаючи рішення щодо пошуку результативного інструментарію для досягнення поставлених цілей, потрібно звертати увагу на те, в якому середовищі працюють робітники. Візьмемо, наприклад, поведінкові аудити з безпеки праці. Ця практика набула широкого поширення і сприймається як свого роду рятівний жилет, коли культура безпеки праці «тоне». Однак поведінкові аудити результативні в компаніях, де люди не тільки поважають вимоги з БПіЗП, а й налаштовані на діалог, тобто сформовано стійкий позитивний образ успіху і злагоди. При цьому на етапі «Байдужості» чи «Реагування», проведення поведінкових аудитів не дозволить отримати відповідні результати. Для згаданих етапів більше підходить створення інтерактивних інструкцій з безпеки: побачив іскріння - відключив подачу енергії, повідомляй ремонтників.

Ідеологія культури безпеки співзвучна принципам постійного вдосконалення, коли зона відповідальності кожного співробітника поширюється не тільки на нього самого, а й на всі робочі процеси. Тут формується діалог і домовленості – «Взаємозалежність».

УДК 343.9

VISION ZERO: НОВИЙ ПІДХІД ДО ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ З ОХОРОНИ ПРАЦІ

Чернов В.М., асп., Тільний С.В., асп.,

*Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»,
м. Дніпро, Україна*

В традиційній організації системи управління охороною праці, яка спрямована на ризик-орієнтований підхід роботодавці часто обмежуються визначенням небезпек, оцінкою ризиків та розробкою і впровадженням заходів з охорони праці. При цьому мало приділяється уваги охороні здоров'я працівників, а психосоціальні ризики та добробут на робочому місці зовсім зостається без їх уваги. Цим і відрізняється нова стратегія управління безпекою праці VISION ZERO (VZ). Так у широкому розумінні VZ зобов'язує роботодавців піклуватись не тільки про «нульовий» травматизм, але й про збереження професійного здоров'я та забезпечення соціального захисту працівників. Важливою складовою VZ є формування у компанії цінності безпечної роботи на основі якої і приймаються всі важливі рішення.

Однак у даного підходу є певні недоліки, зокрема критики стверджують, що впровадження даної стратегії може за певних обставин призвести до зростання бюрократичної системи з управління безпекою і гігієною праці, що пов'язане зі значною кількістю різного роду формальних процедур, необхідністю впровадження жорсткого контролю за поведінкою працівників, збільшення навчального навантаження для якого потрібно знаходити час поза основним – робочим. Також у разі формалізації підходів VZ буде сформовано культуру скептицизму, цинізму, страху відкритості через боязнь зменшення виплат чи отримання покарання. При чому вказується на можливість зниження показників травматизму, приховування порушень для досягнення гарних показників. Загалом виділяється, що для її реалізації потрібно впровадження дуже жорсткого контролю за виконанням бюрократичних процедур, поведінкою робітників та можливим шахрайством.

В той же час прихильники стратегії VZ говорять про реалізацію інших підходів, які вимагають довготривалого процесу, пов'язаного з формуванням у працівників

усвідомлення базової безпекової цінності, яка впливала б на прийняття кінцевого рішення. В такому контексті, те що критики рахують обтяжливими ні кому не потрібними процедурами є важливим елементом підвищення безпеки праці. Наприклад, розробка системи зобов'язань працівників – це не формальний перелік тих чи інших дій, а використання нових технологічних і соціальних інновацій для розвитку культури безпеки. Сутність впровадження культури безпеки базується на вмінні по іншому подивитися на цілком зрозумілі речі. Замість суворого контролю за виконанням правил безпеки, сприяти більшій довірі та взаємоповазі між працівниками, зосередившись на їх заохоченні .

Досвід впровадження VZ говорить, що в компаніях підвищується рівень безпеки, удосконалюється система управління охороною праці за рахунок впровадження нових інноваційних підходів. При цьому персонал компаній у більшості бачить позитивний рух і намагається його підтримати не зважаючи на збільшення обов'язків направлених на підвищення відповідальності. Найбільша кількість вимог стосується менеджерів середньої ланки, які повинні розуміти важливість пріоритетів і сприяти заохоченню підлеглих до участі у постійному навчанні для підвищення досконалості і майстерності, організації культури безпечної поведінки, наглядом за станом обладнання та інше.

Загалом у критиці є сенс, однак вона не повинна затьмарити розвиток моделей з управління безпекою праці на виробництві, а швидше сприяти новим дослідженням для пошуку вирішення виниклих проблем.

Підсумок сказаному наводиться в вигляді таблиці 1, де порівнюються недоліки і переваги VZ в залежності використаних підходів до формування системи управління охороною праці.

Однак деякі фахівці з організації систем управління охороною праці скептично відносяться до наведених переваг VZ, оскільки рахують, що підвищення безпеки праці і зменшення травматизму можливе тільки за рахунок покращення технологічних процесів та впровадження жорсткого контролю за виконанням правил безпеки.

Таблиця 1

Аналіз переваг і недоліків VZ

Недоліки VZ через недолугість застосування	Переваги VZ при правильному функціонуванні
Формалізація процедур VZ, що знеособлює працівників обтяжує їх	Формування у працівників організації лідерських якостей і відповідальності за

різного роду процедурами (можливо, навіть підсилено економічними стимулами)	свої дії
Зосередження уваги на інцидентах (та інших відсталих показниках)	Запроваджується система індикації за ключовими показниками, що вказують на рівень розвитку компанії
Впровадження системи управління та поведінкового контролю для швидкого підвищення рівня безпеки	Формування у працівників усвідомленого відношення до своєї безпеки, що є запорукою зменшення травматизму
Зосередження на одному підході (безпекова поведінки) для забезпечення зниження показників травматизму.	Формується гнучка система вибору методів та підходів для вирішення виниклих питань

Зраз з'являються нові тенденції до управління охороною праці на основі інженерної стійкості підприємства, коли визначається такий стан виробництва, при якому господарська діяльність здійснює мінімальний негативний вплив на локальне чи глобальне середовище, суспільство чи економіку і намагається досягнути потрібного ефекту: збереження навколишнього середовища, забезпечення соціального розвитку та фінансових надходжень. У свою чергу інженерна стійкість підприємства визначається як характеристика рівня ризику діяльності підприємства з точки зору ймовірності настання негативних наслідків його діяльності на навколишнє середовище та зокрема людину. Звідси важливою є робота з контролю за технологічними показниками як обладнання так і цілих технологічних ліній, зменшення впливу людської помилки та виникнення аварійних станів.

**СЕКЦІЯ 7. ПОСТВОЄННА ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ – ІННОВАЦІЙНИЙ
ПРОЕКТ ВІДНОВЛЕННЯ**

УДК 338.246.8 (477)

УДК 338.246.8:338.45.(477)

**ПОВОЄННЕ ВІДНОВЛЕННЯ ВИРОБНИЧОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ
ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ**

Амоша О.І, академік НАН України, почесний директор Інституту економіки промисловості НАН України, науковий керівник Навчально-наукового інституту економіки промислового розвитку МОН та НАН України, президент Академії економічних наук України;

Залознова Ю.С, член-кореспондент НАН України, директор Інституту економіки промисловості НАН України;

Череватський Д.Ю, доктор економічних наук, завідувач відділу Інституту економіки промисловості НАН України.

Категорія інфраструктури в понятті доріг, мостів, каналів, портів, аеропортів, систем зв'язку увійшла в обіг наприкінці тридцятих років ХХ ст., але в п'ятдесятих роках ступінь розвитку інфраструктури використовувався вже як третій, наряду з працею та капіталом, чинник макрорівневої виробничої функції. Сьогодні інфраструктура національної економіки, у тому числі виробнича, є сукупністю всіх галузей та видів діяльності, що обслуговують виробництво та господарство загалом. А соціального призначення інфраструктура, в свою чергу, є сукупністю галузей та підприємств, що функціонально забезпечують нормальну життєдіяльність населення, у тому числі і на виробництві. Серед виробничої інфраструктури є її види з метою досягнення одночасно певних соціальних результатів. Таким же чином можна виділити екологічну інфраструктуру, інфраструктуру безпеки та інші. В цілому ж інфраструктура національної економіки є сукупністю галузей та видів діяльності, що створюють загальний фундамент національного господарства і спрощують та роблять більш ефективним потік товарів та

послуг і повинні забезпечити зовні національне господарство і державу в цілому. Тому будь-які заходи повоєнного розвитку України, врешті решт є заходами з подальшої розбудови конкретних видів інфраструктури, а відповідна стратегія дій певним чином буде результатом інфраструктурного розвитку у перспективі.

Надалі будуть розглянуті проблеми відновлення і створення сучасної промислової інфраструктури на прикладі важливих видів виробничої інфраструктури промисловості. При вирішенні проблем з відновлення промисловості у контексті його стратегування є сенс розподілити виробничу інфраструктуру за такими окремими видами, що надають національній економіці можливості заробити кошти, і ті, у які зароблені кошти доцільно або потрібно інвестувати. В обох випадках інфраструктура буде потребувати коштів на її розбудову, а при потребі і на модернізацію та розвиток. Крім того, відновлення та модернізація повинні бути з врахуванням сучасних вимог, виходячи із досягнень науки та практики, потреб економіки України, кон'юнктури світового ринку та інших чинників.

Наприклад, відомо, що центр Європи знаходиться в Закарпатській області України. Або газотранспортна спеціалізація України широко відома, а вітчизняний паливно-енергетичний комплекс має суттєве значення і для континентальної енергетики. Такий геополітичний статус завдає найважливішу для України складову розбудови потрібної інфраструктури для перетворення національного господарства на потужного логістичного та енергетичного оператора (транзитера).

Перспективним могла б бути реалізація можливостей використання непрацюючого шахтного фонду для акумуляції електроенергії, створення міжнародних енергетичних хабів в шахтарських регіонах України і Польщі. Такі енергетичні хаби на базі закритих українських і польських шахт можуть бути вельми корисними для перетворення вугільних підприємств на енергетичні сховища гравітаційного типу або пікові електростанції зі сховищами зі стислого повітря або води і таким чином бути складовою частиною континентальної енергетичної системи Європи. Одночасно це буде і гарним прикладом вирішення дуже не простих проблем перебудови економіки монопрофільних старопромислових регіонів. Оскільки ні українська, ні польська економіка не здатні самостійно здійснити активний розвиток енергетичних сховищ шахтарських регіонів, то потрібні міжнародні консорціуми з інвестування, проєктування будівництва та експлуатації енергетичних хабів в регіонах зосередження таких глибоких шахт. Одночасно заслуговує уваги і проблема рекуперації електроенергії, що

виробляється на діючих вугільних підприємствах під час роботи шахтних підйомних установок.

Україна може і повинна серйозно заявити про себе і як учасник проєкту Нового шовкового шляху, для чого потрібний прозорий та ефективний механізм оформлення митних вантажів, якісна система залізничних і автомобільних магістралей. В умовах блокади портів на узбережжі Чорного та Азовського морів вирішити проблему можна було б шляхом використання транскордонних транспортних вставок конвеєрного типу між залізничними системами України і сусідніх держав та автоматизованих терміналів з прикордонного і митного обслуговування вантажопотоків. Рішенням могли стати конвеєрні транспортні системи, зокрема зі стрічковим робочим органом між залізничними станціями з різних боків національного кордону, наприклад між Равою-Руською на Львівщині і польським містом Томашув-Любельський на відстані 32 км. Такий спільний міжнародний проєкт був обрахований експертами з Австрії та Фінляндії і обговорений в Інституті економіки промисловості НАН України та після цього відмічений «Нобелівським фондом сталого розвитку». Відповідні рекомендації були направлені органам влади. Цей проєкт має і демонстративний характер бо Україна межує і з іншими країнами, зокрема Румунією. Тому не менш перспективним варіантом може стати подібний маршрут від міста Солотвіно. Такі транскордонні транспортні вантажні портали не мають аналогів в світовій практиці, хоча історія стрічкових конвеєрів є достатньо довгою і налічує установки довжиною переміщення сипучих матеріалів на 100 км. Для реалізації пілотного проєкту транскордонного порталу необхідно створити міжнародну робочу групу за участю науковців, експертів-технологів, економістів, правознавців із зацікавлених країн.

Незважаючи на важливість для України транзитерської інфраструктури, було б нерационально недооцінювати значимість інфраструктури інноваційної. Так, за Законом України «Про інноваційну діяльність» інноваційна інфраструктура є сукупністю підприємств, організацій, установ, їх об'єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності фінансові, консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, юридичні, освітні тощо. Всі вони потребують максимального використання. В нинішніх умовах особливу увагу треба приділити використанню вітчизняного та закордонного досвіду сучасного розподіленого виробництва. Воно, як і 3D – підприємництво, рух Творців, Тех-Шопи, Фаб Лаби, Хак

Лаби та інші (завдяки скороченню кількості матеріалу, нижчої енергоємності виробництва та елімінації енерговитрат на перевезення, доступу до різноманітного промислового обладнання новітнього покоління загальною вартістю у мільйони доларів, включаючи програмовані верстати, лазерні ножі тощо) може дати такий стрибок економічної ефективності, який неможливо було б навіть уявити в часи попередніх промислових революцій.

У старопромислових регіонах знаходяться десятиріччями накопичені відходи виробництва. Крім відходів виробництва зараз утворилося багато наслідків воєнної руйнації будівель і споруд, різних об'єктів промислового призначення, міської інфраструктури, житлового фонду і всього іншого, що стало непотрібним. Ця технологія отримала назву бріколаж. Вона здатна принести крім значних економічних результатів і суттєвий соціальний ефект. І її треба, як і інші перелічені, віднести теж до окремих не менш важливих інфраструктурних програм відновлення і розвитку.

В епоху промислових революцій світ переповнений фінансами, власники яких намагаються знайти більш прибуткове застосування. Інноваційна інфраструктура, як і транспортна, енергетична та багато інших мають стати засобом освоєння цих фінансових потоків. Таким чином сьогодні є всі підстави вважати, що інфраструктура повинна стати однією з основних складових формули подальшого відродження промисловості і всього національного господарства країни, її соціальної сфери та безпеки держави. А відповідно одним із стратегічних гасел держави повинен стати «Україна майбутнього - це світового рівня інфраструктура життя, виробництва і безпеки».

Враховуючи значення інфраструктури вона заслуговує розробки широкої номенклатури по кожному виду з усіх актуальних напрямів, аналізу стану справ по кожному з них, розробки заходів для приведення в норму, або відповідно з потребами, а часом і згідно до світових рівнів, продовження відповідних прикладних досліджень. Розвиток інфраструктури повинен відповідати соціально-економічній динаміці розвитку держави та вимогам надійної національної безпеки, бути системним і збалансованим по напрямкам і видам, науково обгрунтованим у часі і просторі, з максимальним використанням вже добре зарекомендованих та нових її видів.

Розробку інфраструктурних програм можна було б виконати робочими групами у складі представників центральних та регіональних органів влади, фахівців, науковців, у тому числі із Національної академії наук України. Щоб такі програми були дійовими, вони

повинні мати: інвестиційне забезпечення та включати конкретні проекти, в тому числі міжнародні; термін реального виконання, відповідальність конкретних органів і організацій, підприємств і, після широкого обговорення в суспільстві, збору і систематизації пропозицій, бути після доопрацювання затвердженими на рівні відповідних міністерств та Кабінету Міністрів України.

УДК 621.31

**ПРО РОЗПОДІЛЕНУ ЕНЕГОГЕНЕРАЦІЮ ЯК ЧИННИК ЗМІЦНЕННЯ
БЕЗПЕКОВОСТІ ТА СПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ
В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД**

*Мельникова М.В., доктор економічних наук, доцент, провідний науковий співробітник
відділу проблем перспективного розвитку ПЕК,*

Інститут економіки промисловості НАН України, м.Київ, Україна

Зважаючи на те, що повоєнне відновлення економіки України повинно здійснюватися за дотримання принципу «краще ніж було» за рахунок впровадження технічних, технологічних, організаційних, екологічних інновацій, тому серед організаційних інновацій слід відзначити перехід до моделі промислового симбіозу.

Модель промислового симбіозу заснована на максимізації використання ресурсів та енергії при мінімізації відходів виробництва і втрат енергії. Ця модель звичайно пов'язується з розвитком еко-індустріальних парків, однак на території промислових міст можлива організація взаємодії містоутворюючих, містообслуговуючих та містобудівних підприємств на засадах циркулярного виробництва та використання первинних та вторинних ресурсів, включаючи супутню енергію виробництва за типом промислового симбіозу. Супутня енергія виробництва є однією з форм використання елементів розподіленої енергогенерації для підвищення енергетичної, економічної та екологічної безпеки території та її громади (населення).

В даний час Урядом України визнана важлива роль розподіленої енергогенерації не тільки у забезпеченні «зеленого» енергетичного переходу, але й у підвищенні енергетичної безпеки на національному, регіональному та локальному рівні (рівні територіальних громад) в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення економіки. В прийнятих останнім часом нормативно-правових документах: «Про схвалення Стратегії розвитку розподіленої генерації на період до 2035 року і затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024-2026 роках» (Розпорядження Кабінету Міністрів України №713-р від 18.07.2024 р.), Національний план дій з відновлюваної енергетики на період до 2030 року (**Розпорядження Кабінету Міністрів України №761-**

р від 13.08.2024 р.) та підписаному в Кропивницькому 20.08.2024 р. на засіданні Конгресу місцевих та регіональних влад при Президентові України Меморандумі про взаємодію у сфері підвищення енергетичної стійкості громад України між Міністерством енергетики України, Міністерством громад, територій та інфраструктури України, Держенергоефективності України, Асоціацією міст України, наголошується необхідність зміцнення енергетичної безпеки за рахунок реалізації проектів розподіленої енергогенерації.

При реалізації проектів розподіленої енергогенерації на окремій території громадою поряд із забезпеченням енергетичної безпеки можливо отримання як екологічних, так і економічних ефектів. Це пояснюється особливостями типу (первинні або вторинні) та виду (невідновлювані та відновлювані) енергетичних ресурсів, які використовуються в системах розподіленої енергогенерації. Найбільший інтерес з точки зору отримання екологічних ефектів представляють відновлювані ресурси – сонячна та вітрова енергія, енергія малих річок та ін., однак вони залежать від природно-кліматичних та географічних умов розташування територіальної громади. Виробництво та використання нових видів палива (водню, біометану, рідкого повітря та ін.) може забезпечити отримання екологічних ефектів при наявності на території громади виробництв, в яких зазначене паливо отримується як супутній продукт виробництва, зокрема в металургії. Отримання поряд з енергетичними та екологічними ефектами економічного ефекту звичайно пов'язано з використанням супутньої вторинної енергії металургійного або хімічного виробництва в міському теплопостачанні. Поряд зі супутньою енергією промислового виробництва резервом економії видатків місцевого бюджету на придбання первинних енергетичних ресурсів може стати також отримання енергії від спалення виробничих та комунальних відходів, як це реалізовано в країнах Північної Європи. Саме економія первинних енергетичних ресурсів за рахунок використання вторинних та зменшення витрат на екологічну безпеку за рахунок переходу на відновлювані джерела енергії дозволяє розглядати розподілену енергогенерацію як позитивний чинник зміцнення безпековості та спроможності територіальної громади.

Поряд із зазначеними ефектами слід звернути увагу на можливості отримання ефектів від використання розподіленої енергогенерації суміжними територіальними громадами в рамках міських агломерацій. Співробітництво територіальних громад в рамках міських агломерацій дозволяє реалізовувати проекти, пов'язані з сумісним

використанням виробничих потужностей та комунальної інфраструктури в сфері теплопостачання, міського освітлення, переробки побутових відходів. Для фінансування проектів створення виробничих потужностей та інфраструктури, пов'язаних з розподіленою енергогенерацією, заснованою на використанні відновлюваних або вторинних ресурсів, а також переробкою промислових та побутових відходів, можливо використання механізму державно-приватного партнерства. При цьому приватним партнером може виступати підприємство, яке генерує вторинну енергію для систем теплопостачання суміжних територіальних громад. Залучення приватного партнера потребує формування інвестиційного клімату з боку органів місцевого самоврядування та розподілу ризиків між державним та приватним партнером. Розглянуті підходи до реалізації проектів розподіленої енергогенерації окремою громадою або суміжними громадами на території міських агломерацій створюють передумови для вирішення завдання підвищення енергетичної безпеки та укріплення спроможності громад за рахунок економії видатків місцевого бюджету.

Таким чином, як в рамках моделі промислового симбіозу, так і при локальному використанні елементів розподіленої енергогенерації, можливо отримання переваг, які впливають на зміцнення безпековості та спроможності територіальної громади. Ці обставини доцільно враховувати при реалізації Меморандуму про взаємодію у сфері підвищення енергетичної стійкості громад України. Подальших досліджень потребують питання забезпечення узгодженого управління підприємств-учасників промислового симбіозу на засадах циркулярного виробництва, а також методи оцінки і шляхи подолання ризиків реалізації проектів розподіленої енергогенерації на підставі використання вторинних енергоресурсів як чинника економії видатків місцевого бюджету та підвищення спроможності територіальної громади в умовах повоєнного відновлення економіки.

УДК 338.246: 658

**ВПЛИВ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА НА
СТРАТЕГІЮ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА***Косинський П.О. аспірант спеціальності 051 Економіка**НТУ «Дніпровська політехніка», м. Дніпро, Україна*

Після перемоги суспільство впевнено, що розпочнеться новий етап в економіці країни, пов'язаний з приходом іноземних інвестицій, відкриттям нових зовнішніх ринків та зростанням експорту, підвищенням цінності вітчизняних товарів та людського капіталу, відбудовою пошкодженого за кращими технологіями та ін. [1]. Але вже сьогодні публічна влада (законодавчі та виконавчі органи державної влади, органи влади місцевого самоврядування) розробляє програмні документи повоєнного довгострокового розвитку України. Так, в серпні 2024 р Уряд схвалив Стратегію відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва (МСП) на період до 2027 року, а також затвердив операційний план заходів з її реалізації на 2024-2027 роки. Стратегія адаптована до Принципів Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) та Європейського Союзу, відповідає змісту Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, документ узгоджується з Планом для Ukraine Facility. Стратегія деталізує напрями розвитку української економіки, передбачає розвиток малого та середнього підприємництва згідно з Національним планом з енергетики та клімату на період до 2030 року [2].

Стратегічні цілі на 2024-2027 рр. передбачають:

– *відновлення та полегшення ведення підприємництва*: масштабна дерегуляція, кредитна та грантова підтримка, краудфандинг, факторинг, лізинг страхування воєнних ризиків;

– *інноваційна, цифрова та зелена трансформація*: галузеві кластери та наукові парки, цифрові ваучери, професійні енергоаудити, зелена таксономія;

– *людський капітал та культура підприємництва*: повернення українців з-за кордону, залучення іноземних фахівців, платформна зайнятість та колаборативна економіка, освітні програми, дуальна освіта;

– конкурентоспроможність і збільшення експорту: «Зроблено в Україні», розширення діяльності ЕКА, світові ланцюги доданої вартості, торгово-промислові виставки.

Оскільки Стратегія має широкий спектр завдань, вона повинна впливати та бути пов'язана з стратегічними і програмними документами в інших сферах соціально-економічного розвитку країни, а головне – надавати орієнтири суб'єктам підприємницької діяльності при розробці власних стратегій повоєнного розвитку. Така узгодженість, на наш погляд, забезпечить динамічний розвиток малих та середніх підприємств, підвищення ефективності їх діяльності та конкурентоспроможності, розробку та запровадження організаційно-технологічних інновацій. Зокрема, формування стратегії зовнішньоекономічної конкурентоздатності підприємства повинна враховувати цілі і завдання загальноекономічної та експортної Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва.

Стратегія підвищення конкурентоспроможності бізнес-структур, особливо реального сектору економіки, на внутрішніх та зовнішніх ринках повинна узгоджуватися з іншими національними, регіональними секторальними та галузевими стратегіями і програмами. Це вимагає високої якості координації впровадження політики та управління процесами реалізації і Стратегії розвитку малого та середнього бізнесу на 2024-2027 роки і стратегічного розвитку окремого малого та середнього підприємства з урахуванням пріоритетів і завдань держави в інших галузях економіки і сферах суспільного життя. Досягнення цілей і концентрація на пріоритетах (зокрема на підвищенні конкурентоспроможності) стратегічного розвитку суб'єктів господарювання, з одного боку, впливає на можливості успішного впровадження деяких секторальних та галузевих програм, а з іншого – залежить від стану реалізації таких програм.

Наприклад, вдала реалізація кожним підприємством своїх стратегій обумовить успішне виконання Стратегії розвитку малого та середнього бізнесу. В свою чергу впровадження Стратегії сприяє досягненню цілей і завдань, визначених Стратегією сталого розвитку «Україна-2030».

Щодо формування стратегії зростання конкурентоспроможності малого та середнього підприємства в повоєнній економіці, то пропонується враховувати рекомендації Дж. Манзелла:

– зосередження на основних компетенціях підприємства – дозволяє

підприємству краще зосередитись на своєму основному продукту і передати несуттєві функції іншому бізнесу;

– залучати та утримувати необхідні таланти – потрібні висококваліфіковані працівники, здатні критично мислити, вирішувати складні аналітичні проблеми та маніпулювати складними технологіями. Підприємствам доцільно створити більш привабливі умови праці, більше інвестувати в програми навчання працівників, постійно оновлювати та підвищувати кваліфікацію працівників, а також співпрацювати з місцевими університетами та коледжами;

– максимальна орієнтація на клієнта – підприємства повинні стати більш орієнтованими на клієнта та задовольняти мінливі потреби та бажання покупців більшою мірою, ніж будь-коли; – зменшення витрат – підприємства повинні продовжувати вдосконалювати процеси та оптимізувати роботу, заохочувати більшу комунікацію та координацію між усіма відділами компанії, оскільки більша економія, яка передається споживачам, забезпечить підприємству конкурентну перевагу;

– вихід за межі внутрішнього ринку через експорт або інвестиції – у багатьох випадках створення стратегічних альянсів і партнерств є правильною стратегією для розуміння конкретних потреб ринку та демографічних тенденцій, які часто виявляють смаки споживачів і звички витратити [3].

Перелік посилань:

1. Сапотницька Н.Я., Козак В.Є. Стратегії підвищення конкурентоспроможності підприємства та їх синергія в умовах війни. Трансформаційна економіка 2023. № 2 (02). С. 49–52. URL: <https://transformations.in.ua/index.php/journal/article/view/21>
2. До розробки Стратегії відновлення МСП до 2027 року долучать бізнес, експертів, донорів та регіони. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/do-rozrobky-stratehiuu-vidnovlennia-msp-do-2027-roku-doluchat-biznes-ekspertiv-donoriv-ta-rehionu>
3. John Manzella. Five Essential Strategies To Enhance Competitiveness. URL: <http://manzellareport.com/index.php/strategies-section/826-five-essential-strategies-to-enhance-competitiveness>

УДК 330.341.1

**ІННОВАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТИМУЛЮВАННЯ МІСЦЕВОГО
ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ**

Жидик Я.О., здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії, економічний факультет.

Київський національний університет ім. Т. Шевченка

Після повномасштабного вторгнення економіка України суттєво постраждала. Для відновлення Україна вже зараз використовує підтримку міжнародних партнерів. Однак, в довгостроковій перспективі, держава повинна ставати все менш залежною від безповоротної допомоги та генерувати фінансові ресурси самостійно. Цього неможливо буде досягти без прискорення економічного розвитку.

З подібною ситуацією стикалося багато країн після Другої світової війни, зокрема Франція. У відповідь на виклики того часу Ф. Перру у 1950-х роках запропонував концепцію “полюсів зростання”. Під полюсами зростання він розумів конкретні виробничі галузі чи промислові об’єкти, які динамічно розвиваються і таким чином впливають на всю територіальну структуру галузі. Таким чином, на початку запровадження концепції, при визначенні поняття полюсів зростання застосовувався більше секторальний підхід. Згодом, сформувалось регіональне або просторове бачення концепції “полюсів зростання”, де полюсом виступають вже не окремі промислові об’єкти, а конкретні простори чи території [1].

“Полюси” не тільки допомагали у післявоєнному відновленні, але й сприяли економічному зростанню. Так, високі показники росту полюсів зростання в Румунії значною мірою впливали на показники румунської економіки загалом, яка у період з 2000 по 2013 рік була найбільш швидкозростаючою економікою в ЄС. Саме тоді всі вісім “полюсів” зростали швидше, ніж національна економіка, що свідчить про те, що вони були локомотивами економічного зростання [2].

Загалом, дана теорія застосовувалася ще в десятках країн світу. І одним з перших питань, яке виникало при впровадженні концепції, були критерії визначення полюсів зростання. Якщо проаналізувати ключові індикатори, то можна виділити 5 груп

показників, що найчастіше слугували для визначення полюсів: інноваційна діяльність; статус населеного пункту в адміністративно територіальному устрої; демографічні показники; економічна спроможність; просторова інтеграція або просторова зв'язність [3].

Однією з найбільш значущих показників в багатьох кейсах були індикатори, які свідчать про наявність факторів, які можуть сприяти інноваційній діяльності. До них відносяться наявність освітньої інфраструктури, здатність навчання та підготовки кваліфікованих кадрів, а також кількість працівників наукової сфери.

Наявність освітньої інфраструктури: наявність університетів, інститутів та наукових установ забезпечує регіон висококваліфікованими спеціалістами, які можуть сприяти розвитку інноваційних технологій і підвищенню конкурентоспроможності регіону. Освітні та наукові установи є центрами проведення наукових досліджень і розробок (R&D), що сприяє створенню нових знань, технологій та продуктів. Це, у свою чергу, стимулює економічне зростання та розвиток високотехнологічних секторів. Університети та наукові центри часто співпрацюють з бізнесом, створюючи сприятливу екосистему для стартапів та інноваційних підприємств, що допомагає перетворювати наукові досягнення у комерційні продукти та послуги.

Здатність навчання та підготовки кваліфікованих кадрів: система освіти, яка здатна ефективно навчати та готувати кваліфіковані кадри, забезпечує регіон необхідними професіоналами для різних секторів економіки, особливо для високотехнологічних та інноваційних галузей. Кваліфіковані кадри сприяють підвищенню продуктивності праці, впровадженню нових технологій та методів управління, що позитивно впливає на загальний рівень економічного розвитку. Регіони з розвиненою системою підготовки кадрів можуть швидше адаптуватися до змін на ринку праці та вимог інноваційної економіки, забезпечуючи стійкість та конкурентоспроможність у довгостроковій перспективі.

Кількість працівників наукової сфери: висока кількість працівників у науковій сфері свідчить про значний інноваційний потенціал регіону. Це вказує на можливості для проведення наукових досліджень, розробки нових технологій та впровадження інновацій. Регіони з високою концентрацією наукових працівників приваблюють інвестиції в науково-дослідну та інноваційну діяльність, оскільки інвестори бачать можливість розвитку нових продуктів і послуг. Наявність великої кількості науковців сприяє

формуванню наукових і технологічних мереж, що полегшує обмін знаннями, досвідом та ресурсами між різними установами та підприємствами, стимулюючи інноваційний розвиток.

Якщо територія характеризується наявністю таких факторів, це суттєво збільшує ймовірність того, що там зможуть генеруватися інновації, запускатися інноваційні підприємства та стимулюватиметься економічний розвиток. А якщо “полос зростання” зможе створювати додану вартість, то це дозволить йому позитивно впливати на території навколо.

Варто зазначити, що таке поширення позитивного впливу також сприятиме підвищенню згуртованості територій, що є однією з цілей Європейської політики згуртованості. Окрім того програмна ціль регіональної політики на поточний програмний період першою визначає ціль «Більш розумна Європа» (PO1: A smarter Europe), яка передбачає підтримку інноваційного розвитку. Ставка на інновації передбачає, що саме вони є драйверами, які допоможуть «підтягнути» економічно слабші території [4].

Таким чином, впровадження концепції “полосів зростання” та фокус на розвитку інновацій на територіях дозволить не тільки стимулювати економічне зростання, необхідне для відновлення держави, але й дозволить синхронізувати підходи України у процесі євроінтеграції.

Перелік посилань:

1. Бондарук Т. Точки зростання та їх роль у забезпеченні стійкого економічного розвитку територій. Економіка та суспільство. 2021. № 28. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-28-46>
2. Magnet Cities / M. Cristea et al. World Bank, Bucharest, 2017. URL: <https://doi.org/10.1596/27874>
3. Growth Poles: Raising Competitiveness and Deepening Regional Integration, 2013. URL: https://www3.weforum.org/docs/ACR/2013/ACR_Chapter2.3_2013.pdf
4. Inforegio - priorities for 2021-2027. Language selection | European Commission. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/policy/how/priorities_en

УДК 330.341

**ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ВІЙНИ:
ІННОВАЦІЙНІСТЬ ТА ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ***Власов І.Д. аспірант спеціальності 051 Економіка**НТУ «Дніпровська політехніка», м. Дніпро, Україна*

Цифрова трансформація України, як інноваційна складова нової економічної парадигми розвитку, відбувалась ще і до відкритої агресії росії у 2022 р. Так, протягом 2021–2022 років Національний банк України, Міністерство цифрової трансформації та Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку займалися розвитком численних інноваційних проєктів технологічного та організаційного характеру, які мали прямий або опосередкований вплив на галузь цифрових технологій. НБУ було запущено ряд проєктів та прийняті наступні нормативно-правові акти: розроблено Концепцію розвитку інноваційних наглядних (СупТех) та регуляторних (РегТех) технологій; підписано Меморандум про сприяння конкурентному платіжному ринку; презентований проєкт концепції побудови в Україні системи миттєвих платежів; участь в розробці Закону України «Про платіжні послуги», що дає можливість регулятору, зокрема, випускати цифрову валюту [1]. Не припиняються і під час війни процеси цифровізації суспільного життя, результати якої демонструють, зокрема, спроможність української економіки до оперативного відновлення та створення передумов до повоєнної відбудови. Однією з головних цілей цифрової трансформації економіки в Україні на 2024 р. є збільшення частки ІТ у ВВП країни до 10 % [2].

Міністерство цифрової трансформації України спільно з Громадською спілкою «Віртуальні активи 2030» провело дослідження «Web3 для України: діалог із засновниками», мета якого полягала в ідентифікації основних чинників, що обмежують розвиток web3-індустрії в Україні [3]. Як інноваційна галузь цифрової економіки web3 прогнозує значний технологічний прогрес для України та сприяння її повоєнного відновлення на основі технології блокчейн. Остання дає змогу зберігати дані в безпечній, розподіленій мережі, взаємодіяти й створювати інноваційні додатки та сервіси завдяки використанню смарт-контрактів. Технологія базується на економічних концепціях

децентралізації (передавання значних повноважень та бюджетів від державних органів органам місцевого самоврядування) та токенизації (процес заміни конфіденційного елемента даних неконфіденційним еквівалентом-маркером) і сприяє управлінню цифровими активами, криптовалютою, торгівлею токенами та використанню централізованих сервісів, зокрема у сфері фінансів, страхування, освіти та розваг.

У грудні 2023 р. Кабінет Міністрів ухвалив постанову, якою затвердив положення про Єдину інформаційну систему Національної програми інформатизації, що дасть змогу швидше впроваджувати цифрові технології, створювати, модернізувати й розвивати інформаційні та інформаційно-комунікаційні системи, засоби інформатизації, а також підвищувати кіберзахист критичної інформаційної інфраструктури [4]. Завдяки Єдиній інформаційній системі держоргани та органи місцевого самоврядування зможуть швидше комунікувати один з одним та ухвалювати ефективні рішення.

Міністерство цифрової трансформації України спільно з партнерами на весні 2024 р. презентувало Стратегію розвитку електронних комунікацій до 2030 року, яка спрямована на відновлення інфраструктури електронних комунікацій як фундаменту економіки [5]. Стратегія визначає заходи, які потрібні для відновлення та розвитку сфери електронних комунікацій в умовах війни та повоєнної відбудови, зокрема щодо удосконалення державної політики, поліпшення послуг споживачам, інтеграції України до єдиної роумінгової зони з ЄС тощо. Серед пріоритетних напрямів стратегії – сприяння стійкості мережі (*Internet Resilience*) і технологічній нейтральності, а також створення умов для поліпшення послуг мобільного зв'язку та фіксованого й мобільного інтернету.

На наш погляд, подальший розвиток цифровізації соціально-економічних процесів в повоєнній Україні базуються на системних, взаємопов'язаних діях державної влади, місцевого самоврядування, освіти, науки, інноваційних секторів економіки, бізнесу. Цифровізація суспільства повинна здійснюватися, перш за все, на підставі створення та/або вдосконалення необхідної нормативно-правової бази на засадах ЄК у комплексного програмного документу Європейської Комісії «Єдиний цифровий ринок для Європи». Основні положення документу передбачають кращий доступ до Інтернету для споживачів та підприємств; створення належних умов для регулювання передових цифрових мереж; розбудову цифрової економіки через інвестиції, оперативну сумісність та стандартизацію [6]. Важливу роль відіграє Додаток XVII-3117 до Розділу IV Угоди про асоціацію, який зобов'язує Україну здійснити імплементацію низки актів ЄС, що

встановлюють спільні норми на ринку надання електронних комунікаційних послуг, разом з Директивами щодо електронних комунікацій, режимів авторських прав, захисту прав споживачів, кур'єрських служб, аудіовізуальних послуг. Україна має запровадити європейську концепцію регулювання цифрового ринку та впровадити її стандарти, що є однією з вимог євроспільноти задля поглиблення співробітництва.

Україна приєдналася до програми «Digital Europe» (2021-2027) у вересні 2022 року з метою наблизитись до Єдиного цифрового ринку ЄС та прискорити цифрову трансформацію [7]. Загальний бюджет програми розрахований на 7 років і становить загалом 7,5 млрд євро. Програма «Digital Europe» підтримує та прискорює впровадження цифрових технологій та інновацій, забезпечує доступ до цифрової інфраструктури та послуг, підвищує конкурентоспроможність на цифрових ринках, сприяє розвитку цифрового бізнесу та цифрових стратегій а також спрямована на покращення кібербезпеки (недоступна в Україні, застосовується лише для країн-членів ЄС). Україна може отримати фінансування за цією програмою у чотирьох доступних напрямках (високопродуктивний комп'ютинг; штучного інтелекту, хмарні послуги; цифрові навички; використання цифрових технологій в економіці та суспільстві) на суму близько 6 млрд євро. Україна продемонструвала свою стійкість і технологічні можливості під час повномасштабної агресії, у тому числі і у цифровому просторі [8].

Верховна Рада України у другому читанні ухвалила законопроект щодо імплементації норм європейського законодавства та виконання зобов'язань із отримання режиму внутрішнього ринку з ЄС у частині послуг роумінгу та приєднання України до єдиного цифрового ринку з країнами ЄС (*Roam like at home, RLAH*) [9]. Завдяки цьому рішення українці матимуть можливість користуватися єдиними тарифами мобільного зв'язку та інтернету на території 27 країн ЄС, а також в Ісландії, Ліхтенштейні та Норвегії без сплати коштів за послуги роумінгу на постійній основі.

Перелік посилань:

1. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua>.
2. Цифрова трансформація економіки України в умовах війни. Січень 2024 року. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/tsyfrova-transformatsiya-ekonomiky-ukrayiny-v-umovakh-viyny-sichen-2024>
3. Розвиток web3 в Україні. Основні проблеми і способи вирішення – дослідження

Мінцифри. URL: <https://tech.liga.net/ua/technology/novosti/rozvytok-web-3-v-ukraini-os...>

4. Пришвидшуємо цифровізацію: Уряд підтримав положення про інформсистему Нацпрограми інформатизації. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/prishvidshuemo-tsifrovizatsiyu-uryad-pid...>

5. Мінцифри презентувало стратегію розвитку електронних комунікацій до 2030: долучайтеся до обговорення. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/mintsifra-prezentovala-strategiyu-rozvit...>

6. Кравчук Н.О., Римар О.Г., Бортнік Н.В. Цифрова економіка як один із напрямів розвитку повоєнної економіки України. Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління. 2023. № 21(3(52)). С. 155–169. URL: [https://doi.org/10.18524/2413-9998.2022.3\(52\).275799](https://doi.org/10.18524/2413-9998.2022.3(52).275799)

7. Європейські програми підтримки. Програма ЄС «Цифрова Європа» (2021-2027). URL: <https://business.diia.gov.ua/evropejskiprogrami-pidtrimki>

8. Красняк О. Цифрова трансформація економіки України в умовах війни та післявоєнного відновлення. Економіка в умовах цифрової трансформації: перспективи розвитку в XXI столітті [Електронний ресурс] : тези доп. Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Київ, 16 трав. 2024 р. Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2024. С. 27-30. URL: <https://knute.edu.ua/file/MzEyMQ==/53f2c45562565a1dea9cce7515aa2d64.pdf>

9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм європейського законодавства з питань роумінгу : Проект Закону від 17.11.2023. №10265. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43187>

УДК 334.7

ПІДПРИЄМНИЦЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

*Антонюк В.П., доктор економічних наук, професор, головний науковий співробітник**Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ, Україна,**<https://orcid.org/0000-0003-2100-7343>*

Війна наносить велику шкоду економіці України, призводить до руйнування виробничого потенціалу, значних прямих і непрямих втрат. За оцінкою групи Світового банку, прямі матеріальні збитки України від війни за період з лютого 2022 по грудень 2023 року склали 152 мільярдів доларів США [1]. За оцінками аналітиків Київської школи економіки (KSE), від початку повномасштабного вторгнення загальна сума непрямих втрат для України, включно з поточними та прогнозованими втратами виторгу і доданої вартості, склала \$1,164 трлн та \$385,7 млрд відповідно, найбільших - у торгівлі (450,5 млрд дол.) та у промисловості разом із будівництвом і послугами (409,9 млрд дол.) [2]. Це призвело до значного падіння економіки та рівня життя населення. Валовий внутрішній продукт у 2022 р. зменшився на 28,8%, у 2023 р. зріс лише на 5,3% і його розмір складав близько 75% відносно 2021 р. [3].

У відновленні економіки та забезпеченні економічного зростання провідну роль відіграє підприємницький потенціал – бізнес-організації (юридичні особи) або фізичні особи-підприємці, які спроможні до ефективної організації економічної діяльності у будь якій сфері та до підприємницького пошуку. Підприємці відіграють вирішальну роль у розвитку економіки шляхом організації бізнесу і впровадження інновацій, оскільки, згідно теорії Й. Шумпетера, саме підприємництво є реалізатором інновацій. Підприємницький сектор забезпечує випуск необхідної суспільству продукції, створення робочих місць та формування податкових платежів у бюджет. Мале підприємництво, як найбільш масова форма підприємницької діяльності, здатне вирішувати гострі соціальні проблеми: залучати населення до активної господарської діяльності та виробництва підприємницького доходу; сприяти формуванню значного прошарку дрібних власників і створенню умов для появи середнього класу; розвитку конкурентного середовища в країні; ефективного використання внутрішніх ресурсів. Особливо важливу роль

підприємництво відіграє в умовах війни внаслідок його здатності до ризику, швидкої адаптації до нових умов діяльності та потреб ринку.

До повномасштабної війни Україна мала досить потужний підприємницький сектор, який у 2020 р. нараховував 1973577 одиниць, з них – 373822 підприємств та 1599755 фізичних осіб-підприємців. Війна руйнує бізнес, знищуючи підприємства, змушуючи їх зменшувати виробництво, зупиняти свою діяльність або переміщатися на інші території. Лише за перший 2022 рік повномасштабної війни кількість діючих суб'єктів господарювання зменшилася на 241 тис., з яких підприємств 112 тис. та 115 тис. фізичних особи-підприємці [4]. У 2023 та 2024 рр. бізнес поволі адаптувався до діяльності в умовах війни та почав відновлювати свою діяльність. Зросла кількість зареєстрованих суб'єктів підприємницької діяльності, як юридичних осіб (на 4,2%), та особливо - фізичних осіб (на 20,2%). Не дивлячись на таку позитивну тенденцію зростання бізнесу, Україна втрачає підприємницький ресурс як через воєнні дії, так і через міграцію населення. За роки війни з України виїхала значна частка економічно активного населення, яке реалізує свої підприємницькі проєкти в інших країнах.

Так, за підсумками 2023 року, кожним десятим новим індивідуальним підприємцем у Польщі став громадянин України, вони відкрили тут понад 30 тис. нових індивідуальних компаній, а за 2022-2023 роки — понад 48 тис. ФОПів [5].

Нині представники органів влади, громадські організації та науковці розуміють, що розвиток підприємництва є основою відбудови та повоєнного розвитку України. У липні 2022 р. відбувся запуск урядового проєкту «єРобота», який передбачає надання українцям грантів для започаткування бізнесу, розвитку підприємництва та навчання. На його реалізацію держава виділяє 8 млрд грн. В межах проєкту за програмою «Власна справа» було видано 14 694 мікрогранти на 3,5 млрд грн; на розвиток переробних підприємств – видано 657 грантів на 3,4 млрд грн; на садівництво та розвиток тепличного господарства – видано 195 грантів на 860 млн грн; ветеранам та членам їхніх родин – видано 431 грант на 188 млн грн [6]. Ця програма сприяє розвитку малого і середнього бізнесу в Україні. Однак, існує низка проблем та перешкод на шляху підприємницької діяльності. Як відзначають дослідники, це: не прогнозованість розвитку ситуації в Україні; недосконалість механізму регулювання бізнесу, наприклад блокування податкових накладних; низький платоспроможний попит на ринку внаслідок падіння рівня життя населення; дефіцит кваліфікованих кадрів, спричинений

як міграцією, так і недосконалим механізмом мобілізації й бронювання працівників; існують значні проблеми логістики; має місце також проблема корупції та низка інших проблем [7].

Розвиток підприємництва на сьогодні є одним із пріоритетних завдань економічної політики. Його вирішення потребує реалізації комплексу заходів, які мають бути спрямовані на: удосконалення регуляторного механізму; зменшення податкового тиску та спрощення процедури адміністрування податків; забезпечення доступності кредитів; вирішення кадрової проблеми та якісної підготовки основам підприємництва; розвитку логістичної інфраструктури та стимулювання експорту.

Перелік посилань

1. Ukraine - Third Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA3) February 2022 – December 2023. Washington, D.C. : World Bank Group. P. 36-37. URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/099021324115085807/P1801741bea12c012189ca16d95d8c2556a>
2. Звіт про непрямі фінансові втрати економіки внаслідок військової агресії Росії проти України станом на 1 липня 2024 року. 30.09.24. URL: [Losses Report-ua.pdf \(kse.ua\)](#)
3. Зміна обсягу валового внутрішнього продукту за 2022 і 2023 роки. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Кількість діючих суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у розрізі регіонів у 2014-2022 роках. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Бізнес за кордоном: як українські компанії виходять на міжнародні ринки. URL: <https://hub.kyivstar.ua/articles/biznes-za-kordonom-yak-ukrayinski-kompaniyi-vihodyat-na-mizhnarodni-rinki>
6. «Робота: 8 млрд грн інвестувала держава через гранти в розвиток бізнесу. Міністерство економіки України. 13 травня 2024 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/yerobota-8-mlrd-hrn-investovala-derzhava-cherez-hranty-v-rozvytok-biznesu>
7. Яценко Л. Проблеми розвитку малого та середнього бізнесу в Україні як основного джерела робочих місць. НІСД, 2024. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/problemy-rozvytku-maloho-ta-serednoho-biznesu-v-ukrayini-yak>

УДК 332.1: 351.778 (338.49)

МІСЦЕВИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК В КОНТЕКСТІ ВІДНОВЛЕННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ

Дьякон Ю.Г., к.е.н., науковий співробітник відділу проблем міжрегіонального співробітництва ДУ «Інститут економіко-правових досліджень ім. В.К. Макутова НАН України», Київ, Україна.

Ромахова О.А., к.е.н., доцент, науковий співробітник відділу проблем міжрегіонального співробітництва ДУ «Інститут економіко-правових досліджень ім. В.К. Макутова НАН України», Київ, Україна.

Місцевий економічний розвиток — партисипативний процес, до якого залучені зацікавлені сторони громади та метою якого є стале економічне зростання на місцевому рівні та підвищення якості життя мешканців [1, с.7]. Місцевий економічний розвиток в контексті відновлення інфраструктури України включає:

відновлення та модернізацію інфраструктури стосується відбудови зруйнованих об'єктів, таких як дороги, мости, енергетичні системи, водопостачання та інші критичні інфраструктурні елементи. Відновлення та розвиток інфраструктури за принципом «build back better»;

підтримка місцевого бізнесу, який включає заходи для стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу, створення нових робочих місць та залучення інвестицій;

розвиток людського капіталу задля підвищення кваліфікації працівників, створення нових освітніх програм та підтримка професійного розвитку;

залучення інвестицій задля створення сприятливих умов для інвесторів, що включає прозорість, підзвітність та ефективне управління ресурсами;

економічна стійкість задля забезпечення довгострокової економічної стабільності через диверсифікацію економіки та розвиток нових секторів [1].

Проведені дослідження локалізації відновлення України в рамках Проєкту USAID «Економічна підтримка України» [2] дозволили обрахувати обсяги будівельних матеріалів та обладнання, яких потребуватиме відновлення, значення їх виробництва для економіки України, обсяги руйнувань і пошкоджень та оцінка потреби в будматеріалах для відновлення. Визначити значення виробництва будматеріалів у контексті поточного

стану економіки України і провести оцінку готовності українського сектору будівельних матеріалів забезпечити потреби будівництва на етапі відновлення. Проаналізувати поточний стан сектору, інформація виробників щодо стану виробничої діяльності та обґрунтувати відсутність критично важливих будівельних матеріалів. Ідентифікувати заходи з підтримки (стимулювання) виробництва будівельних матеріалів та обладнання, необхідних для відновлення та покращення доступу до фінансування для основних виробників будівельних матеріалів в Україні. Експерти аргументували високі ризики капітальних інвестицій у зв'язку з війною, що триває.

Таким чином, відновлення інфраструктури є основою місцевого економічного розвитку, який передбачає розбудову не тільки критичної інфраструктури.

Перелік посилань:

1. Воробей В. Посібник «Місцевий економічний розвиток у територіальних громадах: корисні поради та кращі практики» розроблено в межах Програми USAID «Децентралізація приносить кращі результати та ефективність» (Програма USAID DOBRE). 2023. 24 с.

2. Біла книга «Локалізація відновлення в Україні». Режим доступу: https://era-ukraine.org.ua/wp-content/uploads/2023/05/Ukraine-ERA-Reconstruction-Capacity-Report-BFO_web_ua.pdf#:~:text=Загальна%20вартість%20відновлення%20пошкоджених%20житлових%20і

УДК 323.2:338.2(477)

**ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ
ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ***Мацак В.В., аспірант**НТУ «Дніпровська політехніка», м. Дніпро*

Війна з РФ призвела до масштабних руйнувань у всіх сферах суспільного життя, від інфраструктури та економіки, до соціальної сфери і державних інституцій. На початок 2024 року зруйновано більше 250 тисяч будівель, 1284 заклади охорони здоров'я, 3800 освітніх закладів, знищено 30 одних з найбільших промислових підприємств країни а також втрачено більше 70% енергогенерації. Офіційні дані свідчать, що близько 5 мільйонів осіб є внутрішніми переселенцями, а понад 8 мільйонів стали біженцями. Особливої уваги потребує психологічна реабілітація та інтеграція в суспільне життя приблизно 1 мільйон військових, які повернуться до цивільного життя після бойових дій [1].

Подолання наслідків, завданих війною, вимагає системного та комплексного підходу до відновлення всіх сфер життя країни. У зв'язку з цим, у повоєнний період виникає необхідність розробки ефективних механізмів державної політики, які б забезпечили швидке відновлення постраждалих регіонів, створення умов реєміграції і реінтеграції біженців, укріплення обороноздатності і сталий розвиток країни. Відсутність ефективної державної стратегії та дієвих механізмів відновлення призведе до загострення соціально-економічної кризи, зростання недовіри населення до державних інституцій та сповільнення євроінтеграційних процесів. Перші кроки щодо цього вже зроблено: у липні 2022 року План відновлення України було представлено на конференції у Лугано. Але у зв'язку з низкою об'єктивних та суб'єктивних факторів, серед яких: триваюча війна, зростання обсягів руйнувань, нестабільна безпекова ситуація, корупція, недостатність ресурсів та відсутність довгострокової стратегії розвитку країни, формування та реалізації державної політики повоєнного відновлення України є ускладненим. У зв'язку з цим, актуалізується необхідність проаналізувати чинні механізми формування державної політики повоєнного відновлення України та розробити рекомендації щодо їх

удосконалення; розглянути можливості адаптації кращого міжнародного досвіду повоєнного відновлення до умов сучасної України; визначити та обґрунтувати основних механізмів реалізації державної політики повоєнного відновлення України.

На разі, в Україні існує чинний, представлений влітку 2022 року План відновлення, спрямований на відбудову та модернізацію країни після руйнівних наслідків війни. Він базується на п'яти основних принципах: негайному початку і поступовому розвитку, нарощуванні справедливого добробуту, інтеграції в ЄС, відбудові кращого ніж було в національному та регіональному масштабах, стимулювання приватних інвестицій.

Чинний план відновлення стикається з низкою викликів, які можуть серйозно знизити його ефективність. По-перше, залежність від міжнародного фінансування робить план вразливим до зовнішніх економічних і політичних змін. Виділення необхідних коштів може затримуватися через те, що світова економіка перебуває у стані невизначеності. Якщо міжнародна підтримка ослабне, Україна може стикнутися з дефіцитом ресурсів на реалізацію ключових проєктів, що може суттєво уповільнити темпи відновлення. По-друге, є висока імовірність бюрократичних затримок та корупційних ризиків, особливо при масштабних фінансових вливаннях. Не зважаючи на реформування антикорупційного сектору, країна все ще стикається з проблемами забезпечення прозорості та підзвітності, що може привести до нецільового використання коштів і підриву довіри громадян і міжнародних партнерів до чинної української влади. Невідповідність у плануванні та розподілі ресурсів може призвести до неефективності та затримок у реалізації плану. Третім і одним з найбільших викликів є, власне, військовий конфлікт - поки тривають бойові дії, відбудова у деяких регіонах є небезпечною, або навіть неможливою, що може призвести до нерівномірного розподілу допомоги і деякі громади можуть залишитись без належного забезпечення першочергових потреб. Це, у свою чергу, може викликати зростання соціальної нерівності і напруги. Без належного фокусу на соціальну реінтеграцію, психологічну допомогу та підтримку постраждалих від війни громад процес відновлення залишатиметься неповним, адже багато громадян можуть відчувати себе покинутими або не готовими до нових умов. Зрештою, інтеграція в ЄС, хоча і є стратегічним пріоритетом для України, але вимагає масштабних реформ, які можуть спричинити соціальні складнощі та потребуватимуть значного адміністративного ресурсу. Потрібні трансформації можуть мати негативні наслідки для населення, що може викликати відповідну суспільну реакцію та провокувати опір змінам.

Вирішення зазначених вище проблем, зокрема, підвищення ефективності плану відновлення, можливе декількома шляхами. Так, одним з можливих вирішень проблеми ресурсного забезпечення є диверсифікація джерел фінансування: окрім міжнародної допомоги слід активно залучати приватні інвестиції на засадах державно-приватного партнерства. Подолання викликів, пов'язаних із забезпеченням прозорості та підзвітності, підвищенням населення та міжнародних організацій до української влади можливе шляхом створення незалежного наглядового органу для контролю за розподілом виділених на відновлення коштів. Для прифронтової зони, територій, де ведуться бойові дії та нещодавно деокупованих територій можна застосувати гнучке планування, що адаптується до змін у безпековій ситуації аби ефективніше відновлювати більш безпечні регіони. Також треба розвивати програми соціальної та психологічної підтримки громад і стимулювання громадської участі у відновленні, що допоможе згуртувати населення. У свою чергу, запуск прозорих і доступних реформ з широким залученням громадськості полегшить інтеграцію з ЄС і підвищить довіру до змін.

Таким чином, прийнятий план післявоєнного відновлення України безумовно включає вірні кроки модернізації та відбудови країни, але має бути скорегований з урахуванням чинних економічних, військових і соціальних викликів. Без таких змін існує вірогідність неефективного використання внутрішніх і зовнішніх ресурсів, що може уповільнити темпи відновлення, або залишити окремі сфери без необхідної підтримки. Для успіху важливо забезпечити адаптивність плану та його узгодженість із реальними потребами регіонів і суспільства. Лише комплексний і продуманий підхід дозволить Україні ефективно використати наявні можливості та побудувати стійке майбутнє.

Перелік посилань:

1. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на початок 2024 року. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/01.01.24_Damages_Report.pdf

УДК 338.24(477)(1-32)(1-194.6):355.01

**ЗБЕРЕЖЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ РОЗВИТКУ ГРОМАД В УМОВАХ ВОЄННОГО
СТАНУ В УКРАЇНІ**

*Терехов Є.В., доцент кафедри прикладної економіки,
підприємництва та публічного управління*

НТУ «Дніпровська політехніка»,

З лютого 2022 року в життя українців увірвалася нова реальність, яка спричинила тисячі непотрібних смертей, поранень та мільйони переселенців. За попередніми оцінками, кількість жертв цієї війни становить 18 мільйонів осіб, з яких 6,7 мільйона є внутрішньо переміщеними особами, а понад 5 мільйонів залишили країну назавжди [1]. З 15-17 мільйонів працездатних українців близько 5 мільйонів втратили роботу з початку війни [2]. Нині численні звільнення, необхідність відновити пошуки роботи, пов'язаний з війною неповний робочий день, падіння доходів є важливими факторами стресу для працівників [1]. Втрати економіки України через війну, за оцінками Міністерства економіки України [3], коливаються від \$564 млрд до \$600 млрд.

За цих умов громади в Україні, щоб не втратити потенціал свого розвитку, наражаються на величезні виклики: міграція населення, погіршення життєвих стандартів, закриття або переміщення компаній в інші регіони є небезпечними тенденціями, які посилюються географічно в міру наближення до кордону з росією. В умовах війни нормальна життєдіяльність громад ускладнюється на порядок і залежить від того, наскільки громади віддалені від лінії фронту й наскільки вони постраждали від воєнних дій [4]. Громади, розташовані на Заході України, що стали умовно безпечним тилом, повинні посилювати заходи безпеки для мешканців, розміщувати внутрішньо переміщених осіб і релоковані підприємства, опікуючись їхніми проблемами. Громади центру нині забезпечують основну логістику. Для громад на Півдні та Сході особливо важливим є уникнення окупації, адже, як свідчить досвід, країна-агресор, окуповуючи певні території України, діє за тактикою спаленої землі.

Муніципалітети відіграватимуть ключову роль у реконструкції або вже роблять це. Вони повинні бути постійно включені в механізми та процеси, які зараз виникають, щоб

реконструкція була успішною в усіх її вимірах. Заходи з відбудови, які планує Уряд України, мають ґрунтуватися, насамперед, на врахуванні потреб громад. Цілі країни щодо відновлення мають узгоджуватися з цілями інноваційного розвитку громад. Першочерговим завданням має бути створення життєвих умов для всіх членів громади: забезпечення електроенергією, газом, водою, набором життєво важливих соціальних послуг тощо.

Керівництво громад в Україні повинне сприяти розвитку взаємодії бізнесу, надаючи місцеві ресурси на пільгових умовах підприємницькому сектору, інформуючи про можливості господарського розвитку. Налагодження зв'язків між різними гравцями в громаді для взаємопосилення та обміну різноманітними ресурсами є засобом оперативного реагування на виклики, з якими стикаються нині громади.

На цьому тлі особливо важливо, щоб громади в Україні мали бажання та могли мобілізувати власні ресурси для прискорення процесів європейської інтеграції. Два фактори – безпека та рівень підприємницької активності – суттєво впливатимуть на розвиток громад під час війни та після неї. Як можливий спосіб протидії зниженню економічної активності в громадах можна назвати співпрацю між муніципалітетами для більш оптимально використання обмежених ресурсів територіального розвитку. Кожна громада повинна прагнути зробити свою територію більш привабливою для нових і вже діючих компаній. Інструментами досягнення цієї мети можуть бути зменшення (або звільнення) від місцевого податку для компаній, активна робота щодо залучення закордонних грантів для розвитку підприємництва. Кожна громада повинна підготувати детальний план заходів свого розвитку в умовах воєнного стану, який би відображав її можливі точки зростання. Попри необхідність оптимізації бюджетів, на сьогодні є важливою спільна участь громад у підприємницьких проєктах інноваційного змісту. Впровадження інновацій дозволяє впроваджувати економічні моделі більш ефективного та повного використання ресурсів, якими володіють громади.

На сучасному етапі територіального розвитку відзначається, що створення центрів компетенції, поліпшення бізнес-клімату та впровадження інноваційних ідей у територіальних громадах є стратегічним завданням, для вирішення якого необхідно впроваджувати системні економічні рішення, орієнтовані на найкращі практики Європи та світу [5]. Громади, які особливо потерпають під час війни, повинні створювати організаційні умови для розвитку мобільних та інноваційно активних виробництв,

найкраще орієнтованих на ресурсні можливості цих громад. Територіальні громади, особливо великі міста, мають повноваження і ресурси, аби стимулювати науково-дослідну діяльність приватних компаній. Економічна трансформація громад повинна бути орієнтована на формування її конкурентоспроможності під час війни та у повоєнному періоді. Кожна громада повинна прагнути досягти необхідної концентрації інноваційних ідей (акселератори, інкубатори, науково-технологічні парки, коворкінги, нетворкінгові заходи, заклади вищої освіти, лабораторії прототипування, сучасна житлова та офісна інфраструктура).

Перелік посилань:

1. Shyroka, A., Kuziy, M., & Semkiv, I. (2023). Erholung durch Musik: Eine Initiative der Philharmonie während des Kriegs in der Ukraine. *Musiktherapeutische Umschau*, 44(3), 257-268.

2. Мекшун, Л. . (2023). Вплив стрес-менеджменту на працездатність людини й управління персоналом в умовах війни. *Проблеми і перспективи економіки та управління*, (2 (34), 77–87. [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-2\(34\)-77-87](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-2(34)-77-87).

3. Офіційний сайт Міністерства економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>

4. Заблодська І.В., Гречана С.І., Бурбело С.О. Соціально-економічна результативність і ефективність життєдіяльності територіальних громад та їх інвестиційний потенціал у воєнний час. *Економіка та право*. 2023. No 3. С. 61—79. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2023.03.061>.

5. Томашук, І., & Томашук, І. (2023). Стратегічні основи інноваційного розвитку територіальних громад. *Економіка та суспільство*, (57). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-81>.

УДК 338.1

**СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В
ПОСТВОЄННІЙ ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ***Сорока І.В., аспірант спеціальності 051 Економіка**НТУ «Дніпровська політехніка», м. Дніпро, Україна*

Малий і середній бізнес відіграє важливу роль в економіці України, він складає 99% від загальної кількості підприємств, 51% ВВП і 64% доданої вартості, забезпечуючи 82% зайнятості. Державна влада та місцеве самоврядування повинні надавати вітчизняним підприємцям необхідну підтримку для розвитку, інновацій та зростання під час війни, так, і це головне, при повоєнній відбудові країни. Тому Міністерство економіки спільно із Міністерством цифрової трансформації та Офісом з розвитку підприємництва та експорту розробили Стратегію відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого та середнього підприємництва на період до 2027 року. Стратегія розроблялася в рамках проекту Good Governance Fund «Ревіталізація бізнес-клімату в Україні», який фінансувався UK International Development від уряду Великої Британії. Імплементатори проекту — Abt Britain та Київська Школа Економіки. Уряд 30 серпня 2024 року затвердив Стратегію та операційний план заходів з її реалізації на 2024-2027 роки.

Стратегія ґрунтується на визнанні суспільно важливої ролі підприємництва в забезпеченні соціально-економічного розвитку країни, оскільки підприємницька діяльність малого та середнього бізнесу в розвинутих країнах створюють найбільшу частку доданої вартості внутрішнього валового продукту, задовольняють попит на переважну більшість товарів і послуг, створюють найбільшу кількість робочих місць для громадян. Стратегія визначає ключові напрями державної політики у сфері малого та середнього підприємництва, включаючи відновлення зруйнованих підприємств за принципом «build back better». Особлива увага приділяється зеленому переходу, цифровій трансформації, інноваційному розвитку та інклюзивності бізнесу, залучаючи жінок, людей з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб (ВПО) і ветеранів.

Стратегія містить чотири основні цілі [1].

– *Відновлення та полегшення процесу ведення бізнесу.* Передбачає доступ до капіталу, дерегуляцію та запровадження нових інструментів підтримки. Перш за все цьому сприятимуть програми державної політики «Зроблено в Україні»: гранти для переробних підприємств, «Доступні кредити 5-7-9», можливості страхування від воєнних ризиків. До існуючих програм додаються нові, наприклад, ширше залучення бізнесу до публічних закупок. Деретуляція та нові канали комунікації, такі як платформа «Пульс», дозволять покращити якість державних послуг.

– *Інноваційний розвиток, цифрова трансформація та «зелений перехід».* У Стратегії закладено підхід розумної спеціалізації, створення галузевих кластерів та наукових парків, що сприятимуть залученню інвестицій та розвитку регіонів. Підсилить ці процеси й цифровізація бізнес-процесів, технології штучного інтелекту, інструмент електронного виставлення рахунків, миттєві платежі Національного банку за умови забезпечення кібербезпеки.

– *Розвиток людського капіталу та підприємництва.* Включає дуальну освіту та програми для жінок, ветеранів і людей з інвалідністю. Розширення мережі регіональних офісів «Зроблено в Україні» для підтримки мікро- та малих підприємств.

– *Підвищення конкурентоспроможності та збільшення експорту.* Стратегія передбачає співпрацю з міжнародними мережами, такими як Enterprise Europe Network, Erasmus for Young Entrepreneurs, розвиток бренду «Зроблено в Україні», забезпечення підтримки в пошуку партнерів, веденні перемовин і запуску спільних ланцюгів, розширення діяльності ПАТ «Експортно-кредитне агентство».

Міністерство економіки в Стратегії розвитку бізнесу робить наголос на чотирьох пріоритетах: збільшення експорту, збалансування торгівлі, залучення інвестицій та розвиток людського капіталу. Основні інструменти для досягнення таких цілей: – дерегуляція та полегшення ведення бізнесу: масштабне спрощення регулювання для підприємств; – фінансова підтримка: кредитна та грантова допомога, розвиток складніших фінансових інструментів (факторинг, лізинг); – підвищення конкурентоспроможності та збільшення експорту: програми «Зроблено в Україні», залучення до глобальних ланцюгів доданої вартості; – інновації та зелена трансформація: розвиток галузевих кластерів, наукових парків, впровадження «зеленої» таксономії, цифрові ваучери; – розвиток людського капіталу: перепідготовка кадрів, залучення іноземних спеціалістів, програми повернення українців із-за кордону; – онлайн-

платформа для бізнес-планування: спрощення планування для МСБ завдяки типізованим бізнес-планам та державним базам даних; – краудфандинг та підтримка досліджень: популяризація грантів та кредитування на дослідження з довгостроковими інвестиціями [2].

У довгостроковій перспективі метою впровадження Стратегії є зростання та цифрова трансформація МСП, інтеграція малих та середніх підприємств у європейський ринок, підвищення конкурентоспроможності та інноваційного потенціалу відповідно до стандартів ЄС.

За оцінками Міністерства економіки, реалізація Стратегії призведе до покращення індексу економічної свободи бізнесу щонайменше на 14 пунктів – до 75+/100, зростання наукоємності валового внутрішнього продукту до +0,7%, збільшення кількості експортерів до більш ніж 35 тисяч. Очікується також зниження рівня безробіття з 18,3 % до 11% [1].

Необхідною умовою успішної реалізації Стратегії при повоєнній відбудові України є створення та беззаперечне виконання базових умов розвитку підприємництва, таких як: політична та макроекономічна стабільність; захищеність прав власності бізнесу, вітчизняних та іноземних інвесторів; захист та поширення конкурентного середовища для всього бізнесу, незалежно від його масштабів; розвинена інноваційна інфраструктура забезпечення підприємницької діяльності; ефективне достатньо державне регулювання економіки; публічно-приватне партнерство.

Перелік посилань:

1. Уряд схвалив Стратегію розвитку малого та середнього бізнесу до 2027 року та операційний план заходів на 2024-2027 роки. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=161fb74b-c8ad-4cc5-b7ed-645962eb2e28&title=StrategiiaRozvitkuMSB>
2. Стратегія розвитку малого та середнього бізнесу: чого чекати підприємцям? URL: <https://cost.ua/strategiya-rozvytku-malogo-ta-serednogo-biznesu-chogo-chekaty-pidpryyemtsyam/>

УДК 378:338

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ ВИКЛИКИ ЗАКЛАДАМ ВИЩОЇ ОСВІТИ*Кукуюк О.І. аспірант спеціальності 051 Економіка**НТУ «Дніпровська політехніка», м. Дніпро, Україна*

Серед основних «довоєнних» викликів, що стояли перед системою вищої освіти України, було практичне втілення ключових норм і положень нової редакції Закону України «Про вищу освіту», прийнятого у 2014 р., поглиблення євроінтеграційних процесів у системі вищої освіти, посилення заходів щодо забезпечення внутрішнього та зовнішнього моніторингу якості освіти. До початку повномасштабного вторгнення основними викликами та проблемами розвитку вищої освіти були: *невідповідність системи вищої освіти потребам економіки та ринку праці*; відмінності між навичками випускників і вимогами роботодавців; слабка інтеграція українських закладів вищої освіти у світовий освітній простір; неефективність управління вищою освітою; низький рівень автономії закладів вищої освіти; *недостатнє матеріальне та фінансове забезпечення*; проблеми з кадровим забезпеченням університетів; *слабкий зв'язок з наукою і бізнесом*; несприятлива демографічна ситуація; посилення тенденцій до освітньої еміграції [1].

З початком повномасштабної російської агресії перелік проблем і викликів для вітчизняної системи вищої освіти суттєво розширився. Передовсім це було зумовлено призупиненням навчального процесу у всіх ЗВО країни, пошкодженням і руйнуванням великої кількості освітніх закладів, різким зростанням числа вимушено переміщених громадян, серед яких значну частину склали студенти та науково-педагогічні працівники [2].

Виклики, що постали перед вишами, під час повномасштабної воєнної агресії рф обумовили суттєві зміни в плануванні та організації освітнього процесу (актуалізація формування безпечного освітнього середовища, поширення дистанційної форми навчання, удосконалення та впровадження інноваційних підходів до якості надання освітніх послуг тощо). Також, війна змінила підхід до розподілу держбюджетних коштів при фінансуванні закладів вищої освіти, адже частина видатків консолідованого бюджету

країни, призначених на фінансування освіти, було спрямовано на потреби ЗСУ.

Станом на 01 вересня 2023 р. сумарний обсяг матеріальних збитків, завданих українській інфраструктурі через військові дії з боку російської федерації, оцінюється у 151,2 млрд доларів, з яких 10,1 млрд – це збитки, завдані українській освітній галузі. Внаслідок бойових дій станом на початок осені 2023 р. вже пошкоджено та зруйновано майже 3800 освітніх об'єктів, з них 586 – вищої освіти [3].

Основні фінансові виклики у системі вищої освіти України полягають в наступному: недостатнє фінансування закладів вищої освіти, нераціональний розподіл бюджетних коштів; відсутність або обмеженість ресурсів на відновлення зруйнованих і пошкоджених закладів вищої освіти; послаблення партнерських стосунків з громадськістю та бізнесом у вищій освіті й науці [2].

Важливим аспектом втрат є різке зменшення кількості іноземних студентів, які завжди були хорошою інвестицією у розвиток вітчизняних освітніх закладів, адже кошти від їх навчання спрямовувалися здебільшого на модернізацію матеріально-технічної бази вишів. До повномасштабної війни в Україні (станом на початок 2021–2022 н. р.) в українських вишах здобували освіту 84136 іноземних студентів. З початком військових дій значна їх частина були змушені перервати навчання і покинути територію України, щоправда, більшість із них продовжують навчатися дистанційно [4].

В умовах невизначеності та нестабільності, що притаманні сучасним реаліям війни необхідно здійснювати моніторинг зовнішнього та внутрішнього середовищ освіти, зокрема ідентифікувати, діагностувати та аналізувати існуючі ризики для вищої освіти України. Пропонується класифікувати ризики вищої освіти за такими групами: політико-правові, соціально-економічні, фінансові, кадрові, організаційно-технічні та безпекові [1]. Зокрема, до *соціально-економічних ризиків* відносять недостатнє бюджетне фінансування; недосконалість механізмів залучення коштів партнерів (гранти, спонсорські внески тощо); зниження чисельності населення; зниження якості базових освітніх компетенцій. До *фінансових ризиків* – локальні або глобальна економічна криза; неефективне фінансове планування; недосягнення граничних значень стратегічних показників. До *організаційно-технічних ризиків* – недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення нестача коштів на оновлення, модернізацію, необхідність капітального ремонту основних засобів, недостатній розвиток матеріально-технічної бази.

В умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення, пріоритетними завданнями розвитку вищої освіти України, на наш погляд, є підвищення якості навчання, завдяки забезпеченню інноваційного навчально-дослідницького середовища; впровадження нових освітніх технологій та форм освіти, що враховують результати науково-технічної діяльності у закладах вищої освіти науково-педагогічних працівників та здобувачів; забезпечення подальшої імплементації вищої освіти у світовий освітній простір; сприяння високому рівню кооперації між освітніми, науковими установами, бізнесом; підвищення фінансово-економічної результативності функціонування закладів вищої освіти на підставі удосконалення управління, розширення академічних та економічних свобод; вдосконалення механізмів фінансування системи вищої освіти з метою забезпечення ефективного використання коштів; активізація в освітній сфері публічно-приватного партнерства.

Перелік посилань:

1. Сідлецький, С., Шандар, А. Вища освіта в Україні в умовах воєнного стану: виклики та пріоритети . Економіка та суспільство. 2024. № (64). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-151>
2. Вища освіта України в умовах воєнного стану: виклики та шляхи подолання. / Л. Оршанський, І. Нищак, Я. Матвісів, М. Юрків. Молодь і ринок 2024. № 1 (221). С. 30–34. URL: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/298622/292028>
3. Загальна сума прямих збитків, завдана інфраструктурі України через війну. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-pryamih-zbitkiv-zavdana-infrastruturi-ukrayini-cherez-viynu-syagaye-151-2-mlrd-otsinka-stanoma-na-1-veresnya-2023-roku/>
4. Вища освіта в Україні: зміни через війну: аналітичний звіт. Київ, 2023. URL: <https://osvitanalytika.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2023/03/HigherEd-in-Times-of-War.pdf>

УДК 336.2:351.14 (477)

**ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В
УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

*Буштрук Є.О, аспірант кафедри прикладної економіки,
підприємництва та публічного управління,*

*Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро,
Україна*

В умовах воєнного конфлікту економічна стабільність держави залежить від здатності уряду ефективно управляти фінансовими ресурсами, забезпечувати потреби армії та підтримувати соціальну сферу. Саме фіскальна політика стає ключовим інструментом, що дозволяє збалансувати обмежені бюджетні ресурси і зростаючі витрати, пов'язані з військовими діями. Таким чином, дослідження механізмів реалізації фіскальної політики під час воєнного стану є надзвичайно актуальним для розуміння того, як держава може не лише вижити в умовах війни, а й закласти основи для майбутнього економічного відродження та зростання.

В сучасних реаліях воєнний стан в Україні суттєво впливає на економіку та фіскальну політику, створюючи нові виклики для державних фінансів і управління. У першу чергу, відбувається значне скорочення економічної активності через руйнування інфраструктури, зупинку підприємств та загальне зниження виробництва. Це спричиняє падіння ВВП та зменшення податкових надходжень до державного бюджету, оскільки бізнеси й громадяни сплачують менше податків. Зниження доходів супроводжується зростанням потреб у витратах, особливо на військові потреби, що змушує державу переглядати бюджетні пріоритети.

Основним завданням стає фінансування армії, оборонної інфраструктури та забезпечення безпеки населення. Водночас, соціальні програми та інвестиції в довгострокові проекти, такі як освіта та інфраструктура, можуть бути скорочені або заморожені. Ця ситуація призводить до значного дефіциту бюджету, який держава намагається покрити за допомогою як внутрішніх, так і зовнішніх джерел фінансування. Активно використовуються державні облігації та залучаються кредити від міжнародних

організацій і урядів інших країн, а також міжнародна гуманітарна та фінансова допомога [1].

Щоб пом'якшити наслідки війни для бізнесу і населення, уряд вживає заходів для спрощення податкового адміністрування і надає тимчасові податкові пільги. Це дозволяє підтримати малий і середній бізнес, зберегти робочі місця та запобігти подальшому падінню економіки. Також держава активно працює над підтримкою ключових галузей, таких як оборонна промисловість, енергетика та агросектор, що є критично важливими для економічної стійкості в умовах війни.

Воєнний стан також створює невизначеність для інвестиційної активності. Інвестори уникають вкладень у країну через високі ризики, що обмежує можливості економічного зростання і післявоєнного відновлення [3]. Ці умови вимагають від уряду гнучкої, швидкої і стратегічної реакції, щоб забезпечити економічну стабільність і зменшити вплив кризи на довгострокову перспективу.

Ефективність фіскальної політики в умовах воєнного стану України проявляється через здатність уряду адаптуватися до надзвичайних обставин і забезпечувати фінансування ключових потреб держави, зокрема оборонних. Основні висновки щодо її ефективності можна сформулювати наступним чином:

По-перше, фіскальна політика України виявилася достатньо гнучкою для швидкого перерозподілу бюджетних ресурсів на користь військових потреб і забезпечення безпеки. Пріоритетність фінансування оборонних витрат стала центральним елементом бюджетної стратегії, що дозволило армії отримувати необхідне фінансування для протистояння агресору. Водночас, держава змогла утримати мінімальний рівень соціальних гарантій і продовжувати забезпечувати базові потреби громадян, хоча деякі довгострокові інфраструктурні та соціальні проекти були скорочені або заморожені [2].

По-друге, завдяки впровадженню податкових пільг і спрощенню адміністрування податків, уряд зміг зменшити навантаження на бізнес та підтримати економічну активність навіть у складних умовах війни. Це допомогло уникнути повного краху економіки, особливо в секторах, які постраждали від збройних конфліктів. Однак ефективність цих заходів мала обмежений характер через загальний спад економіки та втрати ключових виробничих потужностей [1].

По-третє, залучення зовнішньої допомоги, зокрема від міжнародних фінансових

організацій та урядів іноземних держав, відіграло вирішальну роль у стабілізації державних фінансів. Кредити, гранти та гуманітарна підтримка стали важливим джерелом фінансування, що дозволило державі підтримувати функціонування в умовах обмежених внутрішніх ресурсів. Без цієї допомоги фіскальна система країни зазнала б значно більших труднощів, а державний борг зріс би ще швидше [3].

Однак воєнний стан також виявив деякі проблеми фіскальної політики. Зростання бюджетного дефіциту та залежність від зовнішнього фінансування можуть мати негативні наслідки в майбутньому, особливо якщо післявоєнне відновлення буде повільним [4]. Крім того, інфляційні процеси, викликані як війною, так і грошовими стимулами, стали серйозним викликом для збереження купівельної спроможності населення та стабільності цін.

Загалом, фіскальна політика в умовах воєнного стану продемонструвала свою здатність до оперативної адаптації та мобілізації ресурсів для виживання країни у кризових умовах. Проте довгострокова ефективність цієї політики буде залежати від успіху післявоєнного відновлення економіки, реформи податкової системи та ефективного управління державним боргом.

Перелік посилань:

1. Корнеєв, В. Г. Фіскальна політика України в умовах війни: виклики та перспективи. *Фінанси України*. 2022. №4. с. 32-47.

2. Войнаровський, А. В. Воєнна економіка: фіскальні інструменти в умовах збройного конфлікту. *Економіка і прогнозування*. 2022. №2. с. 15-28.

3. Михайлов, С. П. Міжнародна фінансова допомога як інструмент підтримки фіскальної стабільності в умовах війни. *Економіка і управління національним господарством*. 2023. №3. с. 89-102.

4. Таран, О. Ю. Фінансова політика в умовах воєнного стану: проблеми та перспективи. *Науковий вісник НУБіП України. Сер. Економіка*. 2023. №7.

УДК 338.48

ПІСЛЯВОЄННЕ ВІДНОВЛЕННЯ ТУРИСТИНОЇ ГАЛУЗІ*Кубецька О.М. к.е.н., доцент кафедри туризму**Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»*

Поствоєнна економіка України потребуватиме активного впровадження інноваційних проєктів, які спрямовані на відновлення і розвиток ключових секторів, зокрема туризму. Інноваційні підходи до відновлення економіки включатимуть інвестиції в інфраструктуру, цифровізацію, зелені технології та соціальні проєкти, що не лише відновлюватимуть пошкоджені об'єкти, але й створюватимуть умови для економічного зростання в нових реаліях. Туризм, як важлива складова економіки, відіграє ключову роль у постконфліктному відновленні, оскільки залучає як внутрішніх, так і міжнародних туристів, підтримуючи місцевий бізнес і сприяючи розвитку регіонів.

Безпека туристів стане одним із центральних пріоритетів в рамках післявоєнного відновлення туристичної галузі. Забезпечення високого рівня безпеки та комфортних умов для відвідувачів буде критично важливим для відновлення довіри туристів і підвищення привабливості країни як туристичного напрямку. Це включає:

– розвиток систем безпеки: а) важливим кроком є модернізація туристичних зон, місць культурної спадщини та інших відвідуваних об'єктів шляхом впровадження систем відеоспостереження, сигналізації та контролю доступу. Це дозволить забезпечити моніторинг ситуації та швидке реагування на можливі надзвичайні події, тим самим створюючи відчуття безпеки для туристів. Системи безпеки на транспортних вузлах (аеропорти, залізничні вокзали, автобусні станції) також повинні бути оновлені, щоб мінімізувати ризики загроз; б) сучасні технології можуть значно підвищити рівень безпеки туристів. Розробка мобільних додатків для туристів, які надають інформацію про поточний рівень безпеки в регіоні, рекомендовані маршрути та екстрені контакти, може допомогти відвідувачам уникати небезпечних зон. Крім того, впровадження систем геолокації та трекінгу дозволить туристичним операторам і місцевим органам влади краще реагувати на ситуації, коли туристи потребують допомоги; в) успішне забезпечення безпеки туристів також залежить від професійного рівня персоналу, що

працює в туристичному секторі. Проведення навчань для готелів, гідів та транспортних компаній щодо дій у надзвичайних ситуаціях, кризових умовах і надання першої допомоги значно підвищить рівень готовності до різноманітних ситуацій. Крім того, наявність охоронних служб та співробітництво з правоохоронними органами створить додатковий рівень захисту для туристів; г) інтеграція швидкої та доступної медичної допомоги у туристичні зони є критично важливою складовою безпеки. Забезпечення легкого доступу до медичних закладів, пунктів швидкої допомоги та гарячих ліній для туристів дозволить вчасно надавати необхідну підтримку у випадку аварій чи інших екстрених ситуацій;

– покращення транспортної інфраструктури: важливо інвестувати у відновлення пошкоджених унаслідок військових дій автомобільних доріг та мостів, зокрема між ключовими містами та туристичними регіонами. Покращення якості доріг зменшить витрати на транспортування, підвищить безпеку руху та скоротить час подорожей, що зробить Україну більш привабливою для туристів і бізнесу; модернізація залізничних шляхів, впровадження швидкісних поїздів і покращення умов на залізничних вокзалах дозволять зробити подорожі комфортнішими і привабливішими для туристів. Важливим є також розширення мережі міжнародних залізничних маршрутів для залучення туристів з сусідніх країн; авіація є ключовим елементом для розвитку міжнародного туризму. Відновлення та модернізація аеропортів, підвищення їхньої пропускної спроможності та поліпшення сервісу сприятиме зростанню кількості туристів і розвитку економіки. Особливо важливим є розширення мережі внутрішніх авіарейсів та сполучень з основними світовими напрямками;

– інвестиції у навчання персоналу: зміни на ринку праці та розвиток технологій вимагають від працівників нових знань і навичок. Інвестиції у навчання дозволяють проводити перепідготовку та підвищення кваліфікації персоналу, що особливо важливо у секторах, де впроваджуються нові технології або відбуваються зміни у виробничих процесах. Це також сприяє залученню інновацій у роботу підприємств і підвищенню конкурентоспроможності на міжнародному рівні;

– підготовку нових стандартів обслуговування.

Спеціальні інноваційні рішення, такі як цифрові інструменти для моніторингу безпеки, можуть бути використані для надання туристам інформації про безпечні маршрути та зони.

Крім того, важливим аспектом буде підготовка фахівців у сфері туризму до роботи в нових умовах, створення інтегрованих систем управління ризиками та інноваційних програм страхування для туристів. Це допоможе підвищити конкурентоспроможність України на міжнародному туристичному ринку. Постійне моніторинг безпеки та підготовка до можливих надзвичайних ситуацій стануть ключовими компонентами для забезпечення туристичної активності та стабільного відновлення після війни.

Тож, можна зробити наступні висновки:

1.Поствоєнна економіка України вимагає активного впровадження інноваційних проектів для відновлення і розвитку ключових секторів, зокрема туризму. Інвестиції в інфраструктуру, цифровізацію, зелені технології та соціальні проекти сприятимуть не лише відновленню пошкоджених об'єктів, але й створенню нових умов для економічного зростання. Туризм, як важлива складова економіки, може стати двигуном відновлення, залучаючи внутрішніх і міжнародних туристів, підтримуючи місцевий бізнес і сприяючи регіональному розвитку.

2.Безпека туристів як пріоритет. Забезпечення високого рівня безпеки та комфортних умов для туристів є критично важливим для відновлення довіри до країни як туристичного напрямку. Розвиток систем безпеки через модернізацію туристичних зон, впровадження нових технологій, підготовку персоналу та інтеграцію медичної допомоги створить відчуття захищеності для відвідувачів. Це, у свою чергу, сприятиме збільшенню туристичного потоку та розвитку галузі в цілому.

3.Удосконалення транспортної інфраструктури та підготовка персоналу. Інвестиції в покращення транспортної інфраструктури, включаючи відновлення доріг, модернізацію залізничного транспорту та аеропортів, є необхідними для створення комфортних умов для подорожей. Одночасно, підготовка нових стандартів обслуговування та інвестиції у навчання персоналу дозволять адаптувати туристичний сектор до нових викликів і вимог. Це допоможе підвищити конкурентоспроможність

України на міжнародному туристичному ринку та забезпечити стабільний розвиток галузі в умовах постконфліктного відновлення.

Таким чином, комплексний підхід до відновлення туристичної інфраструктури, забезпечення безпеки та підвищення кваліфікації кадрів стане запорукою успішного відновлення туристичного сектору та стимулювання економічного зростання в Україні.

Перелік посилань:

1. Романова А. А. Управління розвитком туристичної сфери в умовах збройних конфліктів. *Modern Economics*. 2018. № 9. С. 93-104. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/modecon_2018_9_14.

2. Сіра Е. О., Голубець І. М., Безрученков Ю. В. Післявоєнне відновлення туризму в Україні. *Інфраструктура ринку*. 2022. № 68. С. 155-158. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2022/68_2022/29.pdf.

УДК 332.1:338.24

**ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ
ГРОМАД ЧЕРЕЗ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ**

Пащенко О.А., кандидат технічних наук, директор інституту МІБО, доцент кафедри
НГІБ

Терханова О.В., кандидат філологічних наук, методист I категорії МІБО

НТУ «Дніпровська політехніка, м.Дніпро, Україна

У сучасних умовах децентралізації в Україні територіальні громади отримали можливість самостійно планувати та реалізовувати проекти місцевого розвитку. Одним із ключових аспектів економічної спроможності громад є залучення зовнішніх та внутрішніх інвестицій, що може забезпечити стійке зростання економіки, розвиток інфраструктури та поліпшення якості життя населення. Інвестиції стають важливим інструментом забезпечення економічної стійкості громади в умовах сучасних викликів, включаючи економічну нестабільність, глобалізацію та екологічні проблеми.

Інвестиції є важливим джерелом фінансування економічного розвитку територіальних громад. Вони сприяють модернізації інфраструктури, створенню нових робочих місць та збільшенню доходів місцевих бюджетів. За умови правильної організації інвестиційного процесу, громада може значно підвищити свою фінансову спроможність і конкурентоспроможність на національному та міжнародному рівнях. Основними формами інвестицій є капіталовкладення у будівництво, модернізацію інфраструктури, екологічні проекти та розвиток малого та середнього бізнесу [1].

Залучення інвестицій у територіальні громади базується на декількох основних механізмах:

- Розробка інвестиційних програм. Територіальні громади повинні розробляти детальні інвестиційні програми, які включають перспективи розвитку місцевої економіки та необхідні інфраструктурні проекти. Такі програми можуть бути використані як основа для переговорів з потенційними інвесторами [2].
- Формування сприятливого інвестиційного клімату. Успіх залучення інвестицій значною мірою залежить від створення сприятливих умов для інвесторів. Це включає

прозору регуляторну політику, податкові пільги та легкість ведення бізнесу на місцевому рівні [3].

- Залучення міжнародних грантів і кредитів. Територіальні громади можуть активно брати участь у міжнародних програмах технічної допомоги та фінансової підтримки. Наприклад, проекти Європейського Союзу та Світового банку спрямовані на підтримку сталого розвитку та підвищення енергоефективності місцевих громад [4].

Інфраструктурні проекти є важливим інструментом розвитку місцевих громад. Реконструкція доріг, будівництво сучасних комунікаційних мереж, розвиток освітніх і медичних закладів створюють сприятливі умови для залучення інвесторів. Вони допомагають підвищити рівень життя населення та створюють основу для подальшого економічного зростання. Особливо важливими є проекти у сфері зеленої енергетики, які можуть знизити залежність громади від традиційних джерел енергії та залучити міжнародні інвестиції [5].

Сучасні виклики, зокрема зміни клімату та глобалізація, вимагають від громад застосування нових підходів до управління економікою та залучення інвестицій. Одним із таких підходів є впровадження інноваційних технологій у різні сфери життєдіяльності громад, зокрема в інфраструктуру, управління ресурсами та соціальні послуги. Наприклад, проекти «розумних міст» можуть значно підвищити ефективність управління громадою та привабити іноземних інвесторів [6].

У практиці розвитку територіальних громад України є багато прикладів успішної реалізації інвестиційних проектів. Наприклад, громади Львівщини активно залучають інвестиції у сферу туризму, що сприяє розвитку місцевого бізнесу та збільшенню надходжень до бюджету. Інший приклад — громади Київської області, які розвивають проекти у сфері альтернативної енергетики, зокрема будівництво сонячних електростанцій [7].

Висновки. Залучення інвестицій є важливим чинником підвищення економічної спроможності територіальних громад. Створення сприятливого інвестиційного клімату, розвиток інфраструктури та впровадження інноваційних технологій дозволяють громадам не лише покращити свою фінансову стабільність, але й забезпечити сталий розвиток. Однак для успішної реалізації інвестиційних проектів необхідно забезпечити ефективне управління, прозорість процесів та активну участь громади у прийнятті рішень.

Перелік посилань:

1. Барабаш, І. М. Економічна самостійність територіальних громад в умовах децентралізації: монографія. Київ: Науковий світ, 2020. 240 с.
2. Тимченко, Л. М. Стратегічне планування розвитку територіальних громад: інструменти та механізми. Економічний простір, 2019, 8(4), 112-119.
3. Гончар, О. В. Інвестиційні програми для місцевого розвитку: досвід територіальних громад України. Журнал економічних досліджень, 2021, 12(6), 78-85.
4. Сидоренко, М. В. Міжнародні інвестиції та розвиток територіальних громад: можливості та виклики. Інвестиційний потенціал, 2019, 10(3), 44-51.
5. Демчук, В. П. Інфраструктурні проекти як основа сталого розвитку громад. Муніципальні фінанси, 2020, 7(5), 67-74.
6. Ковальчук, І. Сучасні технології управління територіальними громадами: проблеми та перспективи. Інноваційний розвиток, 2020, 5(1), 35-42.
7. Мельник, Ю. В. Успішні практики залучення інвестицій у територіальні громади України. Регіональна економіка, 2021, 15(2), 56-62.

УДК 330.341.1

ІННОВАЦІЙНА МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ ПОВОЄННОЇ ЕКОНОМІКИ*Форосяний Р.О., аспірант спеціальності 051 Економіка**НТУ «Дніпровська політехніка», м. Дніпро, Україна*

В умовах війни вітчизняний бізнес в більшості адаптується до викликів, в першу чергу, на жаль, орієнтуючись на традиційні механізми забезпечення своєї діяльності: спроба розширити об'єми реалізації продукції або послуг методами, що в більшості застосовувалися до війни; отримати гранти або державну фінансову допомогу. Інноваційна діяльність, за виключенням бізнесу, що працює на обороноздатність країни та окремих суб'єктів господарювання, не стала рушійною силою розвитку економіки України. Така існуюча ідеологія не є запорукою успішного соціально-економічного розвитку країни при повоєнній відбудові. Основоположним і стратегічно важливим після перемоги є довгостроковий розвиток національної економіки на удосконалених засадах технологічної та організаційної інноваційності.

До масштабної агресії росії в Україні намітився якісно новий етап інноваційного розвитку економіки. Замість локальних заходів на рівні окремих суб'єктів господарювання спрямованих на створення і поширення інновацій зі значним рівнем ризику, простежувалася стійка тенденція до реорганізації всієї системи управління науково-технічним розвитком держави [1]. Але практично не відбулося скорочення термінів розробки та впровадження нових технологій (від задуму до практичного створення та розповсюдження) та масової ефективної комерціалізації інновацій (трансферу технологій). Актуальною і при повоєнній відбудові економіки України є модель інноваційного розвитку, реалізація якої передбачає не тільки науково-дослідницьке забезпечення довгострокових програм розвитку, але й створення адекватного механізму фінансування інновацій, реалізацію дієвих концепцій маркетингу, здійснення інноваційних програм, створення прогресивної системи інформаційного забезпечення, вирішення стратегічних і соціальних суспільних проблем [1].

Деякі результати дослідження досвіду формування іноземних національних інноваційних систем дозволили виокремити три моделі інноваційного розвитку:

розвиток, що базується на лідерстві в науці та реалізації великомасштабних проєктів (США, Англія, Франція); розвиток, що ґрунтується на нововведеннях, створенні привабливого інноваційного середовища і раціоналізації структури економіки (Німеччина, Швеція, Швейцарія); розвиток, який стимулює нововведення шляхом створення інноваційної інфраструктури, забезпечення сприйняття суспільством ролі науково-технічних нововведень і координації дій різних секторів у галузі науки і техніки (Японія, Китай, Південна Корея) [2]. До 2022 р. більшість експертів та фахівців пропонували до імплементації в Україні «азійську» модель, що орієнтована на експорт високотехнологічної продукції, при цьому запозичаючи самі технології [3]. Необхідним підґрунтям для реалізації «азійської» моделі є значна державна підтримка, співпраця державних структур і корпорацій, налагоджена система комунікацій та обміну інформацією, кооперація і конкуренція корпорацій на різних етапах інноваційного процесу [4]. Сучасні реалії розвитку національної економіки в аспекті її інноваційності, на наш погляд, дозволяють сформувати модель повоєнної відбудови, що буде містити складові всіх трьох інноваційних моделей. Наприклад, наші інновації при розробці та застосуванні окремих видів зброї (дрони, електронні засоби боротьби з ними) впевнено можна віднести до першої інноваційної моделі розвитку (лідерство в науці та реалізація великомасштабних проєктів).

Інноваційна діяльність в умовах воєнного часу характеризується певними особливостями і потребує, в першу чергу, виваженої державної політики, націленої на конкретні заходи підтримки та інвестування в інноваційні проєкти, особливо в пріоритетних сферах: ракетна техніка, безпілотна авіація та виробництво боєприпасів. Це потребує чіткої інноваційної стратегії, спрямованої на модернізацію виробництва та формування венчурної індустрії на основі тісної співпраці армії, держави та бізнесу, за рахунок використання механізмів стимулювання промисловості до тісної співпраці з вітчизняними вченими та винахідниками в напрямі впровадження наявних інноваційних розробок і створених на замовлення [5].

На наш погляд, одним з напрямів підвищення конкурентоспроможності України в світовій економіці є подальший інноваційний розвиток галузей економіки, що пов'язані з воєнною індустрією. Вже зараз Україна стає лідером на цьому ринку, про що свідчать пропозиції до співпраці та реалізація проєктів з відомими компаніями Європи та США.

В той же час, виклики і загрози, які сьогодні пов'язані з міграцією значної кількості

кваліфікованих фахівців вимагають невідкладних заходів у напрямку збереження інтелектуального потенціалу нації як потужного джерела інноваційно-технологічного прориву, а саме: державного контролю в сфері формування інноваційного потенціалу; створення умов для розвитку інноваційного підприємництва; дієвого механізму захисту інтелектуальної власності; формування вітчизняного ринку інновацій та експорту технологій, що дозволить пришвидшити процес запровадження світових принципів розвитку й управління інноваціями у вітчизняну практику; створення наукової бази інноваційних технологій через підвищення рівня підготовки кваліфікованих кадрів; налагодження партнерських стосунків між державою та приватним сектором в контексті формування стратегії інноваційного розвитку, створення сприятливого клімату і контролю за діяльністю підприємств, які реалізують інноваційні проєкти [5].

Перелік посилань:

1. Горбаченко С.А. Перспективи впровадження моделі інноваційного розвитку економіки України. Вісник соціально-економічних досліджень. 2021. № № 1 (76). URL: <http://vsed.oneu.edu.ua/collections/2021/76/pdf/9-20.pdf>
2. Бобровська О.Ю. Інноваційне управління як важіль і джерело інноваційного розвитку регіонів. Публічне управління : теорія та практика : зб. наук. праць. 2011. Вип. 4 (8). С. 20–27.
3. Мілевська Т.С. Моделі інноваційного розвитку економіки. Бізнес Інформ. 2012. № 7. С. 44–47.
4. Бахчисарай В.Ю. Організаційно-економічне забезпечення формування національної інноваційної системи: світовий досвід. Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова. 2013. Т. 18. Вип. 4/1. С. 14–16.
5. Пермінова С., Ситник Н., Чупріна М. Інноваційна діяльність в Україні в період воєнної агресії: тенденції та перспективи. Економіка та суспільство. 2024. №59. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-62>

УДК 330.341.1

**ІННОВАЦІЙНА РОЗБУДОВА ПОСТВОЄННОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ЕКОНОМІКИ: НАПРЯМИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ**

*Горпинич О.В., доцент кафедри прикладної економіки,
підприємництва та публічного управління*

НТУ «Дніпровська політехніка», Україна

Повоєнна відбудова України пов'язана з одночасним комплексним, системним вирішенням множини старих та нових соціально-економічних, екологічних, демографічних, гуманітарних та інших проблем. Але, незважаючи на багатовекторність та важливість таких напрямів відбудови, домінуючим є не тільки відновлення економіки країни, а її стійкий та сталий розвиток. Успіх у досягненні таких амбітних цілей пов'язано, в першу чергу, не стільки у відновленні та розширенні існуючих галузей економіки, а з трансформацією парадигми економічного розвитку країни. Такі зміни повинні бути пов'язані з формуванням та реалізацією стратегій повоєнного відновлення економіки на засадах інноваційності, агресивного впливу малого та середнього бізнесу в партнерстві з місцевим самоврядуванням на процеси відбудови.

Така економічна модель, зокрема, зробить Україну привабливою для іноземних інвесторів, підприємців та талановитих індивідів. Нова парадигма розвитку, що поєднує в собі ліберальні принципи та фокус на людському капіталі, є основою успішного майбутнього України [1].

Нова національна інноваційна політика повоєнного відновлення економіки повинна реалізовуватися за такими напрямками:

– формування сприятливого інвестиційно-інноваційного клімату для суб'єктів господарювання на підставі, зокрема, удосконалення нормативно-правової політики (регуляторна та податкова складові), бюджетного фінансування інноваційного венчурного бізнесу;

– активізація потенціалу, координація взаємодії освіти, науки, виробництва, бізнесу, публічної влади при розробці та впровадженні інноваційних проєктів та програм;

– кластеризація економіки при структурних її змінах (створення, поширення

інноваційних галузей та виробництв)

– перехід на циркулярну, «зелену» економіку (еко-інновації: відновлювана енергетика, енергоефективні технології, використання вторинної сировини тощо);

– розширення діджиталізації, новітніх інформаційних технологій, зокрема з застосуванням штучного інтелекту, в реальних секторах економіки для малого та середнього бізнесу;

– формування інноваційної інфраструктури (технопарки, маркетингові, консалтингові, інвестиційні компанії, банки тощо) для розробки інновацій, фінансування їх створення та впровадження в економіку.

Наприклад, перспективними цілями інноваційних трансформацій в сфері діджиталізації та інформаційних технологій є виведення України в європейські лідери у сфері електронного урядування, що сприятиме підвищенню потенціалу цифрової трансформації та інноваційної конкурентоспроможності; розширення інвестування в кібербезпеку для забезпечення стабільності, цілісності та надійності мереж, інфраструктури та послуг, життєво важливих для національної економіки; розширення впровадження та використання перспективних цифрових технологій [2].

На наш погляд, визначення та впровадження інноваційної політики повоєнної відбудови національної економіки повинні відбуватися також в умовах інноваційних підходів до розробки регіонального територіального поділу країни. Така нова регіоналістика передбачає зміни у формуванні територіальних громад, кластеризацію економічних процесів та смарт-спеціалізацію нових територіальних утворень, де впровадження інновацій здійснюється на основі публічно-приватного партнерства держави, місцевого самоврядування з національним та іноземним бізнесом.

Тому, не можна не погодитися, що розвиток інноваційної діяльності може стати інструментом укріплення співпраці з іншими країнами та входу України до глобальної інноваційної спільноти, залучення талановитих фахівців та стартапів для розвитку економіки та підвищенню рівня життя населення [3]. Таким чином, інноваційна парадигма вже умовах сучасних викликів виступає домінантою економічного розвитку країни, в подальшому повинна стати ключовим чинником розбудови економіки після війни, сприятиме відновленню та підвищенню рівня конкурентоспроможності України.

Перелік посилань:

1. Цимбалюк І. Інноваційна модель розвитку як нова економічна парадигма повоєнного відновлення України. UKRAINE INNOVATE: сучасні моделі для відновлення, 2023. Луцьк: Вежа-Друк. URL: https://wiki.vnu.edu.ua/images/9/9e/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA_5_%D0%94%D1%80%D1%83%D0%BA_%D0%B3%D0%BE%D1%82.pdf
2. Сафонов Д.С. Інноваційна трансформація України в умовах війни та повоєнного відновлення. Інноваційні проекти для післявоєнного відновлення та розвитку України: зб. доп. ювілейної 90-ї щорічної студентської наукової конференції, 17 квітня – 20 травня 2023 р. Київ, КНЕУ, 2023. С. 128-131. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/items/abf471cb-4897-4cac-ab35-4bcc388f2e28>
3. Роль інновацій у забезпеченні розвитку економіки України. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/20719>

СЕКЦІЯ 8. ІННОВАЦІЇ В МІСЦЕВОМУ САМОВРЯДУВАННІ ЗАДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ГРОМАД ТЕРИТОРІЙ

УДК 331.522.4:330.31:332.122

ЗМІЦНЕННЯ КАДРОВОЇ БЕЗПЕКИ ГРОМАДИ

Бабій О.С., здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

Кадрова безпека є ключовим фактором розвитку та стабільності будь-якої громади. Вона визначається надійністю, професійністю та лояльністю працівників, які забезпечують функціонування критично важливих структур: державних установ, підприємств, освітніх і медичних закладів, а також інших організацій, що впливають на життя громади. Безпека кадрів безпосередньо впливає на соціальну, економічну і політичну стабільність громади, тому її зміцнення є важливим завданням на шляху до забезпечення процвітання і добробуту. Кадрова безпека охоплює систему заходів, спрямованих на захист громади від загроз, пов'язаних з управлінням людськими ресурсами. Це питання не лише утримання кваліфікованих працівників, але й запобігання внутрішнім та зовнішнім загрозам, які можуть виникнути через неефективне управління персоналом або втрату ключових фахівців [1].

До ключових елементів кадрової безпеки належать:

1. Підбір і утримання кваліфікованих кадрів. Забезпечення громади компетентними працівниками, здатними ефективно виконувати свої обов'язки.
2. Запобігання плинності кадрів. Створення умов для утримання фахівців, щоб уникнути частих звільнень і забезпечити стабільність у роботі організацій.
3. Розвиток компетенцій і навчання. Підвищення кваліфікації та розвиток навичок персоналу для відповідності вимогам сучасного світу.
4. Захист від зовнішніх загроз. Попередження негативного впливу таких факторів, як конкуренція за кадри, корупція чи спроби дестабілізації з боку сторонніх організацій.
5. Етичні стандарти і боротьба з корупцією. Впровадження механізмів доброчесності та підвищення етичної свідомості серед працівників.

Зміцнення кадрової безпеки має вирішальне значення для успішного розвитку громади. Від ефективної роботи працівників залежить якість надання послуг, функціонування інфраструктури та загальний рівень життя громадян. Наприклад, якщо в місцевих школах та медичних установах бракує кваліфікованих кадрів, це може призвести до зниження рівня освіти та медичного обслуговування, що, своєю чергою, погіршить якість життя людей. Крім того, кадрова безпека сприяє зміцненню соціальної довіри в громаді. Коли громадяни бачать, що державні установи і підприємства функціонують ефективно, а працівники діють чесно і професійно, це підвищує рівень довіри до влади та інституцій. Це також знижує рівень соціальної напруги і запобігає конфліктам.

Для забезпечення кадрової безпеки необхідно впроваджувати комплексні стратегії, що охоплюють різні аспекти управління персоналом та розвитку людських ресурсів. Ось кілька ключових підходів, які можуть сприяти зміцненню кадрової безпеки в громадах:

1. Професійний підбір і розвиток кадрів. Одним із найважливіших етапів кадрової безпеки є правильний підбір фахівців. Для цього слід використовувати сучасні методи відбору кадрів, які включають професійні оцінки, співбесіди з акцентом на компетенції та аналіз попереднього досвіду. Крім того, важливо забезпечити можливості для постійного розвитку персоналу через освітні програми, тренінги та професійні курси. Це дозволить працівникам залишатися компетентними в умовах змін на ринку праці та постійного оновлення технологій.

2. Створення умов для утримання працівників. Висока плинність кадрів може серйозно підірвати стабільність громади. Тому важливо створювати конкурентоспроможні умови для утримання працівників. Це включає не лише гідну оплату праці, а й надання соціальних пільг, медичного страхування, можливостей для кар'єрного зростання та розвитку. Робоче середовище має бути таким, щоб працівники почувалися цінними та важливими для організації. Створення позитивного клімату в колективі, підтримка працівників у складних ситуаціях і формування довгострокових перспектив можуть допомогти знизити плинність кадрів.

3. Впровадження етичних стандартів. Етична поведінка є важливим аспектом кадрової безпеки. Працівники, які дотримуються етичних норм, сприяють формуванню довіри як серед колег, так і серед громадян. Для цього необхідно впроваджувати кодекси

етики, проводити тренінги з етичних питань та створювати механізми для повідомлення про порушення (наприклад, анонімні гарячі лінії). Боротьба з корупцією є одним із ключових аспектів етичної безпеки. Корупційні схеми серед працівників можуть серйозно загрожувати як кадровій безпеці, так і загальній стабільності громади. Тому важливо впроваджувати прозорі процедури та механізми контролю за роботою персоналу.

4. Розвиток культури безпеки і відповідальності. Одним із основних завдань кадрової політики громади є розвиток культури безпеки та відповідальності серед працівників. Це означає, що кожен член колективу повинен розуміти свою роль у забезпеченні стабільності громади і відповідати за свою діяльність. Підвищення відповідальності працівників можна досягти через формування відповідних систем оцінки, мотиваційних програм і зворотного зв'язку. Важливо також розвивати лідерські якості серед працівників, щоб вони могли ефективно керувати змінами і сприяти розвитку громади.

5. Використання сучасних технологій у кадровому управлінні. Сучасні HR-технології, такі як автоматизовані системи управління персоналом, аналітичні інструменти для оцінки ефективності працівників та платформи для дистанційного навчання, можуть значно підвищити ефективність управління кадрами. Використання таких технологій дозволяє швидко реагувати на зміни на ринку праці, виявляти кадрові ризики і впроваджувати необхідні коригувальні заходи. Зміцнення кадрової безпеки громади є важливою умовою для забезпечення її сталого розвитку та стабільності. Кадрова політика, що включає правильний підбір працівників, розвиток компетенцій, підтримку етичних стандартів і впровадження сучасних технологій, сприяє створенню міцної бази для функціонування всіх інституцій громади. Безпека кадрів – це запорука ефективної роботи організацій, стабільності суспільних відносин і добробуту громади в цілому.

Перелік посилань:

1. Венгер О., Фурсін О., Городецькова М. Управління кадровим потенціалом як чинник сталого розвитку суб'єктів господарювання. *Humanities studies: Collection of Scientific Papers* / Ed. V. Voronkova. Zaporizhzhia : Publishing house "Helvetica", 2024. 19 (96). P. 158–167. doi: <https://doi.org/10.32782/hst-2024-19-96-18>

УДК 321:352.07

СПЕЦИФІКА ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДХОДІВ У ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ УКРАЇНИ

Багрім О. А., к.держ.упр.

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро

Воєнний стан в Україні та пов'язані з ним негативні наслідки, процес глобалізації, цифровізації, діджиталізації, цифровізації, соціально-економічні зміни, обмеженість ресурсів, складність управлінських процесів породжують нові виклики та загрози для управління на всіх рівнях, зокрема й на місцевому. Органи місцевого самоврядування, як безпосередні представники влади на місцях, стикаються з необхідністю швидко адаптуватися до змін та забезпечувати ефективне управління ресурсами у всіх сферах життєдіяльності населення з метою забезпечення його добробуту.

Впровадження інноваційних підходів у діяльність органів місцевого самоврядування стає ключовим елементом у цьому процесі, оскільки вони дозволяють оптимізувати процеси, підвищити прозорість і підзвітність, відкритість та безбар'єрність, а також залучати громадськість до процесу управління. Активне та усестороннє залучення громадян до процесу прийняття рішень суттєво сприяє розвитку демократії на місцевому рівні та більш швидкому і якісному вирішенню питань місцевого значення.

Інновації в системі місцевого самоврядування характеризуються змінами у порядку та формах відносин між суб'єктами місцевого самоврядування, подібно до того, як інновації в державному управлінні мають супроводжуватися соціальною змістовністю змін у суспільстві. Важливо при цьому сприймати управлінські інновації не як ситуативну адаптацію до соціальних змін, а як систему удосконалення місцевого управління в контексті загальнодержавної стратегії розвитку. Відповідно до ЗУ «Про засади державної регіональної політики» відновлення регіонів і територій, що постраждали внаслідок збройної агресії проти України є комплексом першочергових організаційних, фінансових та інших заходів, що спрямовуються на прискорене відновлення об'єктів критичної інфраструктури, соціальної інфраструктури, об'єктів житлового та громадського призначення до стану, що дозволяє забезпечити повернення в регіон внутрішньо

переміщених осіб та біженців, створення сприятливих умов для діяльності всіх суб'єктів господарств [1].

Розвиток територій є процесом багатовекторним, оскільки має враховувати сукупність специфічних факторів, зокрема історичні особливості, адміністративно-територіальні аспекти, фінансово-економічний та ресурсний потенціал, досконалість і ефективність підходів, механізмів, інструментів реалізації публічного менеджменту на місцях, а також загальнодержавну політику, стратегію і тактику стимулювання регіонального розвитку. Зокрема, інноваційні інструменти управління проєктами в місцевому самоврядуванні мають прямий зв'язок із практичними завданнями, що стоять перед органами місцевої влади. Вони дозволяють оптимізувати ресурси, більш ефективно розподіляти їх, зменшуючи витрати та підвищуючи результативність.

Проблематика інноваційної діяльності в системі місцевого самоврядування розглядається з двох позицій: інноваційно науково-технологічної діяльності та інноваційної діяльності у галузі публічно-управлінських (соціально-орієнтованих) технологій. Вихідним пунктом цієї проблематики є потреба органів місцевого самоврядування адаптувати свою політику в русло додержання комплексних економічних індикаторів, що відбивають економічний, соціальний, демографічний, технологічний, інституціональний, екологічний стан розвитку країни [2].

Міське самоврядування відіграє ключову роль у забезпеченні життєдіяльності територіальних громад, надаючи численні послуги та виконуючи адміністративні функції. Однак зростання складності управлінських процесів, обмеженість ресурсів та постійна необхідність адаптації до змін створюють численні виклики для ефективного управління. У таких умовах традиційні методи управління проєктами часто виявляються недостатньо ефективними, що підкреслює потребу у впровадженні інноваційних інструментів [3]. Ключовим чинником, що впливає на потребу застосування структурно-управлінських інновацій в системі місцевого самоврядування України, є конкурентоспроможність територіальної громади. Боротьба за високий економічний потенціал самоврядної території, ефективне використання матеріальних і людських ресурсів та добробут членів територіальної громади змушує мешканців міст, селищ та сіл не тільки брати участь в управлінській діяльності на місцевому рівні, а й створювати нові структури всередині своїх громад, що в поєднанні з вже існуючими становлять принципово нову систему місцевого розвитку.

Варто підкреслити, що ефективність впровадження інноваційних підходів суттєво залежить від ефективно побудованої системи управління персоналом в органах місцевого самоврядування, адже саме від рівня професіоналізму, патріотизму та мотивації посадових осіб органів місцевого самоврядування та розвитку їх компетентності залежить результативність прийняття виважених управлінських рішень та результати їх впровадження. Стимулювання розвитку територіальних громад, що є наслідком впровадження управлінських інновацій, базується також на оцінці їх економічного потенціалу, який дає уявлення про загальну можливість реалізації розроблених стратегічних планів. Своєю змісту інновації в управлінні розвитком територіальних громад набувають через заходи та інституції соціального партнерства та здорової конкуренції. Таким чином, впровадження інноваційних підходів дозволить підвищити прозорість процесів управління, покращити взаємодію між владою та населенням, а також забезпечити оперативне реагування на проблеми розвитку в умовах воєнного стану з обмеженістю ресурсів.

Перелік посилань:

1. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 05.02.2015 № 156-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> (дата звернення: 07.10.2024).
2. Молодцов О. Публічно-управлінські інновації у системі місцевого самоврядування. *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2008. №2. С.34-37.
3. Безуглий Д. Г., Шаров Ю. П. Підхід до оцінювання рівня проектної зрілості органів місцевого самоврядування. *Аспекти публічного управління*. 2015. №11-12. С. 89–97.

УДК 351

**ПОСИЛЕННЯ СПРОМОЖНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ
ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ**

Баштанник О. В., к. політ. н., доц.

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро

Одним із важливих завдань для системи державного управління у сучасних складних соціально-економічних умовах є забезпечення високої функціональної здатності системи місцевого самоврядування з метою формування безпечної, комфортної та спроможної територіальної громади. Іншим важливим аспектом даних процесів є синхронізація із глобальними світовими тенденціями розвитку управлінських відносин, зокрема підтримання сталого розвитку громад та територій шляхом запровадження необхідних інновацій до системи місцевого самоврядування. Як відзначають у своєму дослідженні В. Окорський, В. Сухович та Я. Цецик, “світовий досвід доводить, що збалансований суспільний розвиток найбільш повно реалізується за умови використання такого ефективного інструменту, як ініціатива місцевих громад, їх активна участь у прийнятті та реалізації управлінських рішень щодо проблем, що стосуються як спільноти, так і окремої людини” [1, с. 6].

У першому кварталі цього року розпорядженням Кабінету Міністрів України від 26 березня 2024 р. № 270-р було затверджено План заходів з реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні на 2024-2027 роки [2]. В даному документі було виокремлено ряд завдань, конкретизовано комплекс заходів, а також вказано відповідальних суб’єктів та строки щодо їх виконання стосовно реалізації необхідних для трансформації сучасного стану системи місцевого самоврядування та територіальної організації влади. На нашу думку, особливої уваги потребують завдання, спрямовані на зміцнення різного виду спроможності органів місцевого самоврядування, оскільки це має безпосереднє відношення до їх функціональної здатності в системі управління.

У першу чергу, у вказаному Плані заходів йде мова про посилення фінансової спроможності органів місцевого самоврядування для забезпечення здійснення визначених законодавством повноважень (переважно за рахунок внутрішньосистемних ресурсів). Одним із заходів щодо реалізації цього завдання визначається удосконалення механізму горизонтального вирівнювання податкоспроможності місцевих бюджетів, що має бути виконано протягом шести місяців після прийняття Закону України щодо розмежування повноважень органів місцевого самоврядування різних рівнів, органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади за принципом субсидіарності [2]. Ми вважаємо, що в нинішніх умовах для реформування системи місцевого самоврядування необхідно залучати фінансові ресурси міжнародної підтримки, що обґрунтовувалося також учасниками вебінару “Проектне фінансування територіальних громад, співпраця з програмами міжнародної технічної допомоги”, проведеного під егідою Всеукраїнської асоціації об’єднаних територіальних громад. Голова Громадської платформи «Економіка та інвестиції» М. Нетяжук підкреслив, що для ефективного та результативного співробітництва дуже важливо вміти готувати якісні проекти за стандартами Єврокомісії та інституцій [3].

Також, важливим у Плані заходів з реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні на 2024-2027 роки визначається посилення інституційної спроможності асоціацій органів місцевого самоврядування. Для цього, по-перше, необхідне супроводження у Верховній Раді України проекту Закону України “Про внесення змін до статті 4 Закону України “Про асоціації органів місцевого самоврядування” (щодо усунення обмеження органів місцевого самоврядування у членстві у всеукраїнських асоціаціях)” до прийняття закону. По-друге, значущим для інституційної спроможності є розроблення та внесення на розгляд Кабінету Міністрів України проекту Закону України про внесення змін до деяких законів України щодо проведення обов’язкових консультацій органів державної влади з асоціаціями органів місцевого самоврядування з питань, що стосуються місцевого самоврядування (станом на січень 2025 р.) [2]. Окрім зазначеного, в контексті зміцнення інституційної спроможності органів місцевого самоврядування в Україні (зокрема, їх асоціацій) необхідна систематична розробка довгострокових програм реінтеграції деокупованих територій до національної системи територіальної організації влади. Поряд з цим, вагоме значення має принципове дотримання демократичних основ реалізації управління на

місцевому рівні навіть в умовах введення в Україні особливого правового режиму воєнного стану. Як відзначають щодо даної проблеми експерти Офісу Ради Європи в Україні, “під час дії воєнного стану, введеного відповідно до Закону № 389, участь жителів територіальних громад у вирішенні питань місцевого значення не зупиняється. Однак, використання деяких інструментів місцевої демократії може бути ускладнене із зазначених об’єктивних причин або тимчасово обмеженим” [4].

Посилення фінансової спроможності передбачає удосконалення механізмів вирівнювання податкоспроможності та залучення міжнародної підтримки. Інституційна спроможність потребує законодавчих змін та розробки програм реінтеграції деокупованих територій. Отже, принципове дотримання демократичних основ управління залишається важливим навіть в умовах воєнного стану, хоча деякі інструменти місцевої демократії можуть бути тимчасово обмежені.

Інституційна спроможність місцевого самоврядування є фундаментальною основою для ефективного управління та сталого розвитку територіальних громад в Україні. Вона охоплює широкий спектр аспектів, включаючи фінансову автономію, кадровий потенціал, організаційну структуру та здатність реалізовувати повноваження відповідно до законодавства. Зміцнення цієї спроможності вимагає комплексного підходу, який передбачає не лише законодавчі зміни, але й практичну підтримку у вигляді навчання, обміну досвідом та впровадження інноваційних управлінських практик. Важливу роль у цьому процесі відіграє співпраця з міжнародними партнерами, які можуть надати як експертну, так і фінансову підтримку для реалізації реформ та проєктів розвитку. Держава, зі свого боку, повинна забезпечити сприятливе правове поле та механізми для посилення інституційної спроможності органів місцевого самоврядування, що в кінцевому підсумку сприятиме підвищенню якості життя громадян та зміцненню демократії на місцевому рівні.

Перелік посилань:

1. Організаційно-економічні засади реформування інститутів місцевого самоврядування та їх вплив на сталий розвиток об’єднаних територіальних громад (на прикладі Рівненської області): монографія / за ред. В.П. Окорського. Рівне : видавець О.Зень, 2018. 364 с.

2. Про затвердження плану заходів з реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні на 2024-2027 роки : Розпорядж. Каб. Міністрів

України від 26.03.2024 р. № 270-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270-2024-%D1%80#Text>

3. Проєктне фінансування територіальних громад, співпраця з програмами міжнародної технічної допомоги. URL: <https://hromady.org/proyektne-finansuvannya-teritorialnix-gromad-spivprasya-z-programami-mizhnarodno%D1%97-texnichno%D1%97-dopomogi/>

4. Використання інструментів місцевої демократії під час дії воєнного стану. URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/use-of-local-democracy-tools-under-martial-law>

УДК 352/354:004

АКТУАЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

*Бородін Є. І., д. і. н., проф., Заслужений працівник освіти України
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро*

*Начовний І. І., заступник голови Дніпропетровської обласної військової адміністрації з
питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації (CDTO)*

В умовах глобальної цифрової трансформації суспільства значного поширення набуває використання цифрових технологій і цифрових рішень на всіх рівнях всіма суб'єктами публічного управління [1]. Реалізуючи масштабну програму «Держава у смартфоні» Україна в останні п'ять років наблизилася до країн-лідерів у сфері розвитку цифрового врядування [2; 3]. Одним із пріоритетів діяльності Міністерства цифрової трансформації України визначено цифровізацію регіонів. Бачення цифрової трансформації територіальних громад у межах реалізації цього пріоритетного напрямку: «кожна територіальна громада є спроможною самостійно скеровувати розвиток процесів цифровізації, а лідери громад є візіонерами й драйверами відповідних процесів» [4].

Незважаючи на воєнний стан, українські територіальні громади продовжують цифрову трансформацію, зокрема у межах реалізації регіональних програм [5]. Серед основних переваг цифровізації управлінських процесів на рівні територіальних громад відзначають такі: розбудова базової цифрової інфраструктури задля покращення доступу до мережі Інтернет, хмарних сховищ і датацентрів, забезпечення обміну даними між різними застосунками (API); формування на території громади системи протидії кіберзагрозам; зменшення цифрового розриву між громадянами та владою та між сільськими і урбанізованими територіями через розвиток системи державних і місцевих електронних послуг; підвищення результативності планування і реалізації програм і проєктів місцевого розвитку та якості публічноуправлінських рішень на основі відкритих даних та аналітики; розвиток професійної компетентності мешканців територіальної громади як основа їх економічного і соціального добробуту, підвищення їх спроможності

протистояти дезінформації та «небезпекам онлайн» через підвищення рівня цифрової грамотності; розвиток місцевого малого та середнього бізнесу на основі цифрових технологій; забезпечення прозорості та належної комунікації місцевої влади, громадських активістів і мешканців через упровадження інструментів цифрової демократії [4].

Вивченню процесів цифрової трансформації публічного управління, приділило увагу значне коло вітчизняних науковців, більшість з яких досліджували численні практики зарубіжних країн і позитивний досвід України останніх років, зокрема: Є. Бородін, Г. Демошенко, Ж. Денісюк, О. Карпенко, С. Квітка, Т. Маматова, О. Матвєєва, В. Наместнік, Н. Новіченко, Н. Піскоха, А. Рачинський, А. Семенченко, С. Чукут та інші [1; 3; 5-10]. Результати аналізування публікацій, міжнародних і національних нормативних документів свідчать, з одного боку, про складність і багатовимірність процесів публічного управління в умовах цифрової трансформації, а також про численні виклики й проблеми у цій сфері саме на рівні територіальних громад, з іншого – про значні теоретичні й практичні напрацювання, що можуть бути успішно адаптовані органами публічного управління до умов власної діяльності, зокрема, в умовах війни та повоєнного відновлення. Отже, наявним є протиріччя між нагальною потребою вдосконалення публічного управління у сфері цифрової трансформації територіальних громад в Україні в умовах правового режиму воєнного стану та в повоєнний період, формування, перегляду та реалізації відповідних політик і громадських ініціатив, і недостатністю концептуального та методичного забезпечення цих процесів.

Перелік посилань:

1.Бородін Є., Піскоха Н., Демошенко Г. Проблеми і переваги цифровізації місцевого самоврядування. Аспекти публічного управління. 2021. Т. 9. № 4. С. 95–103. DOI: <https://doi.org/10.15421/152141>.

2.UN global e-government survey 2022: The Future of Digital Government. Department of Economic and Social Affairs. United Nations : N.Y., 2022. 311 p. URL: <http://surl.li/pqdzxc>.

3.Маматова Т., Борисенко Ю. Цифрове врядування: сучасні світові тренди та особливості розвитку в Україні. Публічне управління та місцеве самоврядування. 2024. № 2. С. 46–53. DOI: <https://doi.org/10.32782/2414-4436/2024-2-6>.

4.Бачення цифрової трансформації громад. Цифрова громада : веб-сайт. URL: <https://hromada.gov.ua/database/transformation>.

5.Matveieva O., Mamatova T., Borodin Y., Gustafsson M. S., Wihlborg E., Kvitka S. Digital Government in Conditions of War: Governance Challenges and Revitalized Collaboration between Local Authorities and Civil Society in Provision of Public Services in Ukraine. Proceedings of the 57th Hawaii International Conference on System Sciences (HICSS-57). 2024. P. 2003_2011. URL: <https://hdl.handle.net/10125/106628>.

6.Квітка С., Новіченко Н., Гусаревич Н., Піскоха Н., Бардах О., Демошенко Г. Перспективні напрямки цифрової трансформації публічного управління. Аспекти публічного управління. 2020. Т. 8. № 4. С. 129–146. URL: <https://doi.org/10.15421/152087>.

7.Квітка С. Цифрові трансформації як сучасний тренд періодичного циклу розвитку суспільства. Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України. 2020. Спецвипуск. С. 131–134. DOI: <http://doi.org/10.36.030/2664-3618-2020-si-131-134>.

8.Корчак Н., Рачинський А., Ларіна Н. Цифрова трансформація та електронне врядування: наукові підходи дослідження в сфері публічного управління та адміністрування. Аспекти публічного управління. 2023. Т. 11. № 3. С. 43–49. DOI: <https://doi.org/10.15421/152334>.

9.Цифрове врядування : монографія / О. В. Карпенко, Ж. З. Денисюк, В. В. Наместнік [та ін.] ; за ред. О. В. Карпенка. Київ : ІДЕЯ ПРИНТ, 2020. 336 с.

10.Чукут С., Карпенко Є. Організація надання електронних послуг в Україні в умовах війни. Публічне управління та регіональний розвиток. 2023. Вип. 20. С. 589–613. DOI: <https://doi.org/10.34132/pard2023.20.14>.

УДК 352(477):343.195-043.5

**УДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ
ІЗ СУДАМИ ТА ОРГАНАМИ СИСТЕМИ ПРАВОСУДДЯ У ПРОЦЕСІ
СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ПРИСЯЖНИХ В УКРАЇНІ***Белова А.С., здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти**Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро*

Існує три надважливі чинники, які забезпечують сталий розвиток громад та територій, формують привабливий інвестиційний клімат та підвищують їх конкурентоздатність. Перший – це, беззаперечно, стабільні та прогнозовані макроекономічні показники країни. Другий – розвинута регіональна інфраструктура. Третій – забезпечення дії принципу верховенства права. Саме останній чинник, як основний показник демократичної правової держави, знаходить своє відображення в ефективності функціонування судової влади України та спрямований на охорону прав і основоположних свобод людини і громадянина, забезпечення законності та правопорядку. Особливого значення утвердженню верховенства права надає Угода про асоціацію з ЄС [1].

Конституцією України визначено, що народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через присяжних. Суддя, здійснюючи правосуддя, є незалежним та керується верховенством права. Судочинство провадиться суддею одноособово, колегією суддів чи судом присяжних (статті 124, 129 Конституції України) [2].

Правовий статус присяжного закріплений у статті 63 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 №1402-VIII [3], відповідно до якої присяжним є особа, яка у випадках, визначених процесуальним законом, та за її згодою вирішує справи у складі суду разом із суддею або залучається до здійснення правосуддя.

За приписами статті 64 вище зазначеного Закону України [3] для затвердження списку присяжних територіальне управління Державної судової адміністрації України звертається з поданням до відповідних місцевих рад, які формують і затверджують у кількості, зазначеній у поданні, список громадян, які постійно проживають на територіях, на які поширюється юрисдикція відповідного окружного суду, відповідають вимогам

статті 65 цього Закону і дали згоду бути присяжними. У разі неприйняття місцевою радою (місцевими радами) протягом двох місяців з моменту отримання подання рішення про затвердження списку присяжних територіальне управління Державної судової адміністрації України звертається з поданням щодо затвердження списку присяжних до відповідної обласної ради. Список присяжних затверджується на три роки і переглядається в разі необхідності для заміни осіб, які вибули зі списку, за поданням територіального управління Державної судової адміністрації України.

Системний аналіз чинного законодавства України дозволяє зробити висновок, що формування і затвердження списку присяжних за своєю суттю та природою є процесом залучення представників народу до здійснення судочинства і органи місцевого самоврядування в цьому процесі виступають єдиним повноваженим суб'єктом. Це покладає на місцеві ради високу відповідальність та зумовлює їх взаємодію із судами та органами системи правосуддя у напрямку сприяння організаційному забезпеченню діяльності суду, формування довіри та поваги до суду в суспільстві, становлення авторитетного та справедливого суду.

Проте, беручи до уваги добровільний характер інституту присяжних, перед органами місцевого самоврядування та судами постійно постають чималі труднощі, які на сьогодні викликають особливе занепокоєння. Так, зокрема, –

1) Через негативне ставлення до судів громадяни не поспішають виявляти бажання бути присяжними. Громадяни недостатньо знають про реальний стан справ у правосудді, діяльність конкретного суду, його проблеми. Відсутність бажання у громадян також може бути обумовлена неприйнятним ставленням роботодавця до виникнення додаткових обов'язків у суді, особливо у випадках, коли підприємство належить до приватного сектору економіки.

2) Особи, які виявляють бажання бути присяжними, досить часто, не розуміють своїх прав та обов'язків згідно із Законом України «Про судоустрій і статус суддів» [3]. Як наслідок, суди стикаються з проблемою забезпечення участі присяжних у розгляді конкретних судових справ, що впливає на оперативність та якість правосуддя.

3) Досить часто мотивацією осіб, які виявляють бажання бути присяжними, є виключно отримання матеріальної вигоди (присяжному за час виконання ним обов'язків у суді виплачується винагорода, розрахована, виходячи з посадового окладу судді з урахуванням фактично відпрацьованого часу) і якщо її сумарний місячний розмір не

задовольняє очікування, такі особи ініціюють питання щодо дострокового увільнення від виконання обов'язків присяжного, вишукуючи для цього різні правові та неправові підстави.

4) Низький рівень правової обізнаності та правосвідомості осіб, які виявляють бажання бути присяжними, призводить до заперечення ними власної відповідальності за невиконання покладених державою обов'язків, а в окремих випадках стають навіть причиною порушення вимог діючого законодавства України, як то щодо фінансового контролю (наприклад, свідченням того є судові рішення у справах про адміністративні правопорушення №№398/3995/21, 682/1702/21, 4816/1052/24, 127/17055/24, 711/6711/24 та інші) [4].

Таким чином, враховуючи наведені обставини, слід зазначити, що співпраця органів місцевого самоврядування із судами та органами системи правосуддя у процесі становлення інституту присяжних в Україні потребує свого вдосконалення. На нашу думку, має бути активізована інформаційно-роз'яснювальна робота серед жителів територіальних громад, спрямована на поширення достовірної інформації про судову систему України, її історію та сучасний стан, показники роботи, інститут присяжних в Україні тощо. Така робота може бути активізована та проводитись на постійній основі шляхом розміщення відповідних матеріалів на офіційних вебсайтах органів місцевого самоврядування, а також у форматі проведення спільних комунікаційних заходів.

Перелік посилань:

1. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16 верес. 2014 р. №1678-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18#n2>;
2. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 чер. 1996 р. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>;
3. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02 черв. 2016 р. №1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1402-19>;
4. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua>.

УДК 351/354 (477)

**АСПЕКТИ СПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД
У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ СТІЙКОСТІ***Борисенко Ю. В., к. держ. упр.**Комунальний позашкільний навчальний заклад «Палац творчості дітей та юнацтва» Павлоградської міської ради, м. Павлоград**Борисенко В. Ю., здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти**Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро*

Питання забезпечення національної стійкості в останні роки набуло значної актуальності. Указом Президента України від 20 серпня 2021 року «Про запровадження національної системи стійкості» визначено, що «національна система стійкості – комплекс цілеспрямованих дій, методів та механізмів взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, інститутів громадянського суспільства, які гарантують збереження безпеки і безперервності функціонування основних сфер життєдіяльності суспільства і держави до, під час і після настання кризової ситуації» [1].

На основі базових положень Аналітичної записки Центру безпекових досліджень Національного інституту стратегічних досліджень «Проблема термінологічної невизначеності у сфері розбудови національної стійкості» [2] у монографії «Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища» О. Резнікова пропонує визначення національної стійкості, сформульоване: «здатність держави та суспільства ефективно протистояти загрозам будь-якого походження та характеру, адаптуватись до змін безпекового середовища, підтримувати стале функціонування, у т. ч. під час криз, швидко відновлюватись після криз до оптимального за визначених умов рівня рівноваги» [3, с. 298], що корелює із визначенням терміну, що поданий у Концепції забезпечення національної системи стійкості: «здатність держави і суспільства ефективно протистояти загрозам будь-якого походження і характеру, адаптуватись до змін безпекового середовища, підтримувати стале функціонування, швидко відновлюватись до бажаної рівноваги після кризових ситуацій» [1].

До суб'єктів забезпечення національної стійкості належать «органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації, громадські об'єднання, які є ініціаторами або учасниками процесів забезпечення національної стійкості» [1], які мають розвивати власну організаційну стійкість організаційна стійкість, яка розуміється як здатність «ідентифікувати, готуватися, реагувати на загрози, адаптуватися до змін безпекового середовища, підтримувати стале функціонування до, під час і після настання кризової ситуації задля збереження функціонування і подальшого розвитку» [1].

Серед ключових аспектів спроможності територій і громад забезпечувати стійкість, визначають: реалізацію моделей проактивного адаптивного публічного управління на основі розбудови взаємодії та широкого залучення заінтересованих сторін; підсилення згуртованості територіальних громад навколо вирішення проблем безпеки та стійкості (резильєнтності); розбудову спільної спроможності у сфері безпеки та стійкості у межах співробітництва територіальних громад; формування належного рівня готовності та реагування на гібридні загрози й кризи; розвиток складових надійності функціонування органів публічного управління на регіональному та місцевому рівнях в умовах криз та шоків, зокрема у сфері надання публічних послуг; формування на регіональному та місцевому рівнях систем комплексної контрольної діяльності, зокрема громадського контролю за використанням ресурсів на (адаптовано В. Борисенком за матеріалами [3, с. 160]).

Серед сучасних досліджень стійкості (резильєнтності) громад в Україні окремо треба відзначити дослідження Київської школи економіки [5], автори якої, досліджуючи феномен стійкості вітчизняних громад під час повномасштабного вторгнення РФ, визначають важливість розвитку економічної спроможності громад (зокрема, їхньої здатності генерувати власні доходи), соціальних мереж та участі громадян у процесах врядування для посилення стійкості територіальної громади, зокрема сільської, до інституційних шоків в умовах сучасної війни. Також вважаємо актуальним висновок колективу дослідників щодо важливості подальшого вивчення факторів, що зумовлюють стійкість українських громад до інших типів шоків, окрім інституційної стабільності, таких як приплив внутрішньо переміщених осіб в тиллові громади, безупинні загрози для руйнувань критичної інфраструктури та інформаційні шоки. Також перспективними є дослідження характеру взаємозв'язків та взаємозалежностей між складовими стійкості

(резильєнтності): готовністю (preparedness), стійкістю (robustness) та адаптацією (adaptation) територіальних громад.

Перелік посилань:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 року «Про запровадження національної системи стійкості»: Указ Президента України від 27.09.2021 р. № 479/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4792021-40181> (дата звернення: 31.10.2024).

2. *Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних загроз*: національна доповідь / ред. кол. С. І. Пирожков, О. М. Майборода, Н. В. Хамітов, Є. І. Головаха, С. С. Дембіцький, В. А. Смолій, О. В. Скрипнюк, С. В. Стоєцький / Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. Київ, 2022. 552 с.

3. Резнікова О. О. *Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища*: монографія. Київ: НІСД, 2022. 456 с. DOI: <https://doi.org/10.53679/NISS-book.2022.01>

4. Резнікова О. О., Войтовський К. Є. *Проблема термінологічної невизначеності у сфері розбудови національної стійкості*: аналітична записка. Центр безпекових досліджень Національного інституту стратегічних досліджень. 2021. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-01/az-7-gloss-060121_5.pdf.

5. Rabinovych M., Brik T., Darkovich A., Savisko M., Hatsko V., Tytiuk S., Piddubnyi I. Explaining Ukraine's resilience to Russia's invasion: The role of local governance. *Governance*. 2023. Vol. 37, Iss. 4, P. 1121-1140. <https://doi.org/10.1111/gove.12827>.

УДК 338.24:631.11

**ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ МЕХАНІЗМУ ВІДНОВЛЕННЯ
МІСЦЕВОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ НЕКРИТИЧНОГО ЗНАЧЕННЯ***Бородіна О. А., к. держ. упр., старший науковий співробітник**Інститут економіко-правових досліджень ім. В.К. Мамутова НАНУ, м. Київ*

Аналіз статистичних даних демонструє колосальний масштаб втрат та сотні тисяч зруйнованих місцевих інфраструктурних об'єктів внаслідок бойових дій. Максимально постраждалими у соціально-економічній інфраструктурі некритичного характеру є житлово-комунальний сектор, промислові об'єкти, торгова та транспортна інфраструктура, сільське господарство[1]. Відповідальність за повоєнне відновлення буде розподілятися поміж значної кількості стейкхолдерів, у залежності від функціонального спрямування їх діяльності. Так, відновлення критичної інфраструктури – орбіта діяльності державних інституцій, а місцевої інфраструктури некритичного значення – сфера потенційної синергетичної співпраці органів місцевого самоврядування, приватних структур, наукових організацій тощо.

Для оцінки впливу соціально-економічної інфраструктури на місцевий економічний розвиток використовується різноманітний інструментарій, але відсутнім у методиках є орієнтація на встановлення певних залежностей розвитку системи. Це обумовлено економічною дестабілізацією, значною диференціацією у розвитку та перспективах відновлення у регіонах та громадах. Така ситуація визначає необхідність обґрунтування комплексу показників для оцінки впливу відновлення соціально-економічної інфраструктури на місцевий економічний розвиток у контексті воєнно-повоєнної економіки [2].

Економіко-правовий механізм (гайд) відновлення соціально-економічної інфраструктури має бути комплексом заходів та засобів, які визначають чітку послідовність кроків по відновленню, що включають оцінку стану регіонального/місцевого соціально-економічного розвитку, планування та фінансування заходів з реконструктивного розвитку, моніторингу та контролю. В умовах воєнно-повоєнного відновлення, поглиблення регіональної диференціації доцільним вважається також:

- розробка регуляторної рамки (регуляторного фреймворку), яка забезпечить кореляцію заходів з відновлення економіки до стандартів безпеки,
- кореляція комплексу показників, що діагностують стан розвитку соціально-економічної інфраструктури, з регіональною/місцевою специфікою громади, у якій вони застосовуються,
- при проведенні робіт з відновлення інфраструктурних об'єктів, у постійному режимі проведення оцінки проміжних результатів. Часові проміжки, в кінці яких проводитиметься оцінювання, повинні корелювати з етапами алгоритму відновлення інфраструктури,
- постійна взаємодія та співпраця із стейкхолдерами – власниками інфраструктури, експерти, громадськість і т.ін.

Окрім того, для продовження реформ децентралізації, гармонізації нормативної бази, вважаємо за доцільне наступні правові ініціативи:

1. Для забезпечення ефективної дії механізму диверсифікації розвитку регіонів з релокованими підприємствами, інвестиційної привабливості економіки прийняти законопроект № 3665 від 16.06.2020 щодо запровадження податку на виведений капітал,

2. Внести зміни у Постанову КМУ від 09.06.2021 №590 щодо упорядкування видатків місцевих бюджетів, передбачивши обов'язковість безпекових пріоритетів, з одночасним принципом використання коштів від надходжень ПДФО, які формують тимчасовий профіцит місцевих бюджетів, на непрофільні видатки. Стимулювати при цьому інвестиції у місцеву енергетичну інфраструктуру, соціальні проекти.

3. Розглянути можливість для Уряду унормувати законодавчо примусову конвертацію частини ПДФО у профіцитних на даний час місцевих бюджетах (профіцит у бюджетах громад є наслідком сплати ПДФО військовослужбовцями) в облігації внутрішньої державної позики та погасити її після закінчення війни. Це вирішило б питання: збільшення наявної матеріальної бази на оборонні видатки; вимоги на місцях переглянути місцеві видатки не на нагальні потреби; створення інвестиційного потенціалу (заощадження) для місцевих бюджетів в майбутньому [3].

Не останню роль також може відігравати міжнародний досвід. Використання досвіду повоєнного економічного відновлення зарубіжних країн пришвидшить процес відбудови національної економіки, зробить релевантним для подолання наслідків війни [4]. Прикладами таких реновацій національних економік можуть слугувати: Німеччина,

Японія, Італія, Франція, Фінляндія, Польща, Великобританія (після Другої світової війни), Південна Корея (після Корейської війни 1950-1953 р.р.), Хорватія (війна за незалежність 1991-1995 р.р.), Ірак (війна 2003-2011 р.р.), країни Балтії (радянська окупація 1939-1991 р.р.) тощо.

Позитивні наслідки вивчення досвіду вищенаведених країн щодо посткризових процесів відновлення економіки пришвидшать процес відбудови соціально-економічної інфраструктури, стимулюють необхідний для відновлення ресурсний потенціал, покращать якість розробки локальних методик місцевого розвитку.

Перелік посилань:

1. Руйнування в цифрах: скільки Росія знищила об'єктів та скільки виділили на відбудову. *Liga.net*. 2024.07.31. URL: <https://www.liga.net/ua/infographic-of-the-day/articles/ruinuvannia-v-tsyfrakh-skilky-rosiia-znyshchyla-obiektiv-ta-skilky-vydilyly-na-vidbudovu> (дата звернення 04.10.2024)

2. Заблодська І. В., Ахромкін Є. М., Ляшенко П. А., Бурбело С. О. Компаративний аналіз показників спроможності громад Донецької і Луганської областей з урахуванням довоєнних та повоєнних реалій. *Часопис економічних реформ*. 2023. № 3 (51). С. 61–70. DOI: <https://doi.org/10.32620/cher.2023.3.08>

3. Бородіна О.А. Польський досвід подолання кризових викликів: можливості використання для України / О.А. Бородіна // Від кризи до зростання: уроки ЄС для промислового відновлення України: колективна монографія / за ред. д.е.н. проф. В.А. Омеляненка. НАН України, Ін-т ек-кі промисловості. Київ, 2024, с.119-138.

4. Бородіна О.А. Розвиток інституту старост в українських та польських громадах і його вплив на місцевий соціально-економічний розвиток. *Integration of Education, Science and Business in Modern Environment: Summer Debates*: матеріали VI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 1-2 серпня 2024. Дніпро: ФОП Марениченко В.В., 2024. С. 79-81.

УДК 351/354

**МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ ОСВІТИ В ГРОМАДАХ В УМОВАХ ВІЙНИ:
МЕХАНІЗМИ, ТЕХНОЛОГІЇ, РЕЗУЛЬТАТИ***Ведькало В. А., здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти**Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро*

Сучасний розвиток територіальних громад в Україні є надзвичайно ускладненим, адже вже понад 10 років наша держава обороняється від російського ворога. Довготривала війна завжди приносить значні збитки як для держави в цілому в контексті її сталого розвитку, так і для окремого громадянина, адже в період війни значно обмежується коло його соціальних прав. Так за роки довготривалої збройної агресії в соціально-гуманітарній сфері України не тільки сформувались, а вже й навіть набули сталості окремі негативні тенденції, подолання яких є надзвичайно складним завданням для сфери публічного управління та адміністрування на всіх рівнях його організації.

До кола таких тенденцій, що негативно вражають галузі соціально-гуманітарної сфери, попадає й галузь освіти. Про це неодноразово наголошували й самі освітяни, і управлінці та батьківська спільнота, адже ще упродовж мирного існування та розвитку незалежної України система освіти потребувала невідкладних галузевих трансформацій, у тому числі й трансформацій управлінської ланки. Період довготривалої ковід-пандемії, а тим більш в умовах війни негативні тенденції в системі освіти ще більш поглибились через появу нових зовнішніх (руйнація закладів освіти по всій Україні, а більш у прифронтових зонах та на тимчасово окупованих територіях) та внутрішніх чинників (еміграція науково-педагогічних кадрів та набувачів освітніх послуг до країн зарубіжжя; тривалий період навчання у дистанційному форматі тощо). Все це разом, безумовно, впливає на якість освіти, яка дедалі, за свідченням представників профільного міністерства знижується. Міністр освіти О. Лісовий неодноразово вказував на значні освітні втрати внаслідок пандемії та війни. Тож для подолання проблем в освітній галузі потрібно застосовувати ефективні інструменти публічного управління, які б сприяли підвищенню якості освіти та зменшенню освітніх втрат української держави в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови держави. Одним із таких інструментів є

моніторинг. Моніторинг можна розглядати не лише як інструмент управління якістю освіти, а й з позицій публічноуправлінської діяльності як сучасну, ефективну інформаційну систему та процедуру для збору даних про об'єкти, які надають освітні послуги на всіх рівнях управління. Результати моніторингових досліджень є основою для формування експертних висновків та подальшого прийняття управлінських рішень та розробки стратегій розвитку галузі вітчизняної освіти і науки.

Зазначимо, що існуючі види моніторингу у сфері освіти можна класифікувати: *за призначенням* (інформаційний або управлінський); *за методами, що використовуються* (педагогічний, соціологічний, психологічний, медичний, економічний, демографічний); *за рівнем представництва освітньої системи* (шкільний, муніципальний, регіональний, національний, міжнародний); *за об'єктом, який підлягає моніторингу та оцінюванню* (зовнішній чи внутрішній/самооцінка). Для досягнення завдань моніторингу потрібна розробка науково-практичних інструментів, тож на нашу думку найбільш сприятливими методами для цього є опитування, експертні оцінки, спостереження та аналіз документації. Так, у 2020 році МОН України через Державну службу якості освіти України вперше за період незалежності запровадило моніторинг якості освіти на рівні громад за такими напрямками дослідження: 1) діяльність місцевих органів управління в реалізації державної політики у сфері освіти щодо делегованих повноважень, а саме в контексті забезпечення якості освіти; 2) права та обов'язки засновників закладів освіти/уповноважених ними органів.

Моніторинг проводила Державна служба якості освіти України на принципах прозорості, доступності та публічності. До кінця 2024 року планується охопити моніторингом майже 137 об'єктів управління – місцевих органів управління освітою територіальних громад. Перші результати моніторингу показали, що у найскладніші роки війни органами місцевого самоврядування в межах своїх повноважень було значною мірою забезпечено реалізацію державної політики щодо доступності дошкільної освіти, загальної середньої освіти та позашкільної освіти.

УДК 3.351: 316.3

**РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У КОНТЕКСТІ
СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД***Гайдученко С. О., д.держ.упр., проф.**Верем'єва А. О., здобувачка вищої освіти**Харківський національний університет міського господарства**імені О.М. Бекетова, м. Харків*

Наша країна зазнала трансформації громадянського суспільства, особливо у часи Революції Гідності. Відбувається вона і сьогодні у часи протистояння російській навалі. Необхідно підкреслити, що сьогодні відбувається постійна співпраця між державою та її громадянами. Вона базується на взаємній повазі та правових засадах. Дуже міцним у сучасних умовах є волонтерський рух держави.

Громадянське суспільство – це певна сукупність формальних і неформальних інститутів, яка об'єднує індивіда з державою. Воно представляє інтереси громадян, покращує переговорні позиції, наприклад, між державними органами та бізнесом.

Головними умовами громадянського суспільства є: наявність правової основи, наявність опозиції, різних політичних партій і рухів, розвинута ініціативність, небайдужість, відповідальність громадян. Громадянське суспільство є відкритою системою, воно включає соціальні мережі, недержавні об'єднання, громадські організації. Соціальні мережі ґрунтуються на певних спільних рисах, які об'єднують громадян. Найчастіше вони спрямовані на вирішення спільних проблем, які є актуальними для громадськості. Громадські, неурядові організації, зазвичай, мають більш чітку спрямованість, «її учасники об'єднуються з метою розв'язання суспільних потреб, які було б важко вирішити окремо» [4]. Громадські організації досягають суттєвого впливу на певні процеси прийняття рішень. Саме інститути громадянського суспільства забезпечують зв'язок між бізнесом і державою. Вони сприяють пом'якшенню впливу радикальних реформ. Отже, часто інституції громадянського суспільства користуються більшою підтримкою і довірою, ніж державні органи.

Хоча у чинному законодавстві досить часто зустрічається поняття «інститут

громадянського суспільства», але його визначення не було знайдено у нормативно-правовій базі. Незважаючи на його часте використання, у чинному законодавстві відсутнє чітке пояснення терміну «інститут громадянського суспільства». Інститут громадянського суспільства формується на договірних відносинах та горизонтальних зв'язках, йому характерна самоврядування, самоорганізація та самозабезпеченість.

Суб'єктами громадянського суспільства є фізичні особи або їх об'єднання, опозиційні політичні партії та рухи, незалежні засоби масової інформації, громадські об'єднання, церкви, окремі індивіди [2]. Існують різні класифікації інститутів громадянського суспільства. Вони можуть ґрунтуватися на відмінностях у статусах суб'єктів. Саме через статус можна ідентифікувати різні типи суб'єктів, наприклад, це громадян України, іноземних громадян, посадова особа, громадське об'єднання або організація. Різні інститути громадянського суспільства захищають та відстоюють різні інтереси, але все ж таки дуже важливим у цьому аспекті є встановлення діалогу між державою та суспільством. Політичні партії, наприклад, коли отримують владу відриваються від інститутів громадянського суспільства і стають частиною влади. А взаємодія є дуже важливою складовою. На неї впливають групи інтересів, групи тиску, і знову ж таки, політичні партії. Важливою функцією партій є представництво суспільних інтересів, розробка програм суспільного розвитку, а також просування власної еліти на виборах [1]. Групи інтересів також виконують важливу роль, вони є посередниками у взаємодії суспільства і держави. Дані організації можуть об'єднувати громадян на базі спільних потреб та інтересів у різних сферах. Вони, на відміну від партій, не прагнуть адміністративної або політичної влади. Групи тиску також відіграють унікальну роль. Вони проявляють активну позицію та вдаються до різних заходів для їх виконання. Дані групи впливають на політичні рішення. Вони не мають регулярної взаємодії з владою, але часто спираються на непрямий вплив. Мережеві видання, електронні засоби масової інформації, радіо також є інститутами громадянського суспільства. Сьогодні вони є вкрай актуальними, адже формують думку громадян. Науковці вважають, що найкраще взаємодія між владою та суспільством реалізується через неприбуткові організації. Саме некомерційні організації більш ефективно здійснюють захист громадських інтересів. Вони можуть навіть дублювати деякі функції державних структур або органів місцевого самоврядування. Це дуже важлива складова взаємодії суспільства з державою. Але необхідно сказати, що сьогодні у нашій державі тільки вибудовується цей механізм

взаємодії.

Інститути громадянського суспільства часто асоціюють з «громадськістю». Але, на думку дослідників, громадськість є більш широким терміном. Громадськість – це організовані фізичні та приватні юридичні особи, які беруть участь у створенні та погодженні правових норм з органами державної влади. Вони сліdkують і за впровадженням цих норм [3].

Таким чином, залучення громадян має велике значення для публічного управління у нашій державі. Воно сприяє розвитку громадських організацій, які впливають на прийняття необхідних для суспільства управлінських рішень. Також це сприяє відновленню довіри до держави, прозорості діяльності органів державної влади. Необхідно пам'ятати, що громадяни повинні активніше залучатися до громадських справ та брати участь у політичних процесах, адже державні службовці та політичні лідери часто не можуть самостійно впливати на управлінський процес. Необхідно, щоб громадяни виявляли більше інтересу, активізувалися, брали участь у дискусіях щодо державних рішень та діяльності.

Перелік посилань:

1. Гонюкова Л. Політичні партії як інститут державної політики та управління: теоретико-методологічний аналіз : монографія. Київ: НАДУ, 2009. 392 с.

2. Карась А. Ф. Філософія громадянського суспільства в класичних теоріях і неокласичних інтерпретаціях: монографія. Київ; Львів: ВЦ ЛНУ, 2003. 520 с.

3. Нестерович В. Ф. Вплив громадськості на прийняття нормативно-правових актів: проблеми конституційної теорії та практики: монографія. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2014. 736 с.

4. Розвиток громадянського суспільства в Україні: аналіт. доп. / В. М. Яблонський, П. Ф. Вознюк, Д. М. Горелов та ін ; за ред. О. А. Корнієвського, М. М. Розумного. Київ: НІСД, 2015. 151 с.

УДК 352(477):316.46«364/366»

**РОЗВИТОК ЛІДЕРСТВА В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ
УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД****Гончарук Н.Т.**, д. держ. упр., проф., Заслужений діяч науки і техніки України*Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро.*

Лідерство в органах місцевого самоврядування в умовах воєнного стану та повоєнний період є одним із ключових чинників, від яких залежить ефективність місцевого самоврядування, сталий розвиток громад і територій.

Під час воєнного стану перед органами місцевого самоврядування стоїть завдання консолідувати всі ресурси та можливості для забезпечення національної безпеки та оборони територіальної громади й держави, одночасно вимагаючи розв'язання цілої низки надзвичайно складних і болючих соціальних та кадрових питань (біженці, ВПО, релокація бізнесу та зниження його інвестиційної активності, загострення соціальних і демографічних проблем, інфляція, посилення бідності та зменшення кількості представників середнього класу, проблеми кадрового забезпечення, відсутність коштів у місцевому бюджеті для вирішення питань місцевого значення тощо). Це вимагає подальшого здійснення процесів децентралізації, перерозподілу коштів на користь територіальних громад та регіонів, залучення іноземних інвестицій, донорської допомоги, прийняття нестандартних управлінських рішень та впровадження гнучких управлінських практик, а також вимагає від керівників у сфері місцевого самоврядування особливих навичок та вмінь.

У таких умовах лідерство стає ключовим чинником успішного керівництва, забезпечення стабільності та ефективної роботи органів місцевого самоврядування. У Декларації Конгресу місцевих і регіональних влад Європи 6 (2023) «Роковини війни Росії проти України», що відбувся у Страсбурзі 21-23 березня 2023 року, зазначається, що Конгрес «висловлює глибоке захоплення надзвичайною мужністю українців, які невпинно захищають свою державу проти держави-агресора від поля бою до тилу. Українські селища, міста та області, їх обрані керівники та інші представники місцевої та регіональної влади діють як справжня «друга армія» і доводять свою неабияку стійкість

перед обличчям трагедії війни; віддає належне ключовій ролі, яку місцеві та регіональні органи влади в Україні відіграють у подоланні катастрофічних гуманітарних наслідків, з якими стикаються їхні громадяни, а також у згуртованості та підтримці, яку вони проявлять одне до одного» [1].

Слід зазначити, що це стало можливим дякуючи позитивному впливу на сучасне функціонування місцевого самоврядування проведених раніше децентралізаційних процесів, які забезпечили розширення повноважень і відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування, надали громадам можливість самостійно вирішувати свої проблеми і контролювати якість наданих публічних послуг [2].

Лідерство визнається як потужний фактор вдосконалення управлінської спроможності, ефективності та результативності діяльності органів влади, як те, чому навчають, принцип, який сповідують, і компетенція, яку розвивають і оцінюють. Розвиток лідерства в органах місцевого самоврядування в сучасних умовах набуває особливого значення, адже саме від ефективного лідера залежить успішна та злагоджена робота цілої команди, її здатність досягати будь-яких цілей. Саме тому Україна потребує сьогодні, як ніколи, в органах місцевого самоврядування висококваліфікованих управлінців, керівників-лідерів, здатних мобільно реагувати на сучасні виклики, приймати нестандартні управлінські рішення, бути готовими до змін і впровадження інновацій, завершення в повоєнний період процесів децентралізації, рухатись вперед і забезпечувати умови для поліпшення життя громадян.

В даний час в органах місцевого самоврядування повинні працювати керівники з якостями лідера, здатні об'єднувати людей навколо себе, вести за собою та здійснювати ефективну комунікацію і взаємодію з органами виконавчої влади та громадськістю. Потрібне організаційне (формальне) лідерство, оскільки саме поєднання лідерства і керівництва в одній особі сприятиме ефективному функціонуванню кожного органу місцевого самоврядування та подальшому розвитку територіальних громад.

У світлі сучасних викликів, що стоять перед службою в органах місцевого самоврядування в умовах війни та повоєнний період, надзвичайно важливим стає розвиток лідерських компетенцій керівників, зокрема таких як здатність до стратегічного мислення, ухвалення рішень у складних умовах, здатність до емпатії та мобілізації зусиль співробітників [3, с. 47], ведення переговорів, відкритість до нових ідей, доброчесність, інноваційність, орієнтація на результат.

Отже, подальший розвиток лідерства в органах місцевого самоврядування в умовах війни та повоєнний період є ключовим завданням, реалізація якого сприятиме ефективному функціонуванню органів місцевого самоврядування, вирішенню питань місцевого значення, сталому розвитку громад та територій.

Перелік посилань:

1. Декларація Конгресу місцевих і регіональних влад Європи 6 (2023) «Роковини війни Росії проти України» (44 сесія, Страсбург, 21-23 березня 2023 року). Council of Europe Office in Ukraine. URL: <https://rm.coe.int/declaration-6-the-anniversary-of-russia-s-war-against-ukraine-ukr/1680aaab0d>
2. Миколюк А.В. Публічне управління в умовах військового стану: питання ефективності. Публічне управління і адміністрування в Україні. 2022. Випуск 29. С. 45-48. URL: <https://pag-journal.iei.od.ua/archives/2022/29-2022/8.pdf>
3. Шкурат І.В., Потапов О.Є. Лідерство в умовах війни: виклики та розвиток компетенцій у публічній службі. Два роки війни: наслідки та перспективи: тези доповідей учасників Всеукраїнської онлайн конференції (м. Київ, 15 травня 2024 р.). [Електронне наукове видання]. За заг. ред. Алюшиної Н., Панчишина Р. Київ: БФ «Науковці та освітяни для ЗСУ», 2024. С.46-49.

УДК 353:005.336.4:005.591.3

РОЗБУДОВА БЕЗПЕЧНОГО ПРОСТОРУ ГРОМАДИ

*Горбульов Д. В. здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро*

Безпека – це основа розвитку будь-якої громади. Вона забезпечує людям можливість вільно жити, працювати та розвиватися. Розбудова безпечного простору є складним процесом, який включає не лише фізичні аспекти захисту, але й соціальну взаємодію, психологічний комфорт і розвиток довіри між членами громади.

Безпечний простір – це місце, де люди можуть почуватися захищеними фізично і психологічно. Це середовище, в якому люди мають доступ до всіх необхідних ресурсів і можуть вільно висловлювати свої думки без страху перед агресією чи дискримінацією. У цьому сенсі безпека – це не тільки питання правоохоронних органів, а й забезпечення прав людини, соціальної справедливості та рівності можливостей [1].

Громада грає ключову роль у забезпеченні власної безпеки. Місцеві жителі краще розуміють свої потреби та проблеми, тому саме вони можуть ініціювати необхідні зміни. Співпраця між місцевими органами влади, поліцією та громадськими організаціями є важливим чинником у створенні безпечного середовища.

Громадські ініціативи, такі як сусідські патрулі, навчальні програми з безпеки для дітей і дорослих, сприяють підвищенню рівня обізнаності й взаємної допомоги. Важливо також розвивати культуру відповідальності, коли кожен член громади відчуває свою причетність до забезпечення порядку і захисту спільних інтересів.

Соціальна безпека є важливою складовою безпечного простору. Це питання довіри, солідарності та взаємодії між людьми. Важливо, щоб у громаді було місце для різних соціальних груп, включно з тими, хто може бути вразливим або стикається з дискримінацією.

Наприклад, інклюзивність та повага до прав меншин – це основи здорового суспільства. Громади, які прагнуть створити безпечний простір, повинні підтримувати рівність, усуваючи будь-які форми дискримінації та насильства.

Одним із важливих аспектів безпеки є психологічний комфорт. Це відчуття впевненості в тому, що тебе не засудять за твої погляди чи переконання, а також наявність

підтримки з боку спільноти. Психологічна безпека сприяє розвитку творчих ініціатив, комунікації та співпраці між людьми.

Для створення психологічного комфорту необхідно розвивати у громаді такі цінності, як терпимість, взаємоповага і підтримка. Діалоги між різними соціальними групами допомагають зменшити рівень конфліктності й покращити взаєморозуміння.

Фізична безпека також є важливою частиною створення безпечного простору. Місто чи село повинні мати добре розвинену інфраструктуру – освітлені вулиці, доступні громадські простори, безпечні дороги та місця для відпочинку. Створення систем відеоспостереження, патрулювання та інших технологічних заходів також є ефективним інструментом у підтримці безпеки.

Однак важливо пам'ятати, що фізичні заходи безпеки мають доповнюватися соціальними ініціативами. Ніякі камери чи замки не зможуть забезпечити стійку безпеку, якщо в громаді немає довіри та підтримки між її членами.

Розбудова безпечного простору громади – це комплексний процес, який вимагає залучення всіх членів суспільства. Він включає фізичну, соціальну та психологічну безпеку, а також розвиток інфраструктури і культури відповідальності. Головною метою цього процесу є створення такого середовища, де кожен зможе почуватися вільно, захищено і мати можливості для самореалізації [2].

Безпека громади – це не просто захист від зовнішніх загроз, але й розвиток атмосфери довіри, взаємоповаги і солідарності. Тільки через активну участь кожного члена громади можливо досягти справжньої безпеки.

Перелік посилань:

1. Крапивін Є. Концепція «Безпечна громада»: вже на часі. Центр Політико-правих реформ. 05.08.2023. <https://pravo.org.ua/blogs/kontseptsiya-bezpechna-gromada-vzhe-na-chasi/>

2. Презентація Концепції «Безпечна громада». <http://surl.li/zworzg>

УДК 352

РОЗПОДІЛ ПОВНОВАЖЕНЬ ЩОДО УПРАВЛІННЯ МАЙНОМ КОМУНАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Гуляк О. О., здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

*Харківський Національний Університет міського господарства
імені О.М. Бекетова, м. Харків*

Для вирішення органами місцевого самоврядування суспільних справ та проблем місцевих жителів їм необхідні відповідні матеріально-фінансові ресурси. Насамперед, майнова самостійність, що характеризується наявністю комунальної власності, до якої належить майно, передане безоплатно державою, іншими суб'єктами права власності, а також майнові права, створене, придбане майно органами місцевого самоврядування в порядку, встановленому законом [2].

У ст.142 Конституції України визначено, що матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад [4].

Серед законодавчих актів правове регулювання комунальною власністю, здійснює, насамперед, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», прийнятий Верховною Радою 21 травня 1997 року. Цей закон, з одного боку, відтворює положення Конституції, а з іншого - їх конкретизує та деталізує.

На жаль, питання комунальної власності в Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» відбиті вкрай непослідовно і суперечливо, що створює атмосферу незавершеності процесів виокремлення комунальної власності як самостійної форми публічної власності та породжує суперечливості в його трактуванні.

Відповідно до ст.1 вищезазначеного Закону України право комунальної власності - право територіальної громади володіти, доцільно, економно, ефективно користуватися і розпоряджатися на свій розсуд і в своїх інтересах майном, що належить їй, як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування.

П.1 ст.60 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» фактично визначено перелік об'єктів права комунальної власності. В той же час, відповідно до вищезазначеного закону, сьогодні на рівні областей та районів немає об'єктів комунальної власності області чи району, а є тільки об'єкти спільної власності територіальних громад – відповідно області чи району.

За Конституцією України (ст.143), первинними суб'єктами права комунальної власності є територіальні громади села, селища, міста, які безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування управляють майном, що є у комунальній власності.

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» ввів принцип пріоритету прав територіальних громад на об'єкти комунальної власності. Саме громада є суб'єктом відносин, які стосуються економічного та ефективного використання комунальної власності.

Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [1] звісно надав подальшого розвитку розв'язанню питань щодо управління комунальною власністю територіальних громад в аспекті змін в територіальному устрої України. Але в той же час не тільки не вирішив певні існуючі проблемні питання щодо розподілу повноважень при управлінні комунальною власністю, але додав і нові.

Сам термін «управління» ніде законодавчо не визначений, що створює проблеми як на теоретичному, так, особливо, і на практичному рівні щодо розпорядження майном, яке комунальною або спільною власністю територіальних громад.

Крім цього, ст. 15 Закону України «Про місцеві державні адміністрації» [3], перебачено, що у разі делегування місцевим державним адміністраціям районними чи обласними радами відповідних повноважень, в їх управлінні перебувають також об'єкти спільної власності територіальних громад. Такий стан справ, на мою думку, не в повній мірі відповідає проголошеним принципам децентралізації.

Так, до 2006 року більшістю обласних та районних рад було делеговано більшість їх повноважень щодо управління об'єктами спільної власності (а саме – майном) відповідним місцевим державним адміністраціям. Але після виборів депутатів до обласних та районних рад за пропорційною системою деякі ради відкликали ці повноваження, а деякі - делегували тільки частину повноважень з управління майном спільної власності.

Розподіл повноважень щодо управління майном комунальної власності на підставі закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» розподіляється між 3 суб'єктами управління – радами, їх головами та виконавчими органами.

До виключної компетенції сільських, селищних, міських рад відноситься 7 узагальнених повноважень; виконавчі органи сільських, селищних, міських рад здійснюють 4 узагальнені повноваження щодо управління комунальною власністю; сільський, селищний, міський голова в рамках своєї компетенції щодо управління комунальною власністю здійснюють 2 узагальнені повноваження.

Враховуючи вищезазначене, передусім, на законодавчому рівні, конкретизації потребує питання щодо кола суб'єктів права комунальної власності (власник, орган уповноважений управляти майном, балансоутримувач тощо). Для врегулювання питань підпорядкованості і управління об'єктами необхідно законодавчо ввести такий вид власності у межах комунальної, як спільна власність територіальних громад. Потребує юридичного визначення і термін «управління об'єктами права комунальної власності». І нарешті, для того щоб деталізувати усі процеси управління, необхідно прийняти низку нормативних актів, які, враховуючи положення Конституції України, мали б чітко окреслити та розмежувати повноваження органів, уповноважених управляти комунальною та спільною власністю територіальних громад.

Перелік посилань:

1. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>.
2. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#n1145>.
3. Закону України «Про місцеві державні адміністрації» [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>.
4. Конституція України [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

УДК 35.081(477)

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ФАКТОРІВ ЛОЯЛЬНОСТІ ПЕРСОНАЛУ З УРАХУВАННЯМ СПЕЦИФІКИ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ ТА ЇЇ СЕРВІСНОГО ХАРАКТЕРУ

Єфіменко А. А., здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро

Лояльність працівників є ключовим фактором успіху будь-якої організації. Не існує універсального визначення лояльності працівників, що ускладнює її вивчення та управління. Різні люди можуть по-різному трактувати це поняття, маючи власні уявлення про те, що робить працівника лояльним. Лояльність персоналу – це багатогранне поняття, яке описує позитивне ставлення працівників до своєї компанії, її керівництва, колег та цінностей. Лояльність забезпечує більшу продуктивність, креативність та мотивованість працівників, зменшення помилок та покращення обслуговування клієнтів, замовників та споживачів послуг.

Лояльний працівник не просто виконує свої обов'язки, але й емоційно пов'язаний з компанією, ототожнює себе з нею та готовий докладати зусиль для її процвітання. Успішне виховання лояльності позитивно впливає на операційну діяльність, рівень послуг та продуктивність. Лояльність відображає прихильність до організації, приналежність, і навіть певною мірою залежність працівника від компанії.

Лояльність включає когнітивний, емоційний [3; 4; 5; 7; 10] і поведінковий [8; 9] компоненти, та її виховання [12] важливе для забезпечення стабільності в компанії, підвищення якості обслуговування та задоволення працівників. Відсутність лояльності часто пов'язують із незадоволенням роботою або неадекватними умовами праці, що може призводити до відтоку кадрів.

Факторами та причинами, які визначають лояльне ставлення працівників до роботодавців є:

– емоційний зв'язок з організацією – працівники, які ототожнюють себе з цінностями, принципами та цілями організації, відчують більшу прихильність і приналежність до неї;

- задоволеність роботою – цікава та змістовна робота, яка відповідає компетентностям та мотиваційній сфері працівника;
- визнання та винагороди – справедлива система винагород і визнання досягнень працівників мотивує їх залишатися в організації;
- можливості кар’єрного росту – наявність чітких перспектив розвитку та просування по службі підвищує довіру до роботодавця і стимулює більш тривале перебування в організації;
- позитивні стосунки з керівниками – підтримувальні й позитивні відносини з керівниками створюють сприятливу атмосферу та підвищують рівень лояльності;
- комфортне робоче середовище – забезпечення безпечних і комфортних умов праці;
- престиж і репутація організації – належність до соціально відповідальної, престижної або успішної компанії підвищує мотивацію працівників до лояльної поведінки;
- організаційна справедливість – відчуття справедливого ставлення з боку роботодавця (у тому числі щодо розподілу ресурсів і винагород) стимулює лояльність працівників;
- перспектива вищої винагороди в майбутньому – очікування підвищення заробітної плати або покращення умов праці можуть підсилювати лояльне ставлення;
- корпоративна культура, орієнтована на людей – коли організація ставить на перший план інтереси працівників, це підвищує їхню прихильність і лояльність.

Ці фактори показують, що лояльність працівників залежить від дотримання в управлінні персоналом комплексного підходу, який враховує не лише матеріальні аспекти (винагороди), але й емоційні та соціальні чинники (визнання, престиж, комфортні умови праці).

Дослідження виявило, що у сфері публічної служби в Україні лояльність працівників залежить насамперед від кількох ключових факторів:

- задоволеність роботою (працівники повинні відчувати справедливість у винагородах та умовах праці, що безпосередньо впливає на їхню лояльність);
- кар’єрний ріст (можливості для розвитку мотивують залишатися в організації надовго);

– організаційна справедливість (справедливість як загальний принцип діяльності – важливий фактор, що формує довіру і прихильність до роботодавця);

– підтримка керівництва (лояльність зміцнюється через позитивні відносини з керівниками та створення сприятливого середовища, але концентрація лояльності на керівництві, а не на органі влади та публічному управлінні вказує на певну архаїчність соціальних уявлень публічних службовців на службові та професійні відносини в органі публічного управління).

Найголовнішими інструментами виховання лояльності є: забезпечення позитивної культури організації, справедлива система винагород та визнання, можливості кар'єрного росту, комфортне робоче середовище, підтримувальні стосунки з керівниками (працівники, які відчувають, що їхня робота цінується, стають більш залученими та мотивованими). Лояльність також виховується через створення механізмів стимулювання, які допомагають розкрити потенціал працівників. Механізм заохочення відіграє вирішальну роль у розвитку лояльності, особливо коли компанія поважає своїх працівників і ставить їхні інтереси на перше місце.

Визначено також специфіку основних факторів лояльності в сервісних компаніях [1; 2; 6; 11; 13] для публічної служби України:

– якість послуг. Лояльні працівники в сервісних компаніях сприяють покращенню якості послуг. Це важливо для органів державної влади та місцевого самоврядування, на яких зосереджена увага даного дослідження, де якість обслуговування впливає на довіру громадян;

– зниження витрат. Висока лояльність знижує ймовірність помилок і відходів, що має економічне значення для органів публічного управління;

– продуктивність і конкурентоспроможність. Утримання лояльних працівників допомагає підвищити загальну продуктивність і довгострокову ефективність органів публічного управління.

Для ефективного формування середовища, що сприяє лояльності, менеджерам з управління персоналом рекомендується дослідити, як різні групи працівників визначають лояльність. Це допоможе їм розробити чіткі стратегії для позитивного впливу на рівень лояльності та запобігання нелояльній поведінці.

Перелік посилань:

1. Balkyte, A., & Tvaronaviciene, M. Perception of competitiveness in the context of sustainable development: Facets of «Sustainable Competitiveness». *Journal of Business Economics and Management*. 2010. № 11(2). С. 341-365.
2. Cavacoa, N. M., & Machado, V. C. (2014). Sustainable competitiveness based on resilience and innovation – an alternative approach. *International Journal of Management Science and Engineering Management*. 2014. P. 155-164. doi:10.1080/17509653.2014.975165.
3. Dooley, R. S., & Fryxell, G. E. Attaining decision quality and commitment from dissent: The moderating effects of loyalty and competence in strategic decision-making teams. *Academy of Management Journal*. 1999. № 42(4). С. 389-402.
4. Ewin, R. E. Loyalties, and why loyalty should be ignored. *Criminal Justice Ethics*. 1993. № 12(1). С. 36-42.
5. Hajdin, M. (2005). Employee loyalty: An examination. *Journal of Business Ethics*, 59, 259–280.
6. Tomic, I., Tesic, Z., Kuzmanovic, B. & Tomic, M. An empirical study of employee loyalty, service quality, cost reduction and company performance. *Economic Research – Ekonomiska Istraživanja*. 2018. № 31:1. С. 827-846. DOI: 10.1080/1331677X.2018.1456346.
7. Kyle, L. The Top 11 Ways to Increase Your Employee Loyalty. *Business Week Technology Research Paper*, 2007. 8 ps.
8. Myjak, T. Wpływ formy zatrudnienia na zachowania organizacyjne. Wyd. A. Marszałek, Toruń, 2011. 341 p.
9. Naus, F., van Iterson, A., Roe, R. 2007. Organizational cynicism: Extending the exit, voice, loyalty, and neglect model of employees' responses to adverse conditions in the workplace. *Human Relations*. 2007. № 60(5). С. 683-718.
10. Randels, G. D. Jr. Loyalty, corporations, and community. *Business Ethics Quarterly*. 2001. № 11. С. 27-39.

11.Tan, Y., Shen, L., & Yao, H. Sustainable construction practice and contractors' competitiveness: A preliminary study. *Habitat International*. 2011. № 35. С. 225-230.

12.Xie, J., Su, R. L. G. & Song, J. An analytical study of employee loyalty and corporate culture satisfaction assessment based on sentiment analysis. *Frontiers in Psychol.* 2022. № 13:971569. С. 01-09. doi: 10.3389/fpsyg.2022.971569

13.Zhang, P., & London, K. Towards an internationalized sustainable industrial competitiveness model. *Competitiveness Review: An International Business Journal*. 2013. № 23(2). С. 95-113.

УДК 658.153

**ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА КАДРОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА ПрАТ
ДТЕК «ПАВЛОГРАДВУГІЛЛЯ»****Живага А. В.**, *здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти**Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро*

ПрАТ ДТЕК «Павлоградвугілля» являється приватним акціонерним товариством. Знаходиться підприємство в м. Павлоград Дніпропетровської області.

Кадрова політика ПрАТ ДТЕК «Павлоградвугілля» спрямована на підвищення безпеки праці та професійного розвитку персоналу. Компанія впроваджує сучасні методи управління та модернізує обладнання, щоб забезпечити ефективність виробничих процесів. Особлива увага приділяється навчальним програмам для працівників, що сприяє підвищенню їхньої кваліфікації. У контексті соціальної політики ПрАТ ДТЕК «Павлоградвугілля» активно інвестує в поліпшення умов праці та надання соціальних пільг своїм співробітникам. Це включає підтримку програм охорони здоров'я, створення сприятливих умов для відпочинку та розвитку.

Компанія також намагається впроваджувати інновації в управлінні людськими ресурсами, що допомагає утримувати кваліфікованих працівників і підвищувати лояльність персоналу.

ПрАТ ДТЕК «Павлоградвугілля» реалізує кілька освітніх і навчальних програм для підвищення кваліфікації персоналу, зокрема через свою корпоративну освітню платформу – Академія ДТЕК. Ця платформа була створена для розвитку професійних навичок працівників компанії та допомагає в навчанні управлінських і технічних кадрів. В Академії ДТЕК проводять тренінги з лідерства, енергетичної ефективності, управління проектами, цифрових технологій та інших сфер, важливих для роботи в енергетичному секторі. Також платформа має програми для розвитку професійних компетенцій для керівників і спеціалістів середньої ланки.

Навчальні програми часто орієнтовані на впровадження новітніх технологій у виробничі процеси та підвищення продуктивності. Це включає програми з модернізації обладнання та оптимізації роботи вуглевидобувних підприємств. Кадрова служба ПрАТ

ДТЕК «Павлоградвугілля» стикається з кількома ключовими проблемами, які відображають складну економічну ситуацію в енергетичній галузі України. Однією з найбільших є значні скорочення робочих місць через зменшення попиту на електроенергію та вугілля, викликане як системною кризою в енергетиці, так і пандемією COVID-19. Через цю ситуацію в компанії було змушено призупинити роботу ряду шахт і підприємств, зокрема на початку 2020 року, що вплинуло на тисячі працівників, які були тимчасово виведені зі складу активних робітників.

Крім того, важливою проблемою залишається підтримка високих стандартів безпеки на виробництві. ПрАТ ДТЕК активно впроваджує навчальні програми з підвищення кваліфікації у сфері охорони праці та безпеки, однак порушення правил безпеки все ще трапляються. Для цього в компанії діє «Школа майстерності», що навчає працівників безпечному використанню обладнання.

Загалом, кадрова служба зосереджена на збереженні зайнятості та безпеці працівників, а також на впровадженні нових технологій для мінімізації людських ризиків на робочому місці. Вирішення кадрових проблем на ПрАТ ДТЕК «Павлоградвугілля» потребує комплексного підходу, який враховує як економічні, так і соціальні фактори. Основні напрямки для вирішення включають такі кроки:

Стабілізація зайнятості та перепідготовка. Компанія повинна продовжувати роботу над скороченням кількості скорочень, зокрема шляхом розвитку нових напрямків діяльності, таких як відновлювальна енергетика. Для працівників, яких не можна утримати на існуючих позиціях, слід розробити програми перепідготовки, що дозволять їм знайти нові місця праці як всередині компанії, так і поза нею. Наприклад, організація навчання в межах спеціалізованих програм для здобуття нових навичок.

Посилення безпеки праці. Інвестиції у сучасні технології та автоматизацію процесів можуть значно зменшити кількість нещасних випадків. Також варто продовжити впровадження навчальних програм з охорони праці, особливо для нових працівників, та посилити контроль за дотриманням стандартів безпеки на підприємствах. Покращення соціальної підтримки працівників. Враховуючи важкі умови праці та економічну невизначеність, важливо продовжувати надавати соціальні гарантії, підтримку у сфері охорони здоров'я, а також психологічну допомогу для працівників та їхніх родин. Це допоможе зменшити соціальну напругу та підвищити мотивацію співробітників.

Використання нових технологій та діджиталізація. Автоматизація виробничих процесів може не тільки підвищити ефективність, а й зменшити залежність від важкої фізичної праці. Важливо розвивати напрямки, що сприяють зменшенню людських ризиків і підвищенню безпеки. Програми діджиталізації виробничих процесів також можуть створити нові можливості для працевлаштування. Співпраця з державою та міжнародними партнерами. Налагодження більш тісної співпраці з урядом та міжнародними організаціями для залучення інвестицій в модернізацію підприємств і навчальні програми може значно поліпшити становище працівників та їх професійну адаптацію в нових умовах.

Соціальний діалог. Активна взаємодія з профспілками та працівниками через регулярні консультації та переговори щодо умов праці та скорочень може сприяти досягненню компромісів та запобіганню соціальним конфліктам.

Таким чином, для успішного подолання проблем кадрової служби необхідний синергетичний підхід, що поєднує економічні, соціальні, технологічні та освітні ініціативи.

УДК 352:316.354(477)

**СПІВРОБІТНИЦТВО ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ
ПІДПРИЄМНИЦТВА, ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ
ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ***Ігнат О. В.*, PhD з галузі знань публічне управління та адміністрування

Ужгородський торговельно-економічний інститут ДТЕУ, м. Ужгород

Ураховуючи сучасні світові тренди у сфері суспільного розвитку – у бік забезпечення спроможності, стійкості та сталого розвитку територій та громад – слід відзначити важливість застосування в Україні інноваційних інструментів регіонального та місцевого розвитку, що використовуються як країнами OECD, так і в країнах Європи. Провідним підходом є міжмуніципальне співробітництво, яке робить доступними і ефективним для багатьох громад те, що не було б ні доступним, ані ефективним для них окремо, зокрема, підвищує кредитоспроможність та спроможність залучати зовнішні ресурси з багатьох джерел завдяки покращенню співвідношення витрат і вигід спільної діяльності та спільних проєктів [1, с. 47]. Надзвичайно важливим також є те, що співробітництво з іншим територіальними громадами в Україні має позитивний вплив на всі три виміри стійкості: готовність, адаптація, надійність [2].

У Європейському Союзі одним із основних завдань регіональної політики є забезпечення сталого розвитку територій і громад, а також зменшення диспропорцій щодо рівня соціально-економічного розвитку міських та прилеглих сільських громад [3]. Одним з провідних механізмів реалізації цього надскладного завдання також визнано міжмуніципальне співробітництво [4; 5], яке сприяє прогресу у досягненні Цілей сталого розвитку (ЦСР) на рівні відповідної території чи громади в умовах долаття глобальних викликів та загроз, а також постійного зростання потреб населення та місцевого бізнесу.

У цьому контексті маємо акцентувати, що до об'єднуючих Цілей сталого розвитку ООН 2023 належить ціль 17 «Партнерство заради сталого розвитку», а розбудова міжмуніципального співробітництва сприяє прогресу у досягненні кількох цілей, зокрема ЦСР 11 «Сталий розвиток міст та громад» [6].

Підхід до визначення сучасних пріоритетних сфер міжмуніципального співробітництва (Possible domains of IMC) у Європі, на який можуть орієнтуватися і вітчизняні органи місцевого самоврядування пропоновано у роботах [7-9]. На наш погляд, перелік сфер співробітництва можна розділити на дві групи: традиційні та інноваційні. Аналізування пропонованих переліків вказує на те, що для вітчизняних територіальних громад залишаються новаціями ряд сфер співробітництва, які спрямовані на підтримку місцевого підприємництва, зокрема: економічний та територіальний розвиток, містобудування, державні закупівлі. Як надзвичайно актуальні ідеї можна розглянути проекти спільної електронної обробки даних (EDP) та менеджменту фондів ЄС.

Одним з видів, міжмуніципального співробітництва в країнах ЄС є розвиток співробітництва міських та сільських територій, що активно стимулюється на локальному, регіональному, національному та транснаціональному рівнях, оскільки сприяє зменшенню диспропорцій соціально-економічного розвитку територіальних громад, особливо в розрізі «центр-периферія», що є одним із завдань Європейської політики регіонального розвитку та єднання на 2021-2027 роки (Regional Development and Cohesion Policy 2021-2027) [10]. До пріоритетних напрямів співробітництва територіальних громад задля підтримки підприємництва належить також розвиток креативних індустрій, які надихають інноваційний рух та створюють нові знання, що можуть інтенсивно та потужно експортуватися за межі регіону і країни [11]. У багатьох країнах Європи креативні індустрії вже роблять більший внесок у ВВП, ніж ряд традиційних промислових галузей. Креативні галузі потребують сприятливих правових рамок, що захищають права та інтереси підприємців. Органи місцевого самоврядування можуть і мають стати «інкубаторами» креативних індустрій у власних громадах.

Перелік посилань:

1. Ігнат О. В. Розвиток управлінського інструментарію підтримки співробітництва територіальних громад в умовах децентралізації. Дис. ... доктора філософії у галузі публічного управління та адміністрування за спеціальністю 281 – публічне управління та адміністрування. НТУ «Дніпровська політехніка». Дніпро, 2023. 243 с.

2. Даркович А., Савісько М. Фактори стійкості громад під час війни. Дослідження впливу економіки, управління та залученості. VoxUkraine. 12.09.2023. URL: <https://voxukraine.org/factory-stijkosti-gromad-pid-chas-vijny-doslidzhennya-vplyvu-ekonomiky-upravlinnya-ta-zaluchenosti>.

3. Концептуальні засади організації міжмуніципального співробітництва в форматі «місто-село»: світова практика. Інститут громадянського суспільства : веб-сайт. 2019. URL: <https://www.csi.org.ua/partnerstvo-mizh-miskymy-ta-silskymy-terytorialnymy-gromadamy-yak-efektyvnyj-instrument-mistseвого-ekonomichnogo-rozvytku/kontseptualni-zasady/> (дата звернення: 29.07.2024).

4. Hulst R., van Montfort A. (eds.). Inter-Municipal Cooperation in Europe. Dordrecht: Springer. 2007. X, 238 p. doi: <https://doi.org/10.1007/1-4020-5379-7>.

5. Swianiewicz P. (ed.) Working Together. Intermunicipal Cooperation in Five Central European Countries. Open Society Foundations : Budapest, 2011. 346 p.

6. Sustainable Development Goals. United Nations Development Programme. 2023. URL: <https://www.undp.org/sustainable-development-goals> (access date 09.09.2024).

7. Toolkit manual inter-municipal cooperation. Council of Europe ; the United Nations Development Programme ; the Local Government Initiative of the Open Society, 2010. 105 p.

8. Trutkowski C. Understanding Inter-Municipal Cooperation. URL: <https://rm.coe.int/090000168067fd2c> (access date: 17.09.2024).

9. Розвиток міжмуніципального співробітництва: вітчизняний та зарубіжний досвід : посіб. / під ред. В. В. Толкованова. Київ : Крамар, 2011. 261 с.

10. Regional Development and Cohesion Policy 2021-2027. URL: http://ec.europa.eu/regional_policy/en/newsroom/news/2018/06/06-08-2018-regional-development-and-cohesion-policy-2021-2027 (access date: 19.09.2024).

11. Economic Forum : web-site. 2023. URL: <https://www.forum-ekonomiczne.pl/en/#> (access date: 19.09.2024).

УДК 351:614.2

**ГРОМАДІВСЬКА СИСТЕМА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я: АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ
У СВІТЛІ ОНКОЛОГІЧНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ***Ігнатова Т. О., здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти**Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро*

Сьогодні, в еру цифри та альтернативної енергетики, онкологічні захворювання (рак) залишаються одним із глобальних викликів у сфері охорони здоров'я. Національний канцер-реєстр мають 185 країн світу, в якому верифікується онкологічна хвороба за 36 нозологічними формами. Сьогодні у світі кожна 5 особа упродовж життя має щонайменше 1 випадок онкохвороби, а щороку в світі виявляється близько 20 млн нових випадків, з яких майже 70% є смертельними. Смертність від раку має значний негативний вплив на соціально-економічний кожної країни. Тому боротьба з цим захворюванням вимагає від медичної спільноти, органів влади, представників бізнесу та громадськості комплексного підходу, який передбачає прийняття управлінських рішень та координацію діяльності за напрямками ранньої діагностики, доступного лікування та належної підтримки пацієнтів на кожній стадії захворювання.

Публічне управління системою охорони здоров'я у царині онкологічної проблематики обумовлено не тільки медичними аспектами, а переважно повинно фокусувати свою увагу на ті численні негативні соціально-економічні наслідки, які впливають на розвиток інших сфер суспільного життя. Найбільш значущими є такі групи соціально-економічних втрат:

1. *Втрата працездатності.* Онкологічні хвороби часто спричиняють тимчасову або постійну втрату працездатності, знижують продуктивність працівника на робочому місці. Наслідково тягар онкохвороби негативно впливає й працездатних членів родини онкопацієнтів, які вимушені часто покинути роботу через необхідність організації постійного домашнього догляду за хворим.

2. *Зростання медичних витрат.* Лікування раку вимагає великих інвестицій у медичне обслуговування. Уряди та приватні страхові компанії змушені витратити величезні суми на лікування, що створює навантаження на систему охорони здоров'я.

Також це призводить до дефіциту бюджету на інші важливі сфери охорони здоров'я.

3. *Економічна нерівність.* Відсутність доступу до якісної медичної допомоги може посилити економічну нерівність населення в межах однієї країни. Так, заможні люди з більшою ймовірністю можуть отримати більш якісну допомогу, у тому числі в зарубіжних приватних медичних закладах тоді. А бідним людям бракує ресурсів та можливостей отримати належну допомогу. Більш того, експерти наголошують, що країни з високим рівнем бідності та низьким рівнем освіти, швидше за все, мають низький рівень ранньої діагностики та лікування.

4. *Демографічний вплив.* Старіння населення створює додаткові проблеми для систем ОЗ та соціального забезпечення, адже рак частіше вражає осіб старшого віку.

Для України, яка нині переживає не тільки падіння економічного розвитку внаслідок пандемії COVID19, але й долає виклики повномасштабної війни, втрати людського капіталу через зростання онкопатології є значним внутрішньогалузевим викликом. В той же час, цей виклик майже наполовину можна зменшити, завдяки розробці та реалізації ефективної державної та громадівської політики. Задля цього існують перевірені міжнародною спільнотою ефективні управлінські інструменти, такі як: розробка профілактичних та скринінгових програм, що забезпечують виявлення хвороби на ранній стадії та раннє медичне втручання, а також покращення доступу до програм спеціального лікування та догляду. На національному рівні управління, окрім вищезазначеного, доцільним є запровадження програм здешевлення ліків, запровадження субсидій на лікування та забезпечення рівного доступу до медичної допомоги для всіх верств населення. А на рівні територіальної громади, ефективними інструментами управління є програми соціальної та психологічної підтримки, хоспісної допомоги онкохворим, програми реабілітації та відновлення працездатності пацієнтів та членів їх родини.

Перелік посилань:

1. BOOЗ прогнозує зростання захворюваності на рак. Як знизити ризик розвитку онконедуги? URL: <https://phc.org.ua/news/vooz-prognozue-zrostannya-zakhvoryuvanosti-na-rak-yak-zniziti-rizik-rozvitku-onkonedugi>

УДК 351/354

**ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ЛІДЕРСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ
КЕРІВНИКА НА ПУБЛІЧНІЙ СЛУЖБІ В УКРАЇНІ ЯК ЧИННИКА СТАЛОГО
РОЗВИТКУ ГРОМАД, ТЕРИТОРІЙ І ДЕРЖАВИ***Кіслов О. В., здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти**Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро*

Забезпечення сталого розвитку громад, територій та в цілому держави в умовах сьогодення не можливе без належного та якісного функціонування системи публічного управління в Україні, високого рівня та ступеня ефективності формування лідерського потенціалу керівників органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Процеси постійної трансформації сфери відносин у сфері публічного управління, інформатизація та цифровізація управлінських процедур вимагає від керівників органів державної влади та органів місцевого самоврядування роботи як із удосконалення власних професійних умінь і навичок, так і вжиття заходів щодо вдосконалення кадрового забезпечення органів публічної влади.

Впровадження дієвих заходів із формування кадрового потенціалу публічної служби створює належні умови із забезпечення конкурентоспроможності на ринку праці, вирішення завдань із надання адміністративних, соціальних та інших послуг у сфері управлінських відносин, що у сукупності призводить до зростання рівня довіри суспільства та громадськості до органів державної влади та місцевого самоврядування.

З урахуванням зазначеного проблематика формування та розвитку лідерського потенціалу керівника на публічній службі має важливе як організаційне значення для вирішення потреб у людських ресурсах, що є характерним для органів державної влади та органів місцевого самоврядування, так і стратегічне значення, що позначається на необхідності вирішення завдань із здійснення функцій держави та місцевого самоврядування на належному та якісному рівні.

Визначення напрямів формування та розвитку лідерського потенціалу керівника на публічній службі передбачає наступне : створення дієвого організаційно-правового механізму формування та розвитку лідерського потенціалу керівника; підвищення ефективності системи безперервної професійної освіти державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування; дотримання вимог щодо якісного функціонального визначення обсягу компетенції публічного службовця та його співвідношення із його професійною компетентністю; врахування досвіду зарубіжних країн із формування та розвитку лідерського потенціалу керівника на публічній службі; удосконалення критеріїв оцінювання діяльності публічних службовців; вирішення завдань із формування стратегії планування та моніторингу здійснення функцій держави та місцевого самоврядування як змісту публічної служби.

При цьому важливим є встановлення змісту самого поняття «людські ресурси публічної служби» у його співвідношенні з сутністю поняття «персонал органів державної влади та органів місцевого самоврядування».

Н. Гончарук визначає поняття «персонал органів державної влади та місцевого самоврядування» як «особовий склад працюючих у державному апараті, постійних і тимчасових спеціалістів, тобто державних службовців, а також робітників і службовців, які технічно обслуговують їх діяльність» [1, с. 314], а також поняття «керівний персонал у сфері державної служби» як сукупність усіх керівних кадрів, що працюють у сфері державної служби, мають визначені якісні характеристики., виконують покладені на них завдання планувати, організовувати, координувати, мотивувати й контролювати роботу підлеглих і наділені повноваженнями приймати управлінські рішення й організовувати їх виконання [1, с. 201]

Доцільним, на наш погляд, є здійснення класифікації людських ресурсів органів публічної влади за обсягом функцій, що ними виконуються, на : керівництво органів влади, що формує його лідерський потенціал та відрізняються від інших підгруп високою професійною підготовкою та значним досвідом роботи; публічні службовці у їх розумінні як працівників, які в межах їх функцій та повноважень забезпечують виконання стратегічних завдань розвитку української держави; забезпечують діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування з точки зору необхідності виконання покладених на них функцій.

Таким чином, персонал органів публічної влади розуміється як внутрішньо побудована структура людських ресурсів суб'єктів владних повноважень, що відповідно до обсягу компетенційного навантаження виконують коло адміністративно-управлінських та службових завдань. Ефективність діяльності органу публічної влади при цьому залежить від лідерського потенціалу керівника на публічній службі.

Перелік посилань:

1. Гончарук Н.Т. Персонал органів державної влади та місцевого самоврядування. Енциклопедія державного управління: у 8 томах/ Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України; наук.-ред. колегія: Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. – К.: НАДУ, 2011. (Том 6: Державна служба / наук.-ред. колегія : С.М. Серьогін (співголова), В.М. Сороко (співголова) та ін. – Дніпропетровський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України. 2011. 524 с.

2. Гончарук Н.Т. Керівний персонал у сфері державної служби. Енциклопедія державного управління: у 8 томах/ Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України; наук.-ред. колегія: Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. – К.: НАДУ, 2011. (Том 6: Державна служба / наук.-ред. колегія : С.М. Серьогін (співголова), В.М. Сороко (співголова) та ін. – Дніпропетровський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України. 2011. 524 с.

УДК 352:334.012.74:330.3(477)

**МІЖМУНІЦИПАЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО
ЯК СКЛADOVA ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ГРОМАД***Ковальчук Д. В.*, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти*Маматова Т. В.*, д.держ.упр., професор

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро

Україна вже багато років перебуває у процесі реалізації реформи децентралізації, ключове завдання якої – забезпечення сталого розвитку територіальних громад. Розбудова системи міжмуниципального може мати ключове значення в контексті становлення спроможних громад. Співробітництво територіальних громад слід розглядати як абсолютно нову та інноваційну форму регіонального розвитку, головним завданням якої є покращення якості послуг для громадян, розвиток інфраструктури, вдосконалення муніципального управління та підвищення ефективності роботи органів місцевого самоврядування [1]. Відповідно, об'єднавши зусилля, органи місцевого самоврядування здатні досягти того, що було б неможливо зробити самотужки. Вони можуть як запровадити нові послуги, так і покращити якість тих, що вже надаються громадянам.

Наша держава стоїть на порозі екзистенційних викликів пов'язаних збройною агресією російської федерації, тому питання забезпечення сталого розвитку громад в контексті міжмуниципального співробітництва є суттєвим. Зокрема, Н. Гончарук стверджує, що співробітництво територіальних громад є ключовим механізмом для подолання проблем, пов'язаних із браком ресурсів, що відчувають органи місцевого самоврядування, особливо під час тривалої роботи в умовах правового режиму воєнного стану [2].

Існують абсолютно різні моделі фінансування, які залучають кошти ЄС та інших міжнародних організацій, з метою розширення інфраструктури та підвищення рівня життя мешканців. На думку О. Врублевського, ініціаторами співробітництва можуть бути місцеві ради, представники громади чи місцеві голови [3].

Необхідно розділити етапи життєвого циклу проекту міжмуниципального співробітництва, починаючи з ініціації і закінчуючи завершенням проекту. Колектив авторів на чолі з В. Толковановим пропонують методологію підготовки проектів, яка включає аналіз стейкхолдерів, розробку техніко-економічного обґрунтування, а також оцінку ресурсів і планування бюджету [4]. Автори підкреслюють важливість ефективного управління ризиками у проектному менеджменті для забезпечення стійкості проектів.

Т. Маматова та О. Ігнат підкреслюють, що питання розвитку інституційної спроможності місцевих органів влади, повинно включати навчання кадрів, підвищення кваліфікації посадових осіб та використання інноваційних підходів до управління проектами. Довіра повинна виступати як ключовий елемент успішного міжмуниципального співробітництва. Дослідники стверджують, що для досягнення сталих результатів необхідно забезпечити високий рівень довіри між учасниками співробітництва, що включає як довіру до компетентності партнерів, так і довіру до процесів комунікації та взаємодії [5]. Зокрема, впровадження сучасних технологій, таких як цифровізація управлінських процесів, також розглядається як спосіб підвищення ефективності співробітництва територіальних громад.

Варто звернути увагу на інноваційний напрям в контексті співробітництва територіальних громад – транскордонне співробітництво. Взаємозв'язок між міжмуниципальним та транскордонним співробітництвом як між конституційними інститутами [6]. Транскордонна співпраця є важливою складовою місцевого самоврядування, яка сприяє налагодженню співпраці між громадами, що знаходяться на прикордонних територіях. Важливо зазначити, що на основі чинного законодавства про транскордонне співробітництво [7], територіальні громади можуть укласти договори з представниками органів влади сусідніх держав. Це дозволяє реалізовувати спільні проекти, що сприяють покращенню інфраструктури, обміну досвідом та зростанню інвестиційної привабливості прикордонних територій.

У підсумку також зазначимо, що імплементація настанов міжнародного стандарту ISO 37101:2016 «Сталий розвиток у громадах – система управління сталим розвитком – вимоги з рекомендаціями щодо використання сприятиме досягненню Цілей сталого розвитку 1-16 [8].

Перелік посилань:

1. Співробітництво територіальних громад (міжмуніципальне співробітництво – ММС) : навч.-практ. Посіб. / за заг. Ред. В. В. Толкованова. Київ, 2016. 159 с.
2. Гончарук Н. Співробітництво територіальних громад в умовах децентралізації влади в Україні. *Public administration aspects*. 2023. Т. 11, № 2. С. 24–30. URL: <https://doi.org/10.15421/152315> (дата звернення: 08.10.2024).
3. Врублевський О. Організація співробітництва територіальних громад в Україні : практич. Посібн. Для посадових осіб місцевого самоврядування. Київ, 2017. 105 с.
4. Управління проектами в міжмуніципальному співробітництві навч.-практ. Посіб. / за заг. Ред. В. В. Толкованова. Т.В. Журавля, В.В. Гришка, М.І. Васильченко. Київ, 2019. 247 с.
5. Ігнат О., Маматова Т. Співробітництво територіальних громад задля забезпечення стійкості та сталого розвитку. *KELM (Knowledge Education Law Management)*. 2022. № 5. С. 109–115. URL: <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.5.18> (дата звернення: 08.10.2024).
6. Byelov D., Gromovchuk M., Bilak O. Intermunicipal cooperation in the structure of cross-border cooperation. *Uzhhorod National University Herald. Series: Law*. 2022. Т. 2, № 72. С. 226–230. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.72.72> (дата звернення: 08.10.2024).
7. Про міжнародне територіальне співробітництво України : Закон України від 24.04.2024 р. № 3668-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3668-20#Text> (дата звернення: 09.10.2024).
8. ISO 37101:2016. Sustainable development in communities. Management system for sustainable development. Requirements with guidance for use. ISO : web-site. URL: <https://www.iso.org/standard/61885.html> (access date 09.09.2024).

УДК 351.75:327.56

МЕРЕЖЕВІ СТРУКТУРИ В ГРОМАДАХ.*Корсун В. В., здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти**Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро*

Під час цифрової трансформації суспільства [2] в публічному управлінні як на рівні держави, та і в громадах відбувається формування цифрового врядування. Тож проблеми, що виникають на шляху цього процесу на місцевому рівні, аналогічні тим, які виникають і на рівні країни в цілому. Такі процеси мають базовий характер і впливають як на сутнісні ознаки державної влади, так і на функціонування місцевого самоврядування. Одним з найістотніших і найцікавіших явищ сучасного цифрового суспільства є формування в ньому мережевих структур, які простежуються сьогодні в різних аспектах публічного управління [3].

Незважаючи на те, що в науковій літературі немає єдиного підходу до трактування мережевих структур, можна виділити певну низку загальних ознак, які є у зазначеному явищі. Соціальні структури як сукупність зв'язків та взаємодій у суспільстві існували до появи цифрових технологій. Але цифрова трансформація зумовила низку нових моментів у розумінні мережевих структур.

1. Мережеві структури формуються навколо і на основі цифрових технологій у процесі комунікацій. Особливу роль відіграє Інтернет, який став основою формування мережевих структур. Акторами цих структур є користувачі мережі, які утворюють сукупність інтернет-спільнот, що формуються з різних підстав та інтересів.

Але мережеві структури не зводяться тільки до побудови комунікацій у цифровій реальності, паралельно з цим відбувається формування певних світоглядних позицій, вироблення консенсусу на основі широких обговорень або, навпаки, розбіжність точок зору. Звідси виникає багатовимірність структури мережного суспільства. При цьому, слід зазначити, комунікації в Інтернеті розглядаються як цінність найвищого порядку;

2. Взаємодія в таких структурах будується на домінуванні горизонтальних зв'язків, на відміну від вертикальних зв'язків, які переважають в організаційній будові держави, а також ряду інститутів громадянського суспільства (наприклад, в організаційній будові

низки партій та масових громадських організацій). При цьому в більшості випадків такі зв'язки виявляються сильнішими за вертикальні, особливо коли йдеться про мобілізаційний потенціал мережевих структур. Мережеве суспільство визначається як децентралізоване, тобто це суспільство масової «самокомунікації».

Особливості мережевих структур точно були описані М. Кастельсом: «гнучкість», як здатність переналаштуватися під впливом умов, що змінилися; «масштабованість» – здатність до зменшення чи збільшення у розмірах із найменшими втратами; «живучість» – здатність мереж, використовуючи варіативні конфігурації, протистояти ворожим атакам [1, р. 68].

До цих характеристик додають і таку, як невизначеність меж мережевих структур – формування комунікацій у віртуальній реальності (поза безпосереднім «живим» контактом). При цьому мережева взаємодія показує можливості бути досить стійкою, здатною підтримувати тривалі та ефективні процеси комунікації.

3. Глобальний характер мережевої взаємодії визначає виникнення протиріч між глобальністю взаємодій та локальністю цілей та напрямів діяльності мережевого співтовариства. В сучасних умовах світової кризи і певної деглобалізації мережеві структури локального рівня набувають нового значення і це потребує глибокого аналізу і, можливо, переосмислення ролі мережевих структур у суспільстві.

4. Мережеві структури показують можливість швидкої та оперативної реакції на зміни в соціальній, політичній чи екологічній обстановці. При цьому вони демонструють можливості підтримувати постійну та стабільну взаємодію.

5. Мережеві структури створюють комунікації поза сформованими державою соціальними структурами і таким чином забезпечують неформальне лідерство в реалізації нагальних соціальних програм і цілей, які традиційно притаманні інститутам громадянського суспільства.

Можна припустити, що роль мережевих структур схожа як на рівні всього суспільства, так і на рівні окремих громад. Це підтверджується посиленням значення мережевих структур у громадах під час російсько-української війни [4]. Тому тут цілком може бути застосовна теза М. Кастельса про те, що основу сучасного суспільства становлять саме мережі, держава поступово стає мережевою державою, а влада стає мережевою владою [1, р. 84]. Продовжуючи цю думку, можна додати, що громади поступово стають мережевими громадами.

Перелік посилань:

1. Castells, M. (2009). *Communication power*. Oxford/New York, Oxford University Press. ISBN 978-0-19-956704-1
2. Kvitka, S. (2021). Digital Transformation in the Context of the Concept of "Long Waves"; M. Kondratiev. *Public Administration Aspects*, 9(SI(1), 24-28. <https://doi.org/10.15421/152155>
3. Kvitka, S., & Mazur, O. (2023). Features of the State Policy of Combating Social Conflicts Based on the Development of Community Cooperation Using Network Management and Smart Specialization of Territories. *Public Administration Aspects*, 11(1), 86-93. <https://doi.org/10.15421/152312>
4. Matveieva O., Mamatova T., Borodin Y., Gustafsson M. S., Wihlborg E., Kvitka S. (2024). Digital Government in Conditions of War: Governance Challenges and Revitalized Collaboration between Local Authorities and Civil Society in Provision of Public Services in Ukraine. *Proceedings of the 57th Hawaii International Conference on System Sciences (HICSS-57)*. P. 2003-2011. URI: <https://hdl.handle.net/10125/106628>

УДК 351/354:656

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ
ТЕРИТОРІЙ І ГРОМАД ЯК СКЛАДОВОЇ ЇХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ:
СТАН НАУКОВОГО ОПРАЦЮВАННЯ ПРОБЛЕМИ***Красюк Н. С., здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти**Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро*

Створення безпечних та стійких логістичних систем наразі є ключовим напрямком досліджень в економічних та технічних науках. Розвиток концепції стійких ланцюгів поставок (concept of resilient supply chains) спостерігається з початку 21-го століття [1]. Це підтверджують численні огляди літератури, які періодично з'являються у виданнях, присвячених дослідженням виробництва, логістики, технологій та менеджменту.

Комплекс аспектів забезпечення стійкості соціально-економічних систем, зокрема територіальної громади, залишається у фокусі уваги дослідників різних країн вже багато років, зокрема, у роботах Kirmayer L., Sedhev M., Whitley R., Dandeneau S. & Isaac C. (2009), Lyon C. (2014), Maclean K., Cuthill M. & Ross H. (2014), Ross H., Berkes F. (2014), Vaneekhaute L. E., Vanwing T., Jacquet W., Abelshausen B. & Meurs P. (2017), Cavaye J. & Ross H. (2019), Haggard R., Cafer A. & Green J. (2019), Thompson D. & Barrera S. L. (2019), Koliou M., van de Lindt J. W., Therese P. McAllister, Ellingwood B. R., Dillard M. & Cutler H. (2020), Auckland S. & Kilpatrick S. (2021), Korosteleva E. & Petrova I. (2022), Slingerland G., Edua-Mensah E., van Gils M., Kleinhans R. & Brazier F. (2022). Окремий внесок у методологію і практику забезпечення стійкості (резильєнтності) територіальних громад та прогресу у досягненні Цілі сталого розвитку 11 «Сталий розвиток міст і громад» [2] зроблено Європейською комісією [3–5] та експертною спільнотою Міжнародної організації зі стандартизації (комплекс стандартів ISO серії 37100 «Сталі міста і громади» / «Sustainable cities and communities» [6].

В умовах війни спроможність транспортно-логістичних систем набуває критичної ваги, адже саме завдяки ним здійснюється постачання ресурсів до військових формувань, забезпечується евакуація, підтримується життєздатність економіки країни та перевезення вантажів через національні кордони. З початком повномасштабного вторгнення РФ і

виникненням численних викликів збереження цілісності та життєздатності логістичних систем актуалізувалися відповідні наукові дослідження, результати яких висвітлено у роботах, Н. Гринів та А. Равліковської (2022), Л. Малюти, В. Рудана та К. Балусhevського (2023), С. Смерічевської, Ю. Штик та О. Стріжова (2023). Однак, питання забезпечення стійкості транспортно-логістичної інфраструктури в Україні не були предметом окремого дослідження.

У межах реалізації стратегічних ініціатив Національної ради з відновлення України від наслідків війни робочою групою з відновлення та розбудови інфраструктури розроблено аналітичний документ із пропозиціями до Плану відновлення України [5], що розділений за сферами, кожна з яких має свій перелік завдань, а план у цілому має забезпечити гармонізацію нормативно-правових актів та організаційної діяльності транспортної галузі України з країнами ЄС для задоволення потреб населення у перевезеннях та забезпечення розвитку економіки країни шляхом зміни підходів до формування транспортно-логістичних рішень та розвитку сучасної транспортної інфраструктури відповідно до стандартів ЄС.

Таким чином, наявним є протиріччя між нагальною потребою забезпечення процесів стійкості транспортно-логістичної інфраструктури територіальних громад в Україні в умовах правового режиму воєнного стану та в повоєнний період, формування, перегляду та реалізації відповідних політик і громадських ініціатив, і недостатністю концептуального та методичного забезпечення цих процесів. Для розв'язання зазначеного протиріччя у межах реалізації наукового дослідження процесів забезпечення стійкості транспортно-логістичної інфраструктури територіальних громад в Україні, необхідно вирішення комплексу наукових завдань, зокрема, вивчити особливості публічного управління процесами забезпечення стійкості транспортно-логістичної інфраструктури територіальних громад в Україні у воєнний та повоєнний період; здійснити процесне моделювання системи забезпечення стійкості транспортно-логістичної інфраструктури територіальних громад в Україні; запропонувати механізми адаптування настанов міжнародних організацій та усталених практик щодо забезпечення стійкості транспортно-логістичної інфраструктури територій і громад до умов їх реалізації в Україні.

Перелік посилань:

1. Tubis, A., Kopustinskas, V., & Simola, K. (2022). Creating Safe and Resilient Logistic Systems: Proceedings of the 59th ESReDA Seminar. EUR 31120 EN. Luxembourg: Publications Office of the European Union. DOI: <https://doi.org/10.2760/056276>

2. Regulation (EU) 2021/241 of the European Parliament and of the Council of 12 February 2021 establishing the Recovery and Resilience Facility. Document 32021R0241. Official Journal of the European Union. 18.02.2021. URL: <http://data.europa.eu/eli/reg/2021/241/oj>.

3. The EU Recovery and Resilience Facility: a jump to a resilient Europe? European Court of Auditors. Journal. 2022. № 2. URL: https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/JOURNAL22_02/Journal22_02.pdf.

4. Mid-Term Evaluation of the Recovery & Resilience Facility Strengthening our Union through ambitious reforms & investments. European Economy. Institutional Paper 269. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2024. 226 p. URL: <http://surl.li/gjxavr>.

5. Цілі сталого розвитку: Україна : Національна доповідь. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, 2017. 176 с. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/natsionalna-dopovid-csr-Ukrainy.pdf>.

6. Goal 11: Sustainable Cities and Communities. Make cities and human settlements inclusive, safe, resilient and sustainable. ISO : web-site. URL: <https://www.iso.org/sdg/SDG11.html>.

7. Проект Плану відновлення України : Матеріали робочої групи «Відновлення та розбудова інфраструктури» / Національна рада з відновлення України від наслідків війни. Липень 2022. 178 с. URL: <http://surl.li/zutbto>.

УДК 351:614.2

**ІНІЦІАТИВИ МІСЬКОЇ ВЛАДИ ДНІПРА ЩОДО БЕЗПЕКИ МЕДИЧНИХ
ПОСЛУГ ДЛЯ ЖИТЕЛІВ ГРОМАДИ***Кучеренко В. О., здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти**Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро*

Одним із таких актуальних питань в умовах збройного конфлікту є питання безпеки у різних напрямках життєдіяльності громади – це й про укриття в закладах освіти, це й безпека на виробництві тощо. Але надзвичайно актуальним питання безпеки є для органів влади прифронтових регіонів, які в умовах воєнного стану стали для громадян України не тільки переселенськими хабами, але й хабами в організації передового досвіду надання медичної допомоги як для поранених військовослужбовців, так і для цивільних мешканців громади.

Саме тому міська влада прифронтових регіонів щоденно тримає на контролі питання організації належного рівня безпеки у закладах охорони здоров'я. Із всіх регіонів України, більш за все заслуговує на детальний розгляд місцевих ініціатив стосовно безпеки медичного простору досвід міста Дніпра. Адже цей прифронтовий обласний центр має дуже розвинену медичну інфраструктуру (близько 80 медичних підприємств комунальної форми власності). Тож з метою забезпечення якості, безпеки та доступності медичних послуг, міська влада застосовує програмно-цільовий підхід. Це дозволило залучити майже всі заклади міста до реалізації багатьох державних, обласних та міських програм. Однією із обов'язкових складових цих програм є складова якості та безпеки медичних послуг. Так, міський голова, депутатський корпус та профільний департамент міської ради ініціювали розробку та реалізацію низки комплексних програм, які пройшли міжнародне схвалення, а саме: «Чисті ліки – безпечні ліки», «Безпечна хірургія рятує життя», «Безпечне материнство» та ін. Ще у 2017 році департамент ОЗ міської ради ініціював розробку перспективної програми «Інфекційна безпека міста Дніпра». Ця програма спрямована на попередження ризику інфекцій, пов'язаних із наданням медичної допомоги, а також розповсюдженням стійких до антибіотиків патогенів. Розробка програми пов'язана також із глобальними несприятливими епідемічними

тенденціями. Концепція цієї програми передбачає заходи щодо підвищення епідемічної готовності міста, навчання медичних працівників, оптимізацію закупівель якісних дезінфекційних засобів та обладнання, покращення лабораторної діагностики та моніторингу, впровадження системи інфекційного контролю в кожному медичному закладі на основі останніх рекомендацій ВООЗ для профілактики та контролю інфекцій. Безпека пацієнтів є фундаментальною запорукою високоякісної системи охорони здоров'я та залежить від багатьох факторів (достатні ресурси, належне фінансування, добре обладнані приміщення, чіткий розподіл завдань та обов'язків).

Слід зазначити про такий управлінський аспект, що низка заходів вказаних програм з безпековими характеристиками, була успішно інтегрована до змісту інших перспективних програм, що затверджені відповідними рішеннями міської ради Дніпра, а саме: комплексна програма «Здоров'я населення м. Дніпра на 2024-2027 рр.»; програма надання паліативної допомоги у м. Дніпрі на 2022-2026 рр.; програма «Безпечне місто» на 2021-2025 рр.; програма розвитку місцевого самоврядування на 2021-2025 рр.; програма економічного і соціального розвитку Дніпровської міської територіальної громади на 2024 рік.

Вітчизняні експерти зазначають, що в умовах воєнного стану важливою складовою безпеки, яка є зоною відповідальності органів місцевого самоврядування, є наявність в медичних установах відповідного укриття та скоординований порядок дій медперсоналу під час сигналу «Повітряна тривога». Пілотне опитування пацієнтів (ГО «ZDOROVІ», м. Київ) показало, що майже 52% респондентів висловили задоволення організацією заходів безпеки в медичних закладах. Найбільш ефективно системи оповіщення про сигнал тривоги функціонують в міських лікарнях (76% опитаних), проти 63% задоволених пацієнтів щодо функціонування системи на рівні ЦПМСД. Тож результат Києва є цікавим і для Дніпра в питаннях організації безпеки персоналу та пацієнтів під час повітряних тривог.

Отже, можна підсумувати, що міська влада Дніпра створює необхідні умови для удосконалення системи управління, підготовки та дотримання стандартів у наданні медичних послуг із акцентом на якість і безпеку жителів громади. Це є ознакою високого рівня соціальної відповідальності місцевого самоврядування в умовах війни.

УДК: 351:174

**ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО
УПРАВЛІННЯ НА РІВНІ ГРОМАД***Лазуренко А. М., здобувач вищої освіти**Гайдученко С. О., д.держ.упр., проф.**Харківський національний університет міського господарства**імені О.М. Бекетова, м. Харків*

На шляху інтеграції України в європейський простір постала проблема відставання професійної етики державних службовців в системі публічного управління України від міжнародних стандартів. Дотримання морально-етичних норм при виконанні службової діяльності є основою вчинення ґрунтовних та неприскіпливих дій для прийняття об'єктивних рішень [1]. Дослідження професійної етики здійснюється науковцями за такими напрямками: відносини між представниками професійного середовища і суспільством; відносини всередині трудових колективів; традиції і звичаї, що існують в тій чи іншій професійному середовищі; специфічні моральні норми, що існують в трудовій сфері; особистісні якості фахівців, що впливають на хід професійної діяльності. На думку дослідників, зокрема, «державна служба як професія являє собою складний соціальний феномен. Дана професія відноситься як до сфери, що реалізує обслуговуючі функції, так і до сфери управління. Загалом, державна служба, є найважливішою частиною сфери управління, що представляє управлінський апарат, який реалізує по відношенню до суспільства обслуговуючі функції» [2]. Ці функції передбачають виконання професійних обов'язків з реалізації повноважень держави та владних структур різних рівнів публічного управління. Тому найважливіша специфічна особливість публічної служби – складність, комплексність і динамічність. Остання особливість в умовах децентралізації вимагає від службовців вміння та готовності сприймати нову модель управління, а також прагнення до безперервного навчання. До того ж, дуже високий рівень відповідальності перед суспільством за результати діяльності також є важливою складовою професії публічної служби, оскільки від якості роботи державних і муніципальних службовців залежить успішність керованої галузі або

адміністративної території та благополуччя значного числа громадян.

З усього вищесказаного можна зробити висновок, що етика може визначатися і як частина прикладної етики, і як особливий вид професійної етики, основною метою якої є регламентація діяльності службовців. Разом із цим, варто відзначити, що навіть в наведеному контексті масштаби дії професійної етики не обмежуються одним лише етикетним аспектом. Професійна етика здатна допомогти підвищенню питань якості роботи службовців, розвитку держави та формування довірчих відносин між суспільством і владою [3]. Отже, в умовах модернізації системи публічного управління в Україні високий професіоналізм, моральні якості посадовців є одним з найважливіших чинників створення ефективної системи публічної влади, що відповідає стандартам правової держави. При цьому, сутність етики у сфері публічної служби полягає в наявності системи принципів, цінностей та норм, які визначають моральні обов'язки та відповідальність службовця перед державою та суспільством. Ці принципи включають політичну нейтральність, об'єктивність, прозорість, чесність, довіру, професійну компетентність та безумовне виконання вимог законодавства.

Дослідники наголошують, що «сутність етики державних службовців полягає в створенні високих стандартів етичності та професіоналізму у діяльності державних службовців. Саме етика сприяє забезпеченню довіри населення до державних інституцій, розбудові справедливого і ефективного державного управління та підтримці правової держави» [4].

В умовах воєнного стану професійна етика службовця сфери публічного управління стає особливо важливою і має відповідати таким основним принципам:

- обов'язок і відданість – службовці мають розуміти, що їхня робота має на меті захист інтересів держави та громадян; відданість своїм обов'язкам і стратегічним пріоритетам; високу міру відповідальності та професіоналізму;
- нейтральність і неупередженість – службовці не повинні допускати політичного або особистого впливу на свої рішення та дії, а також дискримінації та переслідування;
- гуманність і гуманітарна допомога – службовці мають дотримуватися гуманітарних принципів і захищати права та гідність людей, зокрема, в умовах воєнного стану, а також допомагати тим, хто потребує допомоги, та працювати на благо постраждалих;
- етичні стандарти – службовці повинні дотримуватися високих етичних

стандартів і не допускати корупції, використання влади в особистих цілях або порушення прав людей;

– взаємодія з громадою – службовці покликані підтримувати відкритий та конструктивний діалог з громадою; враховувати думки та потреби громадян.

Відповідно, службовці мають виявляти особливу мужність, витримку та готовність працювати в небезпечних умовах. Вони є важливими ланками у системі управління кризовими ситуаціями та виконанні воєнних дій, адже їхня етична поведінка, дисципліна та відданість громаді мають позитивний вплив на населення.

Таким чином, сутність та особливості професійної етики у сфері публічного управління полягає в забезпеченні високих стандартів етичності та професіоналізму управлінської діяльності службовців, які сприяють довірі населення до владних інституцій; ефективному функціонуванню системи публічного управління та підтримці правової держави; створенню професійної організаційної культури; забезпеченню відповідальності службовців та ефективної роботи на благо суспільства у контексті їх динамічного розвитку.

Перелік посилань:

1. Василевська Т. Е. Етика державного управління : підручник. Київ : НАДУ, 2015. 204 с.
2. Кубасова Є. Г. Професійна компетентність публічних службовців: поняття, структура, критерії: Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2022. 126 с.
3. Михненко А. М., Руснак О. В., Мудров А. М. Запобігання та протидія корупції : навч. посібник Київ : ДННУ «Акад. фін. Управління», 2013. 666 с.
4. Рудакевич М. І. Професійна етика державних службовців: теорія і практика формування в умовах демократизації державного управління: монографія. Тернопіль: Видво АСТОН, 2007. 400 с.

УДК 354:342:004.5

ДЕЦЕНТРАЛІЗОВАНІ АВТОНОМНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ОПТИМІЗАЦІЇ ТЕХНОЛОГІЙ ЦИФРОВОГО ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Липнягов М.О., здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро

В умовах децентралізації публічного управління виникає потреба у нових підходах до автоматизації, прозорості та демократизації процесів управління. Використання цифрових технологій стає ключовим фактором у модернізації систем управління, а децентралізовані автономні організації пропонують інноваційні інструменти для автоматизації процесів прийняття рішень та управління ресурсами.

Децентралізовані автономні організації (ДАО) — це нова форма організації, яка діє без централізованого управління. Основою ДАО є смарт-контракти — програми, що автоматично виконують закладені в них умови та правила. Всі учасники ДАО мають однаковий доступ до інформації і рівні можливості брати участь у прийнятті рішень через голосування. Рішення та правила роботи організації зберігаються у блокчейні — розподіленій базі даних, яка гарантує прозорість та незмінність інформації. Учасники можуть пропонувати зміни або нові проекти, а рішення ухвалюються колективно, зазвичай через механізми токенів або голосів, закладених у протокол ДАО.

В різних країнах вже успішно тестуються ДАО для управління громадськими ресурсами. Наприклад, у сфері бюджету участі, де громадяни голосують за розподіл місцевих бюджетів, ДАО забезпечують прозорість і точність виконання результатів голосування. Досвід таких країн як Естонія, Ісландія та Швейцарія демонструє ефективність застосування ДАО в управлінні.

Впровадження ДАО в публічне управління стикається з низкою викликів:

–Технічні бар'єри: Інфраструктура блокчейн-технологій потребує високого рівня надійності та безпеки, що вимагає значних інвестицій і технічної підтримки.

–Правова регуляція: Відсутність чіткої законодавчої бази щодо використання ДАО в публічних структурах може створювати правові перешкоди для їх впровадження.

–Організаційні бар'єри: Традиційні структури управління можуть опиратися впровадженню нових технологій через необхідність зміни існуючих процесів.

Для успішного впровадження ДАО у публічний сектор рекомендується:

–Створити пілотні проекти з використання ДАО для управління конкретними публічними ресурсами (бюджети участі, управління земельними ресурсами тощо).

–Розробити правову базу, яка дозволить легалізувати використання ДАО у публічному управлінні.

–Забезпечити громадян доступними інструментами для участі у процесах управління через ДАО.

Впровадження ДАО в цифрові технології публічного управління може суттєво оптимізувати управлінські процеси, підвищуючи їх прозорість, автоматизацію та залучення громадян. Незважаючи на існуючі технічні та правові виклики, ДАО пропонують перспективний інструмент для розвитку цифрового управління в умовах децентралізації.

Перелік посилань:

1.Allen, D.W.E., Berg, C., Davidson, S., MacDonald, T., and Potts, J. (2021). Building a Grammar of Blockchain Governance. Cryptoeconomics Australia. Retrieved from: <https://medium.com/cryptoeconomics-australia/building-a-grammar-of-blockchain-governance-c2cb4b70f915>.

2.Davidson, S., De Filippi, P., and Potts, J. (2018). Blockchains and the Economic Institutions of Capitalism. *Journal of Institutional Economics*, 14, 639–658. DOI: <https://doi.org/10.1017/s1744137417000200>

3.De Filippi, P., Wray, C., and Sileno, G. (2021). Smart Contracts. *Internet Policy Review*, 10 (2). DOI: <https://doi.org/10.14763/2021.2.1549>

УДК 351:614.2

**АНАЛІЗ МІЖНАРОДНИХ ПРАВОВИХ НОРМ ЩОДО ГАРАНТІЙ
ДЕРЖАВИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я***Литвяк В. Я., здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти**Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро*

Європейську та євроатлантичну інтеграцію України у 2019 році було визначено в Преамбулі Конституції (Основний Закон) як основний курс майбутнього розвитку української держави. А це означає, що відтоді у всіх напрямках життєдіяльності змінювався формат суспільних відносин на користь їх оновлення за зразками кращих європейських практик. Тобто, у всіх сферах суспільного життя Україна задекларувала право кожного громадянина на досягнення європейських міжнародно-правових стандартів. Одним із таких прав є право на життя та право на охорону здоров'я.

Враховуючи державний характер функціонування в Україні сучасної моделі управління у сфері охорони здоров'я, ми виходимо з того, що він сформувався на основі, перш за все, гарантій, які надає українська держава кожному громадянину України. А відтак в рамках національного законодавства, яким регулюються суспільні відносини у сфері охорони здоров'я, основними нормативно-правовими документами виступають, сьогодні, тобто до прийняття Медичного Кодексу, власне сама Конституція України (ст. 49 та інші), а також закон України «Основи законодавства України у сфері охорони здоров'я». Крім цих нормативних документів, суспільні відносини у сфері охорони здоров'я в Україні регулюються й іншими законодавчими та нормативно-правовими актами, однак базовими виступають саме ці. Разом з тим, національне законодавство України у медичній сфері в незалежний період її історії формувалось та у подальшому розвивалось відповідно до норм міжнародного права. Тож доцільним постає питання проведення короткого аналізу змісту міжнародних документів, змістом яких визначаються саме державні гарантії права на охорону здоров'я в контексті євроінтеграційного курсу України.

Від початку заснування ЄС основними нормативно-правовими документами, зміст яких визначає державні гарантії права громадян країн ЄС на охорону здоров'я, можна

назвати, насамперед, такі як: Угода про заснування Європейського об'єднання вугілля і сталі (1951 рік), яким уперше затверджувалась для держав-учасниць обов'язковість врахування вимог щодо охорони здоров'я працівників при прийомі на роботу; Європейська соціальна хартія (1961 рік); Маастрихтська, Римська, Амстердамська та Лісабонська та ін. угоди, прийняті у другій половині ХХ ст. Ці угоди визначали, що головним завданням країн ЄС визначалось як гарантоване державою право на забезпечення високого рівня охорони здоров'я громадян у нерозривному зв'язку із захистом навколишнього середовища, захистом прав споживачів. Крім того, розвиток охорони здоров'я у всіх політиках визнавався глобальним трендом та підтримувався належною координацією на рівні міждержавної співпраці. Визначним для України щодо розвитку системи державних гарантій у сфері охорони здоров'я є підписання Угоди про Асоціацію України з ЄС.

Але більш детально сьогодні розглянемо аспекти державних гарантій на охорону здоров'я, які визначаються Європейською соціальною хартією, яка була ратифікована Україною у 2006 році. А це означає, що державні гарантії нашої країни повинні повністю бути реалізованими в площині практичного виміру та медичних гарантій в умовах національного медичного простору. Як свідчить зміст Хартії (ст.11, ст.13), держава зобов'язана усувати причини захворювань; сприяти зміцненню здоров'я шляхом організації діяльності консультативних та освітніх закладів, метою яких є надання громадянам відповідних інформаційно-освітніх послуг щодо зміцнення власного здоров'я та підвищення рівня їх відповідальності та стан свого здоров'я; вживати заходів щодо попередження епідемій та надзвичайних випадків (ст.11). Також державною гарантією є створення належних умов для надання медичної допомоги особам, які не мають необхідних ресурсів для звернення за медичною допомогою, гарантуючи водночас, що надання медичної допомоги жодним чином не обмежить їх політичних чи інших соціальних прав (ст.13). Отже, означені у змісті цих документів міжнародні принципи як гарантії держави допомагають державам розвивати національні системи ОЗ відповідно міжнародним стандартам.

Перелік посилань:

1.Європейська соціальна хартія (переглянута): ратифікований як міжнародний документ 2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text

УДК 327.7: 004.738.5

ЦИФРОВІ ПЛАТФОРМИ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

*Магиляс Ю. В., здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти**Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро*

Ідею держави як платформи було висунуто Т. О'Райлі [6] як прогноз про формування державою відкритої платформи з метою залучення різних партнерів до взаємодії з органами влади. О'Райлі застосував аналогію з ринком, де держава виступає генеральним менеджером-розпорядником, а спільнота здійснює обмін товарами та послугами на кшталт постачальник-споживач. При цьому передбачалося, що на державній платформі будуть представлені також недержавні постачальники послуг і громадяни зможуть робити вибір із великої кількості постачальників.

З початком активної фази цифрової трансформації суспільства [4] концепція «держава як платформа» почала успішно впроваджуватись урядами деяких країн, включаючи Велику Британію та США. Цифрові платформи поєднують постачальників та споживачів інформації та послуг, організовуючи мережеві взаємодії, тим самим виступаючи як інструмент у системі публічного управління. Державні платформи, на думку М. Janssen та Е. Estevez [3], – це механізм реалізації концепції ощадливого уряду (lean government), спрямований на отримання більших результатів за менших ресурсів, що витрачаються. В рамках такої концепції вважається, що державні структури можуть створювати платформи для управління інноваційними взаємодіями з іншими органами публічного управління, бізнесом та громадянами, залишаючи при цьому за собою функцію загальної організації. Основна ідея полягає у формуванні меншого за розмірами державного апарату, залученого до співпраці з референтними групами у вигляді платформ, з метою зниження трансакційних витрат.

Ж. Millard на основі концепції екосистем визначає платформу як «відкрите середовище та екосистему зі зрозумілим набором змодельованих правил, допоміжних посібників для користувачів, ресурсів та служби підтримки, які стимулюють співпрацю представників усіх референтних груп для створення не лише суспільної цінності, а й цінності для кожного учасника окремо так, як він її розуміє [5]. Дане визначення

відображає такі основні ознаки державних цифрових платформ, як: загальна цінність від взаємодії на платформі; підтримка механізмів співпраці; ясна і зрозуміла модель взаємодії, з чітким визначенням різних ролей. Видається, що такий підхід до аналізу цифрових платформ, як відкритих систем еволюціонування, більш перспективний, ніж уявлення про державу як єдину платформи, що не змінюється.

Реалізація в Британії на початку століття підходу «державна платформа» (GaaS) продемонструвала всю складність широкомасштабної цифрової трансформації. Дослідники цього процесу дійшли висновку, що уряд країни досяг прогресу у формуванні архітектури відкритих стандартів та інтероперабельності, але не зміг досягти критичної маси організаційних змін в частині участі з боку комерційного сектору та некомерційних організацій як партнерів. Фактично досягнутий у 1999 та 2010 роках прогрес у створенні системи цифрового державного управління зупинився після того, як було зроблено акцент на переведення фронт-офісу державних послуг в електронний вигляд замість проведення системної інтеграції державних технологічних рішень у бек-офісі.

Для цифровізації публічного управління на основі платформного підходу потрібне послідовне проведення організаційних та технологічних змін. З одного боку, під час впровадження цифрових технологій у систему держуправління потрібні значні бюджетні витрати, прорахувати які наперед досить складно. При цьому витрати та ризики масштабного впровадження цифрових технологій можуть перевищити очікувані вигоди. Тому, щоб уникнути ризиків, у тому числі в галузі кібербезпеки та захисту персональних даних громадян [2], найбільш прийнятним є інкрементальний підхід до впровадження цифрових інновацій. Інкрементальність – це реальний додатковий прибуток, створюваний, коли певні дії призводять до бажаних результатів.

З іншого боку, впровадження технологічних інновацій не призводить автоматично до змін в організаційній культурі. Бар'єрами можуть стати недосконалі нормативно-правова база, відсутність професійних компетентностей у співробітників, політичної та адміністративної підтримки, а також недостатня координація зусиль різних відомств та підрозділів у впровадженні інновацій [1, р. 79].

Таким чином, впровадження цифрових платформ вимагатиме від органів публічного управління проведення серйозних правових, організаційних та морально-етичних перетворень. Для трансформації раніше створених інформаційних систем у державні цифрові платформи також необхідний інкрементальний підхід та націленість на

відчутний результат для всіх груп споживачів платформних ресурсів та сервісів.

Перелік посилань:

- 1.Chen, Y.-C. (2017). *Managing Digital Governance*. New York: Routledge.
- 2.Conradie, P. & Choenni, S. (2014). On the Barriers for Local Government Releasing Open Data. *Government Information Quarterly*, 31(1), 510–517. Available at: <https://doi.org/10.1016/j.giq.2014.01.003>
- 3.Janssen, M. & Estevez, E. (2013). Lean Government and Platform-Based Governance – Doing More with Less. *Government Information Quarterly*, vol. 30, no 1, pp. 1–8. Retrieved from <http://10.0.3.248/j.giq.2012.11.003>
4. Kvitka, S. (2021). Digital Transformation in the Context of the Concept of "Long Waves" M. Kondratiev. *Public Administration Aspects*, 9(SI(1), 24-28. <https://doi.org/10.15421/152155>
- 5.Millard, J. (2018). Open governance systems: Doing more with more. *Government Information Quarterly*, vol. 35, no 4, pp. 77–87. Available at: <https://doi.org/10.1016/j.giq.2015.08.003>
- 6.O'Reilly, T. (2010). Government as a Platform. *Opening Government: Transparency and Engagement in the Information Age*, 6(1), 37–44.

УДК 72.051.8; 365.6, 351.862.4

**РОЗРОБЛЕННЯ МЕТОДИКИ ЗАГАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ РИЗИКІВ
НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ У ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ***Меньшикова О. В., к.ф.-м. наук, доцент**Дзюба Л. Ф., д.т. наук, професор**Кусій М. І., к.пед. наук, доцент**Чмир О. Ю., к.ф.-м. наук, доцент**Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Національні системи оцінювання ризиків і загроз як на загальнодержавному, регіональному так і місцевому рівнях функціонують у багатьох країнах світу [1]. Вони дозволяють виявляти небезпечні тенденції та загрози для безпеки, а також уразливості в державі та суспільстві. Інформацію про ризики використовують уповноважені державні органи для прийняття рішень щодо формування відповідної політики, планування заходів із підвищення рівня готовності до широкого спектру загроз, розвитку необхідних спроможностей, а також ефективного розподілу ресурсів.

У розробленій методиці загального оцінювання ризиків надзвичайних ситуацій у територіальній громаді України запропоновано розглядати згідно з Кодексом цивільного захисту України [2] надзвичайні ситуації та небезпечні події техногенного, природного та соціального характеру. Небезпечною подією є подія, у тому числі катастрофа, аварія, пожежа, стихійне лихо, епідемія, епізоотія, епіфітотія, яка за своїми наслідками становить загрозу життю або здоров'ю населення чи призводить до завдання матеріальних збитків. Надзвичайною ситуацією є обстановка на окремій території чи суб'єкті господарювання на ній або водному об'єкті, яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності населення, спричинена катастрофою, аварією, пожежею, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, застосуванням засобів ураження або іншою небезпечною подією, що призвела (може призвести) до виникнення загрози життю або здоров'ю населення, великої кількості загиблих і постраждалих, завдання значних матеріальних збитків, а також до неможливості проживання населення на такій території чи об'єкті, провадження на ній господарської діяльності.

Відповідно до [3], ризиком вважають комбінацію ймовірності заподіяння шкоди і тяжкості (впливу) цієї шкоди. Оцінювання ризиків виникнення небезпечної події є необхідним елементом управління ризиками виникнення надзвичайної ситуації. Завданням такого управління є виявлення загроз та можливих негативних наслідків небезпечних подій, оцінка можливостей для їх запобігання або мінімізації; визначення доцільності запровадження превентивних (профілактичних) заходів залежно від витрат на їх реалізацію у співвідношенні до обсягів можливих втрат (збитків) з урахуванням витрат на страхування тощо.

Розроблена методика загального оцінювання ризиків виникнення небезпечної події у територіальній громаді відповідає ДСТУ ІЕС/ISO 31010:2013 «Керування ризиком. Методи загального оцінювання ризику» [4], містить ідентифікацію, аналіз та оцінювання ризиків. Особливістю методики є врахування сумарного негативного впливу небезпечних подій, які систематично виникають на території громади. Методика є практично орієнтованою, доступною для реалізації завдань управління ризиками виникнення небезпечних подій місцевими органами самоврядування.

З метою ідентифікації ризиків виникнення небезпечних подій у територіальній громаді укладається реєстр (перелік) небезпечних подій територіальної громади. Підґрунтям для укладання такого реєстру є ДК 019:2010 Класифікатор надзвичайних ситуацій [5], особливості (географічні, економічні, управлінські тощо) територіальної громади та кращі світові практики [1].

Підґрунтям для аналізу та оцінювання ризиків є статистичні дані щодо небезпечних подій та надзвичайних ситуацій, які відбувалися у минулому у разі наявності достовірної статистичної інформації для території громади, області та/або України загалом та експертної оцінки спеціалістів у разі недостатньої інформації про небезпечні події за відсутністю статистичних даних.

Реєстр небезпечних подій територіальної громади може бути доповнений та уточнений за результатами аналізу небезпечних подій, які виникли або можуть виникнути у майбутньому у територіальній громаді. Аналіз ризиків виникнення ідентифікованих небезпечних подій у територіальній громаді полягає у визначенні ймовірності виникнення цих подій і тяжкості їх впливу. Ймовірності та тяжкості впливу поєднують для оцінки рівня ризику небезпечних подій у матриці ризиків.

Матриця є зручним інструментом для візуалізації якісної (двовимірної) оцінки

ризиків у сфері життєдіяльності мешканців територіальної громади та є підґрунтям для оцінки стійкості територіальних громад, визначення пріоритетності завдань та ресурсів для попередження виникнення небезпечних подій та зменшення їх негативних наслідків.

Перелік посилань:

1. Національні системи оцінювання ризиків і загроз: кращі світові практики, нові можливості для України: аналіт. доп. / [Резнікова О.О., Войтовський К.Є., Лепіхов А.В.]; за заг. ред. О.О. Резнікової. Київ: НІСД, 2020. 84 с.

2. Кодекс цивільного захисту України. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 34-35, ст. 458. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text> (дата звернення: 15.11.2022).

3. ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. – [на заміну ДСТУ 2293-99; чинний від 2015-05-01]. Київ: Мінекономрозвитку України, 2015. 16 с.

4. ДСТУ ІЕС/ISO 31010:2013. Керування ризиком. Методи загального оцінювання ризику (ІЕС/ISO 31010:2009, IDT). – [уведено вперше, чинний від 2013-12-11]. Київ: Мінекономрозвитку України, 2015. 73 с.

5. ДК 019:2010. Класифікатор надзвичайних ситуацій. – [чинний від 2011-01-01]. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va457609-10#Text> (дата звернення: 15.11.2022).

УДК 330.342.23:352.07

**«НОВИЙ ЛОКАЛІЗМ» В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ
СУСПІЛЬСТВА***Миргородська М. С., здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої
освіти**Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро*

З початком глобальної цифрової трансформації суспільства, після економічної та фінансової кризи 2007-2008 рр. [1] більшість європейських країн пережили відродження «локалізму», те, що зараз називають «новим локалізмом». Як відзначили В. Katz та J. Nowak [2] влада у світі переходить: зверху вниз від національних урядів і держав до міст і громад; горизонтально від державного сектору до мереж державних, приватних і громадських учасників; і в глобальному масштабі уздовж ланцюгів капіталу, торгівлі та інновацій. На думку J. Millard [3], міста перебувають у стані «золотої середини» оскільки є, загалом, достатньо великим, щоб мати значні політичні, фінансові та інші ресурси, і в той же час досить малі та близькі до свого населення, щоб зрозуміти їхні потреби, змістовно співпрацювати з ним та приймати і виконувати відповідні рішення на місцях. Міста складають новий фокус влади в «новому локалізмі», який необхідний для вирішення критичних викликів цифрової сучасності – економічна конкурентоспроможність, соціальна інтеграція, оновлене суспільне життя; виклик різноманітність, імператив екологічної стабільності. Новий локалізм не є заміною життєвої ролі національних урядів, але замість цього є ідеальним доповненням до ефективного державного управління.

З розвитком цифрової цивілізації відбулося чітке повернення до розуміння того, що соціальні, економічні та культурні структури та компетенції на місцевому рівні мають величезну цінність і є вирішальними для побудови більш широких концепцій соціально-економічного та екологічного розвитку в цілому.

Це розуміння, однак, не є поверненням до попередніх уявлень про місцеву владу засновану на ієрархічних структурах, але натомість точно відображає цілі та бажаний вплив відкритих цифрових інновацій на задоволення реальних соціальних потреб у новий

спосіб. Цей підхід все більше зосереджується на повсякденні соціальні потреби людей у їхніх громадах щодо працевлаштування, освіти, здоров'я та процвітання в місцевому контексті та в способи, які вони самі можуть контролювати.

Втім, застосування підходу «нового локалізму» також означає визнання того, що політики Smart City, в рамках яких міська влада та інші організації встановлюють датчики, мережі, дані та аналітика даних задля підвищення ефективності міських систем, таких як транспорт, комунальні послуги тощо послуги, якими б важливими вони не були, – це лише половина справи. Слід враховувати, що існує небезпека узагальненого погляду на місцевий розвиток, тобто нівелювання різноманітних потреби мешканців як окремих осіб, домогосподарств, організації та підприємства. Таким чином, будь-яка адекватна модель управління громадою має також зосереджуватися на залученні знань своїх жителів і заохочувати процеси, і особливо місцеві соціальні та культурні процеси, які можуть зробити ці міста більш комфортними і успішними та такими, що підтримують різні, іноді суперечливі види діяльності.

Міста, за своєю природою, є двигунами різноманітності, тому зосереджуючись виключно на ефективній оптимізації комунальних послуг (транспорту, будівництва тощо) неочевидні процеси міського управління можуть бути надзвичайно контрпродуктивними. Натомість громади будуть успішними, інноваційними та «розумними», тоді коли їхні жителі знайшли нові способи творчості та взаємодії і можуть використовувати як свої власні активи та інші ресурси один одного. Новий локалізм, таким чином, намагається зберегти якомога більше цінності, створеної локально в межах громади, замість того, щоб бачити, як інвестиції витікають в інші місця.

Виходячи з цього, роль цифрових технологій у цьому контексті, крім іншого, може полягати в послугах, заснованих на місцевих локації та подіях, у яких користувач, так би мовити, дає дозвіл на те, щоб його місцезнаходження було важливим чинником у пропонувані можливостях під час перебування в певному місці або участі у певній діяльності в громаді. Такі можливості можуть бути корисні для споживача за допомогою доповненої реальності, щоб бути в курсі відповідних послуг, наприклад, під час знаходження в певній зоні міста, тим самим потенційно поєднуючи людську та цифрову реальність.

Слід відзначити і те, що в контексті ідей «нового локалізму» роль «громади» не обов'язково пов'язана з межами конкретної адміністративної юрисдикції і не заперечує

важливості ефективного розвитку в співпраці з іншими територіальними утвореннями, хоч як би вони не були визначені, або з іншими органами влади в системи багаторівневого врядування. Дійсно, в рамках концепції «нового локалізму» питання створення цінностей, їх використання, збереження та/або спільного використання, а також відповідної політики, є критичною проблемою переоцінки багаторівневого управління в умовах цифрової трансформації суспільства та деглобалізації.

Перелік посилань:

1.Kvitka, S. (2021). Digital Transformation in the Context of the Concept of «Long Waves» М. Kondratiev. *Public Administration Aspects*, 9(SI 1), 24-28. <https://doi.org/10.15421/152155>.

2.Katz, B. & Nowak, J. (2018). The New Localism: How Cities Can Thrive in the Age of Populism, the Brookings Institute, January 9, 2018.

3.Millard, J. (2017). Cities and Urban Living at the Crossroads. In “Digital Nations – Smart Cities, Innovation and Sustainability”, Volume 10595 of the Lecture Notes in Computer Science series, Springer Nature, Chennai.

УДК: 35::351,354.1; 351:614.2

**НАДАННЯ ПУЛЬМОНОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ НАСЕЛЕННЮ ГРОМАДИ ЯК
ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЇЇ БЕЗПЕКИ***Моїсєєва Л. В., здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти**Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро*

Забезпечення здоров'я населення є ключовим елементом соціальної безпеки громади. Однією з важливих складових медичної допомоги є пульмонологічна допомога – лікування та профілактика захворювань органів дихання, таких як астма, хронічне обструктивне захворювання легень (ХОЗЛ), пневмонія, туберкульоз та інші патології. Якість та доступність пульмонологічної допомоги мають великий вплив на загальний стан здоров'я населення і здатність громади ефективно функціонувати. Це напряду впливає на соціальну і фізичну безпеку громади, особливо в умовах поширення респіраторних інфекцій та глобальних викликів, таких як пандемії.

Значення пульмонологічної допомоги для громади

Органи дихання забезпечують одну з найважливіших функцій організму – насичення крові киснем. Захворювання легенів та дихальної системи можуть призводити до серйозних ускладнень і смертей, особливо серед вразливих верств населення: дітей, людей похилого віку, пацієнтів із хронічними захворюваннями. Тому надання пульмонологічної допомоги має вирішальне значення для забезпечення якості життя та загальної соціальної безпеки громади.

Своєчасна діагностика та лікування захворювань дихальної системи сприяють зниженню рівня смертності та ускладнень. Крім того, профілактичні заходи, такі як вакцинація проти грипу або пневмококових інфекцій, знижують ризик виникнення масових епідемій, що може мати значний соціальний і економічний вплив на громаду.

Якість пульмонологічної допомоги безпосередньо впливає на соціальну безпеку громади з кількох причин:

1. Зниження захворюваності та смертності. Професійна пульмонологічна допомога дозволяє своєчасно виявляти захворювання дихальних шляхів і надавати відповідне лікування, що зменшує кількість серйозних ускладнень і смертей. Це особливо актуально

для таких захворювань, як туберкульоз, пневмонія та астма, які можуть призводити до довгострокових негативних наслідків для здоров'я.

2. Попередження епідемій. Ефективна система пульмонологічної допомоги включає не лише лікування, а й профілактику. Наприклад, вакцинація проти пневмококової інфекції та грипу може запобігти спалаху небезпечних захворювань, що поширюються повітряно-крапельним шляхом. Це особливо важливо в умовах пандемій, коли швидка реакція медичних служб і належне лікування можуть запобігти масовій захворюваності та смертності.

3. Підвищення якості життя. Люди, які страждають від хронічних захворювань легень, часто обмежені у своїй повсякденній активності. Завдяки якісній медичній допомозі ці пацієнти можуть отримати підтримуюче лікування, що дозволяє їм підтримувати нормальний рівень життя та продуктивність. Це, в свою чергу, сприяє підвищенню соціальної стабільності та безпеки, оскільки громадяни залишаються активними учасниками життя громади.

4. Зменшення економічного навантаження. Хвороби дихальних шляхів, якщо їх не лікувати своєчасно, можуть призводити до тривалої втрати працездатності, що впливає на економічний добробут як окремих сімей, так і громади в цілому. Ефективна пульмонологічна допомога дозволяє знизити кількість госпіталізацій, витрат на лікування у важких випадках та втрату продуктивності через хворобу.

Незважаючи на важливість пульмонологічної допомоги, існує низка викликів, які можуть ускладнювати її надання на рівні громади:

1. Брак спеціалістів. Пульмонологія є специфічною галуззю медицини, яка потребує висококваліфікованих фахівців. У багатьох громадах може відчуватися брак таких лікарів, що ускладнює доступність допомоги. Особливо це актуально для сільських регіонів та віддалених місцевостей, де спеціалізована медична допомога є обмеженою.

2. Недостатня інфраструктура. Для надання якісної пульмонологічної допомоги необхідна відповідна інфраструктура: лікарні з відділеннями пульмонології, апаратура для діагностики та лікування (наприклад, рентгенівські апарати, пульсометри, апарати для штучної вентиляції легень). Недостатнє фінансування або обмежений доступ до сучасного обладнання можуть знижувати якість медичних послуг.

3. Низький рівень обізнаності населення. Важливим фактором є рівень обізнаності громадян щодо захворювань дихальних шляхів та методів їхньої

профілактики. Багато людей не звертаються за медичною допомогою на ранніх стадіях хвороби через брак інформації або нехтування симптомами. Це може призводити до погіршення стану здоров'я і подальших ускладнень.

Для того щоб пульмонологічна допомога стала ефективним чинником підвищення безпеки громади, необхідно впроваджувати комплексні заходи:

1. Підготовка кадрів. Одним із найважливіших елементів є підвищення кількості та кваліфікації пульмонологів. Держава та місцева влада можуть сприяти навчальним програмам, що дозволяють готувати фахівців у цій галузі, а також залучати молодих спеціалістів до роботи в регіонах, де відчувається брак кадрів.

2. Розвиток інфраструктури. Необхідно інвестувати в медичну інфраструктуру, що дозволяє надавати якісну пульмонологічну допомогу. Це стосується як оснащення лікарень сучасним обладнанням, так і створення центрів профілактики захворювань дихальних шляхів, які можуть працювати з населенням на рівні громади.

3. Профілактичні програми. Важливу роль відіграють програми профілактики, спрямовані на підвищення обізнаності населення про захворювання органів дихання та методи їх запобігання. Такі програми можуть включати інформаційні кампанії, безкоштовні медичні огляди, вакцинації тощо.

4. Доступність медичних послуг. Забезпечення рівного доступу до пульмонологічної допомоги для всіх верств населення, включно з малозабезпеченими, літніми людьми та мешканцями віддалених населених пунктів, є важливим аспектом підвищення соціальної безпеки громади.

Надання пульмонологічної допомоги населенню є важливим чинником підвищення безпеки громади. Ефективна система лікування та профілактики захворювань дихальних шляхів сприяє зниженню рівня смертності, запобіганню масовим епідеміям та підвищенню якості життя громадян. Для досягнення цієї мети необхідно інвестувати в підготовку спеціалістів, розвиток медичної інфраструктури, а також забезпечувати доступність пульмонологічних послуг для всіх членів громади.

УДК 332.13

**ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ
ІНФРАСТРУКТУРИ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ***Мусієнко А. С., здобувачка вищої освіти**Гайдученко С. О., д.держ.упр., проф.**Харківський національний університет міського господарства**імені О.М. Бекетова, м. Харків*

Формування соціальної інфраструктури в Україні на місцевому рівні, прийняття управлінських рішень щодо її належного розвитку тісно пов'язано з дослідженням світового досвіду, оскільки оптимальна організація соціальної інфраструктури є одним із домінуючих факторів забезпечення задоволення різнопланових потреб жителів відповідних територіальних громад, а також їх стратегічного розвитку.

У розвинених країнах формування та розвиток соціальної інфраструктури на місцевому рівні ґрунтується на основі впровадження принципу державно-приватного партнерства для більш активного залучення недержавних інвестиційних ресурсів.

Взаємодія між державними органами влади та приватним бізнесом, яка базується на налагодженій системі взаємовідносин, спрямована на досягнення двох основних груп цілей. По-перше, цей процес передбачає врахування інтересів кожного учасника. По-друге, спільно сформульовані цілі, тісно пов'язані з конкретними проєктами розвитку соціальної інфраструктури, забезпечують суспільству доступ до більш якісних товарів і послуг, водночас мінімізуючи витрати на їх отримання [1].

Так, у Канаді створені корпорації економічного розвитку, що базуються на державно-приватному партнерстві, і безпосередньо займаються залученням інвестицій для розвитку соціальної інфраструктури. Ці організації не підпорядковуються муніципальній владі, але основне фінансування розвитку соціальної інфраструктури все ж надходить з муніципальних бюджетів. Основне завдання таких корпорацій полягає в залученні фінансових ресурсів від приватних підприємств, тому управління та фінансування цього розвитку здійснюється не лише муніципальною владою, але й ззовні, через корпорації.

Прикладом країни, де концесія активно використовується для розвитку як виробничої, так і соціальної інфраструктури, є Великобританія. У 1992 році була проголошена нова концепція управління державною власністю, відома як «Приватна фінансова ініціатива». Ця концепція передбачала передачу приватним компаніям функцій фінансування, будівництва, експлуатації, реконструкції та управління державними об'єктами соціальної інфраструктури, включаючи такі сфери, як охорона здоров'я, освіта та підвищення кваліфікації робочої сили, на умовах концесії. Разом із цим було створено нормативно-правову базу для місцевого самоврядування, яка дозволяє муніципалітетам діяти як корпорації і брати участь у концесійних угодах як юридичні особи, забезпечуючи їх автономність у межах відповідних повноважень.

В Австралії розвиток соціальної інфраструктури також активно здійснюється через державно-приватне партнерство, в рамках якого Міністерство інфраструктури і транспорту створило Робочу групу з фінансування та розвитку соціальної інфраструктури, що включає представників уряду, громадських організацій, банківського сектора, пенсійних фондів та інших зацікавлених сторін, що дало змогу залучити значні інвестиції приватних партнерів на розвиток соціальної інфраструктури [2].

Досвід використання концесії в Австрії для забезпечення доступності та якості соціальних послуг, особливо для соціально вразливих груп населення, є вкрай важливим. В Австрії надання соціальних послуг входить до обов'язків держави, при цьому відповідальність розподіляється між федеральним і регіональним рівнями. Наприклад, приватна соціальна організація «Соціальний фонд Відня» діє від імені магістрату Відня і забезпечує надання соціальних послуг. Цей фонд на конкурсній основі розміщує замовлення на соціальні послуги серед приватних, комерційних та некомерційних організацій, допомагає клієнтам зробити вибір, а також здійснює необхідні доплати, перераховуючи кошти безпосередньо тій організації, яку обрав клієнт, і контролює відповідність надання послуг узгодженим стандартам [3].

Таким чином, можна зробити висновок, що кожна країна має свої особливі риси щодо формування та розвитку соціальної інфраструктури на місцевому рівні, однак зарубіжний досвід доводить необхідність використання державно-приватного партнерства для розвитку соціальної інфраструктури в різних його формах, у тому числі у формі концесії, що збалансовуватиме зростаючий розрив між фінансовими

можливостями та вимогами громадянського суспільства щодо удосконалення соціальної інфраструктури. Практичне значення впровадження зарубіжного досвіду у сфері розвитку соціальної інфраструктури на місцевому рівні в Україні полягає у оптимізації цього процесу завдяки залученню ресурсів місцевих бюджетів та цільових державних асигнувань, а також використання фінансових і матеріальних ресурсів приватного бізнесу через механізми державно-приватного партнерства.

Перелік посилань:

1. Кузнєцова А.О. Використання зарубіжного досвіду для підвищення ефективності розвитку соціальної інфраструктури в українських регіонах. Регіональна економіка. 2018. №3. 85-93 с.
2. Михайлюк А.В. Використання зарубіжного досвіду розвитку соціальної інфраструктури на муніципальному рівні в Україні. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2020. № 4. 142-148 с.
3. Новіков В.М. Соціальна інфраструктура на шляхах реформування місцевого самоврядування: монографія, Київ-Варшава, 2018. 431 с.

УДК 352.075

**СТРАТЕГІЧНІ ІННОВАЦІЇ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ ТА
АДМІНІСТРУВАННІ ЗАДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ
ТЕРИТОРІЙ ТА ГРОМАД***Пастух К. В., к. держ. упр.*

Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кропивницький

В умовах сьогодення важливим постає здійснення ефективного публічного управління та адміністрування, запровадження дієвих заходів, стратегічних інновацій в публічному управлінні та адмініструванні задля відновлення сталого розвитку територій та громад.

У Державній стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки визначено стратегічну мету державної регіональної політики до 2027 року, яка полягає у посиленні економічної, соціально-гуманітарної, просторової згуртованості країни, а також підвищення рівня безпеки населення, його добробуту завдяки задоволенню потреб як регіонів, так і територіальних громад у відновленні їх інфраструктури, модернізації економіки територіальних громад і регіонів за принципом «краще, ніж було» й ефективного використання потенціалу територій, розвитку системи децентралізованого, демократичного, інклюзивного врядування. У Стратегії зазначається, що реалізація цієї політики буде здійснюватися на основі комплексного територіально-орієнтованого підходу. Цей підхід передбачає, що об'єктом у рамках регіональної політики є територіальні громади й регіони. Саме вони характеризуються соціальними, просторовими, безпековими, екологічними та економічними особливостями. Заходи щодо її реалізації будуть направлені на відновлення економічної активності, інфраструктури, різних публічних послуг та необхідного балансу екосистем, формування безпекових умов для того, щоб внутрішньо переміщені особи скоріше повернулися до своїх домівок. Також має бути приділена особлива увага створенню сприятливих умов для діяльності на територіях відновлення суб'єктів господарювання, підтримці та ефективному використанню потенціалу з особливими умовами для розвитку територій, поширення позитивного впливу регіональних полюсів зростання (міст і міських

агломерацій), територій сталого розвитку, що сприятиме якості життя населення, зменшенню існуючих диспропорцій у розвитку територіальних громад [1].

У зазначеній вище Стратегії підкреслюється важливість:

- створення соціально-економічних, безпекових умов для того, щоб населення поверталось до територіальної громади й регіону;
- відновлення інфраструктури, її розвиток, в тому числі інфраструктури комунікаційних мереж (електронних) на принципах підзвітності, прозорості, інклюзивності, сталості, енергоефективності, а також адаптації до змін клімату, захищеності до безпекових загроз та економічної доцільності, стійкості;
- розвиток інституційної спроможності органів місцевого самоврядування як на місцевому, так і регіональному рівні у сфері проектного менеджменту, стратегічного планування, протидії корупції, цифровізації;
- відновлення підприємницької діяльності та зростання економіки (на основі власного потенціалу територій, а також регіональних смарт-спеціалізацій, розвиток людського капіталу);
- розвиток врядування, використання кращих практик Європейського Союзу;
- залучення населення до прийняття управлінських рішень;
- відновлення балансу екосистем, які постраждали внаслідок повномасштабної війни;
- формування партнерств, розвиток співробітництв (міжрегіонального, міжмуніципального і транскордонного);
- сприяння розвитку економіки завдяки залученню інвестицій для реалізації тих чи інших інноваційних проектів;
- відновлення системи надання соціальних послуг, їх розвиток [1].

На наш погляд, в Україні слід використовувати зарубіжний досвід відновлення сталого розвитку територій та громад.

Корисним для України може бути досвід відновлення Франції (пріоритезація відбудови за певними галузями промисловості на основі індикативних показників), Польщі (ефективне використання доступних переваг від вступу до Європейського Союзу), Німеччини (жорстка фінансова дисципліна, збалансований бюджет) тощо [2].

Необхідності набуває визначення напрямів післявоєнного відновлення, створення належних умов для врахування потреб територій та громад, забезпечення населення

якісними, доступними публічними послугами [3], збільшення економічної самостійності територій та громад, активізації економічної діяльності у них, а також забезпечення їх конкурентоспроможності у довгостроковій перспективі [4].

Досвід відновлення сталого розвитку територій та громад в різних країнах світу свідчить, що, насамперед, важливо приділити увагу розвитку спроможності територій та громад, підвищенню безпеки та забезпеченню у них комфорту, збереженню людського потенціалу, чіткому плануванню, орієнтованому на довгострокові потреби, розвитку науки і освіти, креативної економіки, високотехнологічних галузей, проєктному підходу у відновленні, прозорості процесу відбудови інфраструктури тощо.

Перелік посилань:

1. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>.

2. Моделі відновлення після руйнації: світові кейси для України.
URL: <https://iaa.org.ua/articles/modeli-vidnovlennya-pislya-rujnacziyi-svitovi-kejsy-dlya-ukrayiny/>.

3. Пастух К. В. Публічне управління та регіональне й муніципальне адміністрування: механізми, стратегічний підхід / К. В. Пастух // Наукові перспективи, Серія «Державне управління»: журнал. Київ, 2024, № 6 (48). С.1046. – С.220-231. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/12757>.

4. Public administration in the economic sphere in Ukraine: strategic approach / Mykola A. Latynin, Kateryna V. Pastukh, Denys L. Tarasenko, Serhii O. Shevchenko, Anna Yu. Munko // Estudios de Economía Aplicada. – Spain: University of Almeria, 2021. – Vol. 39, № 5. – P. 9.
URL: <http://ojs.ual.es/ojs/index.php/eea/article/view/4967>.

УДК 681.518.54

**ФОРМУВАННЯ ПРОЦЕСНОГО ПІДХОДУ В ПУБЛІЧНОМУ
УПРАВЛІННІ ОХОРОНОЮ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В
СИНХРОНІЗАЦІЇ З «ІНТЕГРАТИВНИМ МІЖТЕОРЕТИЧНИМ
ЗБАГАЧЕННЯМ» М. САДРІ, А. АРІСТІДУ ТА Д. РАВАЗІ**

Першина Н.Г., здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро

Міжсекторальна взаємодія є ключовим фактором для успішного публічного управління у сфері охорони культурної спадщини. Залучення різних секторів суспільства дозволяє мобілізувати значні ресурси, підвищити ефективність роботи та забезпечити довгострокову перспективу збереження культурного надбання.

Процесний підхід в публічному управлінні охороною нематеріальної культурної спадщини (далі – НКС) та в налагодженні міжсекторального партнерства в цій сфері обґрунтовано в даній публікації як ключовий інструмент для її охорони та розвитку. Основними принципами та перевагами процесного підходу в публічному управлінні охороною НКС (далі – ОНКС) нами обґрунтовуються такі: системність; орієнтація на результат; неперервність покращення управління охороною НКС; циклічність; відповідальність; взаємодія; документування; вимірювання; пріоритизація.

Процесний підхід у публічному управлінні охороною нематеріальної культурної спадщини (НКС) вимагає переосмислення ролі держави, громадянського суспільства, ЗМІ, бізнесу та інших учасників у формуванні та реалізації ефективних стратегій. Використання концепції «теоретичного перехрестя» та «інтегративного міжтеоретичного збагачення» [3] дозволяє краще розуміти взаємозв'язки між цими акторами, підкреслюючи необхідність спільної роботи для досягнення спільних цілей. Цей підхід передбачає, що охорона НКС не є справою тільки держави, а потребує активної участі всіх секторів, що, в свою чергу, може призвести до більш ефективного вирішення соціальних проблем.

Особливість процесного підходу полягає у динамічному характері управлінських рішень, які повинні адаптуватися до змінних умов. Для успішної реалізації цього підходу

необхідно враховувати специфіку кожного учасника, їхні інтереси та ресурси. Громадські організації можуть ініціювати проекти, координувати дії учасників та виступати каналом комунікації між державою, бізнесом та громадянами. Це, у свою чергу, дозволяє запобігти перекладенню соціальних функцій держави на неурядові структури без належного фінансування та ресурсної підтримки.

В рамках міжсекторального партнерства важливо створити інституційні інструменти та механізми, які забезпечують ефективну комунікацію між усіма учасниками. Наприклад, спільне планування програм з участю громадських організацій та місцевої влади може привести до більшої прозорості потреб та можливостей для співпраці. Взаємоповагу та довіру між партнерами можна зміцнити через систематичний моніторинг та оцінку ефективності спільних проектів, що сприятиме покращенню управлінських рішень.

Використання «інтегративного міждисциплінарного збагачення» допомагає об'єднати різні підходи, сприяючи глибшому розумінню складних соціальних систем, що оточують НКС. Таке збагачення відкриває нові горизонти для дослідження та практичного застосування, де кожен учасник може внести свій унікальний внесок, ґрунтуючись на своїх знаннях та досвіді. Співпраця між державою, бізнесом і громадянським суспільством не лише сприяє вирішенню актуальних соціальних проблем, але й формує культуру довіри та партнерства у суспільстві.

Отже, процесний підхід у публічному управлінні охороною НКС реалізується через міжсекторальне партнерство, яке забезпечує гнучкість та адаптивність управлінських рішень. Залучення всіх учасників до спільної роботи з охорони та захисту НКС є ключовим для ефективної реалізації соціальних проектів. Це партнерство базується на взаємоповазі, спільних цілях і готовності адаптуватися до змін, що є особливо важливим у контексті охорони НКС.

Розглядаючи формування та застосування функцій публічного управління охороною нематеріальної культурної спадщини (НКС): (планування (стратегічне) або напрям розробки та формування політики, комплексної стратегії; мотивація, створення стимулів для праці у даній сфері; прийняття рішень; організація (координація); комунікація; контроль та оцінка; робота з персоналом (суб'єктами практичної діяльності та носіями нематеріальної культурної спадщини) [1-2] через призму вказаних перспектив міжсекторального партнерства, можна виділити кілька ключових аспектів:

Інституційна перспектива. У рамках цієї перспективи важливо створити чітку інституційну структуру, яка б забезпечувала взаємодію між державними органами, громадськими організаціями та бізнесом. Це може включати розробку законодавчих актів і нормативно-правових документів, що регламентують процеси ОНКС. Створення асоційованих структур або координаційних рад дозволить систематизувати зусилля всіх учасників партнерства, забезпечуючи їхню інтеграцію в загальну стратегію охорони.

Ракурс мікроекономічної поведінки. У цій перспективі важливо враховувати економічні стимули для залучення різних учасників. Наприклад, пропозиція грантів або фінансових заохочень для громадських організацій та підприємств, які беруть участь у програмах ОНКС, може стимулювати їхню активність. Залучення бізнесу до соціально відповідальних ініціатив також може знизити витрати на ОНКС і підвищити їхню відповідальність.

Перспектива спроможностей та ресурсів. З цієї точки зору важливо визначити та мобілізувати ресурси, необхідні для ефективної ОНКС. Це може включати не лише фінансові ресурси, а й людські, технологічні та інформаційні. Наприклад, громадські організації можуть брати участь у зборі даних та документуванні культурних практик, в той час як державні органи можуть забезпечити фінансування та технічну підтримку. Спільне використання ресурсів дозволяє підвищити ефективність зусиль усіх учасників.

Перспектива управлінського та організаційного пізнання. Ця перспектива акцентує увагу на важливості розуміння управлінських практик та організаційних структур, що застосовуються в ОНКС. Менеджери проектів повинні бути навчені працювати в умовах міжсекторального партнерства, що вимагає знання специфіки кожного сектора та вміння налагоджувати співпрацю. Створення навчальних програм та обміну досвідом між учасниками може сприяти розвитку ефективних управлінських практик.

Перспектива зацікавлених сторін та соціальних оцінок. Важливим аспектом є врахування інтересів та потреб усіх зацікавлених сторін, що беруть участь у процесі ОНКС. Діалог і консультації з громадою, носіями традицій та культурними організаціями можуть забезпечити врахування їхніх поглядів у розробці політики та програм. Регулярні оцінки ефективності проектів і ініціатив, засновані на відгуках громади, також дозволять адаптувати стратегії охорони відповідно до змінюваних потреб.

Отже, формування та застосування функцій публічного управління ОНКС в контексті міжсекторального партнерства вимагає комплексного підходу, що включає інтеграцію всіх вказаних перспектив. Це дозволяє створити системний підхід до охорони НКС, що враховує різні аспекти, потреби та можливості всіх учасників процесу.

Перелік посилань:

1. Першина Н. Г. Управління охороною нематеріальної культурної спадщини в концептуальних позиціях процесного підходу в управлінні. Публічне управління і адміністрування в Україні. 2024. № 41. С. 99-106. DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2024.41.13>

2. Першина Н. Г. Основні компоненти публічного управління охороною нематеріальної культурної спадщини в контексті сталого розвитку. «Наукова весна» 2024 : матеріали XIV Міжнародної науково-технічної конференції аспірантів та молодих вчених, Дніпро, 27-29 бер. 2024 р. / Національний технічний університет «Дніпровська політехніка». Дніпро: НТУ «ДП», 2024. С. 313-315.

3. Sadri Mohamad, Aristidou Angela, and Ravasi Davide. Cross-Sector Partnership Research at Theoretical Interstices: Integrating and Advancing Theory across Phases. Journal of Management Studies. 0:0 Month 2024. P. 1-34. doi:10.1111/joms.13046

УДК: 352.07:342.553

**ІНСТРУМЕНТИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ
ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД***Ребрик М. Ю., здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти**Харківський національний університет міського господарства
імені О.М. Бекетова, м. Харків*

Одним із ключових напрямів стратегічного соціально-економічного розвитку територіальних громад є місцевий економічний розвиток. Успішна реалізація політики місцевого розвитку залежить не лише від існуючого обсягу повноважень органів місцевого самоврядування, а й від системи балансу та розподілу повноважень між державним та місцевим рівнями влади. Заходи з місцевого економічного розвитку є найбільш ефективними, коли впроваджуються через залучення громади та партнерство між владою, підприємцями, некомерційними організаціями та мешканцями [1]. Основою розвитку громади є економіка. Чим кращі умови для розвитку бізнесу, тим кращі умови для розвитку громади. Основним елементом конкурентоспроможності громади є розвинена інфраструктура. Високоякісні послуги, які органи місцевого самоврядування надають громадам і підприємствам, є ключовим елементом конкурентної переваги.

Місцевий розвиток має бути спрямований на досягнення стратегічних цілей, але в той же час він також повинен мати певні позитивні наслідки в короткостроковій перспективі. Одним із головних завдань для громад у сфері місцевого розвитку є потреба стати привабливими для розвитку виробничих ресурсів та залучення інвесторів. Громади, які успішно розвивають власні внутрішні можливості, покращують ті внутрішні умови та створюють ті фактори конкурентних переваг, які сприяють залученню більш продуктивних інвестицій, розвитку бізнесу, збереженню існуючих підприємств і створенню нових робочих місць. Спроможність громад є основою економічного розвитку і пов'язана з їх конкурентоспроможністю.

Інструменти місцевого економічного розвитку передбачають такі напрямки, як:

1. Підтримка розвитку існуючого та нового місцевого бізнесу: освіта, навчання, консультації, інформація, супровід, пільгове та цільове фінансування, спрощені умови отримання дозволів, стимули та прозорий доступ до бізнес-орієнтованої інформації.

2. Залучення компаній та інвестицій на територію включає: алгоритм кроків для відкриття нового бізнесу, дорожню карту для інвесторів, створення інвестиційних продуктів, проєктування території, підготовку промислових майданчиків, створення індустріальних парків, розробка інвестиційних паспортів тощо.

3. Розвиток інститутів місцевого розвитку: діяльність інститутів економічного розвитку або інститутів місцевого та регіонального розвитку, інкубаторів, бізнес-центрів, економічних асоціацій, центрів ліцензування, центрів надання адміністративних послуг, інформаційних центрів тощо.

Головними суб'єктами, що визначають порядок денний місцевого економічного розвитку, є переважно органи місцевого самоврядування. Вони визначають напрям і перебіг будь-яких ініціатив за допомогою стратегій, які вони розробляють і реалізують, встановлення правил і стимулів. Органи місцевого самоврядування координують ресурси та організують їх використання. Також приватний сектор відіграє важливу роль в економічному розвитку, насамперед, завдяки використанню ресурсів та досвіду бізнесу. Представники громадянського суспільства привносять роботу та досвід, який включає глибокі знання інтересів та проблем громади.

З метою підвищення пізнаваності території використовуються такі заходи, як промоція території, створення місцевого бренду тощо. Основою бренду є комплексна та раціональна ціннісна пропозиція регіону для існуючих підприємств, потенційних інвесторів і людського капіталу.

Місцеві податки та збори є джерелом соціально-економічного розвитку територій громад. Для забезпечення потреб громад можуть бути використані фінансові ресурси різних економічних агентів, зокрема, місцевих та центральних органів влади, приватних суб'єктів господарювання, фінансових установ та неурядових організацій, а також іноземних держав та міжнародних фінансових організацій. Також важливу роль відіграє співробітництво територіальних громад, що реалізується з метою забезпечення регіонального розвитку шляхом об'єднання ресурсів.

Важливим інструментом місцевого економічного розвитку територіальних громад є державно-приватне партнерство. Воно дозволяє залучити фінансові ресурси для

розвитку місцевої економіки і тим самим забезпечити покращення стану державної та комунальної власності [2]. Державно-приватне партнерство слід розглядати як ефективний інструмент для інноваційних механізмів розвитку місцевої громади та забезпечення більш якісного рівня її діяльності.

Таким чином, до напрямів удосконалення інструментів місцевого соціально-економічного розвитку можна віднести наступні:

–розбудова інфраструктури для започаткування та розвитку підприємницької діяльності в місцевих громадах;

–створення системи фінансової підтримки бізнесу;

–створення системи моніторингу громадської думки щодо проблем та перспектив у сфері соціально-економічного розвитку;

–формування механізму діалогу між владою та бізнесом, механізму реагування щодо вирішення проблем та врахування пропозицій бізнесу (наприклад, форуми підприємців);

–створення постійно діючої системи бізнес-освіти (підвищення рівня бізнес-освіченості працюючого населення), поширення бізнес-освіти серед молоді;

–налагодження міжрегіонального співробітництва та укладення угоди про співробітництво стосовно соціально-економічного розвитку з іншими органами місцевого самоврядування.

Перелік посилань:

1. Децентралізація управління: переваги і ризики в умовах України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.novageografia.com/vogels139-1.html>.

2. Розроблення та впровадження стратегічного плану розвитку регіону: Практичний посібник/ Боврон Б., Вігода А., Девідсон Г., Мамонова В., Федів І., Санжаровський І. За ред.Санжаровського І. К.: Вид-во К.І.С., 2008. 214 с.

УДК 35.07:342.9(477)

ЕВОЛЮЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ОСНОВ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В УКРАЇНІ: НАПРЯМКИ ПОКРАЩЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ

Романов Р. О. здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро

Публічне адміністрування відіграє ключову роль у забезпеченні ефективного функціонування держави та її інституцій. В умовах сучасних викликів, таких як глобалізація, зростання вимог до прозорості та відповідальності влади, реформування організаційно-правових основ публічного адміністрування в Україні стає вкрай важливим завданням. Ці зміни покликані не лише підвищити ефективність державного управління, але й забезпечити більш тісну та ефективну взаємодію між органами публічної влади та громадськістю, що є необхідною умовою для розвитку демократичного суспільства.

Історично публічне адміністрування в Україні проходило кілька етапів, починаючи з централізованого управління радянського періоду і до сучасних реформ, спрямованих на децентралізацію та посилення участі громадян у державному управлінні. Прийняття Конституції України в 1996 році стало важливим кроком у закріпленні правової основи для функціонування публічного адміністрування та визначення взаємодії влади з громадськістю. Однак протягом останніх десятиліть ці процеси зазнали суттєвих змін, що були викликані як внутрішніми політичними трансформаціями, так і зовнішніми викликами.

Одним із ключових напрямків реформування публічного адміністрування є децентралізація. Ця реформа передбачає передачу значних повноважень від центральних органів влади до місцевих органів самоврядування. Завдяки цьому процесу місцеві громади отримали можливість більш ефективно управляти своїми ресурсами та приймати рішення, які краще відповідають їхнім потребам. Окрім децентралізації, реформа державної служби стала ще одним важливим кроком у модернізації публічного адміністрування. Вона передбачає удосконалення системи набору, навчання та оцінки

державних службовців, що має на меті підвищення якості управління на всіх рівнях.

Цифровізація публічних послуг стала ще одним напрямком реформування, який значно покращив взаємодію між владою та громадянами. Впровадження таких електронних сервісів, як система «Дія», дозволяє громадянам отримувати доступ до державних послуг в онлайн-форматі, що підвищує оперативність, прозорість та зменшує рівень корупції. Це також сприяє більш ефективній комунікації з громадськістю, адже через цифрові платформи стає можливим отримання зворотного зв'язку та активне залучення громадян до процесу прийняття рішень.

Однак, попри успіхи в реформуванні публічного адміністрування, залишаються численні виклики, пов'язані з удосконаленням механізмів взаємодії між владою та громадськістю. Одним із ключових інструментів, що сприяють покращенню цієї взаємодії, є електронні петиції та громадські консультації. Ці механізми дозволяють громадянам безпосередньо впливати на формування державної політики та ініціювати зміни. Громадські ради, які діють при органах влади, також слугують платформою для діалогу між владою та представниками громадських організацій. Відкритість та прозорість діяльності державних органів, яка забезпечується через надання доступу до публічної інформації, є важливим чинником довіри до влади.

Незважаючи на досягнення, існує ряд напрямків, які потребують подальшого покращення. Перш за все, це зміцнення правових гарантій участі громадян у прийнятті рішень. Необхідно забезпечити такі юридичні механізми, які б гарантували можливість громадськості впливати на діяльність органів влади не тільки на етапі розробки політики, але й під час її реалізації та оцінки результатів. Збільшення фінансової та кадрової автономії місцевих органів самоврядування є ще одним важливим аспектом для покращення їхньої ефективності. Для цього потрібно створити умови, за яких місцеві громади матимуть більше ресурсів для реалізації своїх функцій. Важливим також є посилення моніторингу та оцінки політики, що здійснюється за допомогою громадських інститутів контролю, які дозволяють оцінювати роботу влади на всіх етапах.

Таким чином, еволюція організаційно-правових основ публічного адміністрування в Україні спрямована на підвищення ефективності державного управління та покращення взаємодії з громадськістю. Реформи, що проводяться, зокрема децентралізація, реформа державної служби та цифровізація, створюють передумови для більш прозорої, ефективної та підзвітної системи публічного адміністрування. Однак для досягнення

стійких результатів необхідні подальші зміни, спрямовані на зміцнення участі громадськості, розвиток місцевого самоврядування та підвищення відповідальності органів влади перед громадянами.

Перелік посилань:

1.Клімушин П., Спасібов Д. Методологічні засади забезпечення якісного надання адміністративних послуг. Теорія та практика державного управління. 2018. № 1 (60).

2.Корнієвський С.В. Теоретичні визначення складників методологічного базису публічного управління регіональним розвитком. Публічне управління і адміністрування в Україні. Випуск 24. 2021.

3.Публічне управління: навч. посібник / А. В. Стасишин, Г.В. Капленко, Г. О. Комарницька та ін. [за заг. ред. А. В. Стасишина]. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 460 с.

4.Решота О. А. Особливості розвитку публічного управління в Україні: сучасні тенденції та проблеми. Державне управління: удосконалення та розвиток, № 3, 2020. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/3_2020/39.pdf

5.Сидоренко Н.О., Шкурат І.В. Методика оцінки якості надання адміністративних послуг центральними органами виконавчої влади Ураїни. Публічне управління і адміністрування в Україні, випуск 24. 2021.

УДК 316.6:159.96:364.2

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА
ГРОМАД***Сахарова К. О., PhD*

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

Зараз, як ніколи, наше суспільство потребує повернення почуття безпеки. Одним із показників психологічної безпеки освітнього середовища закладу освіти, що забезпечує оптимальний стан психічного здоров'я його учасників, є захист від психологічних деструкцій у взаємодії здобувачів освіти та викладачів.

Основною загрозою міжособистісної взаємодії в освітньому середовищі є можливість отримання психологічної травми, в результаті якої вона завдає шкоди позитивному розвитку людини та її психічному здоров'ю. Психологічне насильство у різноманітних проявах яке може приймати різні форми, визнано провідним джерелом психотравми [1]:

- психологічні впливи – образи, приниження, погрози, покарання, негативні оцінки, заборони на поведінку і почуття, позбавлення чого-небудь, відмова від співчуття тощо;

- психологічні ефекти – тривожність, агресія, депресія, втрата впевненості в собі або в якихось значущих людях та ін.;

- психологічна взаємодія – непередбачувані дії спілкування партнерів, безвідповідальність у відносинах, неадекватність поведінки тощо.

Психологічне насильство включає словесне та емоційне насильство: ізолювання, відкидання, ігнорування, образи, поширення чуток, вигадкування брехні, глузування, приниження та погрози, психологічне покарання, ярликування.

Насильство в закладах освіти створює невпевненість і страх, які шкодять загальному клімату в закладі освіти та порушують право здобувачів освіти на навчання в безпечному середовищі.

Заклади освіти не можуть виконувати свою роль місць навчання та соціалізації, якщо здобувачі освіти не перебувають у середовищі, вільному від насильства [2].

Психологічне насильство може статися в полі зору інших свідків, що спричиняє більший тиск.

Серед найпоширеніших причин порушень психологічної безпеки у закладах освіти є такі:

- трансформація персональності здобувача освіти;
- соціально-психологічна або професійна деформація особистості викладача;
- трансформація педагогічної комунікації [1].

Існує кореляція між перерахованими вище аспектами. Можливо також, що соціально-психологічна деформація особистості викладача спонукає його до насильницької поведінки, отже, це позначається на відносинах здобувач освіти - викладач, що провокує запуск механізму конфронтації. Соціально-психологічні деформації характеризуються змінами, характерними для більшості науково-педагогічних працівників. Вони проявляються наступними характеристиками: викладач використовує багато в чому авторитарний, маніпулятивний стиль спілкування в процесі взаємодії зі здобувачами освіти. У поведінці викладачів переважають самовпевненість, наставництво, догматизм, відсутність гнучкої здатності в спілкуванні зі здобувачами освіти.

Слід зазначити, що від психологічного насильства можуть потерпати всі учасники освітнього процесу, зокрема викладачі. Агресія з боку викладача може носити захисний характер у відповідь на неповагу, ігнорування вимог з боку здобувачів освіти. До психологічного насильства стосовно викладачів можна також віднести надмірне навантаження. Стресогенними чинниками також є відсутність електрики, інтернету під час відключень – адже межа відповідальності за непроведене заняття набагато вища, ніж у здобувачів освіти.

Під час проведення акредитації в самоаналізі гарант освітньої програми має зазначити, які є механізми щодо вирішення конфліктних ситуацій. Зазвичай, зазначається: «конфліктних ситуацій не виникало». Але, це може не відповідати дійсності, й важливою у цьому випадку є позиція керівника закладу освіти та управлінська готовність керівників структурних підрозділів щодо створення безпечного, дружнього середовища.

Міжособистісна взаємодія в освітньому середовищі не є ідеальною, іноді виникають суб'єктивні або об'єктивні протиріччя, і це нормально, до тих пір, поки систематичні проступки викладача не починають викликати в учнів почуття

психологічного дискомфорту і незахищеності, в цьому випадку викладач-інгібітор застосовує психологічне насильство до здобувача освіти, тим самим ставлячи під загрозу психологічну безпеку постачальників освітніх послуг.

Відповідно до абзацу десятого частини третьої статті 26 Закону України «Про освіту» керівник закладу освіти в межах наданих йому повноважень забезпечує створення у закладі освіти безпечного освітнього середовища, вільного від насильства та булінгу (цькування) [3].

Проблема насильства в різних його проявах, в тому числі й зловживання, пов'язана з легітимізацією агресії в суспільстві, а зниження ризиків формування і прояву цих явищ, є національним завданням. Психологічна безпека освітнього середовища повинна бути забезпечена негайно. Забезпечення психологічної безпеки освітнього середовища і, як наслідок, захист і підтримка психічного здоров'я його учасників повинні бути пріоритетними в розвитку режиму навчання.

Перелік посилань:

1.Overchuk, V. (2020). Psychological violence in educational environment: the psychological features of the teacher-inhibitor. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2. 49-55.

2.UNESCO. School violence and bullying: global status report (PDF), vol. 9. Paris: UNESCO; 2017. p. 110–1.

3.Лист МОН від 14.08.2020 № 1/9-436 “Про створення безпечного освітнього середовища в закладі освіти та попередження і протидії булінгу (цькуванню)”. https://drive.google.com/file/d/1nTDyYVLH7KHAyJYV-rbSa_NZ_ZrEBDxA/view

УДК 351:338.486

**СИСТЕМА ФІЗИЧНОЇ РЕКРЕАЦІЇ ЯК СКЛАДОВА ПІДВИЩЕННЯ БЕЗПЕКИ
ГРОМАД***Сергєєв С., здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти**Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту, м. Дніпро*

Фізична рекреація є важливою частиною сучасного життя, що сприяє не лише зміцненню здоров'я, але й підвищенню соціальної безпеки в громадах. Вона включає в себе заняття спортом, активний відпочинок, оздоровчі програми та розвиток інфраструктури для фізичної активності. Система фізичної рекреації сприяє не лише фізичному розвитку громадян, а й формуванню згуртованого і безпечного соціального середовища.

Фізична рекреація – це сукупність заходів, спрямованих на відновлення фізичних і психічних сил людини через активний відпочинок та спорт [1]. У громадах, де розвинута система фізичної рекреації, громадяни отримують можливість займатися спортом, брати участь у масових заходах, спрямованих на здоровий спосіб життя, і підтримувати фізичну форму.

Однак, значення фізичної рекреації виходить за межі простої турботи про здоров'я. Активні програми з фізичної рекреації допомагають знизити рівень злочинності, підвищують соціальну згуртованість і сприяють зменшенню рівня стресу в суспільстві. Вони також слугують платформою для зміцнення соціальних зв'язків, оскільки люди, залучені до спільної фізичної активності, частіше спілкуються, взаємодіють і співпрацюють.

Система фізичної рекреації має прямий вплив на підвищення безпеки громади. Ось кілька аспектів, у яких фізична рекреація сприяє зміцненню соціальної стабільності та безпеки:

1. Зниження рівня злочинності. Дослідження показують, що активний спосіб життя, зокрема заняття спортом, зменшують ризик залучення людей до правопорушень. Молодь, яка має можливість брати участь у спортивних програмах і займатися фізичною активністю, менше піддається впливу негативного середовища і знижує ризик соціальної

ізоляції. Спортивні заходи та програми рекреації відволікають молодь від небезпечних дій та сприяють їх соціалізації.

2.Формування згуртованої громади. Фізична рекреація створює можливості для колективних заходів, що об'єднують різні соціальні групи. Спільні спортивні змагання, фестивалі здорового способу життя та оздоровчі програми сприяють розвитку комунікації та співпраці між людьми. Це допомагає створити середовище, де люди довіряють один одному та готові допомагати у складних ситуаціях, що зміцнює соціальну безпеку.

3.Здоров'я як елемент безпеки. Фізично здорова громада – це сильна громада. Коли люди мають доступ до фізичної активності, вони підтримують своє фізичне і психічне здоров'я, що знижує ризик захворювань і зменшує навантаження на медичну систему. Здорові громадяни більш стійкі до стресів і конфліктів, що сприяє загальній стабільності в суспільстві.

4.Підтримка активного способу життя для вразливих груп. Система фізичної рекреації повинна бути доступною для всіх, включно з вразливими групами населення, такими як люди похилого віку, люди з інвалідністю або соціально незахищені громадяни. Це сприяє інтеграції цих груп у суспільство, зменшує їхню ізоляцію і підвищує їхню участь у громадському житті, що є важливим аспектом соціальної безпеки.

Для того щоб фізична рекреація могла ефективно виконувати свою соціальну роль, необхідно розвивати відповідну інфраструктуру. Це включає в себе створення спортивних майданчиків, парків для активного відпочинку, бігових доріжок, басейнів, велосипедних маршрутів та інших місць для занять фізичною активністю. Інфраструктура фізичної рекреації повинна бути доступною для різних верств населення і забезпечувати можливість для участі в активностях у будь-який час.

Важливу роль у цьому відіграє залучення місцевої влади та громадських організацій, які можуть сприяти розвитку рекреаційних зон, організовувати спортивні заходи і підтримувати різні програми, спрямовані на підвищення активності населення.

Для ефективного розвитку системи фізичної рекреації необхідна тісна співпраця між державними інституціями, місцевою владою та громадянським суспільством. Держава повинна створювати умови для розвитку інфраструктури, підтримувати спортивні та оздоровчі програми, а також забезпечувати доступність таких програм для всіх громадян. Громадські організації, зі свого боку, можуть виступати ініціаторами

спортивних подій, проводити волонтерські проекти та пропагувати здоровий спосіб життя.

Ця взаємодія сприяє не лише розвитку фізичної культури, але й формуванню соціальної безпеки громади.

Перелік посилань:

1. Москаленко Н. Тенденції та закономірності становлення фізичної рекреації на різних історичних етапах. Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки : Фізичне виховання і спорт. 2013. Вип. 11. С. 7-11. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mnv_2013_11_2.

УДК 35.07:005.5

**ДИЗАЙН-МИСЛЕННЯ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ
МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ***Сергієнко Е.О., к.держ.упр., доц.**Косоногов Д. Д, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти**Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро*

В умовах поточної ситуації в Україні, що включає економічні труднощі, військові дії на сході країни та соціальні зміни, існує нагальна потреба у використанні інноваційних інструментів, здатних підтримати місцевий розвиток і підвищити рівень життя населення. Дизайн-мислення — це інноваційний підхід до вирішення складних проблем, який орієнтується на користувача та заснований на глибокому розумінні його потреб. Використання цього методу в місцевому самоврядуванні може допомогти покращити якість публічних послуг, зробити управлінські процеси більш ефективними, а також сприяти залученню громадян до прийняття рішень. Дизайн-мислення – це інноваційний підхід, який фокусується на потребах користувачів і допомагає створювати більш персоналізовані та зручні послуги для громадян.

Дизайн-мислення – це міждисциплінарна та багатогранна діяльність, що базується на синтезі знань з інженерної психології, людського фактору та ергономіки. У час, коли дизайн перетворився із засобу збільшення споживання продукту на засіб створення нової цінності, навчання дизайн-мисленню стало необхідністю для управлінців [1 , 2, 3].

Дизайн-мислення – це концепція, яка використовує творчий потенціал проектних команд для створення нових ідей, інновацій та, зрештою, конкурентних переваг на основі дослідження клієнтського досвіду.

Щоб вирішити проблему та знайти ефективне рішення, необхідно провести дослідження, сфокусуватися на проблемних зонах стейкхолдерів, згенерувати серію альтернативних ідей, вибрати найкращий варіант, створити прототип та протестувати його. Дизайн-мислення визначає тактику та інструменти, необхідні на кожному етапі.

Технологію дизайн-мислення від інших технологій відрізняє те, що вона може бути залучена до різних галузей суспільства. Цю технологію від інших відрізняють такі

суттєві ознаки:

- орієнтується на конкретну особистість;
- процес роботи базується на принципах емпатії;
- алогічність клієнта покладена в основу подальшого руху розв'язання проблеми;
- гнучкість у роботі з кожним клієнтом, підпорядкування ідей його інтересам [3].

Основа для розвитку територіальної громади – це забезпечення умов, за яких місцевих джерел фінансових, людських та інших видів ресурсів, а також рівня розвитку інфраструктури буде достатньо для результативного вирішення внутрішніх проблем та забезпечення відповідних потреб населення. Важливим аспектом дизайн-мислення є активна участь громадян у процесі прийняття рішень. Це включає організацію публічних консультацій, семінарів та інших заходів, де громадяни можуть висловити свою думку, запропонувати ідеї та зробити свій внесок у розробку політики. Такий підхід не лише підвищує рівень довіри до влади, але й забезпечує більш реалістичні та ефективні рішення проблем.

Дизайн-мислення допомагає залучати різні соціальні групи до процесу прийняття рішень, що дає можливість створювати рішення, що відповідають інтересам широкого кола громадян [5].

Дизайн-мислення стає важливим інструментом реформування публічного управління в багатьох країнах світу. Цей підхід орієнтований на користувача і спрямований на створення інноваційних рішень для складних соціальних та управлінських проблем.

У Сполучених Штатах дизайн-мислення широко використовується в різних державних установах. Одним із найвідоміших прикладів є Інноваційна лабораторія Департаменту у справах ветеранів (VA). Ця лабораторія використовує дизайн-мислення для покращення послуг для ветеранів. Зокрема, лабораторія розробила програму Veterans Experience Office, яка збирає відгуки ветеранів для покращення послуг [5]. Результати дизайн-мислення включають значне скорочення часу очікування на медичну допомогу та загальне підвищення рівня задоволеності ветеранів.

Данія є однією з провідних країн у застосуванні дизайн-мислення в публічному управлінні. Центр дизайну в Копенгагені (MindLab), заснований у 2002 році, є одним з перших державних інноваційних центрів, що використовують дизайн-мислення. MindLab слугує спільним інноваційним центром для різних міністерств та організацій,

допомагаючи розробляти нові рішення для складних суспільних проблем.

Переваги використання інструменту дизайн-мислення для місцевого самоврядування:

- орієнтованість на користувача: зосередження на реальних потребах громади.
- інноваційність: використання нових підходів і методів для розв'язання проблем.
- гнучкість: постійне вдосконалення на основі зворотного зв'язку.
- залучення громади: підвищення рівня довіри та участі громадян у місцевому управлінні.

Таким чином, дизайн-мислення є ефективним інструментом, який може зробити місцеве самоврядування більш прозорим, ефективним і близьким до громадян. Застосування дизайн-мислення в публічному управлінні може сприяти значним позитивним змінам, зокрема підвищенню ефективності управлінських процесів, зменшенню бюрократичних перепон, підвищенню якості надання послуг та задоволенню потреб громадян. Це також сприяє розвитку інноваційних рішень і технологій, які є ключовими для сталого розвитку держави.

Перелік посилань:

1. Bason Christian. The right way to lead design thinking . *Harvard Business Review*. 2019. Vol. 97, № 2. p. 82-91.
2. Варяниця Л. О. Системний аналіз категорії ”дизайн-мислення. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. Серія: Педагогічні науки. 2020. № 2, ч. 1. С. 54-62.
3. Захарченко Н. В. Перспективи розвитку дизайн-мислення в управлінні бізнесом та інноваціями. *Академічний огляд*. 2022. № 1. С. 53-60.
4. Лігоненко Л. О. Дизайн-менеджмент як методологія пошуку та впровадження інновацій. *Академічний огляд*. 2020. № 2. С. 64-76.
5. Вішка І. С. Особливості застосування дизайн-мислення в публічному управлінні. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія ”Публічне управління та адміністрування”. 2022. Т. 33 (72), № 4. С. 1-2.

УДК: 351

**ПІДТРИМКА ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ***Симоненко Д. Р., здобувач вищої освіти**Гайдученко С. О., д.держ.упр., проф.**Харківський національний університет міського господарства**імені О.М. Бекетова, м. Харків*

В умовах воєнного стану в Україні проблема створення сприятливих умов для ефективного функціонування органів місцевого самоврядування залишається надзвичайно актуальною. Головною ознакою функціонування децентралізованої місцевої влади є наявність власного бюджету. Але якщо в мирний час фінансова основа діяльності забезпечується з бюджету територіальної громади, то в нетипових умовах війни бюджет територіальної громади не зможе самотужки профінансувати всі соціально-економічні програми та подолання негативних наслідків військових протистоянь. Тому запроваджується змішане фінансування місцевих бюджетів, що передбачає залучення коштів держави, міжнародних організацій тощо.

У 2023 році, за даними Київської школи економіки, збитки, завдані інфраструктурі України під час війни, вже досягли вже 63 мільярдів доларів, або понад 1,8 трильйона гривень. З початку військової агресії Росії пошкоджено, зруйновано щонайменше 4431 житловий будинок, 92 заводи/склади, 378 закладів середньої та вищої освіти, 138 закладів охорони здоров'я, 12 аеропортів, 7 ТЕС/ГЕС тощо [1]. Нажаль, зазначені цифри зростають щодня.

Сьогодні держава робить кроки на відновлення країни, регіонів та громад. Прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій» [2]. Законом передбачено врахування викликів які постали перед громадами й регіонами у зв'язку з військовою агресією Росії. Досягти цього можна через зміни в ключових аспектах державної регіональної політики – стратегічному плануванні, фінансуванні, інституційній підтримці та моніторингу регіонального розвитку. Значну увагу в

документі приділено процесу відновлення регіонів і територій. З цією метою запроваджено План відновлення та розвитку регіонів. Це – комплексний документ для відбудови й розвитку регіонів і громад. Його реалізація дасть змогу пришвидшити відновлення об'єктів критичної та соціальної інфраструктури, житлового й громадського призначення, а також забезпечить повернення вимушено переміщених осіб. На цілі відновлення також спрямовано внесення змін до Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану. Цим документом розширено перелік видатків бюджетів в умовах воєнного стану. Відтак органи місцевого самоврядування зможуть ухвалювати потрібні управлінські рішення щодо розв'язання першочергових потреб громад. Зокрема, щодо фінансування заходів з благоустрою населених пунктів, забезпечення безперервної роботи об'єктів критичної інформаційної інфраструктури, національних електронних інформаційних ресурсів і державних інформаційно-комунікаційних систем.

Досягнення децентралізації, автономії місцевого самоврядування, довіри держави до населення та громад стали вирішальними у формуванні взаємної довіри в суспільстві. Громади продемонстрували високу стійкість в умовах війни: ті, що опинились у тимчасовій окупації, зберігають потенціал спротиву і здатність відновитися після звільнення; а громади в тилу забезпечують соціально-економічну основу перемоги України. Стійкість, виявлена громадами різного типу, доводить правильність ідеї децентралізації й потребу її поглиблення в межах повоєнної розбудови.

Війна завдала значних збитків нашій державі та стала випробуванням для місцевого самоврядування України, але й започаткувала також цілу низку важливих позитивних змін стратегічного характеру. Передусім це стосується істотного підвищення ефективності взаємодії між органами державної влади, керівництвом територіальних громад та представниками громадських і волонтерських організацій. Громади мають право вирішувати й планувати процеси відновлення відповідно до визначених власних пріоритетів. Разом з тим, представники влади на місцях мають забезпечити якісну участь громадськості, зокрема через участь в ухваленні рішень через громадські обговорення / слухання, створення робочих груп за різними напрямками.

Таким чином, для місцевого самоврядування України сьогодні важливо забезпечити стійкий та сталий розвиток регіонів і громад. Ключовими орієнтирами відновлення регіонів та громад мають бути такі: створення без бар'єрного простору;

розвиток сталої мобільності; дотримання компактності та багатофункціональності в містоплануванні; перехід на зелену енергетику; розв'язання проблем озеленення міст та пріоритетність природоорієнтованих рішень; розбудова системи моніторингу якості повітря та запобігання його забрудненню; розвиток більш адаптивних, сталих і децентралізованих агропродовольчих систем у спосіб: надання пріоритету локальним продовольчим системам; диверсифікації малих та середніх агропідприємств, фермерських господарств та їх кооперації; розвитку сільських територій тощо.

Перелік посилань:

1. Експрес-оцінка впливу війни на мікро-, малі та середні підприємства в Україні. Аналітичний звіт. Київ : Програма розвитку ООН в Україні, 2022. 77 с.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій : Закон України від 9 липня 2022 р. № 2389-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2389-20#Text> (дата звернення: 10.09.2024).

УДК 332.1:338.45

**РЕЛОКАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ: ВИКЛИКИ ДЛЯ ГРОМАД З ОГЛЯДУ
КОНЦЕПЦІЇ СТІЙКОСТІ***Солдак М. О., к.е.н., ст.н.с., учений секретар**Інститут економіки промисловості НАН України*

З початком повномасштабних бойових дій розпочалась релокація підприємств на більш безпечні території. Урядова програма переміщення виробничих потужностей суб'єктів господарювання, яку визначають два нормативно-правові акти [1; 2], реалізується Міністерством економіки України спільно з обласними державними адміністраціями, Укрзалізницею та Укрпоштою. Мета реалізації програми – збереження промислового потенціалу та забезпечення бюджетних надходжень. Підприємство, яке прийняло рішення релокуватись з небезпечних регіонів, може отримати пакет державної підтримки, що включає в себе такі опції: підбір місця розташування для потужностей підприємства; допомога з перевезенням на нову локацію; сприяння в розселенні працівників та пошуку нових співробітників; підтримка у відновленні логістики, закупівлі сировини та пошуку ринків збуту.

За останніми офіційними опублікованими даними (станом на 21.03.2023 р.) 800 підприємств було переміщено в менш небезпечні регіони. На перших етапах релокації для нового місця роботи бізнес обирав переважно західні регіони України. Так, за даними Міністерства економіки України вересня 2022 р. до Львівської області переїхало 186 (25%) підприємств, до Закарпатської та Чернівецької 119 (16%) та 82 (11%) відповідно. Ці регіони приваблювали бізнес насамперед своїм географічним розташуванням. На теперішній час географія переміщення бізнесу дещо розширилась. Підприємства спиняють свій вибір і на центральних регіонах, де є доступна інфраструктура, логістичні ланцюги та трудові ресурси.

Для кожного власника підприємства переміщення бізнесу є складним завданням оскільки це не тільки фізичне перенесення, але й відновлення діяльності на новому місці, що передбачає взаємодію із місцевою спільнотою, органами влади, освітніми закладами, населенням. Для регіону та громад переміщення до них підприємств є серйозним

викликом. Насамперед це стосується:

пошуку та підбору у короткий термін зручних локацій, розв'язання безлічі пов'язаних з цим питань на місцях, наприклад стосовно додаткового навантаження на електромережі та системи водовідведення та водопостачання, пошуку кваліфікованих кадрів. Потрібні для цього ресурси можуть перевищувати поточні можливості громад;

необхідності налагодження швидкої та ефективної комунікації з підприємцями. Наприклад, представники бізнесу, який був готовий до переїзду, могли залишити запит на отримання допомоги, а також поспілкуватися з місцевими підприємцями та фаховими асоціаціями регіону. Інколи, щоб підтримати ще не остаточно ухвалені рішення про місце релокації, громади безоплатно надавали склади, аби з підприємства, що евакуювалось з зон бойових дій, вивозили обладнання й рішення щодо остаточного розміщення та відновлення роботи ухвалювалось вже у відносно спокійних умовах.

Певні дії демонструють значний рівень стійкості (резильєнтності) регіонів та окремих громад, які стикнулись з несподіваною ситуацією. Тут ми приймаємо визначення стійкості (резильєнтності), яке запропоноване Організацією економічного співробітництва та розвитку, як здатність системи витримувати, реагувати, адаптуватися і відновлюватися після непередбачених зовнішніх потрясінь [3]. З одного боку, регіонам та громадам, важливо забезпечувати власну стійкість до ризиків, стресів та потрясінь. Насамперед це завдання полягає у пошуку можливостей для створення необхідних умов адаптації жителів до зовнішніх шоків. З іншого боку, громади опиняються на передньому краї викликів та кризових подій, які потребують швидкого реагування, для забезпечення стійкості національної господарської системи і релокація бізнесу тому підтвердження.

При більш детальному розгляді концепції стійкості (резильєнтності) розрізняють її ситуативний, структурний та системний рівень [4; 5]. *Ситуативна стійкість* виникає з ситуативних практик, які розгортаються безпосередньо навколо подій, які несподівано виникли, та передбачає інтеграцію та застосування наявних ресурсів, таких як знання, інструменти й навички для виявлення та реагування на руйнівні події. *Структурна стійкість* пов'язана з мобілізацією додаткових або нових ресурсів для подолання зовнішнього шоку. І, насамкінець, *системна стійкість* пропонує комплексний підхід та довгострокові рішення проблеми на макрорівні. Усі три форми стійкості діють спільно, оскільки стійкість можна розуміти як процес, що відбувається як швидко, так і повільно, на різних рівнях і протягом різних періодів часу, охоплюючи різні масштаби діяльності

[4].

Невідкладні дії, які приймаються під час воєнного стану на рівні регіонів та окремих громад для збереження промислового потенціалу країни, є випадком ситуативної та структурної стійкості. Ухвалені на цьому рівні рішення з розміщення підприємств та відновлення їх роботи в нових умовах терміново вирішують проблему, але цього не достатньо для появи стійкості системи до нових потрясінь. Формування системної стійкості промислового потенціалу країни можливо лише завдяки реалізації довгострокових цілей на основі активної, послідовної, науково-обґрунтованої та такої, що відповідає пріоритетам воєнного періоду державної промислової політики.

Перелік посилань:

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію» від 25.03.2022 р. №246-р
2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про особливості роботи акціонерного товариства «Укрпошта» в умовах воєнного стану» від 17.03.2022 р. №305.
3. OECD. (2020). Supporting livelihoods during the COVID-19 crisis: Closing the gaps in safety nets. Retrieved. https://read.oecd-ilibrary.org/view/?ref=132_132985-hrr3dbjimj&title=Supportinglivelihoods-during-the-COVID-19_crisis%20oe.cd/il/30z.
4. Macrae, C. (2019). Moments of resilience: Time, space and the organisation of safety in complex sociotechnical systems. In S. Wiig and B. Fahlbruch (Eds.), Exploring resilience. SpringerBriefs in Safety Management. https://doi.org/10.1007/978-3-030-03189-3_3
5. Triandafyllidou, A., Yeoh, B. (2023). Sustainability and Resilience in Migration Governance for a Post-pandemic World. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 1556-2948. doi: 10.1080/15562948.2022.2122649

УДК 331.101:65.015

ЗАПОБІГАННЯ КАДРОВИМ РИЗИКАМ ЯК СКЛАДОВА ЗМІЦНЕННЯ БЕЗПЕКИ ГРОМАДИ

Соловійов Є.М., здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

У сучасних умовах розвиток і стабільність громад тісно пов'язані не лише з фізичною та економічною безпекою, а й із кадровою політикою. Кадрові ризики можуть істотно впливати на функціонування організацій та інституцій, які забезпечують життєдіяльність громади. Запобігання кадровим ризикам є ключовим елементом у зміцненні безпеки, оскільки від компетентності, надійності та стійкості кадрового складу залежить ефективність функціонування всієї громади.

У звіті Європейської комісії про зайнятість і соціальний розвиток у Європі (ESDE) за 2023 рік робиться висновок, що в найближчі роки очікується ще більше зростання дефіциту робочої сили в різних секторах, професіях і рівнях кваліфікації. Два основні драйвери виникають через створення нових робочих місць і необхідність заміни працівників, які виходять на пенсію найближчим часом [1].

Кадрові ризики – це загрози, пов'язані з управлінням людськими ресурсами, які можуть вплинути на досягнення стратегічних цілей організацій та громад загалом. До кадрових ризиків належать:

1. Дефіцит кваліфікованих кадрів. Брак компетентних фахівців у певних сферах може призвести до зниження якості послуг або навіть до криз у важливих секторах.
2. Висока плинність кадрів. Часті зміни працівників можуть дестабілізувати роботу організацій, призводячи до втрати досвіду та ефективності.
3. Низький рівень мотивації. Якщо працівники не мають належної мотивації, це може негативно вплинути на їхню продуктивність і загальну атмосферу в колективі.
4. Конфлікти в колективі. Внутрішні конфлікти можуть створювати несприятливу робочу атмосферу і перешкоджати досягненню поставлених завдань.
5. Корупція та неетична поведінка. Ненадійні працівники можуть завдавати шкоди репутації організацій та громад, створюючи загрози безпеці і стабільності.

Кадрові ризики прямо впливають на соціальну та економічну безпеку громади. Від ефективного управління кадровим потенціалом залежать стабільність і якість послуг, які отримують громадяни – від охорони здоров'я до правоохоронних органів. Наприклад, дефіцит кваліфікованих лікарів або працівників соціальної сфери може суттєво погіршити рівень життя людей і викликати соціальну напругу.

Також важливу роль відіграють державні інституції та правоохоронні органи. Неправильне управління людськими ресурсами в цих сферах може призвести до зниження ефективності боротьби з корупцією, злочинністю та порушенням прав людини, що безпосередньо впливає на безпеку громади.

Для зміцнення безпеки громади необхідно активно працювати над запобіганням кадровим ризикам. Це передбачає системний підхід до управління людськими ресурсами, що включає кілька важливих стратегій.

Одним із основних заходів для запобігання кадровим ризикам є постійне підвищення кваліфікації працівників. Сучасний світ постійно змінюється, і нові технології, законодавчі вимоги та соціальні виклики вимагають від фахівців нових знань і навичок. Інвестиції в навчання і розвиток персоналу дозволяють знизити ризик некомпетентності, підвищити продуктивність та забезпечити стабільність роботи організацій.

Крім того, навчання має охоплювати не лише технічні чи професійні аспекти, а й розвиток лідерських і комунікативних навичок, що сприятиме формуванню здорової корпоративної культури та зниженню ризику конфліктів.

Висока плинність кадрів – це один із найпоширеніших кадрових ризиків, який негативно впливає на роботу організацій. Для її зменшення необхідно забезпечити конкурентні умови праці, зокрема достойну оплату праці, соціальні гарантії та можливості кар'єрного росту.

Створення привабливих умов праці також включає підтримку здорового балансу між роботою і особистим життям, що допомагає знизити рівень стресу та підвищити лояльність працівників. Таким чином, організації зможуть утримувати кваліфіковані кадри, що сприяє стабільності громади.

Етична поведінка працівників є важливою складовою безпеки громади. Для запобігання корупції та неетичній поведінці необхідно впроваджувати чіткі стандарти етичної поведінки, а також створювати прозорі механізми контролю та звітності.

Антикорупційні програми, підтримка доброчесності та відповідальності на робочих місцях допомагають зменшити ризики, пов'язані з неетичною поведінкою, і підвищують довіру громадян до організацій.

Внутрішні конфлікти у колективі можуть стати серйозною загрозою для ефективності роботи організації. Для їх запобігання важливо впроваджувати системи медіації та розвитку корпоративної культури, яка базується на взаємоповазі та підтримці.

Розвиток навичок вирішення конфліктів, а також запобігання дискримінації та мобінгу (психологічного тиску) допомагають створити позитивне робоче середовище, що зменшує ризики дестабілізації.

Використання сучасних HR-технологій, таких як системи управління продуктивністю або автоматизовані системи підбору персоналу, дозволяє значно покращити процес управління кадрами. Ці інструменти допомагають оперативно оцінювати рівень компетентності працівників, виявляти потенційні кадрові проблеми та запобігати ризикам на ранніх стадіях.

Запобігання кадровим ризикам – це важливий елемент зміцнення безпеки громади, оскільки людський ресурс є основою функціонування будь-якої організації чи інституції. Ефективне управління персоналом, зменшення плинності кадрів, підвищення кваліфікації та впровадження етичних стандартів допомагають створити стабільні умови для розвитку громади. Тільки за допомогою системного підходу до управління людськими ресурсами можливо забезпечити надійну і стійку основу для безпеки та процвітання громади.

Перелік посилань:

1. Prioritising personnel risk management. 2024. <https://www.if-insurance.com/large-enterprises/insight/prioritising-personnel-risk-management>

УДК 332.85

**ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО
ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ**

Соловійов Д. О., здобувач вищої освіти
Гайдученко С. О., д.держ.упр., проф.

*Харківський національний університет міського господарства
імені О.М. Бекетова, м. Харків*

Будучи однією з галузей економіки держави, житлово-комунальне господарство (ЖКГ) тісно пов'язане з усіма сферами суспільного життя, оскільки ЖКГ виконує важливі функції забезпечення матеріально-побутових та життєвих потреб громадян через надання якісних житлово-комунальних послуг. Задоволення попиту та надання житлово-комунальних послуг залежить від діяльності підприємств, які забезпечують функціонування цієї важливої галузі. Дослідники в галузі економіки та розвитку ЖКГ засвідчують, що ця сфера, не зважаючи на чималий потенціал, переживає фінансову кризу.

Основними причинами кризи житлово-комунального господарства є недостатнє фінансування з державного та місцевих бюджетів, виснаження основних фондів та підвищення тарифів на житлово-комунальні послуги, особливо опалення взимку. Ці фактори впливають на суспільні настрої населення, оскільки пов'язані зі спроможністю кінцевих споживачів платити за послуги.

Більшість дослідників розвитку житлово-комунального господарства України розглядають його в межах системної кризи. Наприклад, виділяють класифікацію проблем ЖКГ за певними напрямками:

- 1) соціально-економічні, що пов'язані з низьким рівнем добробуту та соціальної захищеності населення, забезпечення прав громадян на доступне житло;
- 2) організаційно-управлінські, що викликані недосконалістю законодавчої бази в галузі державного регулювання ЖКГ, відсутністю стратегічного уявлення його розвитку;
- 3) фінансово-інвестиційні, що пов'язані з відсутністю не тільки достатнього бюджетного фінансування капітальних вкладень у галузі ЖКГ, а й фінансових важелів

для притягнення інвестицій;

4) технічно-інноваційні, що викликані недосконалістю науково обґрунтованих інноваційних проектів щодо будівництва житлових комплексів.

Сергієнко О. визначає три головні причини системної кризи ЖКГ: 1) неадекватність формування тарифів та тарифної політики в цілому; 2) неефективність нормативно-правової бази; 3) віджилі підходи до вирішення проблем ЖКГ [1].

Вітчизняний дослідник Стеценко А. вважає, що причини системної кризи ЖКГ України криються в непослідовній політиці реформування даного сектору економіки, неквапливому розвиненні конкуренції в цій галузі, відсутності ефективної тарифної політики, неспроможності ввести більш ефективні механізми державного управління та стимулювати приватний сектор до підприємництва [2].

Отже, серед основних чинників кризи ЖКГ можна виділити такі: збитковість функціонування підприємств ЖКГ; застарілість інфраструктури, основних мереж та засобів; фінансування значної частини витрат за рахунок місцевих бюджетів, які не спроможні в повному обсязі забезпечити фінансування всіх проблем ЖКГ.

Загалом зазначені проблеми призводять до того, що виникає падіння обсягів наданих послуг, зниження їх якості та рівня задоволення населення в отриманих послугах ЖКГ.

Таким чином, незадовільний стан ЖКГ торкається не тільки малоефективних житлово-комунальних послуг, а також знаходиться в площині системної кризи національної економіки України. Цей фактор призводить до необхідності розглядати кризу ЖКГ з двох аспектів: як кризу галузі в цілому, а також як кризу в системі підприємств ЖКГ. Для подолання даних завад слід вводити антикризові механізми державного управління розвитком ЖКГ, але нажаль вони досліджені неповною мірою.

Перелік посилань:

1. Веб сайт інформаційного ресурса «Главком»: В Україні житлово-комунальна криза – експерт. Інтерв'ю з директором інституту міста О. Сергієнком. Вересень 2017 р. URL: <https://glavcom.ua/news/v-ukrajini-zhitlovo-komunalna-kriza-ekspert-438170.html>

2. Стеценко А.А. Зарубіжний досвід реалізації державних програм у сфері житлово-комунального господарства. Державне управління: теорія та практика. 2011. №2. – URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Stetsenko.pdf>

УДК 364.78:35

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА У РОЗВИТКУ ГРОМАДИ: ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЇ*Сорокіна Н.Г., д.держ.упр., проф.**Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро*

Соціальна робота це багатогранна сфера діяльності, яка пронизує всі аспекти людського життя та має безпосередній вплив на розвиток громади. Соціальна робота – це двосторонній процес взаємодії між соціальним працівником та громадою. Соціальні працівники відіграють важливу роль у створенні міцних, згуртованих та самодостатніх громад. Вони не лише надають соціальні послуги, але й активно залучають громадян до вирішення проблем, сприяють розвитку їхніх лідерських якостей та зміцнюють соціальні зв'язки в громаді.

Соціальні працівники покликані захищати права людини, сприяти соціальній справедливості та будувати більш гуманне суспільство. Їхні дії мають бути засновані на глибокому розумінні як загальнолюдських цінностей, так і специфічних етичних норм професії. Тому для соціальних працівників дотримання етичних норм є вельми важливим, адже це підсилює авторитет та підвищує довіру населення до професії соціального працівника.

В умовах війни соціальні працівники стикаються з емоційним вигоранням, перевантаженням роботою, що виникає через необхідність надавати допомогу великій кількості людей, які опинились в складних життєвих обставинах. У своїй щоденній практиці соціальні працівники постійно стикаються з етичними дилемами, пов'язаними з різноманітністю соціальних проблем, обмеженими ресурсами та необхідністю прийняття складних рішень.

Серед основних проблемних аспектів цієї сфери, на які звертають увагу науковці, такі: відзначення навздогінного характеру розвитку етичних засад професійної соціальної роботи в Україні; консервування на рівні Етичного кодексу спеціалістів із соціальної роботи України етичних принципів в межах парадигми соціальної підтримки та матеріалістичних цінностей, що суперечить поступу фахової соціальної роботи на

міжнародному рівні у напрямку моделі розвитку з зосередженням на постматеріалістичних, постмодерністських цінностях [1, с. 71, 83]. Продовжуючи зазначені висновки слід підкреслити наявність певної неузгодженості між задекларованими завданнями трансформації соціальної сфери та утвердження сервісної держави з одночасним збереженням підходів, спрямованих на патерналістські відносини, орієнтуванням здебільшого на ціннісний вибір виживання. Зазначені суперечності – виклики, повною мірою характеризують масштабність завдань, потребуючих вирішення [2, с. 57].

Сучасні виклики в нашій країні посилюють потребу в соціальних працівниках, які несуть відповідальність за кожне своє рішення та діють відповідно до морально-етичних принципів. Тому, для підтримки високих етичних стандартів у професійній діяльності соціального працівника необхідний комплексний підхід, який включає як освітні заходи, так і розробку чітких нормативних документів, які б чітко визначали етичні стандарти роботи соціальних працівників. Також важливим є створення ефективних механізмів як внутрішнього так і зовнішнього контролю. Це все говорить про необхідність створення етичної інфраструктури, яка складається з різних інструментів та методів, що використовується для регулювання неналежної і заохочення належної поведінки соціальних працівників.

Отже, для соціального працівника дотримання етичних норм та принципів є невід'ємною частиною професійної діяльності, оскільки воно сприяє створенню атмосфери довіри та взаєморозуміння в громаді, що є основою для згуртування та спільних дій на благо усіх її членів.

Перелік посилань:

1. Семигіна Т. Нові глобальні етичні принципи соціальної роботи. Вісник академії праці, соціальних відносин і туризму. 2019. № 1. С. 70–85. <https://doi.org/10.33287/11196> (дата звернення: 15.10.2024).

2. Тарасенко Т., Сорокіна Н. Перегляд етичних принципів соціальної роботи в Україні: науковий, освітній та професійний аспекти. Соціальна робота та соціальна освіта. 2024. №1(12). С.55-65. [https://doi.org/10.31499/2618-0715.1\(12\).2024.305110](https://doi.org/10.31499/2618-0715.1(12).2024.305110) (дата звернення: 15.10.2024).

УДК 351.86

ОСНОВИ БЕЗПЕЧНОЇ, СПРОМОЖНОЇ ТА КОМФОРТНОЇ ГРОМАДИ*Стаднюк А. А., здобувачка вищої освіти**Волинський національний університет імені Лесі Українки*

Сьогоднішні громади стикаються з численними викликами, пов'язаними з безпекою, спроможністю та комфортом для їх мешканців. У даній доповіді розглядаються ключові аспекти формування безпечних, спроможних та комфортних громад, а також пропонуються рекомендації щодо їх реалізації.

1. Безпека громади:

– основним завданням громади є забезпечення фізичної безпеки мешканців. Це передбачає активну роботу правоохоронних органів, впровадження систем відеоспостереження та патрулювання;

– психологічна безпека також має велике значення. Важливо створювати умови для відкритого діалогу між мешканцями та органами влади, запроваджувати програми соціальної підтримки.

2. Спроможність громади:

– спроможність громади залежить від її здатності забезпечувати якісні послуги та ресурси. Важливими є фінансова стабільність, інфраструктура та кадровий потенціал;

– розвиток економіки громади, підтримка малого та середнього бізнесу, інвестиції в інфраструктуру сприятим покращенню її спроможності.

3. Комфорт громади:

– комфортність проживання визначається станом житлової інфраструктури, доступністю медичних, освітніх і культурних послуг;

– підвищення якості життя мешканців можливе завдяки зеленому розвитку, створенню парків, зон відпочинку, велосипедних доріжок і зручного громадського транспорту.

4. Інтеграція населення:

– активна участь мешканців у процесах прийняття рішень є важливим фактором для розвитку громади. Необхідно залучати населення до обговорення місцевих проблем

і їх вирішення;

– створення громадських організацій і ініціатив може активізувати участь мешканців у житті громади.

5. Використання інноваційних технологій:

– впровадження сучасних технологій, таких як «розумні» системи управління та інформаційні платформи, сприятиме поліпшенню комунікації між мешканцями та владою;

– інновації в освіті та охороні здоров'я можуть суттєво підвищити якість життя мешканців.

Безпечні, спроможні та комфортні громади є результатом комплексного підходу до їх розвитку. Залучення мешканців до управлінських процесів, інвестиції в інфраструктуру та використання новітніх технологій здатні суттєво покращити умови проживання в громадах.

Перелік посилань:

1. Головка, О. (2020). Основи місцевого самоврядування. Київ: Освіта України.
2. Петров, В. (2021). Безпека громад: сучасні виклики та рішення. Журнал соціальних досліджень, 12(3), 45-57.
3. Сидоренко, М. (2019). Інноваційні технології у місцевому управлінні. Харків: ХНУ.

УДК 32:005

**ВЗАЄМНІ ПРОЄКЦІЇ ПОЛІТИЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ТА
ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ***Сухоруков О. І., здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти**Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро*

Між політологією, публічно-управлінськими та публічно-адміністративними дисциплінами не завжди можна провести досить чітке розмежування. Предметом політичних наук та політичного управління є питання (завдання) легітимного набуття суб'єктами політики повноваженнями та компетенціями органів політичної влади (або приходу до влади тими чи іншими суб'єктами політики) та утримання ними цієї влади (здійснення компетенції та повноважень в процесі реалізації політики), а також дрібніші проблеми цього процесу або пов'язані з цим процесом, пов'язані або похідні з цим питанням (завданням). Публічне управління рівно наближено до політичного та адміністративного, балансує між політичними інститутами державної влади та тими політичними інститутами, що наближені до виконавчих органів влади та з безпосереднім виконанням (адмініструванням) політичних рішень. І публічно-адміністративне управління, яке умовно можна дорівняти і діяльність якого співпадає з власне державним управлінням, концентрується над виконанням політичних рішень і забезпеченням зворотного зв'язку з політичним та публічно-управлінським рівнями.

На сьогодні ми маємо безліч різноманітних тлумачень змісту поняття «політичний менеджмент». Це – «широке» його тлумачення через різні теоретичні та практичні аспекти та інструменти, механізми діяльності соціальних та політичних інститутів через взаємодії політичних інтересів в політичному процесі, управління державою, вироблення мети, завдань та оцінка реалізації публічної політики тощо [1; 2, с. 95; 6]. «Вузькі» тлумачення як політичну науку, спрямовану на практику, що стосується виборчих кампаній, прийняття рішень, роботи команд, іміджу, політичного лідерства, політичних традицій, інновацій, груп інтересів, лобізм [5]. Між ними розташовано безліч інших тлумачень з різною чіткістю та зрозумілістю визначення предметної сфери або її складових, компонентів.

Політика є сферою, де перетинаються: політична (публічно-політична) діяльність та методологія політичної (публічно-політичної) діяльності, управлінська (публічно-управлінська) діяльність і методологія публічно-управлінської діяльності. На їх стику має місце умовне перетинання цих діяльностей та відповідних методологій діяльностей – політико-управлінська діяльність та відповідна методологія політико-управлінської діяльності. Ця методологія діяльності як сфера наукових досліджень, як і дві попередні, перебувають в стадії свого формування одночасно і паралельно з процесом інституційної трансформації української політичної системи та її політичних інститутів, політичної організації, політичних відносин та політичної культури.

У процесі політичного управління особливу увагу слід звернути на з'ясування: як співвідносяться між собою відносно відокремлені одна від одної сфери політики та управління; чи є науковоспроможною спроба розглядати суспільство як об'єкт всеохоплюючого, «тотального» управління й регламентації; функції політики, функції політичної системи, функції політичних інститутів, основні завдання політичного управління (загальне розуміння яких в науковій та навчальній літературі хоч і мають схожі компоненти, але й мають помітні розбіжності, що ускладнює розуміння політичних ролей різних політичних інститутів). Слід звернути увагу також на те, що політичний менеджмент відіграє надзвичайно важливу роль, сприяючи виробленню рекомендацій політичних рішень, проектуванню нових напрямів та завдань життєдіяльності соціального або політичного інституту або соціальної організації. В цьому плані слід звернути увагу на сутність управлінських функцій суб'єктів публічного управління, на співвіднесеність та узгодженість загальних функцій політичної системи та політичних інститутів з конкретними функціями, що належать конкретному політичному інституту, на процедуру ініціювання, обговорення, підготовки та ухвалення політичного рішення як однієї з умов формування мети, напрямів, змісту та результатів політико-публічної діяльності та публічного управління. Актуальним у цій царині є аспект формування та обґрунтування вимог політичного рішення стосовно напрямів та інструментів його реалізації інститутами влади та суб'єктами політики.

Публічне управління, менеджмент взагалі, політичний менеджмент зокрема передбачають певні його закономірності, також систему принципів, функцій, форм, методів (прийомів і засобів), механізмів, підходів та технологій управління матеріальними і людськими ресурсами [3; 4]. Актуальною проблемою є формування

структури політичної діяльності, яка має багато збігів зі структурою управлінської діяльності. Значний вплив на формування загальної теорії менеджменту та методології публічного управління мають закономірності (досвід), концепції та теорії менеджменту, публічного управління, що склалися на цей час. Сучасну теорію та методологію політичного менеджменту потрібно аналізувати та розглядати в загальних тенденціях сучасного менеджменту та його варіантів, що стосуються насамперед сфер його виникнення або практичного застосування (політичний, соціальний, культурний, адміністративний, територіальний, муніципальний, комунікативний, проєктний та ін.).

Таким чином, політологія, публічне управління та публічно-адміністративні дисципліни тісно переплітаються, і їхні межі часто є досить розмитими. Це пов'язано з тим, що всі вони вивчають різні аспекти політичної діяльності та управління державою. Політичний менеджмент є міждисциплінарною галуззю, яка поєднує в собі елементи політології, публічного управління та менеджменту. У той же час дещо дивним може здатися питання: чому публічне управління вважається соціальним інститутом, а політичний менеджмент – ще ні? «Широке» розуміння змісту політичного менеджменту, з нашої позиції, є більш обґрунтованим, ніж «вузьке». Політичний менеджмент є синтезом методології політичної діяльності та діяльності у сфері публічного управління. Він застосовує функції менеджменту та публічного менеджменту до політичної діяльності, з метою досягнення політичних цілей, використовує специфічні інструменти та має наближену до управлінської структуру діяльності.

Перелік посилань:

1. Бебик В., Агарков О. Політичний менеджмент суб'єктів соціально-політичного маркетингу. Політичний менеджмент. 2011. Т. 6. С. 3–11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PoMe_2011_6_3
2. Горбатенко В. Прикладна політологія : навч. посіб. Київ : Академія, 2008. 472 с.
3. Куйбіда В. С., Шпекторенко І. В. Методологія публічного управління: аспекти її структури, співвідношення, взаємозалежності законів, закономірностей та функцій управління. Публічне управління і адміністрування в Україні. 2022. Вип. 28. С. 14-18.
4. Куйбіда В. С., Шпекторенко І. В. Методологія публічного управління як система: теоретичні та практичні аспекти. Публічне управління і адміністрування в Україні. 2022. Вип. 29. С. 7-12.

5. Перевозник Л. Політичний менеджмент: сутність та особливості розвитку в Україні в період формування громадянського суспільства. Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія : Іст. науки. 2012. № 15. С. 96-112. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_i_2012_15_14.

6. Шульга М., Зубчик О. Політичний менеджмент. Київ : Академвидав, 2013. 160 с.

УДК 364:352.07

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК СУЧАСНИЙ ПІДХІД ДО ВИРІШЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ НА РІВНІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Тарасенко Т.М., д. держ. упр., проф.

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро

Потенціал та реальна здатність соціального підприємництва забезпечити якісні зміни в соціальній, економічній, екологічній сферах зумовлюють зростаючий інтерес до цього виду підприємницької діяльності на рівні наукових досліджень та практичної діяльності. Особливий інтерес викликає проблематика впливу соціального підприємництва на розвиток територіальних громад, забезпечення якісних змін в соціальній сфері. Значущість цієї проблематики підсилюється потребами подолання наслідків війни та можливостями впливу соціального підприємництва на забезпечення сталості, стійкості, інноваційності в подоланні соціальних проблем на рівні територіальної громади.

Практика підтверджує перспективність соціального підприємництва як: способу втілення концепції сталого розвитку на локальному рівні; підприємницького способу вирішення соціальних, екологічних проблем і запровадження соціальних змін; форми безпосередньої участі громадян у вирішенні питань місцевого значення; способу утвердження горизонтального розподілу відповідальності за вирішення суспільно значущих питань, втілення горизонтальної субсидіарності; напрям зміцнення демократичних основ організації та функціонування держави та суспільства.

Роль соціальних підприємств у розвитку громади розглядається переважно у розрізі таких аспектів: визначення та задоволення потреб громади; зосередженість на стійких рішеннях для громади; розширення можливостей місцевих осіб і груп; сприяння співпраці та партнерству; мобілізація ресурсів [15]. Відповідно створення робочих місць, пропозиція інноваційних продуктів / послуг, стимулювання економічного зростання на основі партнерства з місцевими надавачами послуг та підприємствами, взаємодія з громадою та залучення інвестицій слід розглядати як основні економічні переваги

соціального підприємництва в громаді [15].

Поряд із визнанням потенціалу та ресурсу соціального підприємництва стан справ у цій сфері актуалізує потребу більшої уваги органів місцевого самоврядування до політики сприяння соціальним підприємствам, підсилення їхньої суб'єктності у вирішенні питань місцевого значення. Це підтверджується результатами аналізу стратегій розвитку міських територіальних громад Дніпропетровської області та виокремленням лише декількох випадків прямого згадування соціального підприємництва (Нікополь, Першотравенськ):

- укріплення позиції соціально незахищених груп населення (шляхом розробки моделі соціального підприємства);
- проєкти Стратегії, які передбачають створення системи навчання для підприємців щодо організації соціальних підприємств (що в перспективі сприятиме виробництву в громаді нових послуг і товарів); доцільність консультацій мешканців громади з питань розробки бізнес-планів для створення у громаді нових підприємств з робочими місцями [5; 12].

Аналіз інформації, розміщеної на офіційних сайтах 20 міських територіальних громад Дніпропетровської області (пошук за ключовими словами «соціальне підприємництво»), виявив відомості про соціальне підприємництво на сімох офіційних сайтах міських територіальних громад, які стосувались передусім інформації про проєкти, конкурси, навчання (міжнародні, національні проєкти та конкурси). Йдеться про такі заходи: консультаційна підтримка місцевого бізнесу громади; «Мобільний ХАБ з розвитку підприємництва в сільській місцевості» (формування можливостей з започаткування власної справи в сільській місцевості, створення місцевих екосистем з розвитку підприємництва); “Impactpreneurship 2.0”: навчання з соціального підприємництва для молоді, ВПО, ветеранів/-ок; конкурс «Краудфандінг для соціального підприємництва» (зосередженість на залученні коштів громади для підтримки створення нових або розширення діючих соціальних підприємств в рамках проєкту «EU4USociety»); запрошення соціальних підприємств на безоплатну online-виставку для підприємців на порталі Дія.Бізнес в межах Global Entrepreneurship Week Ukraine 2022); конкурс соціальних проєктів – пошук найкращих ініціатив, втілених в громадах [1 – 2; 6 – 11; 13 – 14].

Водночас спостерігаються позитивні аспекти щодо формування сприятливої

інфраструктури для поширення соціального підприємництва. Прикладом цього є КП «Центр підтримки малого та середнього бізнесу» Дніпропетровської обласної ради» та такі його проєкти: «Моя земля – маю право» щодо консультаційної підтримки місцевого бізнесу громад Дніпропетровщини (волонтерський проєкт). Проєкт розрахований на представників місцевого бізнесу, фермерські господарства, активних жителів громади. Головними питаннями є: сутність соціального підприємництва та його можливості щодо розв’язання соціальних проблем; партнерство соціального бізнесу та місцевих органів публічної влади (зокрема з питань безробіття, виключення жінок, інших вразливих категорій з ринку праці); можливості залучення іноземних інвестицій за допомогою соціальних підприємств [3 – 4]; «Мобільний ХАБ з розвитку підприємництва в сільській місцевості» у формі неприбуткової ГО «Дивна Україна» – формування можливостей з започаткування власної справи в сільській місцевості та створення місцевих еко-систем з розвитку підприємництва [2].

Активізацію діяльності соціальних підприємств доцільно розглядати як сучасний підхід до здійснення цілісної соціальної роботи та розвитку громади. У цьому зв’язку важливим є врахування на рівні цільових програм заходів із залучення соціальних підприємств до вирішення соціальних проблем вразливих груп населення, зокрема:

- ветеранів війни; внутрішньо-переміщених осіб (соціальне підприємництво як форма реабілітації, зайнятості, реалізації потенціалу та включення в соціально-економічні відносини в цілому);
- молоді (поширення молодіжного соціального підприємництва як засобу сприяння соціальній інтеграції та розвитку молоді);
- дітей (актуалізація діяльності соціальних підприємств, спрямованих на надання послуг дитячого відпочинку та дозвілля);
- осіб із соціально-небезпечними хворобами (залучення соціальних підприємств до надання соціальних послуг цим особам).

Окремо слід підкреслити значущість удосконалення діяльності органів місцевого самоврядування щодо забезпечення планування міського простору у вимірі комфортності, зручності, безпеки та залучення до цього процесу соціальних підприємств, а також сприяння розвитку зеленого туризму як сфери функціонування соціальних підприємств. До пріоритетних напрямів діяльності необхідно віднести просвітницьку, інформаційну роботу серед закладів, установ, організацій соціальної інфраструктури

стосовно можливостей створення та ведення соціального бізнесу в громаді, активного залучення до громадського життя соціально вразливих верств населення. Соціальне підприємництво надає громадам більше можливостей впливати на власний розвиток, сприяє утвердженню проактивної позиції жителів у вирішенні нагальних проблем та якісним змінам в громаді.

Перелік посилань:

1. Верхньодніпровська міська територіальна громада. Кам'янський район. Дніпропетровська область. URL: <https://vdn.otg.dp.gov.ua/search?key=%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5+%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%94%D0%BC%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%BE>
2. До уваги підприємців та громадськості! 19.09.2023. Верхівцівська міська територіальна громада. URL: <https://vmiskrada.gov.ua/news/1695111568/>
3. Комунальне підприємство «Центр підтримки малого та середнього бізнесу» Дніпропетровської обласної ради. URL: <https://openbiz.org.ua/>
4. Консультаційна підтримка місцевого бізнесу громади. 01.02.2023 р. Верхньодніпровська міська територіальна громада. URL: <https://vdn.otg.dp.gov.ua/novini-ta-podiyi/novini/konsultatsiina-pidtrymka-mistsevoho-biznesu-hromady>
5. Концепція інтегрованого міського розвитку – Нікополь 2035: рішення Нікопольської міської ради від 18.10.2019 р. № 63-55/VII. URL: <https://www.nikopol-mrada.dp.gov.ua/prijmalnya/kontsepsiya-intehrovanoho-miskoho-rozvytku-nikopol-2035>
6. Мешканців Дніпропетровщини запрошують взяти участь у конкурсі соціальних проєктів. 14.12.2021. Синельниківська міська рада. URL: <https://sinrada.gov.ua/news/meshkanciv-dnipropetrovshchini-zaprosujut-vzjati-uchast-u-konkursi-socialnih-proyektiv>
7. Навчання з соціального підприємництва для молоді, ВПО, ветеранів/-ок. Павлоградська міська рада. URL: <https://pavlogradmrada.dp.gov.ua/news/navchannya-z-socialnogo-pidpriehmnictva-dlya-molodi-vpo-veteraniv-ok.html>
8. Онлайн навчання для молодих українців/-ок, ВПО, ветеранів/-ок, які бажають створити повністю соціальний бізнес. Верхівцівська міська територіальна громада. URL: <https://vmiskrada.gov.ua/search/?q=%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%>

[BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5+%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%94%D0%BC%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%BE&gAction=search](https://pavlogradmrada.dp.gov.ua/news/onlajjn-vistavka-dlya-pidpriehmciv.html)

9. Онлайн-виставка для підприємців. Павлоградська міська рада. URL: <https://pavlogradmrada.dp.gov.ua/news/onlajjn-vistavka-dlya-pidpriehmciv.html>

10. Про результати виконання Програми сприяння розвитку підприємництва в м. Павлоград на 2019 – 2021 роки за 2021 рік. Павлоградська міська рада. URL: <https://pavlogradmrada.dp.gov.ua/vikonkom-2/proekti-rishen-vikonkomu/pro-rezultati-vikonannya-programi-spriyannya-rozvitku-pidpriehmnictva-v-m-pavlograd-na-2019-2021-roki-za-2021-rik.html>

11. Про соціальне підприємництво та його розвиток. Павлоградська міська рада. URL: <https://pavlogradmrada.dp.gov.ua/news/pro-socialne-pidpriehmnictvo-ta-jjogo-rozvitok.html>

12. Стратегія розвитку Першотравневської сільської територіальної громади на 2024 – 2027 роки: проект рішення Першотравневської сільської ради Нікопольського району Дніпропетровської області від 23.12.2023 р. URL: <https://pershotravnevaska.otg.dp.gov.ua/rishennya-gromadi/pro-skhvalennia-strategii-rozvytku-pershotravnevskoi-silskoi-terytorialnoi-hromady-na-2024-2027-roky?v=663b2090f1d3b>

13. “Impactpreneurship 2.0” – онлайн навчання для молодих українців/-ок, ВПО, ветеранів/-ок, які бажають створити соціальний бізнес! 22 травня 2024 р. Підгородненська міська територіальна громада. Дніпровський район. Дніпропетровська область. URL: <https://pidgorodne.otg.dp.gov.ua/search?key=%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5+%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%94%D0%BC%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%BE>

14. “Impactpreneurship 2.0” – онлайн навчання для молодих українців/-ок, ВПО, ветеранів/-ок, які бажають створити повністю соціальний бізнес або з її складовою. Офіційний сайт Покровської міської ради Дніпропетровської області. URL: <https://pkrv.dp.gov.ua/search/search?c=news&s=%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5+%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%94%D0%BC%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%BE&d=-&a=>

15. The Impact of Social Entrepreneurs on Local Communities. Faster Capital. 4 Jun 2024. URL: <https://fastercapital.com/content/The-Impact-of-Social-Entrepreneurs-on-Local-Communities.html>

УДК 364.1:004.7 (477)

**ПУБЛІЧНА БЕЗПЕКА У КОНТЕКСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ
ЕРИ ЕЛЕКТРОННОЇ «ІНДУСТРІЇ 4.0»***Терханов Ф. І., к.держ.упр.**Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро*

Протягом останніх десятиріч інформація та інформаційний вплив стали настільки потужним фактором розвитку суспільства, що призвели до утворення нового інформаційного укладу, що сприяє внутрішньодержавній і світовій інтеграції та реінтеграції.

Нормальне функціонування суспільних інститутів та інших сфер соціальної діяльності в умовах сьогодення пов'язують з публічною безпекою: задля забезпечення життєдіяльності суспільства створюються органи законодавчої, виконавчої та судової влади, силові структури, тощо ; у сфері підприємницької діяльності самі суб'єкти господарювання створюють спеціальні структури забезпечення своєї безпеки, розробляють відповідний комплекс управлінських заходів і дій, у сфері екологічної та технологічної безпеки застосовуються адміністративно – організаційні, техніко-технологічні засоби і системи, також створюються системи, які не повинні допускати негативного впливу на інформаційні виклики.

Національні інтереси України в публічній інформаційній сфері полягають у дотриманні конституційних прав і свобод при отриманні інформації і користуванні нею у розвитку сучасних телекомунікаційних технологій, захисті державних і приватних інформаційних ресурсів від несанкціонованого доступу.

Важливе місце у вирішенні проблеми застосування інформаційної безпеки займає реалізація системи комплексного захисту інформації, котра є поєднанням у єдине ціле окремих елементів, механізмів, процесів, явищ, заходів, засобів і програм захисту інформації, взаємозв'язок яких сприяє реалізації мети, концептуального підходу до питань тимчасового функціонування і структурної побудови системи інформаційного забезпечення охорони і захисту.

Особлива роль у реалізації інформаційної безпеки належить правовому захисту, що визначається:

- підвищенням ролі інформації (інформаційних ресурсів) і засобів її опрацювання в єдиному інформаційному просторі;
- трансформацією традиційних для права соціально-економічних, політичних та інших норм і відносин, що склалися;
- розвитком і появою нових суспільних відносин, що відображають специфіку, особливості і правила взаємовідносин суб'єктів інформаційної сфери.

Відомо, що особливо важливе місце в сучасному індустріальному та електронно-цифровому світі належить публічній інформаційній безпеці [3], яка потребує від нас професійного аналізу інформації та розвитку критичного мислення [1].

Також, потрібно враховувати використання сучасних технологій таких як, «штучний інтелект», великої бази даних для опису, визначення та забезпечення загрози у публічному просторі для виявлення підозрілої поведінки або потенційних ризиків [2].

Процеси перетворення та реалізації знань через матеріально інформаційного ресурсу отримують розвиток за рахунок високих інформаційних технологій, а для отримання і збереження переваг в умовах конкуренції кожна дія в інформаційному середовищі буде мати значний вплив у світі фізичних ресурсів: предметних, фінансових – і в різних абстрактних галузях.

Правові режими існують у рамках багатьох галузей права, а оскільки захист інформації з метою інформаційної безпеки відбувається на основі імперативного методу правового регулювання, та відповідні режими доступу до інформації за своїми характеристиками є найбільш близькими до адміністративно – правових режимів [3].

Ключові питання наукового дослідження інформаційної безпеки ери електронної «Індустрії 4.0» є особливо цікавими для ініціативних, інноваційних, комунікативних, мобільних, динамічних, активних, життєрадісних і наполегливих людей, які прагнуть досягти щастя і радості, заможності і добробуту, здоров'я і багатства та зиску в реалізації своїх мрій, бажань, ідей, «Ню-хау».

«Індустрія 4.0» власне, розуміється як сукупність відносин, що складається в процесі виробництва товарів (робіт, послуг) структурами усіх галузей економіки на основі цифрових технологій з метою підвищення конкурентоспроможності бізнесу і країни в цілому.

Ключовими технологіями стають: Великі дані, Інтернет ресурси; віртуальна і доповнена реальність; хмарні обчислення; 3Д друк; друкована електроніка; блок-чейн

тощо. Практично у всіх галузях економіки як у державних сферах так і в приватних впроваджуються передові інформаційні технології в тому числі хмарні технології, як пул використовуваних ресурсів, включаючи комп'ютерну апаратуру і програмне забезпечення [3].

З огляду на те, що застосування інноваційних технологій зменшує традиційні витрати, підвищує продуктивність праці, скорочує час на здійснення оплати комунікацій з партнерами, їх впровадження та тих чи інших господарчих об'єктах та у державному секторі має законодавчу основу згідно з Законом України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» який набрав чинності з 14.08.2021 року [4].

Цей Закон визначає організаційні, правові та фінансові засади функціонування правового режиму Дія Сіті, що запроваджується з метою стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні шляхом створення умов для ведення інноваційного бізнесу, розбудови сучасної інфраструктури залучення інвестицій, а також талановитих студентів.

Отже, впровадження ери електронної «Індустрії 4.0», яка розвивається в надрах четвертої промислової революції, спонукає суспільство до новітніх інноваційних підходів та є неймовірно корисним для формування стратегій, тактики і мистецтва, перспектив цивілізованого розвитку електронного суспільства, електронного права та безпечної життєдіяльності всього людства.

Перелік посилань:

1.Критичне мислення та аналіз інформації: Девид Т. Мур; перекл. з англ. Олександр Кучерак, Івано-Франківськ: Місто АВ, 2022 132с.

2.Сорокіна Н.Г., Терханов Ф.І., Хоміч Ю.Г. Особливості публічноуправлінської діяльності в системі правоохоронних органів у процесі застосування правопорядку і публічної безпеки. *Право та Державне управління*, 2023. 2. 75.<https://doi.org/1032782/pdci>,

3.Концепція «Індустрія 4.0»: Проблеми впровадження, окремі правові системи її реалізації в Україні» Монографія (Є.М.Білоусов, І.В. Борисов та ін.) за редакцією С.В.Глібка; Харків НДІ прав.забезпеч. іновац.розвитку НАПрН України, 2021.

4.Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні: Закон України від 15.07.2021 року № 1667-ІХ. Офіційний вісник України. 2021 № 65 ст. 4103

УДК 061.1ЕС+352:353

**СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ НА ЗАСАДАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ
СМАРТ-СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ: КЛЮЧОВІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ЕТАПИ***Титаренко Г. О., здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,**Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ*

В умовах реалізації євроінтеграційних зобов'язань України, а також забезпечення стійкості, повоєнного відновлення та подальшого сталого розвитку країни, коли перед органами публічного управління постає питання оновлення стратегічних пріоритетів розвитку території та забезпечення стратегічних портфелів програм і проєктів ресурсами на основі багатоджерельного фінансування, актуалізується наукове завдання забезпечення якісно нового рівня процесів стратегічного планування в Україні на основі вимог європейського підходу смарт-спеціалізації.

Європейською Комісією визнано, що дослідження та інновації (research and innovation) є ключовими факторами стійкої та смартизованої економічної трансформації [1]. У поточному програмному періоді Європейського Союзу зазначено тезу було додатково підсилено через закріплення у одній зі стратегічних цілей Європейського фонду регіонального розвитку (Policy Objective 1 of the European Regional Development Fund): Більш смартизована Європа через сприяння інноваційним та смартизованим економічним перетворенням / A smarter Europe by promoting innovative and smart economic transformation [2]. Надзвичайно важливою для досягнення цієї мети вважається поширення підходу смарт-спеціалізації (Smart Specialisation) та належному управлінні регіональними та національними S3 (Strategies for Smart Specialisation), гарантуючи, що стратегії не залишаються абстрактними документами, і що існують механізми та інструменти для охоплення та залучення територій [3].

«Смарт-спеціалізацію» характеризують як концепцію, що розвивалася дуже динамічно: у 2008 році «Smart specialisation concept» була розроблена групою «академічних» експертів «Knowledge for Growth» в межах діяльності Joint Research Centre і дуже швидко справила значний вплив на політичну аудиторію, особливо в Європі [4]. Вже у 2010 році смарт-спеціалізацію визнано ключовим елементом інноваційного плану

ЄС 2020 – European strategy for smart, sustainable and inclusive growth «Europe 2020» (Європейська стратегія смартизованого, сталого та інклюзивного зростання). У 2011 році для підтримки регіонів у їхніх зусиллях з розроблення та реалізації стратегії смарт-спеціалізації Європейською Комісією було створено цифрову платформу «Smart Specialisation Platform» [5]. 2013 рік стає точкою відліку міжнародного визнання європейської смарт-спеціалізації – Організація Економічного співробітництва та розвитку (OECD/ОЕСР) публікує звіт про роль смарт-спеціалізації у «зростанні регіонів, що керується інноваціями» (innovation-driven growth in regions) і пропонує підхід до оцінювання результативності смарт-спеціалізації (OECD Smart specialization evaluation) [6]. У 2014-2020 роках – реалізуються S3 першого циклу стратегічного планування за підходом смарт-спеціалізації, наявність у регіоне S3 визнано умовою для виділення коштів зі структурних фондів ЄС (451 млрд EUR ESIF + 183 млрд EUR національного співфінансування) [7]. У 2020 році під час оновлення стратегічних цілей ЄС наголос на наявності S3 як умови для виділення коштів зі структурних фондів ЄС підсилюється, розпочинається другий цикл стратегічного планування після прийняття Нової політики згуртованості ЄС на 2021–2027 роки (New Cohesion Policy), п'ять цілей якої 5 цілей передбачають фінансування у обсязі 2,018 трлн EUR в поточних цінах, 1,8 трлн EUR в цінах 2018 р. [8; 9]; 2023 – створено спільному практик S3 (The Smart Specialisation Community of Practice, S3 CoP) [10].

Країни та регіони Європи все частіше застосовують нові підходи до розроблення політики у сфері досліджень та інновацій, спрямовані на вирішення суспільних викликів та досягнення амбітних цілей сталого розвитку. Саме тому у 2018 році Об'єднаний дослідницький центр розпочав розробку нового підходу до S3, орієнтованого на окреслені виклики, щоб узгодити його із амбітними завданнями Європейського зеленого курсу та Цілями сталого розвитку.

Перелік посилань:

1. Маматова Т., Чикаренко І., Бородін Є. Цифрові платформи Smart Specialisation Platform та Espon: структура та можливості для регіонів і громад ЄС. *Аспекти публічного управління*. 2022. № 10(6). С. 37-45. <https://doi.org/10.15421/152242>.
2. Regulation (EU) 2021/1060 of the European Parliament and of the Council, of 24 June 2021. L 231/159. *Official Journal of the European Union*. 30.06.2021. URL: <https://eur->

lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32021R1060&from=EN#d1e2758-159-1.

3. *Guide to Research and Innovation Strategies for Smart Specialisation (RIS3)*. Smart Specialisation Platform, 2012. 116 p. URL: <http://s3platform.jrc.ec.europa.eu/documents/20182/84453/RIS3+Guide.pdf/fceb8c58-73a9-4863-8107-752aef77e7b4>.

4. JRC Publications Repository : web-site. URL: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/> (access date: 15.09.2024).

5. Smart Specialisation Platform : web-site. URL: <https://s3platform.jrc.ec.europa.eu/home> (access date: 15.09.2024).

6. *Innovation-driven Growth in Regions: The Role of Smart Specialisation*. OECD, 2013. 191 p. URL: https://era.gv.at/public/documents/1981/OECD_Project_Report_Smart_specialisationFINALAdvance.pdf.

7. Marinelli E., Perianez Forte I. *Smart specialisation at work : the entrepreneurial discovery as a continuous process*. European Commission: Joint Research Centre, Publications Office, 2017. URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2760/514714>.

8. New Cohesion Policy. *European Commission* : web-site. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/2021_2027/.

9. Чикаренко І. А., Маматова Т. В. Смарт-спеціалізація в рамках реформованої Політики згуртованості Європейської Комісії: нові пріоритети та виклики. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. № 6. С. 91–99. DOI: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2022.6.14>.

10. S3 Community of Practice. *European Commission* : web-site. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/policy/communities-and-networks/s3-community-of-practice/community_of_practice_en.

УДК 323.21:351/354

РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МОЛОДІ ЯК ЗАПОРУКА СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ГРОМАД

Третяк Я.С., здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро»

Громадянська ідентичність молоді є ключовим фактором у формуванні стійкої і безпечної громади. Вона передбачає усвідомлення власної ролі в суспільстві, відповідальність перед державою і громадою, а також активну участь у суспільних процесах. Розвиток цієї ідентичності серед молодих людей сприяє зміцненню соціальної безпеки, оскільки формує покоління громадян, готових брати участь у вирішенні соціальних, економічних і політичних викликів, з якими стикається їхня громада.

Громадянська ідентичність – це набір цінностей, переконань та усвідомлення належності до певної нації чи громади, що визначає поведінку людини у суспільстві. Для молоді розвиток громадянської ідентичності має особливе значення, оскільки саме в молодому віці формується система цінностей, що впливатиме на їхню подальшу участь у житті суспільства [1].

Молоді люди, які мають сильну громадянську ідентичність, зацікавлені в соціальній стабільності, розвитку демократичних інститутів і справедливому суспільному устрої. Вони готові активно брати участь у громадському житті, захищати права інших громадян і підтримувати розвиток своєї громади. Це, в свою чергу, сприяє зміцненню соціальної безпеки та розвитку солідарності всередині громади.

Формування громадянської ідентичності молоді має безпосередній вплив на соціальну безпеку громади. Ось кілька аспектів, у яких цей процес сприяє зміцненню стабільності та безпеки:

1. Запобігання радикалізації та злочинності. Молодь, яка має чітке розуміння своїх громадянських прав і обов'язків, менш схильна до участі в антисоціальній або протиправній діяльності. Розуміння власної відповідальності перед суспільством зменшує ризик залучення до радикальних рухів, злочинних угруповань або екстремістських ідеологій.

2.Формування відповідальних громадян. Громадянська ідентичність передбачає активну участь у громадському житті, відповідальність за свої дії та їх вплив на інших. Молоді люди, які усвідомлюють цінність своєї громади і її розвитку, готові брати участь у вирішенні локальних проблем, підтримувати порядок і допомагати іншим членам громади.

3.Зміцнення соціальної згуртованості. Громадянська ідентичність допомагає формувати спільне почуття належності, що є основою для соціальної згуртованості. Коли молодь відчуває себе частиною громади, вона більш зацікавлена у підтримці стабільності, допомозі іншим і спільному вирішенні проблем. Це створює міцну основу для соціальної безпеки.

4.Розвиток лідерських якостей. Молоді люди, які усвідомлюють свою роль у громаді, часто стають лідерами і ініціаторами змін. Вони не лише беруть активну участь у вирішенні проблем, але й залучають до цього інших, мотивуючи однодумців. Це дозволяє громаді ефективніше реагувати на виклики і формувати покоління нових лідерів, здатних керувати суспільними процесами.

Для розвитку громадянської ідентичності важливу роль відіграють освіта і виховання. Школи, університети та громадські організації мають створювати умови для формування у молоді громадянських цінностей і розуміння своєї ролі у суспільстві. Це можна досягти через кілька напрямків:

1.Громадянська освіта. Важливо, щоб у навчальних закладах молодь отримувала знання про права та обов'язки громадян, демократичні процеси, правову систему та механізми участі у громадському житті. Це допомагає створити у молодих людей чітке розуміння, як вони можуть впливати на суспільні процеси і яким чином можна захистити свої права.

2.Виховання патріотизму та соціальної відповідальності. Патріотичне виховання сприяє формуванню у молоді поваги до своєї громади і країни, розуміння важливості соціальної відповідальності. Це допомагає молодим людям розвивати почуття солідарності та підтримки щодо інших членів суспільства.

3.Активна участь у волонтерських та громадських ініціативах. Волонтерство і участь у громадських проєктах дозволяють молоді набувати практичного досвіду вирішення соціальних проблем, розвивати лідерські навички і зміцнювати почуття

відповідальності перед громадою. Такі ініціативи сприяють розвитку соціальної активності і залученості до громадських процесів.

4. Створення платформ для діалогу. Важливо забезпечити можливості для молоді брати участь у громадському діалозі і обговоренні актуальних проблем. Це можна зробити через молодіжні ради, громадські форуми, зустрічі з представниками влади та експертами. Така участь сприяє формуванню у молодих людей почуття впливу на прийняття рішень і відповідальності за майбутнє громади.

Для ефективного розвитку громадянської ідентичності молоді необхідна тісна співпраця між державними структурами, освітніми установами і громадянським суспільством. Держава повинна створювати умови для реалізації молодіжних ініціатив, підтримувати громадянське виховання та забезпечувати можливості для активної участі молоді у житті громади.

Громадські організації, зі свого боку, можуть бути платформою для розвитку громадянської активності молодих людей. Вони можуть організовувати тренінги, волонтерські програми, громадські акції, спрямовані на розвиток соціальної активності і громадянської свідомості.

Розвиток громадянської ідентичності молоді є важливою умовою для забезпечення соціальної безпеки громади. Молода людина, яка усвідомлює свою відповідальність перед суспільством і бере активну участь у громадському житті, стає не лише свідомим громадянином, а й ключовим елементом у формуванні стабільного і безпечного суспільства. Освіта, патріотичне виховання, волонтерські програми та підтримка з боку держави і громадських організацій є важливими інструментами для розвитку цієї ідентичності, що в результаті сприяє створенню сильних, згуртованих і безпечних громад.

Перелік посилань:

1. Васіна Т. Консолідаційний потенціал громадянської ідентичності особистості. *Українознавчий альманах*. Випуск 19. 60-62.

УДК 35:3.084(477)

ПРАВООХОРОННА СКЛАДОВА БЕЗПЕЧНОГО ПРОСТОРУ ГРОМАД*Фаст Д.Є., здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти**Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро*

Безпека громади є основною передумовою її стабільного розвитку, а правоохоронні органи відіграють ключову роль у забезпеченні цього безпечного простору. Їхня робота спрямована на попередження, виявлення і розслідування злочинів, підтримку громадського порядку, захист прав і свобод громадян. Правоохоронна складова є важливим елементом загальної системи безпеки, яка забезпечує фізичний і правовий захист, запобігаючи загрозам для життя і добробуту людей.

Правоохоронні органи – це невід’ємна частина державних інституцій, які відповідають за захист громадян від злочинних посягань і підтримку правопорядку. Ефективність їхньої роботи впливає не тільки на рівень безпеки громади, а й на довіру до держави в цілому. Захищеність громадян, їхнє почуття безпеки на вулицях і вдома — це базові потреби, які забезпечують соціальну стабільність і гармонію.

Відсутність належного правопорядку або слабка діяльність правоохоронних органів можуть призвести до підвищення рівня злочинності, зростання конфліктів і напруги в суспільстві. Навпаки, надійна система правопорядку забезпечує захист від внутрішніх загроз, запобігає злочинам і підтримує соціальну рівновагу.

Правоохоронна система громади виконує кілька ключових функцій, які спрямовані на захист життя, здоров’я і майна громадян, а також на забезпечення правопорядку:

1.Попередження злочинів. Однією з найважливіших завдань правоохоронців є запобігання правопорушенням. Через профілактичну роботу з населенням, регулярне патрулювання та моніторинг небезпечних зон правоохоронці допомагають знижувати рівень злочинності. Профілактичні заходи також включають роботу з підлітками та молоддю, спрямовану на запобігання їхньому втягненню у злочинну діяльність.

2.Підтримка громадського порядку. Правоохоронні органи забезпечують дотримання правил і законів, що регулюють громадське життя. Вони контролюють

порядок під час проведення масових заходів, демонстрацій, публічних зібрань, щоб не допустити порушення спокою та виникнення небезпеки для учасників і громадян.

3.Реагування на злочини та порушення. Оперативне реагування на порушення закону, своєчасне втручання у випадки злочинних дій – важливі завдання правоохоронних органів. Вони розслідують злочини, затримують правопорушників та притягують їх до відповідальності, тим самим забезпечуючи правосуддя і відновлюючи довіру до правової системи.

4.Захист прав і свобод громадян. Правоохоронні органи відіграють ключову роль у захисті прав громадян. Це стосується як захисту від злочинів, так і запобігання порушенням з боку держави або приватних структур. Важливо, щоб кожен громадянин мав змогу звернутися до правоохоронців у випадку загрози для його прав і отримати належний захист.

Для того щоб правоохоронна система ефективно реагувала на виклики сучасного світу, важливо постійно впроваджувати нові технології і підходи до забезпечення безпеки. Інновації у сфері правоохоронної діяльності дозволяють оперативніше виявляти та розслідувати злочини, підвищувати рівень захисту громадян і забезпечувати більш ефективну координацію дій між різними структурами.

1.Відеоспостереження і аналітика. Використання камер спостереження та сучасних систем аналітики даних дозволяє правоохоронним органам більш ефективно контролювати громадські простори і вчасно реагувати на можливі загрози. Ці технології допомагають швидше виявляти злочини, запобігати їм або розслідувати, використовуючи відеодокази.

2.Інформаційні системи і бази даних. Сучасні інформаційні технології дозволяють правоохоронцям швидко отримувати доступ до баз даних правопорушників, розшукуваних осіб і транспортних засобів. Це сприяє оперативному реагуванню на загрози та покращує ефективність розслідувань.

3.Співпраця з громадянським суспільством. Для ефективної роботи правоохоронці повинні активно співпрацювати з громадськістю. Волонтерські ініціативи, сусідські патрулі та громадські ради можуть допомагати правоохоронним органам у підтримці порядку та виявленні проблемних зон. Спільні заходи з профілактики правопорушень і роз'яснювальна робота підвищують рівень довіри між населенням і правоохоронними структурами.

Профілактичні заходи є одним із найважливіших елементів правоохоронної складової безпечного простору. Їхня основна мета – запобігти вчиненню злочинів і правопорушень ще до їх виникнення. Це включає як роботу з молоддю, так і освітні програми для населення, спрямовані на підвищення рівня обізнаності щодо правопорушень і методів їх уникнення.

Залучення громади до профілактики правопорушень, участь у навчальних семінарах, тренінгах з питань безпеки та захисту своїх прав допомагає формувати культуру безпеки в громаді. Таким чином, правоохоронці не лише реагують на порушення, але й активно працюють над тим, щоб такі ситуації не виникали.

Одним із ключових факторів ефективної роботи правоохоронних органів є довіра громади до них. Якщо громадяни впевнені в тому, що правоохоронці діють чесно, об'єктивно і захищають їхні інтереси, вони готові співпрацювати з ними та надавати необхідну допомогу. Це дозволяє швидше виявляти злочини, оперативніше реагувати на загрози і забезпечувати громадський порядок на вищому рівні.

Для досягнення цієї довіри важливо забезпечити прозорість у діяльності правоохоронних органів, регулярний діалог із громадою і підзвітність перед суспільством. Публічні звіти, громадські слухання та відкриті заходи сприяють зміцненню відносин між правоохоронцями і населенням.

Правоохоронна складова є невід'ємною частиною безпечного простору громади. Ефективна діяльність правоохоронних органів, спрямована на попередження злочинів, підтримку правопорядку, захист прав громадян і зміцнення довіри, є ключовим чинником соціальної стабільності. Інновації в правоохоронній діяльності, профілактика правопорушень і співпраця з громадянським суспільством дозволяють створити умови, за яких кожен член громади може відчувати себе захищеним. Створення безпечного простору – це спільне завдання держави, правоохоронців і громадян, які разом сприяють зміцненню безпеки та розвитку громади.

UDK 351/354

**INTERNATIONAL INITIATIVES FOR BUILDING
"HEALTHY COMMUNITIES": EXPERIENCE FOR UKRAINE**

*Maksym Khozhylo, PhD of Technical Sciences,
Doctoral student*

Dnipro University of Technology, Dnipro, Ukraine

For Ukraine, the war has brought significant territorial losses and much more. Indeed, the very notion of a "community resident" has undergone a transformation in content during martial law. On one hand, this is due to the temporary occupation of certain Ukrainian territories, whose inhabitants have either become internally displaced persons (around 4 million) or acquired the status of "war refugees" (around 7 million), temporarily becoming residents of foreign communities. Consequently, these individuals face the challenge of social integration and building a sense of belonging with the residents of their new communities. In both cases, however, there is a shared concern that unites internally displaced persons and the Ukrainian diaspora abroad: the right to health and the ability to live in a healthy society.

This reality prompts the need for deeper scientific and practical exploration, particularly in the context of post-war recovery, with a focus on developing "healthy communities" in Ukraine. A thorough analysis of international initiatives could play a significant role in this regard. One such international leader and advocate for the development of "green communities" is the World Health Organization (WHO). This global institution has shaped a strategic trend towards the development of "healthy and sustainable communities," whose core pillars are health, well-being, and environmental sustainability. The WHO has been instrumental in setting the global health policy agenda, addressing the ecological determinants of health, mitigating the health impacts of climate change, and fostering healthier and more sustainable living environments in both urban and rural areas.

Among the WHO's most notable initiatives in this "green transformation" agenda is the "Healthy Cities" initiative, which aims to support local governments in the development of urban green spaces, improving air quality and reducing the negative effects of the "urban heat island" phenomenon. Mayors from numerous European cities have already joined this initiative.

It also encourages citizens to maintain adequate physical activity, stay mobile within their communities, and collaborate with authorities and businesses in supporting this global movement. According to data from the DE Medz health portal, in 2024, a survey was conducted across 48 European cities to assess the development of healthy communities in the EU. The evaluation considered various parameters such as air quality, the percentage of green spaces, residents' satisfaction with waste disposal, and the water efficiency index. Helsinki, Finland, emerged as a leader in these rankings, with 43% of the city covered by green spaces [1].

The WHO's initiative calls on local authorities to prioritize the health and well-being of their populations by adopting cross-sectoral and multi-disciplinary approaches to developing public health systems, which serve as key drivers of the global "Healthy Cities" movement. Diverse modern approaches to community health management can be effectively leveraged to address complex urban health issues, particularly in reducing health inequalities and promoting local initiatives aligned with the Sustainable Development Goals (SDGs) for 2030 [2]. The WHO's global initiative, "Health in All Policies," promotes a multi-sectoral approach to implementing state policies, integrating health considerations into decision-making at all levels. This framework includes assessing the health impacts of governance decisions, achieving positive synergies for health, minimizing harmful effects, and upholding the principle of equity in the realization of the right to health.

In this context, the principles of public governance for developing a network of "healthy communities" in Ukraine should be based on a whole-of-government approach (solving complex public health problems, achieving common goals, and establishing clear accountability) and a whole-of-society approach (inter-institutional governance principles, broad involvement of all stakeholders including individuals, families, communities, NGOs, academia, media, and the private sector).

The international initiatives "Healthy and Sustainable Food Systems" and "Breathe Life" are also useful for Ukraine. They are implemented by WHO, UNDP and UNICEF.

REFERENCES

1. It became known about the ranking of the cleanest cities in Europe. <http://surl.li/uscbia>
2. The 17 Goals. 2015. URL: <https://sdgs.un.org/goals>

УДК 352

РОЛЬ ЦИФРОВІЗАЦІЇ У СИСТЕМІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

*Червченко О.Б., здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро*

Всеохоплюючий процес глобалізації, що супроводжується технологічною модернізацією, спонукає до трансформації усі структурні суб'єкти держави. Первинний модернізаційний вплив відображається у сфері інтеграції новітніх технологій взаємодії, комунікації тощо політичних інститутів та внутрішнього суспільства. Основним елементом, у контексті глобалізації, виступає саме цифровізація діяльності та взаємодії політичних інститутів-середовища, їх систем.

У широкому розумінні, в контексті місцевого самоврядування, дефініційно можливо визначити цифровізацію як процес використання цифрових технологій для перетворення інформації, процесів і послуг [2, с. 5].

Цифровізація місцевого самоврядування першочергово спрямована на модернізацію роботи та діяльності у сфері місцевих послуг, тобто, шляхом використання цифрових технологій збільшувати ефективність та якість надання послуг внутрішньому середовищу. Запровадження цифрових модернізаційних змін надає змогу органам місцевого самоврядування працювати ефективніше та надавати швидші та зручніші послуги. Впровадження інноваційних рішень, які оптимізують обслуговування, сприяють безперебійній роботі та забезпечують громадянам якісний та швидкий сервіс у сучасному глобалізованому світі [5].

Ефективність та якість надання публічних послуг значною мірою залежить від спроможності місцевих органів влади адаптувати адміністративні структури та процеси до швидко мінливих умов та зростаючих вимог з боку внутрішнього середовища [3].

Процес цифровізації місцевого самоврядування, відповідні модернізаційні трансформації, сприяють, у першу чергу покращенню послуг, що надаються середовищу, так, наприклад, засобами цифрової модернізації уряду середовище отримує доступ до більш оптимізованих та орієнтованих на користувача послуг різного рівня. Розробка, впровадження різноманітних мобільних додатків, online порталів дозволяють здійснювати більш зручну взаємодію на рівні «місцеве самоврядування-внутрішнє

середовище», формувати ефективніші механізми зворотного зв'язку, які дозволяють проводити відповідні вдосконалення спираючись на вимоги/потреби середовища [4].

Цифровізація системи місцевого самоврядування здійснює оптимізацію роботи автоматизуючи різноманітні сфери тим самим зменшуючи навантаження на системи як фізичне, так і фінансове, що дозволяє, наприклад, перенаправити ресурси на інші стратегічні цілі [1, с. 121]. Такого роду трансформація також сприяє забезпеченню економічної ефективності у наслідок скорочення ретроспективної моделі обробки даних та інших ручних процесів [5].

Завдяки процесу цифровізації здійснюється оптимізація прийняття рішень у системі місцевого самоврядування, а саме, впровадження та використання новітніх технології спрощує процес аналізу даних отриманих, зокрема, на основі коментарів, соціальних реакцій тощо [5].

Процес цифровізації системи місцевого самоврядування відіграє важливу роль і в підвищенні прозорість щодо діяльності інститутів, що особливо актуально для транзитивних демократій. Цифрові платформи дозволяють внутрішньому середовищу отримувати доступ до інформації в режимі реального часу, підвищується рівень відповідальності місцевих інститутів за свої дії зміцнюючи рівень довіри внутрішнього середовища до політичної системи [4].

Серед основних проблем у процесі цифровізації системи місцевого самоврядування можливо виокремити низький рівень технологічного розвитку регіонального/державного рівня, низький рівень кваліфікації суб'єктів місцевого самоврядування, різноманітні види кіберзагроз [1, с. 121-122].

Варто також зазначити, що процес цифровізації системи міського самоврядування, а саме: оптимізація діяльності інститутів, збільшення доступності/ефективності послуг, що ними надаються, більший рівень відкритості інформації та інші модернізаційні зміни ефективно впливають і на формування іміджу системи місцевого самоврядування у цілому та його окремих суб'єктів.

Отже, цифровізація сприяла інтеграції органів місцевого самоврядування з державними та національними органами влади, сприяючи більш згуртованому та скоординованому підходу до управління. Цифровізація місцевого самоврядування змінила спосіб функціонування влади, взаємодії з громадянами та надання державних послуг. Використовуючи цифрові технології, органи місцевого самоврядування можуть

підвищити прозорість, підзвітність та ефективність, що зрештою призведе до кращих результатів для внутрішнього середовища і його розвитку.

Перелік посилань:

1.Роговенко О., Лиховид А. (2022). Цифровізація місцевого самоврядування: основні переваги та виклики. *Юридичний науковий електронний журнал*, 10, 120-122.

2.ICLEI. (2023). Digitalization: A Game Changer for Local Governments & Communities. *ICLEI*, 26. URL: <https://iclei.org/wp-content/uploads/2023/12/2022-Academy-Digitalization-Policy-Brief-ICLEI.pdf>.

3.Kuhlmann, S., & Heuberger, M. (2021). Digital transformation going local: implementation, impacts and constraints from a German perspective. *Public Money & Management*, 43(2). URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09540962.2021.1939584#abstract>.

4.Local Government Association (LGA). (2024). 12 local government digitalisation outcomes. URL: <https://www.local.gov.uk/our-support/cyber-digital-and-technology/12-local-government-digitalisation-outcomes>.

5.Wavetec. (2024). Digital Transformation for Local Government: Benefits & Best Practices. URL: <https://www.wavetec.com/blog/digital-transformation-for-local-government>.

УДК 352

**НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
В ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ***Шапран І.М., здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти**Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро*

Публічне управління в галузі туризму в Україні є невід'ємною складовою політики забезпечення доступності та якості надання туристичних послуг. Реалізація публічного управління в галузі туризму в Україні має здійснюватися за двома напрямками. По-перше, виконання зобов'язання держави та органів місцевого самоврядування з надання населенню якісних туристичних послуг, розвитку туристичної інфраструктури та організації популяризації внутрішнього туризму і туристичної галузі серед іноземців. По-друге – створення сприятливих умов для розвитку високо конкурентного ринку туристичних послуг у післявоєнний період. Перший напрямок – вихід на ринок туристичних послуг туристичних організацій, розвиток системи державно-приватного партнерства та оновлення пріоритетних напрямків розвитку туристичної галузі. Другий напрямок спрямовано на удосконалення публічного управління галуззю туризму у післявоєнний період.

У науковій літературі термін "механізм управління" широко використовується, але існує багато різних поглядів на його визначення. Загалом, в економічній та управлінській науці термін "механізм" означає "внутрішню будову, систему чого-небудь". Механізм управління розглядається як частина системи управління, що забезпечує вплив на фактори, які визначають результати діяльності об'єкта управління. Ключові компоненти механізму управління включають цілі, методи, принципи управління, інструменти та форми. Також, у механізмі управління враховуються управлінські ресурси, чинники та взаємодія цих елементів для досягнення поставлених цілей. Для конкретного об'єкта, такого як туристична галузь, механізм управління впливає на розвиток цієї сфери, враховуючи різноманітні фактори, які можуть бути статичними (географічні, культурно-історичні) або динамічними (економічні, соціальні, демографічні тощо). Ефективне управління в сфері туризму є важливим для досягнення синергетичного ефекту та

раціонального використання ресурсів.

Органи місцевого самоврядування щодня працюють над тим, щоб громади були життєздатними, могли розвиватися, адже без успішних громад буде важко будувати Україну. Попри воєнні та безпекові виклики, які ускладнюють цю роботу, важливо налагоджувати комунікацію з мешканцями та робити все можливе для того, щоб громади дійсно розвивалися. Процес планування відновлення та розвитку громад буде ефективнішим, а напрацьовані стратегічні документи якіснішими, якщо будуть поєднувати думки, потреби, інтереси якомога ширшого кола зацікавлених осіб, в тому числі в галузі туризму, Органи місцевого самоврядування мають не тільки контролювати діяльність господарюючих суб'єктів, в тому числі сфери культури і мистецтва, що мають високу туристичну привабливість, але і стати їх «промоутерами», оскільки від них залежить ефективність реалізації туристської політики на місцевому рівні.

В умовах нових викликів, як зазначають Н. В. Бунтова, Л. О. Стаучан, зміст економічної системи, яка управляє туристичною галуззю, визначено цілями, завданнями, діями, методами та інструментами державного регулювання, які спрямовані на забезпечення того, щоб галузь туризму функціонувала, як важлива платформа післявоєнного відновлення. На думку цих авторів державну координацію слід доповнити автономною ринковою системою саморегулювання, заснованою на попиті і пропозиції, цінових системах і конкуренції на ринку туристичних послуг [1].

Важливим напрямом вдосконалення публічного управління в галузі туризму є реалізація регуляторного механізму, що досягається за рахунок використання наступних функцій:

- моніторинг туристичних запитів населення і планування за його результатами обсягу туристичних послуг та напрямків розвитку туристичної інфраструктури;
- використання стимулюючих заходів, в тому числі заохочення організацій туристичної галузі до участі у грантових та державних програмах на отримання фінансування для модернізації туристичної інфраструктури на найбільш популярних напрямках та відновлення на територіях, що перебували під окупацією;
- надання податкових пільг для закладів туристичної галузі приватної форми власності з метою зниження навантаження на найбільш популярних напрямках і поліпшення якості туристичних послуг;

- розроблення та впровадження нової системи оплати праці для фахівців, що будуть працювати на територіях, що перебували під окупацією, з урахуванням особливих умов надання туристичних послуг;
- функції контролю, в тому числі розробки і моніторингу дотримання стандартів і якості туристичних послуг та санітарних правил закладів туристичної інфраструктури. Заходи контролю також включають внутрішній і зовнішній державний контроль шляхом оцінки якості туристичних послуг і результатів роботи різних закладів туристичної інфраструктури;
- інформаційного забезпечення через формування та публікації в засобах масової інформації результатів функціонування суб'єктів галузі туризму, які надають туристичні послуги, шляхом випуску періодичної літератури туристичного спрямування і за допомогою мережі «Інтернет» [2].

Слід зазначити, що публічне управління галуззю туризмом направлено на створення умов для збереження і розширення туристичної інфраструктури, зниження різниці між туристичним потенціалом регіонів України та збільшення туристичного різноманіття. Метою публічного управління галуззю туризму є надання споживачам туристичних послуг на основі їхнього попиту та потреб.

Розвиток туристичної галузі в Україні має значний потенціал, що базується на унікальних історичних, культурних та природних ресурсах. Незважаючи на це, економічна віддача від туризму наразі залишається невеликою. Щоб покращити ситуацію, необхідно впроваджувати ефективні механізми публічного управління та регулювання галуззю туризму, а також залучати для роботи в цій сфері висококваліфіковані кадри. Органи публічної влади повинні бути зацікавлені в розвитку туризму, враховуючи його як частину загальнодержавної та місцевої гуманітарної політики. Це сприятиме створенню умов для зростання туристичних потоків, покращенню координації між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями та бізнесом. Ефективне публічне управління туристичною галуззю призведе до створення нових робочих місць, зростання доходів державних і місцевих бюджетів, а також підвищить міжнародний авторитет України на світовому ринку туризму.

Стратегічними напрямками удосконалення публічного управління у сфері туризму в Україні має стати реформування існуючих структур управління, спрямоване на

підвищення ефективності та підвищення гнучкості щодо змін зовнішнього середовища. Для своєчасного реагування на проблеми та загрози, що виникають у сфері туризму, необхідно розробити інструменти стратегічного планування та моніторингу. Виходячи зі світових тенденцій розвитку туризму, в Україні слід приділяти увагу інноваційності під час запуску будь-яких галузевих проєктів, у тому числі й тих, що стосуються екологічної безпеки у сфері туризму. Важливими напрямками удосконалення механізмів публічного управління в галузі туризму в Україні мають бути залучення інвестицій та підвищення якості освіти й рівня професійної компетентності кадрів, які сприятимуть конкурентоспроможності українського туризму на міжнародному рівні. Також, важливими, на наш погляд, є як оновлення раніше популярних напрямів туристичної сфери (дитячого, гастрономічного, екологічного, спортивного), так і впровадження раніше менш популярного інклюзивного туризму. Значної уваги вимагає розвиток та оновлення туристичної інфраструктури, що була суттєво пошкоджена під час російсько-української війни.

Перелік посилань:

1. Бунтова Н. В., Стаучан Л. О. Клієнтоорієнтованість як інструмент підвищення споживчої цінності та можливість диверсифікації внутрішнього туризму в умовах нових викликів. *Туризм в Україні: виклики та відновлення: Зб. Матеріалів Міжнародного туристичного форуму, Київський національний економічний університеті імені Вадима Гетьмана, м. Київ, 21–22 березня 2023 року*. Київ: КНЕУ, 2023. С. 82–85

2. Демчук О. А., Єрко І. В. Стратегії розвитку туризму Волинської області в післявоєнний час. *Туризм в Україні: виклики та відновлення: Зб. Матеріалів Міжнародного туристичного форуму, Київський національний економічний університеті імені Вадима Гетьмана, м. Київ, 21–22 березня 2023 року*. Київ: КНЕУ, 2023. С. 95–97.

УДК 323.21:351/354

УДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ ТА СУСПІЛЬСТВА ЯК ДРАЙВЕР СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ГРОМАДИ

*Шевченко О.С., здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро*

Соціальна безпека громади є ключовою складовою стабільного розвитку суспільства. Вона забезпечується через гармонійну взаємодію між державними інституціями та громадянським суспільством. Від того, наскільки ефективною є співпраця між державою та її громадянами, залежить рівень соціальної згуртованості, довіри та здатності вирішувати складні соціальні проблеми. Удосконалення цієї взаємодії є важливим драйвером соціальної безпеки, що сприяє створенню умов для стабільного, безпечного і справедливого розвитку громади.

Соціальна безпека громади передбачає стан, при якому люди захищені від соціальних загроз, таких як бідність, безробіття, дискримінація, соціальна нерівність, насильство і відсутність доступу до основних соціальних послуг. Це включає не лише фізичну безпеку, але й доступ до якісної освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення та інших послуг, які створюють умови для гідного життя. Забезпечення соціальної безпеки є спільною відповідальністю держави та суспільства.

Взаємодія між державою та суспільством є фундаментом для створення умов соціальної безпеки [1]. Держава надає правові рамки та інституційну підтримку, а громадянське суспільство забезпечує активну участь у процесах прийняття рішень та контролю за їх виконанням. Сильна держава здатна забезпечувати права громадян, але без активної участі суспільства її зусилля можуть бути неефективними. У той же час, залучене суспільство потребує підтримки з боку державних інститутів для реалізації своїх ініціатив.

Для того щоб взаємодія між державою та суспільством ефективно сприяла зміцненню соціальної безпеки, необхідно удосконалити її в декількох ключових напрямках:

1. Прозорість і підзвітність державних інституцій

Прозорість державних інституцій є основою для довіри з боку суспільства. Люди

мають знати, як приймаються рішення, і мати доступ до інформації про діяльність державних органів. Важливо забезпечити регулярне інформування громадян про використання державних ресурсів, прийняті рішення та їх вплив на життя громади.

Підзвітність державних установ передбачає також можливість громадського контролю за їхньою діяльністю [2]. Це сприяє запобіганню корупції, підвищенню ефективності державного управління та забезпеченню справедливості в розподілі ресурсів.

2. Залучення громадян до процесу прийняття рішень

Участь громадян у процесі прийняття рішень є ключовим елементом демократичного розвитку суспільства і зміцнення соціальної безпеки. Громадяни мають бути активними учасниками не лише виборів, але й повсякденного управління своєю громадою. Це можна забезпечити через різні форми громадського залучення: консультації, публічні слухання, опитування, громадські ради при державних органах тощо.

Залучення громади до вирішення питань місцевого значення підвищує відповідальність громадян і їхню зацікавленість у збереженні стабільності та безпеки в своєму середовищі. Крім того, це допомагає державі краще розуміти потреби людей і знаходити більш адекватні рішення.

3. Розвиток громадянського суспільства

Громадянське суспільство відіграє важливу роль у забезпеченні соціальної безпеки, виступаючи посередником між державою і громадянами. Розвиток громадянських організацій, ініціативних груп і волонтерських рухів сприяє вирішенню соціальних проблем на місцевому рівні та формуванню соціальної згуртованості. Неурядові організації часто виступають як захисники прав вразливих груп населення, надають соціальні послуги та сприяють розвитку діалогу між різними соціальними групами. Тому держава повинна підтримувати розвиток громадянського суспільства через надання ресурсів, створення правових умов для його функціонування і визнання його важливої ролі у вирішенні суспільних питань.

4. Співпраця між державою, бізнесом і громадянським суспільством

Ефективна взаємодія держави, бізнесу і громадянського суспільства є важливою умовою для забезпечення соціальної безпеки. Таке тристороннє партнерство дозволяє об'єднувати ресурси і знання для вирішення складних соціальних проблем. Бізнес може

відігравати роль у соціальних інвестиціях і розвитку місцевої інфраструктури, а громадянське суспільство — допомагати в ідентифікації соціальних потреб і контролювати виконання соціальних проєктів.

Завдяки такій співпраці можна створювати робочі місця, підтримувати соціальні ініціативи і розвивати місцеву економіку, що сприяє підвищенню рівня життя та соціальної стабільності.

5. Підтримка ініціатив з боку держави

Держава повинна підтримувати громадські ініціативи, які спрямовані на вирішення соціальних проблем і зміцнення безпеки громади. Це може відбуватися через фінансування громадських проєктів, надання консультаційної допомоги, створення грантових програм або проведення навчальних заходів для активістів і громадських організацій. Підтримка ініціатив сприяє розвитку локальних лідерів і активних громадян, які можуть стати рушійною силою змін у своїх громадах. Завдяки цьому зміцнюється соціальна інфраструктура та підвищується здатність суспільства самостійно вирішувати свої проблеми.

Удосконалення взаємодії між державою та суспільством є важливим драйвером соціальної безпеки громади. Прозорість, підзвітність, залучення громадян до прийняття рішень, розвиток громадянського суспільства і тристороння співпраця між державою, бізнесом і громадськими організаціями сприяють зміцненню соціальної стабільності і згуртованості. Коли держава і суспільство працюють разом, створюється середовище, в якому кожен громадянин має можливість жити в безпеці, гідності та справедливості. Таке середовище стає основою для стійкого розвитку громади та підвищення якості життя всіх її членів.

Перелік посилань:

1.Копиленко О. Л. По лінії всеукраїнських інтересів (корені і досвід української державності). К. 2010. 232 с.

2.Левенець Ю. А. Держава у просторі громадянського суспільства. К. Освітня книга. 2006. 272 с.

УДК 351.7

ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО ТА ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ: ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ*Шевченко Е. Х., здобувачка вищої освіти**Лях Ю. І., PhD, доц.**Харківський національний університет міського господарства**імені О.М. Бекетова, м. Харків*

Аналіз державного контролю дозволяє виокремити його ключові складові, які забезпечують ефективність функціонування сучасних держав. Серед них варто зазначити:

– Форма політичної організації, яка слугує основним інструментом держави для досягнення своїх цілей.

– Апарат контролю, що об'єднує фахівців, які займаються перевіркою виконання рішень державних органів.

– Незалежність контролю, що здійснюється від імені державних структур, незалежно від їхньої компетенції та виду діяльності.

– Державний примус як владна діяльність, коли орган контролю видає обов'язкові приписи щодо усунення порушень.

–Притягнення до відповідальності осіб, винних у виявлених порушеннях, з можливістю застосування державного примусу у визначених випадках.

Ці елементи забезпечують цілісність і ефективність державного контролю в системі управління.

Громадський контроль є структурною складовою ефективності громадсько-державного розвитку у сфері державного управління.

Так, під громадським контролем розуміється виявлення його подвійної формули, яка включає такі дві складові:

- 1) дієвий саморегульований інститут громадянського суспільства;
- 2) ефективний опір можливим зловживанням у діяльності влади [1].

Це свідчить, що державний контроль може бути ефективним лише за наявності

розвиненого громадянського суспільства, яке здатне чітко визначати й формулювати актуальні виклики для органів державної влади та пропонувати альтернативні шляхи їх вирішення. Тобто, це не просто формальна, а реальна легітимізація державного контролю завдяки активній участі громадянського суспільства у його здійсненні. Таким чином, контроль набуває нової правової форми та стає інструментом підпорядкування влади верховенству права, що можливо лише за умови існування громадянського суспільства, коли держава стає правовою.

Ця подвійна система є критично важливою для ефективності державного управління, оскільки:

- багато сфер суспільного життя, таких як армія, охорона здоров'я, спецслужби, екологія, освіта тощо, залишаються поза увагою без стимулювання громадського контролю, і їхні проблеми можуть тривалий час бути прихованими від громадськості;

- повна залежність контролю за роботою державних органів від інших державних установ призводить до ризику самоконтролю, що може сприяти корупції на кшталт «кругової поруки»;

- держава не завжди має достатні ресурси для всеохопного контролю, тоді як активні громадяни можуть бути зацікавлені й мати можливості для нагляду, особливо у сферах трудових та житлових відносин.

Державний контроль є основною функцією держави, тоді як громадський контроль – це інструмент розвитку громадянського суспільства та його впливу на державу. Суспільство та його громадяни зацікавлені в ефективній роботі державних інститутів і виконанні ними свого головного конституційного обов'язку – захисту прав людини і громадянина. Засновуючи владу, народ наділяє її повноваженнями здійснювати контроль, одночасно залишаючи певний контроль за собою.

Завдяки громадському контролю створюються стандарти функціонування державного управління, що сприяє регламентації діяльності громадянського суспільства та розширенню контрольних можливостей державних органів. У результаті такої стандартизації органи державної влади здійснюють контроль лише в межах законності і не втручаються у діяльність громадських інститутів.

Аналізуючи громадський контроль та його ефективність у сфері державного управління, можна виділити такі ключові аспекти:

- громадський контроль є важливим інструментом для підтримки балансу

інтересів різних соціальних груп і запобігання конфліктам між ними (наприклад, релігійним);

– виступає засобом координації та об'єднання зусиль суспільства для вирішення актуальних проблем (через діяльність громадських організацій та їхні пропозиції до влади);

– громадський контроль проявляється у формі управління суспільством та його інститутами, такими як державні послуги, соціальне забезпечення, праця тощо;

– сприяє дотриманню соціальних норм, дозволяючи виявляти порушників і розробляти механізми притягнення їх до відповідальності, починаючи від громадського осуду і до юридичних заходів, включаючи примус (наприклад, за результатами звернень громадян до державних органів чи місцевої влади).

Громадський контроль не володіє достатніми ресурсами для самостійного збору доказів, тому вводить спеціальні механізми контролю для розслідування конкретних проблемних ситуацій. Таким чином, він має спільні методологічні риси з державним контролем, що свідчить про його функціонування у різних сферах життя, таких як сімейні відносини, культурно-морально-етичні аспекти, а також у процесах формування та розвитку державної влади [2]. Державний контроль, навпаки, має більш формалізований і технічний характер, зосереджений на діяльності державних органів. У той же час громадський контроль передбачає безпосереднє спостереження з боку громадських організацій і правозахисних інституцій за дотриманням державними органами, місцевим самоврядуванням та підприємствами різних форм власності прав і законних інтересів громадян. Метою такого контролю є попередження та припинення порушень прав громадян.

Враховуючи це, громадський контроль слугує механізмом забезпечення відповідної поведінки органів державної влади у процесі реалізації прав та інтересів громадян. Багато країн розвинуеного демократичного світу, визнаючи важливість громадського контролю, створили правові системи, що дозволяють громадським організаціям і окремим громадянам здійснювати моніторинг діяльності державних органів та оцінювати ефективність ухвалених ними рішень.

Перелік посилань:

1. James A. Coon Local Government Technical Series. Conducting Public Meetings and Public Hearings. URL : https://www.dos.ny.gov/lg/publications/Conducting_Public_Meetings_and_Public_Hearings.pdf.

2. Про затвердження порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади : Постанова Кабінету Міністрів України від 5 листопада 2008 р. № 976. Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=976-2008-%EF>.

УДК 323.21:351/354

**РОЛЬ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СОЦІАЛЬНОЇ
БЕЗПЕКИ ГРОМАД***Шермейстер М.Г., здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти*

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

Громадянське суспільство – це сукупність незалежних від держави і бізнесу організацій та ініціатив, які представляють інтереси різних соціальних груп і сприяють розвитку демократичних процесів. Його діяльність відіграє вирішальну роль у забезпеченні соціальної безпеки громад. Соціальна безпека передбачає стан суспільства, де кожен член громади захищений від загроз економічного, соціального та політичного характеру, і має доступ до основних прав та можливостей для розвитку.

Соціальна безпека – це концепція, яка охоплює рівність, соціальну справедливість, доступ до освіти, охорони здоров'я та соціальних послуг. Вона також передбачає наявність системи соціального захисту для вразливих груп, таких як бідні, люди похилого віку, діти, люди з обмеженими можливостями та інші. Соціальна безпека є ключовим елементом для розвитку стабільних, мирних і згуртованих громад, де кожен має можливість для самореалізації та впливу на соціальні процеси.

Громадянське суспільство виступає важливим учасником у створенні умов для соціальної безпеки. Його роль полягає в тому, щоб сприяти розвитку соціальної відповідальності, забезпеченню прав людини, зміцненню соціальної згуртованості та підвищенню якості життя громадян. Ось кілька ключових напрямків, у яких громадянське суспільство сприяє соціальній безпеці [1].

Однією з основних функцій громадянського суспільства є захист прав людини та боротьба з будь-якими проявами дискримінації. Організації громадянського суспільства часто виступають як захисники інтересів тих, хто стикається з несправедливістю або порушенням своїх прав. Наприклад, правозахисні організації допомагають жертвам насильства, дискримінації за ознакою статі, раси чи релігії. Вони не тільки захищають окремих громадян, але й просувають зміни в законодавстві для зміцнення соціальної безпеки на загальнонаціональному рівні.

Громадянське суспільство сприяє розвитку соціальної згуртованості та солідарності в громаді. Спільні ініціативи, волонтерські рухи та благодійні акції об'єднують людей і сприяють зниженню соціальної напруженості. Завдяки цьому створюється атмосфера взаємоповаги та підтримки, що є запорукою соціальної стабільності. Громадські організації допомагають організовувати освітні заходи, дискусійні платформи та проєкти, спрямовані на вирішення локальних проблем і покращення якості життя.

Громадянське суспільство відіграє важливу роль у підтримці вразливих груп населення. Це стосується як надання матеріальної допомоги, так і організації програм підтримки, які допомагають цим людям інтегруватися в суспільство. Соціальні організації займаються проєктами для людей з інвалідністю, літніх людей, бездомних або сиріт, допомагаючи їм отримати доступ до медичних послуг, освіти або житла. В умовах економічної кризи або природних катастроф саме громадянське суспільство часто стає тією ланкою, яка першою реагує на потреби людей.

Громадянське суспільство відіграє вирішальну роль у підвищенні обізнаності громадян про їхні права, обов'язки та можливості. Через інформаційні кампанії та навчальні програми неурядові організації допомагають людям розуміти важливі соціальні питання, такі як права людини, гендерна рівність, охорона навколишнього середовища та здоровий спосіб життя. Просвітницька діяльність сприяє зміцненню громадянської свідомості та активізації людей для участі в суспільному житті, що в свою чергу посилює соціальну безпеку.

Громадянське суспільство часто виступає посередником між державою, бізнесом та громадянами. Через громадські ради, ініціативні групи та об'єднання, громадяни можуть впливати на прийняття рішень і формування політики. Громадянське суспільство також допомагає впроваджувати проєкти на перетині інтересів держави, бізнесу і громади. Наприклад, це може бути розвиток соціальної інфраструктури, освітніх програм або систем соціального захисту.

Громадянське суспільство сприяє вирішенню соціальних конфліктів і запобіганню кризових ситуацій. Завдяки участі в мирних переговорах, організації просвітницьких заходів або медіації між конфліктуєчими сторонами, громадські організації допомагають знижувати напруженість у суспільстві. Це особливо важливо в умовах політичної або економічної нестабільності, коли ризик соціальних конфліктів зростає.

Громадянське суспільство відіграє ключову роль у забезпеченні соціальної безпеки громад. Воно є важливим інструментом для захисту прав людини, розвитку соціальної згуртованості, підтримки вразливих груп і вирішення конфліктів. Громадські організації виконують функції, які не завжди може забезпечити держава або бізнес, і сприяють створенню умов, де кожен член суспільства може почуватися захищеним і мати рівні можливості для розвитку. В умовах сучасних викликів та загроз, роль громадянського суспільства в соціальній безпеці тільки зростає, що робить його важливим елементом успішного функціонування будь-якої громади.

Перелік посилань:

1. Луцишин В. Вплив інститутів громадянського суспільства на процес національної консолідації в сучасній Україні. Наукові записки. 4(78). 22-32.
https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/lutsyshyn_vplyv.pdf

УДК 378.147

**ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНА СТРУКТУРА ОСОБИСТОСТІ ДЛЯ
СФЕРИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ***Шпекторенко І.В.*, д.держ. упр., проф.*Лежук В. В.*, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти*Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро*

У системі менеджменту людських ресурсів особистість є центральним і ключовим елементом. Саме від особистості працівників залежить успіх організації. Тому менеджмент людських ресурсів в публічній службі повинен бути спрямований на розвиток та ефективне використання особистості працівників.

Згідно з даними здійсненого в ННІДУ НТУ «Дніпровська політехніка» опитування, основними проблемами в особистісному та професійному розвитку публічних службовців України є: 54% потребують постійних рекомендацій від керівництва; 39% не активізують соціально-психологічні методи; третина ухиляється від відповідальності; 28% відчують брак самодисципліни; 19% мають незадовільну мотивацію; 17% не контролюють себе; 16% погано планують; 15% не завжди мають мотивацію; 13% потребують пояснень від керівника; 12% рідко допомагають колегам; 11% не можуть регулювати відносини в колективі; 10% мають труднощі з цілепокладанням; 10% не знають переваг та недоліків професії; 7% не орієнтуються на якість.

Дослідження виявило: розрив між самооцінкою службовців та їхніми навичками; внутрішня мотивація та самоорганізація потребують покращення; керівники відіграють важливу роль у розвитку персоналу, але цю роль виконують не повністю.

Публічний службовець має соціально-психологічні якості, що формують його професійний характер, відображаючи компетентність та професіоналізм. Розуміння психологічних факторів важливе для управлінської діяльності [2-4].

Методологія публічного та соціального управління, зокрема і в управлінні персоналом, є більш адекватною суті та закономірностям розвитку конкурентних ринкових відносин, оскільки спрямована на досягнення високої ефективності

(прибутковості), віддачі функціонування сучасного соціально-політичного інституту держави та публічної політичної влади. Це можливо за рахунок свідомого формування комплексу внутрішніх та зовнішніх ресурсів з урахуванням впливу нестійкого та динамічного зовнішнього середовища [1].

При виборі кандидатів на посади публічних службовців важливо враховувати не лише формальні ознаки (освіта, досвід), а й індивідуальні особливості (демографічні, етнічні, характерологічні) та реальні можливості (ресурси, потенціал) особистості. Поняття «особистість» має використовуватися як критерій відбору, включаючи загальні, спеціальні та окремі показники.

Результати емпіричного дослідження дозволили обґрунтувати восьмикомпонентну структуру особистості публічного службовця:

1. Вольова сфера: розвиток вольових якостей, наполегливість, психічна стійкість, емоційна стабільність та готовність долати труднощі.
2. Мотиваційна сфера: акцентуація особистості, розвинені мотиватори, установка на самореалізацію та кар'єрний успіх.
3. Здатність до навчання: інтелект, швидкість засвоєння нових технологій.
4. Професійна компетентність: верифікація інструментів праці, особистісні якості.
5. Професійна мобільність: готовність до вирішення завдань, адаптація до змін.
6. Адаптивність: готовність до змін і самоперетворення.
7. Соціальна активність: соціальна сміливість, дотримання професійних норм.
8. Саморозвиток: прагнення змінюватися, впливати на своє професійне середовище.

Ця структура може змінюватися в залежності від потреб та завдань публічної служби.

Таким чином, особистість у менеджменті людських ресурсів є комплексною характеристикою, що включає індивідуальні особливості, здібності та цінності, які впливають на результати роботи. Формування груп в управлінських підрозділах слід здійснювати з урахуванням різних темпераментів і здібностей, а добір адміністративного персоналу має враховувати всі складові його професійної компетентності.

Перелік посилань:

1. Шпекторенко, І. В. (2023). *Методологія публічного управління: системний підхід*. (Навчальний посібник). За заг. ред. Є. І. Бородіна; М-во освіти і науки України, Нац. техн. ун-т «Дніпровська політехніка». Дніпро: Національний технічний університет «Дніпровська політехніка».
2. Cuppello, S., Treglown, L., Furnham, A. (2023). Personality and management level: Traits that get you to the top. *Personality and Individual Differences*, 206, 112108. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2023.112108>.
3. Furnham, A., Treglown L. (2018). High potential personality and intelligence. *Personality and Individual Differences*, 128, 81-87. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2018.02.025>.
4. Smallfield J., Kluemper Donald H. (2021). An Explanation of Personality Change in Organizational Science: Personality as an Outcome of Workplace Stress. *Journal of Management*, 48, Is. 4. <https://doi.org/10.1177/0149206321998429>.

УДК 352.075

**МЕХАНІЗМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ
ГРОМАД ЗА КОРДОНОМ***Шульський І. В., здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти**Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

З метою вирішення сучасних актуальних проблем розвитку територіальних громад особливого значення набуває удосконалення публічного управління розвитком територіальних громад та його механізмів, вивчення та використання зарубіжного досвіду їх функціонування.

У навчальному посібнику «Планування розвитку територіальних громад» зазначено, що місцевий розвиток (розвиток територіальних громад) у розвинених країнах світу має пряме відношення до «місцевого економічного розвитку». При цьому підкреслюється, що такий розвиток неможливий без спільної діяльності громад. Звертається увага на те, що він пов'язаний з відповідними діями, певними програмами та проектами, здійснення яких дозволяє тій чи іншій громаді підвищити конкурентоздатність, а також поліпшити економіку свого середовища [1].

Як відомо, політика підтримки територіального розвитку Франції ґрунтується на відомому плановому методі, тобто на планах з використанням програм планування розвитку територіальних одиниць. Цікавим є те, що формування документів планування сфери послуг (енергетика, культура, освіта, охорона здоров'я, наука, комунікації тощо) і регіонального розвитку (включаються регіональні і місцеві плани) є обов'язковою. Щодо інструментів регіональної політики, то ними є «планові контракти» і програми. Саме «планові контракти» використовуються на фінансування розвитку промисловості, сільського господарства, інфраструктури, освіти, науки тощо. Слід підкреслити включення проектів місцевого значення та регіонального й міжрегіонального значення. Щодо фінансування, то його обсяги забезпечуються за рахунок державного й регіонального фінансування, використання коштів Європейського Союзу, департаментів Франції та комун. Слід зауважити, що більша частина фінансування

контрактів зберігається саме за центральним рівнем. Щодо пріоритетних напрямів фінансування «планових контрактів», ними є: підтримка конкурентоспроможності місцевих територій, їх привабливості, стійкий розвиток як територіальної, так і соціальної єдності. Треба також підкреслити те, що сформовані програми і стратегії направлені на підтримку розвитку територій (міських, сільських, прибережних, гірських тощо), в тому числі на покращення умов проживання і зайнятості населення різних районів у містах. Важливим є те, що територіальні програми доповнюються галузевими програмами (транспорт, інфраструктура тощо) [2]. На нашу думку, зазначений вище зарубіжний досвід може бути частково запроваджений і в Україні, насамперед, щодо визначення пріоритетних напрямів фінансування «планових контрактів».

Цілком згодні із сучасними науковцями в сфері публічного управління та адміністрування щодо необхідності оновлення механізмів публічного управління [3]. В умовах євроінтеграції нагальним питанням постає забезпечення ефективності та результативності публічного управління розвитком територіальних громад, що має забезпечуватися завдяки функціонуванню відповідних механізмів в комплексі, що потребує подальших наукових пошуків.

Перелік посилань:

1. Васильченко Г., Парасюк І., Єременко Н. Планування розвитку територіальних громад : навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування. Асоціація міст України. К. ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. 256 с.
2. Ярошенко І. В., Семигуліна І. Б. Світовий досвід державної підтримки в системі публічного управління розвитком територіальних громад. Проблеми економіки. № 4 (46), 2020.
3. Public administration in the economic sphere in Ukraine: strategic approach / Mykola A. Latynin, Kateryna V. Pastukh, Denys L. Tarasenko, Serhii O. Shevchenko, Anna Yu. Munko // Estudios de Economía Aplicada. – Spain: University of Almeria, 2021. Vol. 39, № 5. P. 9. URL: <http://ojs.ual.es/ojs/index.php/eea/article/view/4967>.

УДК 351.72:349.41

**ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ФІНАНСУВАННЯ РОБІТ ІЗ
ЗЕМЛЕУСТРОЮ ПРИ ФОРМУВАННІ ЛОТІВ ДЛЯ ПРОДАЖУ НА
ЗЕМЕЛЬНИХ ТОРГАХ***Янкін О.Є., к.т.н., доц.**Трегуб Ю.Є., к.т.н., доц.**Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро*

До повноважень органів місцевого самоврядування відноситься передача земельних ділянок комунальної власності в оренду або власність. Згідно із статтею 134 Земельного кодексу України [1] земельні ділянки несільськогосподарського призначення, на яких відсутні об'єкти нерухомості, передаються у власність або користування шляхом проведення земельних торгів. Для цього земельна ділянка повинна бути підготована для аукціону окремим лотом. Таким чином, спочатку потрібно сформувати земельну ділянку відповідно до статті 79¹ [1] шляхом виготовлення відповідної документації із землеустрою. Для формування земельної ділянки комунальної власності, яка раніше не надавалася у власність або користування необхідно розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки. Підставою для його виготовлення є рішення органу місцевого самоврядування щодо надання відповідного дозволу.

Для реалізації такого рішення необхідно знайти суб'єкт господарювання, що є розробником документації із землеустрою. Розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки виконується у перспективі отримання коштів у майбутньому, після продажу лоту. Гарантій, що земельна ділянка буде передана в оренду, а розробник документації отримає обіцяні кошти відсутні. Таким чином, розробник за власний рахунок проводить комплекс землепорядних та топографо-геодезичних робіт з формування земельної ділянки та її реєстрації у Державному земельному кадастрі.

Також слід відзначити, що органи місцевого самоврядування відносяться до замовників, які здійснюють закупівлі відповідно до Закону України «Про публічні закупівлі» [2]. Для визначення процедури закупівлі слід враховувати, що для придбання

послуг, вартість яких дорівнює або перевищує 50 тисяч гривень, але є меншою за 200 тисяч гривень можливе проведення спрощеної закупівлі, без проведення відкритих торгів.

Відповідно до положень «Типовий договір про розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки» [3], який затверджено постановою Кабінету Міністрів України, до договору необхідно додати:

- завдання на виконання робіт;
- календарний план;
- протокол погодження договірної ціни;
- кошторис.

Відповідно до Закону України «Про землеустрій» [4], визначається, що матеріали геодезичних робіт є складовою частиною документації із землеустрою. Таким чином, для визначення вартості робіт необхідно розуміти етапи їх виконання.

При аналізі законодавчої бази було встановлено, що раніше вартість таких робіт на території України визначалась такими документами:

- Розміри оплати земельно-кадастрових робіт та послуг (наказ Державного комітету України по земельних ресурсах № 97/298/124 від 15.06.2001 року);
- Збірник укрупнених кошторисних розцінок на топографо-геодезичні та картографічні роботи (наказ Міністерства екології та природних ресурсів України №29/м від 19.02.2003 року);
- Методики розрахунку плати за топографо-геодезичну та картографічну інформацію (наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України № 489 від 20.09.2007 року).

Ці нормативно-правові акти наразі втратили свою чинність, що обумовлено зміною процедури виконання землевпорядних робіт, застосуванням сучасного геодезичного обладнання та методів проведення топографо-геодезичних і картографічних робіт.

На теперішній час вартість робіт визначається без законодавчого регулювання розцінок на топографо-геодезичні та землевпорядні роботи. У випадку коли замовником таких робіт є громадяни України або юридичні особи, які не відносяться до державних установ, органів державної влади або органів місцевого самоврядування, і сплачують роботи за власні кошти, то у більшості випадків проблем при цьому не виникає. Але при

підготовці пакету документів органами місцевого самоврядування для формування лоту для продажу прав на земельну ділянку існує необхідність визначення вартості землевпорядних робіт максимально прозоро. Це можливо забезпечити шляхом розроблення та затвердження нових нормативно-правових актів, які будуть відповідати сучасній процедурі відведення земельних ділянок із урахуванням проведення топографо-геодезичних робіт.

Пропонується створення нової методики розрахунку плати не тільки за топографо-геодезичні та картографічні роботи, але й на землевпорядні роботи.

На практиці визначення вартості робіт із землеустрою базується на орієнтовній площі земельної ділянки, її місці розташування, забудові, тощо. Нова методика повинна стандартизувати види робіт із землеустрою та їх вартості.

Також пропонується внести зміни щодо отримання плати за розроблення документації із землеустрою. Доцільним вважається здійснювати оплату послуги після підписання договору на виконання робіт. Для удосконалення системи фінансування необхідно внести зміни до чинних нормативно-правових актів з метою закладання у місцевий бюджет таких витрат. Це позитивно вплине на роботу органів місцевого самоврядування та виконавців документації із землеустрою та сприятиме ефективному управлінню земельними ресурсами.

Перелік посилань:

1 Земельний кодекс України: Кодекс України від 25.10.2001 р. №2768-III. (дата оновлення: 28.05.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>

2 Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 р. № 922-VIII. (дата оновлення: 08.08.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#>

3 Типовий договір про розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки: постанова Кабінету Міністрів України від 04.03.2004 р. № 266. (дата оновлення: 04.03.2004) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2004-%D0%BF#Text>

УДК 351:342.9

МЕХАНІЗМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СТВОРЕННЯМ ТА РОЗВИТКОМ СТАРТАПІВ, ІННОВАЦІЙНИХ КЛАСТЕРІВ, ЩО СПЕЦІАЛІЗУЮТЬСЯ НА КОСМІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЯХ В УКРАЇНІ*Гречуха А.С., аспірант, НТУ «Дніпровська політехніка»*

Україна має багату історію в ракетно-космічній галузі, успадковану ще з часів Радянського Союзу, де вона відіграла одну з ключових ролей у розробці космічних технологій [2]. Після здобуття незалежності українська космічна галузь продовжила свій розвиток, але зіткнулася з численними викликами, включаючи скорочення державного фінансування та зростаючу конкуренцію на глобальному ринку [1]. У цих умовах зростає важливість створення стартапів, інноваційних кластерів і технопарків, які спеціалізуються на космічних технологіях, що може стати ключем до розвитку нових технологій та інтеграції України у світову космічну економіку [3].

Стартапи відіграють важливу роль у прискоренні інноваційних процесів у космічній галузі. У багатьох країнах світу, таких як США та Ізраїль, космічні стартапи часто стають рушійною силою технологічних змін, що дозволяє створювати нові технології швидше та ефективніше, ніж традиційні великі компанії [6]. В Україні ця тенденція також набирає обертів, хоча ще є ряд викликів, що заважають стрімкому розвитку.

Перевагами стартапів у космічній сфері є можливість швидко адаптуватися до нових умов ринку та тестувати інноваційні рішення, які традиційні компанії можуть вважати занадто ризикованими. Успішні стартапи мають змогу залучати інвестиції від венчурних фондів, міжнародних грантових програм та приватних інвесторів [4]. Багато космічних стартапів орієнтуються на вузькі спеціалізації, такі як запуск малих супутників, розробка нових матеріалів або програмного забезпечення для обробки космічних даних.

На жаль в Україні ще недостатньо розвинений ринок венчурного капіталу, особливо в високотехнологічних галузях і недостатня кількість інкубаторів та акселераторів, що спеціалізуються на космічних технологіях.

Розробка інноваційних кластерів в космічній сфері є потужним інструментом розвитку космічної галузі, об'єднуючи компанії, науково-дослідницькі установи, стартапи та інших учасників екосистеми для співпраці над спільними проектами. Такий підхід дозволяє об'єднувати ресурси та знання, сприяючи швидкому розвитку технологій та підвищенню конкурентоспроможності на світовому ринку[5]. Об'єднання різних суб'єктів галузі дозволяє швидко обмінюватися досвідом та ідеями. Учасники кластерів можуть спільно використовувати науково-технічні лабораторії, випробувальні центри та інші необхідні ресурси. Для залучення інвестицій інноваційні кластери часто є привабливими для іноземних інвесторів та міжнародних партнерів, оскільки пропонують концентрований потенціал для розвитку нових технологій. Одним з прикладів інноваційних кластерів в Україні є «Космічний кластер» в Дніпрі, де зосереджені ключові гравці космічної галузі країни, такі як КБ «Південне» і Південний машинобудівний завод (Южмаш). Створення кластеру може стати платформою для об'єднання державних підприємств, стартапів та університетів, спрямованою на розвиток космічних технологій.

Головними викликами для розвитку стартапів та інноваційних кластерів в Україні є недостатня кількість інвестицій, обмежена інфраструктура та нестабільна політична ситуація. Проте, існують великі перспективи для розвитку, зокрема через міжнародну співпрацю та участь у глобальних космічних програмах. Україна має великий потенціал завдяки наявності талановитих інженерів, науковців та історії досягнень у космічній сфері. Розвиток стартапів, кластерів може стати каталізатором для відродження ракетно-космічної галузі, залучення іноземних інвестицій та інтеграції України у світову космічну економіку[3].

Розвиток стартапів та інноваційних кластерів, що спеціалізуються на космічних технологіях, є важливим кроком для України на шляху до відновлення позицій у світовій космічній індустрії. Це сприятиме не лише розвитку нових технологій, але й залученню інвестицій, підвищенню конкурентоспроможності країни на глобальному ринку та створенню нових робочих місць у високотехнологічних сферах.

Перелік посилань:

1.Бабак, В. П. Космічна галузь України: історія та перспективи. — Київ: Наукова думка, 2016.

2. Антонов, О. С. Ракетно-космічна галузь в Україні: від зародження до сучасності. — Дніпро: Літопис, 2019.
3. Кучма, Л. Д. Україна і космос: погляд з минулого в майбутнє. — Харків: Фоліо, 2010.
4. Савельєв, А. М. Державне регулювання ракетно-космічної галузі: методи та підходи. — Київ: НАН України, 2020.
5. Згуровський, М. З. Інноваційна політика в Україні та її вплив на космічні проекти. — Київ: Інститут інноваційних досліджень, 2018.
6. Федоров, І. В. Стартапи в Україні: можливості та виклики розвитку високих технологій. — Київ: Видавництво КНУ, 2021.

**СЕКЦІЯ 9. ОСВІТА ТА ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ СУЧАСНОГО
НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В НАДЗВИЧАЙНИХ УМОВАХ**

УДК 378.225

**ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ЗА ТРЕТІМ РІВНЕМ
ВИЩОЇ ОСВІТИ (ДОКТОРИ ФІЛОСОФІЇ)***Яворська О.О., доктор технічних наук, професор**Чеберячко С.І., доктор технічних наук, професор**Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»*

Безпека 4.0 представляє концептуальну стратегію розвитку систем управління безпекою (охороною) праці на підприємствах, що повинна надати відповідь на виклики Індустрії 4.0, на основі сучасних можливостей цифрових технологій, які інтегруються у бізнес-процеси для розширення спроможності створювати, підтримувати та постійно покращувати безпечні умови на робочих місцях. Вперше Індустрія 4.0 була представлена у листопаді 2015 року німецьким Федеральним міністерством праці та соціальних питань (BMAS), під час презентації звіту під назвою Re-Imaging Work: Green Paper Work 4.0. І зараз вона впроваджується на наших очах. На відміну від попередніх промислових революцій, вона розвивається експонентними темпами. І вже зараз привносить корінні зміни у виробничі процеси, не тільки через технологічні новації, а й через зміну соціальної парадигми, культурного коду, масштабного впровадження нейронних мереж.

Звідси виникає завдання у дослідженні принципів стратегії Безпеки 4.0, щоб удосконалити Стандарти вищої освіти України та розробити новітні освітні програми для підготовки висококваліфікованих фахівців. Зараз, вже виділяють сім принципів Безпеки 4.0, які потребують відповідного забезпечення в освітньому процесі.

1. **Стратегічний.** Безпека 4.0 розширює можливості з управління системою охорони праці на основі ефективного керівництва та стратегічного узгодження з бізнесом.

2. **Систематичний.** Ми вступаємо в нову еру побудови систем управління та

забезпечення відповідності на основі стандартизації процесів, гармонізованих систем та вдосконаленої аналітики.

3. **Ризик-орієнтований.** Технологія передбачає активні, систематичні процеси управління ризиками у безпеці та навколишньому середовищі, прогнозування та запобігання несприятливим наслідкам для бізнесу.

4. **Комутаційний.** Безпека 4.0 забезпечує співпрацю та комунікацію між різними рівнями управління в компаніях та забезпечує інтеграцію процесів та інформацію щодо підтримки прийняття рішень.

5. **Розумний.** Для прийняття рішень, постійно збираються і аналізуються вхідні дані на основі застосування передових технологій аналітики для отримання ефективних статистичних показників.

6. **Швидкий.** Управління EHS означає здатність успішно адаптуватися до внутрішніх та зовнішніх змін, що дозволяє швидке створення та розгортання нових програм.

7. **Усвідомлений.** Безпека 4.0 дозволяє мотивованим працівникам, які співпрацюють для досягнення організаційних цілей на основі ефективного управління компетенціями, побудувати досконалу організаційну структуру.

Для подолання кадрової кризи фахівців відповідного рівня є можливість з розробки відповідної освітньої програми для підготовки здобувачів третього освітнього рівня (доктори філософії), за спеціальністю 263 «Цивільна безпека» в якій можна передбачити розвиток відповідних навичок у здобувачів відповідно до кожного принципу Безпеки 4.0, що підкріплюються певним ресурсом (таблиця 1). Для цього в закладах вищої освіти необхідно створити відповідні лабораторії, скориставшись накопиченим міжнародним досвідом та залучити відомих визнаних найкращих фахівців свої справи.

Для прикладу в НТУ «Дніпровська політехніка» вже сьогодні створена потужна база для підготовки висококласних фахівців з цивільної безпеки (таблиця 1), які здатні управляти новими технологіями, що формують стратегію Безпеки 4.0. Для цього функціонують декілька навчальних лабораторій. Зокрема, Навчально-науковий центр гірничих інформаційних технологій; Українсько-турецький науково-освітній центр "Гірнична справа"; Українсько-польський науково-освітній центр радикальних технологій та інші.

Таблиця 1 – Ресурсне забезпечення принципів Безпеки 4.0

Назва принципу	Компетентність в освітньої-науковій програмі	Освітні компоненти	Ресурс, що забезпечує компетентність
1	2	3	4
Стратегічний	Здатність до абстрактного та критичного мислення, аналізу та синтезу для обґрунтування розвитку соціально-економічних систем, управління науковими проектами відповідного рівня	Методологія та організація наукових досліджень	Бізнес-інкубатор. Міжнародний науково-освітній центр «Стійкість геотехнічних систем: процеси, явища, ризики»
Систематичний	Здатність до формування системного наукового світогляду та загального культурного кругозору, дотримання професійної етики тощо	Філософія науки та професійна етика	Українсько-польський науково-освітній центр радикальних технологій. Лабораторія судових інженерно-технічних експертиз, експертних та наукових досліджень
Ризик-орієнтований	Здатність здійснювати критичний аналіз,	Наукові та інноваційні завдання й	Навчально-науково-виробничий комплекс "Безпека"

	оцінку та синтез нових та складних ідей в галузі цивільної безпеки, ідентифікувати, формулювати та вирішувати актуальні наукові та прикладні проблеми	проблеми цивільної безпеки	
Комутаційний	Здатність продукувати нові ідеї, приймати та реалізовувати науково-обґрунтовані рішення в професійній діяльності	Світові практики в сфері цивільної безпеки	Навчально-науковий центр гірничих інформаційних технологій. Лабораторія промислових контролерів
Розумний	Здатність планувати, організовувати, проводити наукові дослідження в галузі цивільної безпеки та впроваджувати їх результати, реєструвати права інтелектуальної власності тощо	Моніторинг та діагностика стану систем безпеки	Лабораторія Smartgrid-технологій EDS

Продовження таблиці 1

1	2	3	4
Швидкий	Здатність використовувати	Сучасні інформаційні	Авторизований центр Schneider Electric

	професійну термінологію, оцінювати основні концепції, історію розвитку та сучасний стан цивільної безпеки, визначати шляхи вирішення завдань і проблем цивільної безпеки	технології у науковій діяльності	
Усвідомлений	Здатність здійснювати науково-педагогічну діяльність у вищій школі, дотримуватись етики досліджень, а також правил академічної доброчесності в наукових дослідженнях та науково-педагогічній діяльності	Викладацька практика	Центр професійного розвитку персоналу

Отже, для досягнення досконалості в безпеці, необхідно сформувати необхідні здібності у працівників і забезпечити відповідну мотивацію через побудову атмосфери усвідомлення, яка потребує дотримання етики, відповідних правил. Для цього потрібно вже зараз формувати нові освітні програми для підготовки фахівців в галузі безпеки на основних принципах стратегії розвитку промисловості.

УДК 331/658.5

**СОЦІОЛОГІЧНІ ОПИТУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ МОНІТОРИНГУ
ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ***Бардась А.В., доктор економічних наук, професор**Замковий М.Ю., аспірант**НТУ «Дніпровська політехніка»*

В умовах війни система вищої освіти стикається з численними викликами та перешкодами. Соціологічні опитування стають важливим інструментом моніторингу якості вищої освіти, оскільки дозволяють отримувати оперативний зворотний зв'язок від учасників освітнього процесу, ідентифікувати ключові проблеми та знаходити шляхи їх вирішення. Як зазначає В. Мороз, однією з головних причин актуалізації проблеми ефективного та успішного моніторингу якості освіти є розуміння того, що більшість закладів освіти проводить моніторингові дослідження, які пов'язані з організацією контролю освітнього процесу [1]. Під час війни заклади вищої освіти, здобувачі на науково-педагогічні працівники стикаються з цілим спектром таких труднощів як порушення доступу до ресурсів, вимушене переміщення населення, психологічні стресами та необхідність переходу на дистанційний формат освітнього процесу. При таких обставинах якість освіти може значно постраждати, і традиційні інструменти оцінювання можуть виявитися недостатніми для аналізу. Соціологічні опитування в такій ситуації виступають ефективним інструментом, який дозволяє оцінити стан справ з різних точок зору та адаптувати освітній процес до нових реалій. Варто додати, що соціологічні опитування є важливим інструментом для збору даних і оцінки ефективності рішень у рамках циклу Демінга (PDCA). Етап Check (перевірять) є ключовим. Саме на цьому етапі опитування дозволяють оцінити результати виконаних дій шляхом збору зворотного зв'язку від людей, яких стосується проведена робота. Завдяки опитуванням можна визначити, чи досягнуто поставлені цілі, які проблеми залишилися невирішеними, або ж які нові виклики виникли. Під час війни студентам доводиться адаптуватися до нових умов, часто змінювати місце навчання, переходити на дистанційне навчання або тимчасово переривати освітній процес. Соціологічні опитування дозволяють зрозуміти

оцінку якості навчання, доступності ресурсів для навчання та зміни впливу на успіх і мотивацію. Війна також змінює умови праці викладацького складу. Соціологічні дослідження дозволяють визначити, наскільки викладачі готові до роботи в умовах кризи, якими ресурсами вони володіють для проведення занять, і які фактори впливають на їхню продуктивність та ефективність викладання.

Психологічний стрес є однією з ключових проблем під час війни. Соціологічні опитування можуть допомогти виявити рівень стресу у здобувачів і викладачів, що може прямо впливати на якість навчання. Оскільки багато університетів постраждали від руйнувань або вимушено перейшли на дистанційну форму навчання, важливо оцінити, як ці зміни впливають на якість освіти. Опитування можуть допомогти визначити, чи є доступ до необхідних технічних засобів, інтернету, а також рівень підтримки зі сторони адміністрації університету. Проведення соціологічних опитувань у воєнний час потребує адаптації до специфічних умов, тому важливо враховувати низку факторів.

Одним з найефективніших методів моніторингу якості вищої освіти саме є онлайн-опитування. Інколи регулярні короткі опитування можуть бути більш ефективними, ніж одне велике дослідження, оскільки вони дозволяють оперативно реагувати на зміни у ситуації. Учасники опитувань можуть відчувати страх або небажання висловлювати відверті думки. Дуже важливо зазначити, що гарантія анонімності та конфіденційності є важливими для отримання правдивих даних. Результати опитувань дозволяють університетам приймати обґрунтовані рішення щодо покращення якості освіти в умовах війни. На основі зібраних даних можуть бути вжиті важливі і, головне, ефективні заходи. Якщо опитування вказують на труднощі в засвоєнні матеріалу через перехід на дистанційне навчання, адміністрація може змінити методи викладання або переглянути навчальні плани. За результатами опитувань можуть бути впроваджені додаткові заходи підтримки, такі як психологічна допомога, надання технічних засобів для дистанційного освітнього процесу або гнучкий графік занять. Соціологічні опитування є потужним інструментом моніторингу якості вищої освіти, особливо в умовах війни. В свою чергу, моніторинг виступає комплексним управлінським інструментом, що забезпечує збір, збереження, обробку та поширення інформації про функціонування освітньої системи, дозволяючи оцінити її поточний стан і спрогнозувати майбутній розвиток [2].

Результати опитувань дозволяють вишам швидко реагувати на зміни, адаптувати освітні процеси до нових викликів та забезпечувати стійкість освітньої системи.

Важливо, щоб результати таких опитувань використовувалися для конкретних дій, спрямованих на покращення якості освітнього процесу та підтримку здобувачів вищої освіти і викладачів у складних умовах.

Перелік посилань:

1. Соціологічний супровід моніторингу якості освіти в сучасному університеті: монографія / В.М. Мороз та ін. Львів: Новий Світ-2000, 2023. 489 с.

2. Кузьмук О. Якість освіти як предмет соціологічного аналізу. *Higher education reforms in Ukraine: challenges, status, and prospects: Collective monograph*. 2023. С. 74-90. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-360-6-4>.

UDC 159.9.072

**DIGITAL WELLBEING AND EFFICIENCY OF EDUCATIONAL
ACTIVITIES IN MODERN UKRAINE***Nesterova Olha, PhD in Education, associate professor,**Pavlychenko Artem, Doctor of Sciences, full professor,**Dnipro University of Technology, Dnipro, Ukraine*

The issue of digital wellbeing has become extremely important for the education of all levels in modern Ukraine under the military conditions. In most educational institutions the educational process is carried out in distant or blended mode, which means that students have to spend much time using various gadgets both for attending lectures and doing their assignments.

In such conditions all subjects of educational process feel additional pressure resulting from the need to deal with various appliances. Digital wellbeing is considered as the as «using digital technology to ensure one's mental and physical health in an environment overridden by digital abundance» [1]. There are different approaches to the study of digital wellbeing, some of them associated with various additional aspects of the problem. Mariek M. P. Vanden Abeele states that «dynamic system approach to digital wellbeing can bring new insight into the mechanisms that lead people to experience problems with digital media use» [2].

The idea becomes extremely urgent for the students being in need of dealing with the technology to be effective and being affected by the technology resulting from the frequent use of it not only for educational purposes, but also for communication and socializing as global trends.

Being aware of this situation the educators in Ukraine should attract students' attention to need of resting from digital appliances, search for balance in using them and using alternative ways. This issue is complex and needs a correct solution, but this solution is impossible without the proper understanding of a problem and its depth for both educators and students.

REFERENCES:

1. Thomas N.M., Choudhari S.G., Gaidhane A.M., Quazi Syed Z. 'Digital Wellbeing':

The Need of the Hour in Today's Digitalized and Technology Driven World! Cureus. 2022 Aug 7; 14(8):e27743. doi: 10.7759/cureus.27743. PMID: 36106276; PMCID: PMC9446377.

2. Mariek M P Vanden Abeele, Digital Wellbeing as a Dynamic Construct, Communication Theory, Volume 31, Issue 4, November 2021, Pages 932–955, <https://doi.org/10.1093/ct/qtaa024>.

УДК 159.9.072

ОСНОВНІ ВИКЛИКИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПІД ЧАС ВІЙНИ*Пазиніч Ю.М., к.політ.н., доцент кафедри філософії і педагогіки**Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»,**м. Дніпро, Україна*

Військова агресія РФ проти України і як наслідок окупація деяких українських територій перед українським суспільством поставило життєзначущі питання. Питання виживання для українців в буквальному значенні цього слова стало одним з першочергових. Внаслідок російської агресії була зруйнована інфраструктура численних українських міст і селищ, деякі з них повністю знищені, також пошкоджені та зруйновані деякі заклади освіти, деякі університети переїхали до інших міст, збільшилась міграція населення, в тому числі і освітян і осіб, що навчаються. Українська система освіти опинилась перед викликами, обумовленими кардинальними змінами, що стали реаліями останніх років для всіх суб'єктів навалного процесу в Україні. А в умовах воєнного стану ці питання організації навчального процесу, створення його максимально безпечним, психологічно здоровим та професійного якісним набуває особливої актуальності. Метою даної роботи є визначення основних викликів, що актуалізувались внаслідок російської агресії для української системи освіти.

Згідно статистичних даних в Україні значно скоротилася кількість шкіл. За останні чотири роки країна втратила 14% своїх навчальних закладів. Освітній портал Education.ua, аналізуючи інформацію від Інституту освітньої аналітики, виявив, що за чотири роки країна втратила кожен п'яту сільську школу, чисельність шкіл у містах зменшилась на 5%. За даними Інституту освітньої аналітики, у 2020/2021 навчальному році працювало 14 815 шкіл, тоді як у 2023/2024 їх залишилося 12 701, що означає спад на 14 %. Найпомітніші скорочення спостерігаються в сільській місцевості. Також, у 2020/2021 навчальному році в селах функціонувало 9 293 школи, а у 2023/2024 їх стало лише 7 439, що показує втрату майже 2 000 шкіл. Таким чином кількість шкіл за 4 роки скоротилась на 20%. Ця тенденція поширюється й у містах, хоча і меншою мірою: кількість шкіл тут зменшилась на 260 закладів, або на 5%. За 4 роки війни кількість

першокласників в українських школах зменшилась на 31 % від 400173 у 2021 році, до 275834 у

2024 році [1]. Реальні показники можуть бути більшими.

Згідно з дослідженням якості організації освітнього процесу в умовах війни у 2023/2024 навчальному році, в якому з'ясовані зміни в навчальному процесі під час війни, зміни у контингенті (53% закладів освіти працювали очно, 19% - дистанційно, 28% - змішано; в Центрі і на Заході України переважає очна форма, на Сході і Півдні – дистанційна; кількість дітей, що перебувають за кодоном більше серед учнів зі Сходу України старшої школи 22%, початкової – 17% та з Півдня України старшої школи 13%, початкової – 7%), в матеріально-технічному забезпеченні (близько 20% учнів не мають постійного доступу до освітнього процесу), та викликами, з якими зіткнулись заклади освіти. Визначено, що на результати навчання впливають повітряні тривоги, перебої з інтернетом і електропостачанням, зменшення кількості вчителів, різні часові пояси в учнів і вчителів. Компенсація втрат у навчальному процесі за результатами опитування учнів відбувається через надання їм навчальних матеріалів, завдань для самостійного опрацювання, консультації [2].

Російська агресія проти України спричинила значні виклики для системи освіти: фізичне знищення освітньої інфраструктури (руйнування шкіл, університетів, дитячих садків, і навчальних закладів через обстріли та бойові дії; неможливість проводити навчання у зонах активних бойових дій або на окупованих територіях); масова внутрішня міграція та біженці (велика кількість учнів, студентів і вчителів змушена була покинути свої домівки; переміщені діти часто стикаються з труднощами інтеграції в нові школи та адаптації до нового середовища); запровадження та перехід на дистанційне навчання (ведення дистанційного навчання в умовах відсутності стабільного інтернету або електропостачання в багатьох регіонах; недостатня технічна підготовка вчителів і відсутність у багатьох родин відповідного обладнання); окуповані території (втрата контролю над навчальним процесом у тимчасово окупованих регіонах; примус до вивчення російських освітніх програм і заміщення української культури та мови); психологічні виклики (травматизація дітей, вчителів та батьків через війну; потреба в інтеграції психологічної підтримки в освітній процес); зміни в навчальних програмах (необхідність включення питань, пов'язаних із громадянською відповідальністю, безпекою та національною ідентичністю); виклики у вищій освіті (зниження кількості

вступників через міграцію та збільшення кількості вступників старшого віку через можливість отримати відтермінування від мобілізації; втрата наукових кадрів через їхній виїзд за кордон або загибель); фінансові труднощі (скорочення фінансування освітніх закладів; потреба у відновленні зруйнованої інфраструктури в умовах дефіциту коштів; зростання ролі волонтерів у забезпеченні навчального процесу, фінансової допомоги і технічної підтримки).

Таким чином, враховуючи вищезазначені виклики, робимо висновок, що вони вимагають системного підходу і міжнародної підтримки для подолання наслідків війни, психологічної мотивації, стійкості та стресостійкості всіх суб'єктів освітнього процесу, швидкої реакції на зміни, та адаптації освітньої системи до нових реалій.

Перелік посилань:

1. Українські школи зникають: як освітня реформа та демографічна криза залишили дітей без освіти, 25.10.2024 <https://intent.press/news/osvita/2024/ukrayinski-shkoli-znikayut-yak-osvitnya-reforma-ta-demografichna-kriza-zalishili-ditej-bez-osviti/>

2. Дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни у 2023/2024 навчальному році https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2024/05/Zvit_Osvita-pid-chas-viyini-opituvannya_2024.pdf&ved=2ahUKEwi18b6pjfyJAxWOORAIHYxJH8MQFnoECCwQAQ&usg=AOvVaw3GpScfUGLHyDTvasbhgnzn.

УДК 159.9.072

КЛЮЧОВІ ОРІЄНТИРИ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В УМОВАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

Кожушкіна Т.Л., доктор філософії (педагогічні науки)

Дніпровський фаховий коледж технологій та дизайну, м. Дніпро, Україна

В умовах воєнного стану створюються суттєві виклики які впливають на формування педагогічної культури здобувачів освіти – майбутніх вчителів початкових класів. Міжособистісна взаємодія студентів педагогічного коледжу є важливою складовою, що впливає на якість освіти, емоційний стан і стресостійкість в атмосфері сьогодення. Необхідно зазначити, що покращити міжособистісну взаємодію студентів, їхню комунікацію можливо навіть в складних умовах, використовуючи сучасні технології, інтерактивні методи.

Мета освіти залишається незмінною і полягає в тому, щоб підготувати конкурентоспроможного фахівця, стимулювати у нього розвиток послідовного практичного ставлення до знання, розвивати потреби в знаннях-трансформаціях, політехнічних умінь, знаннях-інструментах, які дозволяють набути соціальної захищеності, професійної мобільності, всебічної компетентності, навичок творчого саморозвитку. Наголосимо, що при підготовці фахівців в умовах воєнного стану необхідно враховувати декілька значущих аспектів:

-психологічний аспект, який включає рівень тривожності та стресу, почуття ізоляції через онлайн-формат навчання під час перебування в різних регіонах, прифронтових зонах; психоемоційне навантаження;

-організаційний аспект, який містить гібридний формат, поєднуючи дистанційні заняття та очні зустрічі;

-соціокультурний аспект – відбувається об'єднання студентів через спільні цінності та патріотизм, виховуючи толерантність до різних поглядів і регіональних відмінностей;

-освітній аспект - переривання навчального процесу, Часті повітряні тривоги, евакуація та інші загрози зривають навчання, впливають негативно на підготовку фахівців.

Отже, воєнний стан суттєво впливає на всі аспекти студентського життя, зокрема на формування міжособистісної взаємодії. Такий вплив може мати негативні наслідки: зниження соціальної згуртованості, зростання конфліктності, втрата довіри, відсутність звичної студентської активності.

Пропонуємо розглянути шляхи подолання викликів, пов'язаних з воєнним станом в країні: забезпечення психологічної підтримки, проведення тренінгів з управління емоціями для студентів, неформальні зустрічі для зміцнення соціальних зв'язків між студентами, організація волонтерської роботи, що сприятиме розвитку емпатії та згуртованості, впровадження інтерактивних методів навчання, таких як дебати, спільне вирішення кейсів, тощо.

Таким чином, подолання цих викликів можливе через забезпечення психологічної підтримки, адаптацію форм навчання, розвиток дистанційних форматів соціалізації та інтеграцію студентів у нові умови.

УДК 337.09

**ВИКОРИСТАННЯ ЗМІШАНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ ЯК МОДЕЛЬ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В НАДЗВИЧАЙНИХ УМОВАХ***Кравченко Т.В., методист I категорії відділу ВЗЯВО**Кравченко В.Д., студентка гр. 035-24-5 ЕТФ**Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»*

Останнім часом спостерігається зростання популярності змішаної форми навчання як інноваційної освітньої технології з великим потенціалом для подальшого розвитку. Пандемія коронавірусу COVID-19, швидкий розвиток цифрових технологій, введення воєнного стану в Україні спричинили суттєві зміни в усіх аспектах життя, зокрема й в освіті. Ці зміни вимагають від закладів вищої освіти дослідження нових методів організації освітнього процесу.

В умовах воєнного стану або інших кризових ситуацій, традиційний навчальний процес може бути перерваний через фізичну небезпеку для здобувачів та викладачів. Змішана форма навчання дозволяє продовжити освітній процес дистанційно, мінімізуючи ризики та поєднуючи традиційне очне навчання з онлайн-форматами, що важливо для забезпечення якісного освітнього процесу. Основними компонентами змішаної форми навчання є синхронні та асинхронні заняття, які можуть бути адаптовані під поточні умови. Актуальність змішаної форми навчання в цих умовах є надзвичайно високою. Вона дозволяє підтримувати освітній процес навіть тоді, коли фізична присутність у закладах вищої освіти є небезпечною або неможливою, що є надзвичайно важливим, коли здобувачі часто змушені залишати свої домівки або перебувати в укриттях. Ця модель дозволяє швидко адаптувати формат навчання під поточну ситуацію. Якщо наразі рівень безпеки знаходиться в зеленій зоні, можна частково повернутися до очного навчання, а при загостренні знову перейти на дистанційний формат. Тобто, забезпечується збереження безперервності освіти. Здобувачі можуть продовжувати навчання дистанційно в безпечних умовах навіть якщо доступ до вишів обмежений. Крім того, онлайн-частина змішаної форми навчання може допомогти зменшити стрес і тривожність серед учасників освітнього процесу, оскільки надає

можливість викладати та навчатися в безпечному середовищі, зокрема вдома або в укриттях.

Комбінація очних і дистанційних форм навчання дає змогу використовувати найкращі практики обох форматів. Очні заняття сприяють розвитку критичного мислення, колективної роботи та безпосередньої взаємодії між студентами й викладачами, тоді як дистанційні елементи дають можливість глибшого опрацювання матеріалу у власному темпі, використовуючи записані лекції та онлайн-матеріали [1].

Студенти та викладачі, які використовують змішану форму навчання, набувають навичок роботи з сучасними технологіями та інструментами для онлайн-навчання. Ці навички важливі для сучасного ринку праці, де цифрова грамотність є ключовою вимогою до працівників.

Крім того, змішана форма навчання зменшує потребу в фізичних аудиторіях і дозволяє університетам ефективніше використовувати свої ресурси. Частина занять може проводитися онлайн, що знижує навантаження на інфраструктуру та дозволяє зменшити витрати на обслуговування приміщень [2]. Така перевага є важливою, в умовах відключень світла та з метою збереження електроенергії.

Використання онлайн-інструментів для навчання дозволяє викладачам більш детально відстежувати прогрес студентів, а студентам отримувати швидкий зворотний зв'язок, завдяки чому відбувається покращення взаємодії студентів і викладачів, наприклад, через онлайн-тести, колективну роботу на онлайн-дошках, обговорення на форумах або інтерактивні вебінари. Також, змішана форма навчання відкриває можливості для міжнародної співпраці. Здобувачі можуть брати участь у курсах закордонних університетів, обмінюватися досвідом та знаннями з іноземними колегами, що розширює горизонти їхньої освіти. Робота у сучасних компаніях часто потребує від працівників вміння адаптуватися до змін, працювати в онлайн-форматі та ефективно поєднувати різні методи роботи. Змішана форма навчання готує студентів до такого роду викликів, розвиваючи в них відповідні навички.

Проте важливою умовою успішного впровадження змішаного навчання є доступ до стабільного Інтернету, навчальних платформ та цифрових пристроїв. Необхідно розробити та підтримувати технічну інфраструктуру, яка дозволить забезпечити доступність онлайн-ресурсів для всіх учасників навчального процесу, включаючи тих, хто перебуває в зонах бойових дій, за кордоном або тимчасово переміщених осіб.

Викладачі повинні адаптувати методи викладання до онлайн-форматів та вміти поєднувати їх з традиційними підходами до навчання. Для цього необхідна додаткова кваліфікація та підтримка викладачів. Педагоги мають використовувати інноваційні методи для забезпечення активної участі учнів у навчанні, зокрема інтерактивні вебінари, форуми та онлайн-дискусії.

Є деякі проблеми, які можуть ускладнити впровадження змішаної форми навчання. Це може бути і нестабільний доступ до Інтернету або відсутність необхідних технічних засобів у частини учасників освітнього процесу, і нерівність у доступі до ресурсів, і навички самоорганізації, адже для успішного використання змішаної форми навчання важливо, щоб здобувачі вміли планувати свій час і робити розподіл необхідної роботи.

Отже, змішана форма навчання – ефективна модель для забезпечення безперервного освітнього процесу в умовах надзвичайних ситуацій, що дозволяє університетам залишатися конкурентоспроможними, готуючи студентів до викликів сучасного світу. Її впровадження може стати основою для майбутнього реформування системи освіти, що дозволить поєднувати найкращі практики традиційної та дистанційної освіти навіть після завершення воєнного стану в Україні.

Перелік посилань:

1. Бугайчук К.Л. Змішане навчання: теоретичний аналіз та стратегія впровадження в освітній процес вищих навчальних закладів. Інформаційні технології і засоби навчання. 2016. Том 54. № 4. С. 12-19.

2. Кухаренко В.М. Екстрене дистанційне навчання в Україні : монографія / В.М. Кухаренко, В.В. Бондаренко. – Харків : Вид-во КП «Міська друкарня», 2020. - 409 с.

УДК 372.241.2:159.922.7

**РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК СТУДЕНТІВ ДОШКІЛЬНОЇ
ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ВИКЛИКІВ СУЧАСНОСТІ**

*Тур О.М., доктор педагогічних наук,
професор, професор кафедри
психології та педагогіки*

Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Сучасний світ, позначений швидкими змінами, глобалізацією та несподіваними викликами, ставить перед освітою нові завдання [1, с.187]. Особливо гостро ці виклики відчуються в дошкільній освіті, де закладаються основи особистості дитини. Майбутні педагоги дошкільного віку мають бути не лише знавцями теорії, а й володіти високим рівнем комунікативних навичок. Адже саме ефективна комунікація є запорукою успішної взаємодії з дітьми, батьками та колегами.

Останні роки ознаменувалися низкою надзвичайних подій, зокрема, пандемією COVID-19 та повномасштабною війною в Україні. Ці події суттєво вплинули на всі сфери життя, в тому числі й на освітній процес [2, с.115]. Дистанційне навчання, обмеження соціальних контактів, постійний стрес – усе це створює додаткові перешкоди для розвитку комунікативних навичок у майбутніх педагогів. Тому вивчення особливостей формування комунікативних навичок студентів дошкільної освіти в умовах сучасних викликів є надзвичайно актуальним.

До основних особливостей формування комунікативних навичок студентів дошкільної освіти варто віднести такі: 1) *дистанційне навчання* – пандемія COVID-19 прискорила перехід до онлайн-формату навчання, що створює певні труднощі для розвитку невербальних компонентів комунікації, таких як міміка, жести, інтонація. Однак, разом із тим, дистанційне навчання сприяє розвитку навичок письмової комунікації та використання різних цифрових інструментів; 2) *психологічний стан* – війна, пандемія та інші стресові події викликають у людей різні емоційні реакції, у тому числі тривогу, депресію, відчуття безпорадності, що може негативно вплинути на мотивацію студентів до навчання та їхню здатність ефективно спілкуватися; 3) *соціальна*

ізоляція – обмеження соціальних контактів, пов'язані з карантином та іншими обмеженнями, можуть призвести до погіршення навичок міжособистісної комунікації. Студентам може бути важко адаптуватися до реального спілкування після тривалої ізоляції; 4) *невизначеність майбутнього* – постійні зміни та нестабільність у суспільстві можуть викликати у студентів відчуття тривоги за своє майбутнє, це може вплинути на їхню здатність зосередитися на навчанні та розвитку комунікативних навичок; 5) *посилення ролі емпатії та підтримки* – в умовах кризи особливо важливо розвивати в майбутніх педагогів дошкільця такі якості, як емпатія, співчуття, вміння підтримувати інших, адже це дозволить їм надавати необхідну психологічну допомогу дітям та їхнім батькам.

З огляду на ці складні реалії, постає гостре питання: як забезпечити ефективний розвиток комунікативних навичок у майбутніх педагогів дошкільньої освіти? Щоб подолати ці перешкоди та підготувати фахівців, які зможуть ефективно працювати в сучасному динамічному світі, необхідно розробити комплекс заходів, спрямованих на: 1) *інтеграцію онлайн та офлайн навчання* – комбінування різних форматів навчання дозволить студентам розвивати як вербальні, так і невербальні комунікативні навички; 2) *психологічну підтримку* – важливо надавати студентам психологічну допомогу, щоб сприяти подоланню стресів та тривоги; 3) *розвиток навичок саморегуляції* – навчання студентів ефективним стратегіям саморегуляції допоможе їм зберігати спокій та впевненість у складних ситуаціях; 4) *тренінги з комунікації* – проведення тренінгів, спрямованих на розвиток різних аспектів комунікації, таких як активне слухання, ведення дискусії, надання зворотного зв'язку; 5) *створення підтримувального навчального середовища* – створення атмосфери довіри та взаєморозуміння в навчальній групі сприяє розвитку комунікативних навичок.

Розуміння особливостей формування комунікативних навичок студентів дошкільньої освіти в сучасних умовах дозволить розробити ефективні стратегії їх підготовки, які допоможуть їм стати успішними педагогами та сприятимуть гармонійному розвитку дітей.

Перелік посилань:

1. Стеценко Н.М. Комуникативна компетентність як складова професійної підготовки сучасного фахівця // Педагогічний альманах: зб. наук. праць. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2019. Випуск 29. С. 185–191.

2. Шарапова О. Мовно-комуникативна компетентність як базис самореалізації сучасного вчителя // Молодь і ринок №9 (195), 2021. С.114–117.

